

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

180.-

12B4807.

BIBLIOTHEEK RU GRONINGEN

0169 7123

OVERIJSELSCHÉ

STAD-, DIJK- EN MARKEREGTEN.

80 =

VEREENIGING TOT BEOEFENING
VAN OVERIJSSSELSCH REGT EN GESCHIEDENIS

OVERIJSSSELSCHE
STAD-, DIJK- EN MARKEREGTEN.

EERSTE DEEL. TIENDE STUK.

STADREGTEN VAN STEENWIJK.

ZWOLLE
DE ERVEN J. J. TIJL
1891

In tegenstelling met vele andere steden, waarvan de keurboeken ons slechts in kopicën, en dikwijls zeer onnauwkeurige, bewaard bleven, bezit Steenwijk van zijne nog bestaande oude wetboeken origineele exemplaren. Voor authenticiteit van den tekst kan dus worden ingestaan.

Het oudste stadrecht, dat tot ons is gekomen, bevindt zich in een voor de eene helft uit perkamenten, voor de andere uit papieren bladen bestaand folio-boekwerk, gebonden in een met leer overtrokken zwaren houten band, welke zeer beschadigd is en o. a. de beide sloten mist en twee van de acht koperen knoppen, welke hem tegen slijting moesten beschermen.

Op de voorzijde van het eerste folio vindt men den aanhef, gevolgd door den naam van den toenmaligen secretaris in een soort geheimschrift, waarvan de oplossing door een latere hand er bij is geschreven. De karakters van dit schrift werden, zooals blijkt, gevormd uit de daaronder afgebeelde figuur, waarvan de negen onderdeelen, de tweede serie voorzien van een, de derde van twee stippen, het alphabeth uitmaken. Verder leest men er in een soort cijferschrift, waarin de klinkers achtereenvolgens door de cijfers 1 tot 5 worden aangegeven: uiente (sic!) Deo aut fauente Deo a).

a) Zie hierachter bl. 5.

Onder dit alles staat nog een monogram, waarin de letters H. A. B. en L. in kleiner formaat onder de A. vallen te onderscheiden, terwijl een letter door den eersten haal van de H. geschreven wellicht voor een Duitsche D gehouden moet worden.

Op de andere zijde van het blad vindt men 't begin van een tafel van het eerste boek.

Van de vier boeken, waaruit blijkens den aanhef het wetboek zou bestaan, zijn slechts drie uitgewerkt *a)*, welke de volgende $47\frac{1}{2}$ folia van het handschrift innemen; het eerste loopende van fol. 4—27*a*, het tweede van fol. 28—37*a*, het derde van fol. 40—48*a*, terwijl de tusschenliggende folia en bladzijden niet zijn beschreven.

Op de achterzijde van fol. 48 begint met een andere meer staande hand geschreven een nieuwe reeks artikelen, welke, doorlopende tot fol. 115, in tegenstelling met het eerstgenoemde systematisch ingerichte wetboek, zonder veel orde bepalingen van den meest verschillenden aard bevat.

Behandelen de drie afdeelingen van het eerste wetboek alleen onderwerpen betreffende de raadsbestelling, het civiele recht en het burgerrecht, hier vindt men burgerrecht, markerecht, politierecht, burgerlijk recht, strafrecht, procesrecht dooreen en dat alles afgewisseld met zedekundige beschouwingen, gestaafd door aanhalingen uit den Bijbel, uit het Romeinsche en Kanonieke recht, beschouwingen, welke dikwijls

a) 't Is echter niet onmogelijk dat ook het derde boek niet geheel compleet is; dit eindigt in het handschrift ten minste al zeer zonderling alleen met een titelopschrift, 't welk later weer is doorgehaald.

met de bepalingen, welke zij heeten te illustreeren, niets of al zeer weinig te maken hebben a).

Als hoedanig nu hebben wij deze verzameling te beschouwen? 't Komt mij niet onwaarschijnlijk voor, dat wij in haar de »olde plebisciten der stad" hebben te zien, waarvan de secretaris Mr. Sigher ter Steghe in 1579 schreef, dat deze »zeer ongeregelt, confues ende onordentlick werden beuonden" (wat men na lezing dan ook wel zal beamen). Verder dat »vuele vandie regierders inder tydt, sonderlinghe die van enige wetenscop ende conscientie zyn geweest, naest die twintich iaeren herwers sick dairouer hebben beclaecht ende verweigert dairup hoir eedt te-sweeren", tengevolge waarvan die bepalingen dan ook, voor zoover zij op strafrecht betrekking hadden, zooals wij zullen zien, in genoemd jaar door een uitstekend ingericht nieuw wetboek werden vervangen.

Maar welke nu was de verhouding tusschen deze bepalingen en het gesystematiseerde stadboek, waarmede ons handschrift begint? Zekerheid hieromtrent zou ik niet kunnen verschaffen; de memoriaalboeken der stad van dien tijd, welke hier misschien licht konden geven, zijn verloren gegaan en uit den tekst blijkt niets direct's omtrent eenig nader onderling verband. Eene vingerwijzing zou men evenwel kunnen zien in de omstandigheid, dat wij het gedeelte der bepaling, waarmede het derde boek eindigt, terug-

a) Deze bepalingen zijn, evenals de artikelen van het eerste wetboek, in het handschrift niet genummerd; ik heb duidelijkheidshalve in mijne uitgave bij de laatstgenoemde gewone, bij de eerste Romeinsche cijfers geplaatst. Verder zijn bij de bepalingen, met Romeinsche cijfers genummerd, de in het handschrift met grootere letters geschreven gedeelten, in de uitgave gespateerd.

vinden in art. LXXXVIII van de later geschreven verzameling en ik zou 't niet onmogelijk achten, dat men het wetboek heeft te beschouwen als een excerpt uit de oude verzameling, 't welk niet geheel gereed is gekomen. Misschien is men begonnen de burgerrechtelijke bepalingen uit de verwarde massa te schiften en deze te codificeeren, omdat de behoefte daaraan zich het meeste gevoelen liet en had men wellicht het plan de overige thans nog in de verzameling voorkomende bepalingen van burgerrechtelijken aard later om te werken tot een vierde, misschien mede tot een vervolg en slot van het derde boek.

Ik noemde de eerste codificatie een stadboek uit het midden der 16^e eeuw; een bepaald jaar van ontstaan is niet op te geven. Alleen valt te zeggen, dat het in zijn tegenwoordigen vorm waarschijnlijk niet vóór 1544 zal zijn bewerkt, daar dit jaartal in den tekst voorkomt, n.l. in het reeds besproken titelopschrift aan het einde van het derde boek; en mocht men uit de omstandigheid, dat dit opschrift, hoewel met dezelfde hand, met een andere ietwat bleekere inkt is geschreven, willen opmaken dat dit ook later is bijgevoegd, dan moet toch in ieder geval het jaar 1543 de grens zijn, daar dit jaartal in art. 6, Boek I, in den tekst en bij artt. 30 en 47, Boek II, in margine voorkomt.

De tweede verzameling bevat zeker bepalingen van verschillende tijden; er zullen er zijn die, om met Mr. ter Steghe te spreken, »naest die hondert ofte twiehondert iaeren herwers op verscheiden tiden sonder orde sindt opgerichtet ende dickmael verandert a)», alsook vele van de 16^e eeuw. Bij sommige is de datum vermeld, zoo bij art. LXXVIII: »int iair etc.

a) Zie hierachter bl. 264.

veertich den xi^{en} Nouembris”, art. LXXXIII »den lesten February anno etc. XLIII”, art. LXXXVIII: »anno etc. vier ende veertich den seuen ende twyntichsten Aprilis”, art. CXLVIII: »den lesten February anno XLIII”, art. CLXX: »den III^{en} February anno etc. negen ende dertich”, art. CLXXIII: »anno etc. een ende veertich den XXI^{en} January”, art. CLXXV en CLXXVI a) (zie art. CLXXIV): »den lesten February a^o etc. dry ende veertich”, art. CLXXVII: den XXVIII^{en} Octobris a^o XVe XLIII, terwijl bij art. CXLV, evenwel met een latere hand, 't een en ander is bijgevoegd met de aanduiding: »Actum 1555 den 17 Februarij.”

Bij art. cxiii vindt men in eene krul van de letter, waarmede de bepaling begint, bij de voorletters van den naam des secretaris H. B. v. L. (van Lorewart?) het jaartal 1549, en daaruit zal men wel mogen opmaken dat de verzameling in haar tegenwoordigen vorm geheel of gedeeltelijk in dit jaar geschreven is, 't geen dan ook niet zou strijden met de tijdsbepaling van het voorafgaande wetboek, waarop zij in het handschrift onmiddellijk volgt.

Eerst in 1576 krijgen wij omtrent de wetgeving in Steenwijk meerdere zekerheid; in dat jaar besloot men namelijk aan de herhaalde klachten over de oude wetten gehoor te geven en werd de volgende resolutie aangenomen:

»Den XII January inden iaire 76 iss by scepenen, raede ende meenthe besloeten, also op die verleden electie ende dair tbeuoerens dickmael iss geprotestiert tegens die onordentlicheit vanhet stadtboeck ende

a) Artt. CLXX en CLXXV bovatten dezelfde bepaling, welke echter vreemd genoeg volgens het eerste in '39 en volgens het latere in '43 zou zijn gemaakt.

byden gecoren scepenen verweigert ophet stadtboeck oir scepeneedt te sweeren ende dairup tot meermaelen belooft datmen het stadtboeck solde corrigieren ende verbeteren etc., soe salmen voir ditmael indie claringe der koeren etlicke broeken, die na rechte ende billicheit te excessyff, te groet ofte te klein, sindt, nader consciencien moegen moderieren ende nyet geheel behoeuen naden rigoer van etlicke ongere(ge)lde articulen te claren ofte te ordelen, ende men sal onuerbroeckelicke in dit tegenwoirdige iaer het stadtboeck mit eendracht van scepenen, raede ende meenthe voirt nadie anstaende electie het stadtboeck corrigieren, veranderen ende verbeteren, ende op datmen op die anstaende electie nyet wederomme confusie behaelt, sullen die scepenen, die gecoren sullen worden, oir scepeneedt sweeren ophet olde stadtrecht ende mede ophet ghene, soemen tselue mit eendracht sal veranderen ende verbeteren" a).

Het werk werd aan den bekwamen secretaris ter Steghe opgedragen, die hoewel niet zonder aarzeling, den arbeid op zich nam en in 1579 een strafwetboek voltooide, dat zeker in vele opzichten voor dien tijd voortreffelijk te noemen is en o. a. als een voorbeeld van een systematisch wetboek mag worden aangehaald.

Met des secretaris eigen duidelijke hand geschreven, bleef ons deze belangrijke codificatie bewaard in een in perkament gebonden folio-boekwerk, waarvan het de eerste 34 folia beslaat. Behalve dit bevat het boekdeel nog burgerlijsten en aantekeningen, betreffende betaling van burgerschapsgelden, van 1583 tot 1851 en aan het eind een alphabetisch register op het nieuwe »koerboeck”.

a) Stads-Memoriaalboek 1558—1582.

Maar niet alleen het strafrecht, ook het burgerlijk recht was door den ijverigen ter Steghe onder handen genomen en hij had zelfs reeds een concept van een »nij stadtboeck'' gereed, hetwelk echter door zijn »affstarvent'' en de »crijchsemporringen'' »ongesolennisiert'' bleef. Verloren arbeid was dit evenwel gelukkig niet geweest, want het bestuur der stad benoemde de »wel geusierde rechtsgeleerden Johan Wolffsen, beijder rechten licentiaet ende rentmeester-generaal des landes van Vollenhoe ende der heerlickheijt Cuijnder, ende Pauwel Bujs, oock beijder rechten licentiaet ende advocaet binnen der stadt Swolle, ende daerbij mede onsen tegenwoordigen secretaris Everhardt ter Stege, oock beijder rechten licentiaet, ten eijnde d'selue het voorscr. proiect, bij gemelte zaligen secretaris Mr. Sijger ter Stege gemaeckt, mit malcanderen solden visitieren ende in forme van een stadtboeck mogen stellen, so als sijluden naer rechte ende gelegentheijt deses tijts sullen bevinden te behoren'' a).

Dit stadboek nu werd den 26 Jan. 1609 »der gemene borgerie voorgelesen ende voorts nade gedane oplesinge bijde magistraet, meenthe ende minnermeenthe bestedicht'' b).

Met duidelijke hand geschreven bleef dit ook zeer systematisch ingerichte wetboek ons bewaard op fol. 3—57 van een folio-boekwerk, uit papieren bladen bestaande, gebonden in een met leer overtrokken houten band; waarvan echter de sloten verdwenen zijn. Na het stadboek volgen, grootendeels met een andere hand geschreven, eenige reformatien betreffende bijzondere onderwerpen (hierachter afgedrukt bl. 247—258).

a) Zie hierachter bl. 164.

b) Zie hierachter bl. 245.

In 1713 achtte men den tijd gekomen om in het strafwetboek van Mr. Sigher »eenige heijlsame veranderinge te maken,» en dat, wyl de magistraat bemerkte, »dat de insolentien en baldadigheeden, so in 't beledigen van ijmands goede naam en faam door woorden, als wel met er daad in 't overvallen en kwetsen van der selver persoon en gesonde ledematen ter oorsake van de kwade opvoedinge der jeugt hoe langer hoe meerder de overhand neemen.» De straffen waren naar het oordeel van het bestuur te laag; »bevindende dat verscheijden breuken, in ons Keurboek op de delicten gesteld, in verre na niet even komen of responderen op d'excessen, die dagelijks in swang gaan, veel min om ijmand van deselve te doen afschrikken,» besloot men tot strafverzwaring over te gaan en de wijzigingen, aangebracht door een commissie van 6 personen uit raad en gezworen gemeente gekozen, aan te nemen, om het wetboek, veranderd als 't nu was (daarom ook altijd verbeterd?), »in het toekomende als een vastgesteld Keurboek te doen naleeven" a).

Deze »Reformatie», te vinden in denzelfden foliant als het stadboek van 1609 b), is, naar mij bekend is, de laatste wetgevende arbeid van grooteren omvang in Steenwijk ondernomen.

Uitvoerig de eigenaardigheden der stadboeken be-

a) Zie hierachter bl. 337, 338.

b) Ik wil er hier op wijzen, dat men in het handschrift in het veertiende capittel na art. 5 zich bij de opgave der bepalingen blijkbaar verteld heeft, art. 6 moet zijn art. 7, enz. tot aan het einde van het capittel toe; hetzelfde doet zich voor in het vijftiende capittel, te beginnen bij art. 10. Verder blijken artt. 30 en 31 van dat capittel nieuwe bepalingen te bevatten.

spreken wil ik hier niet, maar toch kan ik niet nalaten op een paar bijzonderheden te wijzen; ten eerste wat den inhoud betreft, vestig ik er de aandacht op, dat Steenwijk, hoewel een zuiver Overijselsche stad, die blijkens den confirmatiebrief van 1327 het recht had gekregen »dat die van Deventer, die van Campen ende die van Swolle ende andere onse steden over Issel gebruiken” en die op Zwolle bleef appelleeren (zie o. a. artt. LXXVII, LXXVIII, LXXXI en KXXXIII van de oude verzameling wetsbepalingen, hierachter bl. 111—113, Stadboek 1609, cap. XII bl. 207—209, de »Reformatie op het point van appel” bl. 247, en de »Reformatie opt point van appellatien” bl. 255) door hare ligging niet vrij van Frieschen invloed bleef.

En wat den vorm betreft, deed zich hier het bijzondere geval voor, dat men er eerder dan elders in de wetboeken eene volledige scheiding maakte tusschen burgerlijk recht en strafrecht, wat wel te verklaren zal zijn door de omstandigheid dat hier niet als in de meeste andere steden de niet altijd rechtskundige magistraat de wetboeken maakte, maar dat deze arbeid aan bekwame juristen opgedragen werd. De codificatien mogen daardoor misschien wat doctrinair zijn geworden, men leert dan daaruit ook niet alleen den inhoud van het recht kennen, maar ook de hoogte waarop destijds de rechtsontwikkeling der juristen stond.

a) Bij gebreke van den eigenlijken stadbrief heb ik dezen laten afdrukken vóór de stadboeken naar eene kopie in een handschrift, behorende aan de Vereeniging tot beoefening van Overijselsche Regt en Geschiedenis, get. no. 90.

En hiermede wil ik eindigen na aan het gemeentebestuur van Steenwijk mijn dank te hebben gebracht voor de groote welwillendheid, waarmede men mij gedurende geruimen tijd de archivalia der stad ter beschikking stelde.

DEN HAAG, 21 Nov. '91.

A. TELTING.

I N H O U D.

Confirmatiebrief, 1327	bl.	1
Stadboek, midden 16 ^e eeuw	»	3
Verzameling wetsbepalingen, midden 16 ^e eeuw	»	77
Stadboek 1609	»	161
Keurboek 1579	»	259
Reformatie van het Keurboek van 1579, 1713	»	335

COPIA VANDEN PRIVILEGIE

DER

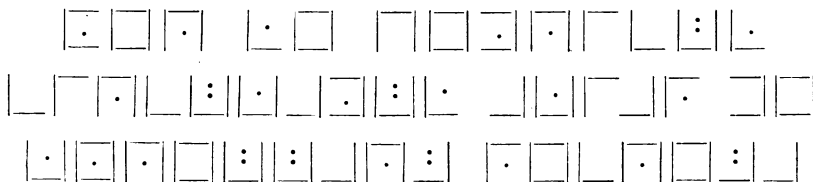
STADT STEENWIJK.

Wy Johan, by der genaden Godys bisschop t'Utrecht, maeken kondt allen lujde, dat wij onse guede lujden schepenen van Steenwijck alle haare stadtsrechten ende vrijheijt, als sy van onse voervaederen bisschoppen t'Utrecht gehadt ende gestedijgt hebben ende gestediget mijt deesen brieve, ende wille datse gebruijckt als rechts dat die van Deventer, die van Campen ende die van Swolle ende andere onse steden over Issel gebruiken. In oerkonde des brevis besegelt mijt onse seegell gegeven int jair ons Heeren duijsent drij hondert ende seevenentwintich des Donderdagis nae Sinte Johansdach Baptiste in de somer.

S T A D B O E K.

MIDDEN 16de EEUW.

Hier beghint der stadt boick heurder rechten, statuten ader plebisciten, welck voorsz. boick gedeelt is in vier boicken a), ygelyck boick bysonder syntæffel b), omme flichtlicx te moegen vynden tgene men beghert te hebben.

(per me Henricum Circulanum alias de Lorewart secreta.)

1			
2			5352nt2 D24 15t
3			f152nt2 D24

- a) In het HS. zijn echter slechts drie boeken uitgewerkt.
 b) Op de ommezijde van het fol. is met het vervaardigen van deze tafels een begin gemaakt; men vindt daarvan echter slechts het volgende:

DIE TAEFFEL DES EERSTEN
 BOICK DES RECHTEN.

Hoe dat sich onse burgheren holden sullen inder tyt als den nyen raedt gecoren xal worden fo. 1°.

Wanneer die schepenen gecoren sullen worden.

Die in syn tegenwoir... geboden woirdt ende daerenbouden verwegeringe...

1. *Hoe sich onnse burgeren holden zullen in der tyt als die nieuwe raidt gecoren sall wordenn.*

Item des Saterdaeges ennde des Sonnendaegen nae Pauli Conucrsionis sullen onse ghemeene burgeren binnenn onser stadt Steenwyck in hueren huysen wesenn hen totter tyt dat die nieuwe schepennen sint gecorenn ende gesworenn hebben. Ende worde yemandt van onsen burgeren durch onsen dienre the huys gesocht, ende alsdann niet by huys en were noch des burgers huysgesin den burger niet wisten te wysen, die selue breecke der stadt thien pont, ten weer saecke hi mit twee burgers konde bewysen, dat hy twe dagen voir den Saterdach voirschreuen wt der stadt weere ghewest.

2. *Wanneer die schepennen gecoren zullenn werrdenn.*

Wy sullen onsen schepennen kiesen alle iaerenn des Sonnendaechs nae Sint Pauwels Bekiering in desen manieren naebescreuen.

Des Saterdaeges nae Sinte Pauwelsauondes, als die doiren gesloten sint, sullen die schepennen heuren bode sennden ende biedenn laethen ses *a*) mannen wt die Oostherclucht ende ses *b*) mannen wt die Westherclucht, alle burgers synde, ende elck van hem luyden sal in synen mondth geboden werden, welcke twaeliff *c*) mannen sullen vp het stadthuys comen des

a) Later veranderd in: *vier*.

b) Later veranderd in: *vier*.

c) Later veranderd in: *acht*.

morgens, alsmen die raidthsclocke luyt, ontfangende hett lott, des van elcke ses *a)* mannen drie *b)* sullen blyuen vptenn raidthuysen, den welcken het lot sall geuallen synn; die selue en sullen niet vander cameren ghaen, sy en hebben yrst nieuwe schepennen gekoesen. Oeck en sullen sy hen seluen *c)* noch gienn vanden olden schepennen niet kiesen.

3. *Die in synen mondt omme the looten geboden wurde ende des weigerunghe dede.*

Ennich van onsen burgeren tho dem loothe in synen mondt geboden weere ende des weygerden, noch des morgenns niet en queeme ende ontfeng syn loth, die breecke tegens der stadth vier duysent steens, desmen ther stont enen anderen in syner plaetse kiesen sall; ende dede die dan oeck weigerung, sall hy in gelycker bruecker der stadth veruallen syn, doch salmen voortan tinsenn elck by synn boethe alls voirschreuen.

4. *Hoe hy geloyt sall wesenn, die men thot schepenen kiesenn sall.*

Daer en sullen geen twie broeders, noch vader ende kint tho samen inden raidth sitthen.

Ende oick en ghyemandt gheen schepenn wesen, die ampten hebben van heren offthe ionckhers; oock desghelycks in die ghswoeren meenthe.

Wanneer die burgers dat loth ontfangen hebben,

-
- a) Later veranderd in: *vier*.
 - b) Later veranderd in: *two*.
 - c) Wat volgt is later doorgehaald.

so sullenn die schepennen hen luyden deen eedt sthauen, ghelyck hynnae geschreuen staeth.

Die niewe schepennen *a)* sullen kieser, eer sy vannder cameren gaen *b)*, nae luyt het stadtboeck den gheenen, die der stadt nuth ende orbar sint nae uwe beste wetenheith, ende dat niet laethen om vrunden noch om maghen, omme lieff off om leet, om gonsth noch omme gauen, noch omme generhanden saecken. Dat my vel ons God etc.

Ende wanneer die kuer gedaen is, soe sullen sy die raidtclocke luyden ende den olden schepennen bode sennden ende wteren hen die kueer, all eer dat syt yemanden the kennen hebbenn ghegeuen, omme tho weeten off yemande van den geene gecoren synde ombequaem weere.

Ennich vanden voirschreuen burgeren, die den kueer gedaen hebben, den raith vanden voirschreuenne kuer melde ende men hem beschynen konde mith schepennen offthe mith burgers, sall der sthadt gebroken hebben vier duisent stheens. *Ende sall daer beneuen menedich wesen, twelck is beliuert anno LIX den viii dach January. c)*

Enich borgher, die tot scepen oft raedt gecoren wurde ende des niet wesen wolde, die breke der stadt xxv g. g.; ende ter stont, eer dat dexe viere vander camer gaen, so sullen zee een ander kixen, ende so machmen denselviigen borger des ander iaers weder

a) Boven den regel is, om hier te worden tusschengevoegd, later bijgeschreven: *ende raet*.

b) Aan den kant is, om hier te worden tusschengevoegd, later bijgeschreven: *ende wth den scepen een camener ende wth den raet een boumeister*.

c) Het cursief gedrukte is later bijgevoegd.

kisen. Dexe artyckel is aldus belyuet anno XLIII den XXVII dach January. a)

Item so wanneer die nieuwe schepennen gecoren syn, so salmen den olden schepennen bode senden ende sullen den nieuwen den eedt staeuen, eer die burghers, die denn kuer gedaen hebben, vander cameren ghaenn, ende dan soe sullen die olde schepennen burgmeesteren setten.

5. *Hoemen den nieuwen schepennen den eedt staeuen sall.*

Wy sweren, dat wy getrouwen schepennen syn ende sullen wesen ende de stadth van Steenwyck in heuren rechten the holdenn van huyden desen dach an hentt totten iaer nae desenn dach, datter nieuwe schepennenn wedderomme gecoren sint ende gesworen hebbenn, ende sullen richten den armen alss den rycken, oeck mede der stadth kuer in tho winnen nae wtwysinghe derr stadth boeck, ende voert inder stadt orbaer the liggenn ende daeruan binnen vierthien dage nae Asschelwoensdach den anderen thoecomenden schepennen rekenninghe doen sullen, ende alzulcks niet laethen om lieff off om leetth, om vrundt noch om maech, om ghonst noch om ghaeuen noch om gheenderhanden saecken nae onser bester macht. Dat ons God help etc.

Weert saecke dat die olde schepennen heur reken-schup niet en deden, alss sy vann rechte schuldich synn ende hen doer, soe moeghen die nieuwe schepennen den rekenndach vertreckenn ende verlenngen vierthien daeghen daerna *tot op Palmauent. a).*

a) Het cursief gedrukte is later bijgevoegd.

Des Sonnendaechs nae Sinthe Pauwellsdaege voirschreuen, soe sullen die twaeliff gueden mannen, diemen kieset omme den kueer the doen, bouen vpten raidt-camer gaen, ende men sall sesse wt den twaeliffen loothen, die denn niefen schepennenn kieser, des die selue ses macht zullen hebben, ingefall yemant vanden olden schepennenn gestoruen were, ter stont vpten seluen Sonnendach eenen anderen in des verstoruene plaetse tho kieser, omme den ancomenden iaere raeth thoe wesen.

Soe wanneer die vier niefwe schepennenn gecoren synn ende voer den olden schepennenn den eedt ghedaen hebbenn, soe sullen die olde schepennenn by heuren eere ende eede, sy beuoerens gedaen hebben, in hande des burghemeisters in gueden truwen seeckeren, dat sy den niefuuen schepenn sullen helpen holden den eedt, sy gesworen hebbenn, in manieren alss sy best vermoegen, hent totter tyt datmen wedderom schepennenn kieser sall Oeck geenen raidt tho meldenn, die inden raidt vander stad wegen *a)* geholdenn ennde ghesloten sall wordden. Ende waert saecke dat yemandt raedt gecoren worde, die des iaers geenn schepenn ghewest en hadde, die selue sal synen eedt doenn gelyck die raidth selue, ende alsowelck van den schepennenn offthe raeden vermeldede het geene dat raidt wesen sall, ende men hem zulxs ouerbrenge konde, die sall der stad veruallen ende brueckhafftich syn in vier ryensch guldens.

Item die niefwe schepennenn mitthen olden sullen by horenn eede kieser acht meenthemannen, dat burgers sint ende die daertho nutt ende bequaem sint, off men sall die olde meenthemannen daerby blyuen laethen.

a) In het HS. staat: wogegen.

Ennich burgher, die tho der meenthen raidt gecorenn wordde ende daervoer weyghering dede, de breecke der stadt vier duysent stheens, desmen ter stont eenen anderen by gelycken bruecken daer kiesen sall.

6. *Hoemen die kerckvoechdenn kiesen sall.*

Die niefen vnde den olden schepennen mitten oldenn kerckvoechdenn sullen kiesen twee nyewen voechdenn thoe Sinthe Clementh ende Onser Lieuer Vrouwenkercken ende den Hylligen Gheesth, ende die sullen twee iaren voechden blyuen, des so wanneer sy affgaen, sullen alsdan by den niefen raidt ende angecomenen voechden haer rekenninge doen; ende also welcke voicht gecoren wesende des niet doen en wilde, sal der stadt gebroken hebben vier duisent steens. Doch salmen ther stonnth eenen anderen kiesen by gelycke bruecke. Ende dese voichden sullen gecoren worden wt den gesworenen meenthe, off wt den gemeene meenthe mit den gesworenen mande voechden the kiesen, die daer bequaem tho sint, htwelck by burge-meesteren, schepennen ende raidt samptlick den gesworene gemeenten in anno vyffthien hondert drie ende vertich den yersthen Febr^y. samptlyck ende eenpaerlick geaccordiert,,gheslothenn ende beliefft is.

Voert sullen die niefen ende olde schepennen mitten olden sworn die niefen sworn kiesen, ende wie den kuer weigerde, die breecke der stadt vier duisent stheens, desmen by gelyken broecken eenen anderen sal kiessen. Des sall die scholte den swooren den eedt stauen.

7. *Kiesinge der tymmermeysterenn.*

Die niefen schepennen midt den olden sullen kiesen

twee thymmermeisters, die hen nutte ende bequaem sall duncken the wesen; ende die den kuer weigerde, sall der stadt ghebroocken hebben vier rynnssch gulden a).

8. *Die tott ennigen ampt geset worde ende des weigerde.*

Ennich onser burgeren, die vanden raidt tot eenigen ampt gesett wurde, het sy tot schutter off tot schutmeisters, tot grauemeisteren off tot eennigen saecken onser stadtt angaende, ende men zulcks te doen hadde bouen hett geene dat beschreuen is, ende dairvan weigeringhe dede, sall der stadt in thien pont veruallen wesenn, desmen ther stont by ghelycken broocke eenen anderenn kieser sall.

9. *Van saecken, die ter communicatie der gesworen meenthe ontdeckt worden.*

Soe wanneer schepennen ende raidt die acht meenthemans verboden hebben omme mit henn luden tho tractieren ende the spreecke saeckenhaluen der stadt angaende, off alsdan die meennthe ennige redennen ende voerneemen voortbrochte, daer die schepennen ende raedt geen behagen noch goetduncken an hadden, daer moegen schepennen ende raidt vp een ander tyt een voorderr beraet setten. Ennde off ennige saecken tot voorderr last droegen, der stadt off heuren burgeren angaende, soe moegen die schepennen ende raidt mitsampt den gemeennthe voirschreuen twalff b)

a) Naast dit artikel staat op den kant later bijgeschreven:
Nihil.

Verandert, glijckmen biden eedt vandie koermeisters bewinden mach.

b) Later veranderd in: *acht.*

gueder mannen van horenn burgeren, die hen nut ende bequaemsthe duncken sall, noch tot sich ontbieden ende also hen saeckenn verspreecken ende handelen, sonder anders geen buirspraecke the holden dan by schepennen ende raidt sampt den meenthe the kennen the geuen. Oeck off yemandt vanden raide offte meenthe sittende in der claringe off ander ouerdrachten the gheschien, ende hen seluen die saecke androeghe, die sullen wedder theruggaen.

10. *Watt recht is.*

Dat recht is eenn werck ghemeenlyck van drie personen, als die richter, die anspraecker ende beclaechede, sonder welcken dryen het recht niet staen mach. Also so sullen die burghemeisteren inder tyt vpsicht hebben, dat die onnoselen niet verdruct en wordden, ende niet vergeheten en werdde die misdadighen the straffen.

11. *Van die substantie des rechts.*

Thoe der substantie des rechts sullen then minsten drie personen wesen, noch synt somwylen inden rechten meer personen vannoden, als procureuren, aduocaten, bisitters. Nochtans so dwaelt ende mist die regel in somigen saecken. Inden yersten alss daer is eenn gemeen geruchte der luyden ende der naebuyrenn, also dat die saecke is straet- ende molenmeer, in alsulcken saecke is men niet behoefftich den persoon des anclaegers off annspraeckers omme openbaerheyt des wercks, ennde dat omme twyerleyde redenen willen, want daerdurch solde gequest worden die gerechticheyt des annclaegers, so hem die last tho bewysen thoequaeme, dat niet vannoden is, so

doch gheenn starckers bewyss en is dan die openbaerheyt des werckes; ten anderden solde daerdurch gequest wordden die disciplynn des rechts, want die richter en solde geen openbaerheyth des misdaedes corrigeren, het en weere dan tho voiren gheprobiert, waerdurch vaeck groote excessen ende gewalth onghestraftt solden blyuen; mer die openbaerheyth des wercks vervult die plaetsse ende steede des anlagers, als die rechten verclaeren; daeromme waer een daet openbaer ende den richter becantt ende kenlyck geworden is, behoort die richter wt cracht syns ampts tegens alsodanige the procedieren ende toe ondersoecken sonder den persoon des anlaegers.

12. *Wie geen richters moegen wesenn.*

Item die natuur des mensschen verbiedt den stommen, douen, dwasen ende raesende mensschen gheen richters the wesenn.

Die rechtenn die verbieden verbannen luyden, heydenen ende die meenedich ende eerlooss sint gheen richters the wesenn.

Die rechten verbiedenn vrouwen ende wesen, die nieth iarich en syn, richters the wesen.

Die geene, die meenedich is, die is een eerlooss ennde trouweloos man, den plecht men achter int stadtboeck the schryuen, ende die selue en mach niet tuyghen noch tuychnisse doenn, oeck syn daeghen gheenen digniteyt ontfanghen.

Die richters synt vann Godes wegen schuldich nae wt wysinghe der schrift den weduwen, wesenn ende den verdructen behulpelickheyt thoe bewysen in rechtuorderinghe heurer saecken.

13. *Offmen schuldich is in allen saecken den eyssch in geschrifte the gheuene.*

Men is niet schuldich nae onse stadtboeck in cleyne clær saecken off daermen spreect mit eener handdth eenige anspraeck in gheschrift te geuen dan in doncker ende obscuyr saecken, daer die anspraecker van noot-sake moet die saecke clærlycken wtspreecken, waeromme die richter hem dat goet off saecke hy eyschende is thoewysen sall, des die anspraecker in on-roerende gueden, so hy daerop procedieren will, in synen eysch ende anspraeck anteyckenen ende schryuen, die naestlegers, then minsten die twe naesten an beyden syden mitten anderen enden in sulcker kennisse ende litteycken, als men des best beduyden ende schryuen mach. Ende eene cleyne slichte saecke is als den eysch niet hoegerr en treedt dan twee goldenn ghuldenn.

Oeck daer die luyden schamell sint, in sulcken saecken salmen slichtlycken procedieren sonder ennich libel the gheuen, waerumme die richters kennissen sullen hebben die gerechticheyt ende nuttiget beyder parten voir ogen holdende, vpdat die oncosten des rechtens niet hoger en lopen dan die principael be-draecht. Des die burgemeysters alltyt die gelegenn-heynt der saecken anmercken zullen ende also kennen, wanneer datmen sal schuldich syn die saecke by geschrifte the stellen ende den burgemeisteren over tho leeuereu, dair het die beclaechde mach eysschen omme daerop thoe antwoorden.

14. *Dat die burgmeisteren ende schepennen alle rechtdaegen toe rechte sullen sitten.*

Onse burgemeisteren ende schepennen sullen allen

rechtdaghe tho rechte sitten ouer burgerrecht, den armenn als den rycke rechtueerdicheyt laethen te geschien; ende welck schepenn daer niet en queme, die sall verboert hebben een pont, ten waer hy yrst syne nootsaacke den burgemeisteren inder tyt ontdeckt ende the kennen gegeuen had, ende alss van den burgmeistere- ren inder tyt oorloff hebbende off des Sonnendaech voer den rechtdach niet by huys gewest weere des bewysende off thonende, sal hy der brueeck ontslaghen syn.

15. *Vann der kiesinger der twyer dienaren.*

Die burgemeisteren ennde schepennen sullen twee eerlycken ende loofflicken mannen thot dienaers kiesenn, onberuchtiget van eenigen quaden faem, vry ende niet eygen, diemen in allen iudiciaell saecken, die den dienaren durch den burgemeistern beuolen wordt, gelooff geuen mach, allen citatien, bot, anpandingen, weldinge ende anderen saecken, daer sy tho geyschet wordden, trouwelycken the exequieren nae vermeldinge heurer eedt.

16. *Hoe veele termynen hy holden, die syne anspraeck in schrifth brennet.*

Die yrste termyn sall die anspraecker syne anspraeck gerichtlyckenn den burghemeisteren in schrifftth ouerleuren, als sy inden gerichte sittenn, ende sal den naestuolgennde rechtdach durch den verweerder wedderomme beantwoort wordden. Den darden thermyn sal wesen den naeste rechtdach daernae, so sall die anspraecker inbrenngen alle behulplickheyt syns rechts, waermede hy gedenncket tho winnen ende also inder saeckenn concludieren. Den vierden rechtdach sal wesen dat die verweerder sall e contrario wedderomme

inbrengen alle syne brieuen ende behulp, daer des anspraeckers eyssch mede gedenckt the niett the doen ende syne verweeringe the beschermen, ende also inder saecken the concludieren, soe veer die saecke niett meer schryuens eysschede, htwelck tot kennisse schepennen end raidt staen sall. Des sullen die richters sich vp anspraeck, antwoordt, brieuen ende ander behulp, dat die partyenn an beyden syden tot heurer kennisse ende handen gebrocht ende gheleuert hebben, guetlich beraeden ende een diffinityff sententie schriftlick wtspreeken, vander welcker also wat paert sich daerinne beswaert dunckt te wesen appellieren mach.

17. *Recht holden des Dynxsdachs.*

Die burgemeistheren ende schepennen sullen allen rechtdagen tho buirrecht sitten gaen des Dynxsdaeges smorgens tho seeuen vren. Ende so sall gheenn bourgherr syns rechts versumich wesen noch schade hebbenn eer tot den eynde des rechts, als die burgeesters wt des rechts stoell gegaenn syn.

18. *Wat tyden men sal bieden laethenn.*

Ennige onser borgeren, die den anderen willen bieden laeten, dat sal hy doen des Sondaechs off des Manendaechs ende geuen den dienaer een oort st. bb^r.; des die boden eenen yghelick in synen mondt bieden sal. Oeck weert saecke als dat botth gaet ende hy niet by huys en weere, soe mach hem die bode bieden thot allen tyden in die weecke tegens den naestenn rechtdach off des anderes daeges, eer dat die schepennen in die banck gaen, ende der anpandinge insgelycks, daer die dienaers heur gerechtichheyte van ontfangen sullen.

Item ghemeenlick sal die anspraecker off clager

vervolgen ende verweren syne saecke voer den richter, daer die beclager onder geseeten is, nochtans falliert die regell in mennigen saecken.

Item in hylyckes saecken, daer moettmen voer den geesthlyckenn richter pleyten ende richten.

Ten anderden omme goet, huys, hoff, dat een gast in onse vryheyt hefft ende onse burger op den spraecke als schuldes haluen by hem then achteren synde, off sunst vpspraeck vpp denn gast hadde, soe moet sich der gasth voir den burgemeisteren inder tyt veranwoordenn off die burgemeisteren mogen den gast wt begeert des burgers gerichtlycke weete senden.

Ten darde waert saecke dat een gasth ennige borgher mit rechte anspraecke, ende die borger des gelycks the doen hadde mitten gast ende den gasth wedderom voer den burgemeisteren anspraecke, sall die gast schuldich syn den burger the antwoorden ende in allen rechtuorderingen ten eynde toe volhardich holden.

Ten vierden omme een exces, dat een gasth in onse vryheyt doet, moet hy betaelen syn koer, die hy inder vryheyt gebroockenn hefft.

Ten vyfften ist saecke dat een priester mit eenen onsen borgeren the doen hefft ende spreeckt den burger an voir den burgemeisteren, soe moet die den burger wedderomme thoe rechte staen voer den seluen gherichte.

19. *Die binnen twee Sonnendagen niet by huis en weere ende schulde, om syn schuldth niet the betaelen.*

Ennich onser borgern, die eens off twiemaell vanden dienaer tho huys gesocht is, ennde binnen twee Sonnen-

daegen niet by huys en queeme, so sall die boden syn huysgesin, dat in synen huys is, die weete doen, dat die schuldenaer off yemant van synent wegen voir recht sich erlangen ende verthoene, des die geene also schuylden hem alsdan niet en verantwoorden ende syn schuldt betaelde, hy solde verwonnen wesen, indien hy niet en is ouer zee off ouer landt.

20. *Biedenn off pandenn the laeten in die weecke.*

Ennich borger, die van onsen dienaer geboden off angepandt sal wordden, ende hy des Sonnendachs off Maendaechs niet by huys en weere ende schuyldde om syn schult tho betaelen, mach die bode hem bieden ende annpanden in die weecke tot allen tyden, als hy hem siet, ende leggen hem eenen rechte den naesten rechte; ende indien hy sich alsdan niet gerichtlyck verthoent, soe salmen tegens hem procedieren als hyrnae volgheth.

21. *Die gebodenn wordt ende versmadelick wthbleue.*

Ennich van onsen borgeren, die voer het rechte off denn gerichte gelaedenn wordt ende geboden is ende die selue niet en quame ende onghehoorsaem wthbleue, noch den anspraecker niet en antwoorde, die selue sall hverboort hebben twe stuer brabrants, half tot prouffyt der burgemeisteren ende half tot prouffyt des claegers off des anspraeckers. Ende men sal den seluen then naesten rechte wedder bieden laethenn, ende waert saecke dat hy ten anderen maell noch onghehoorsaem wthbleue ende niet ther antwoordt en queeme, sal then tweede voir syn onghehoorsaem wtblyuen ende versmadenisse des rechts verbueert hebben vier stuer bb., half tot prouffyt des burge-

meisters ende halff des clagers off anspreekers. Desmen hem wedderomme then dardenmaell sall doenn verdachuaerden, ende by also die gedaechde voer den gerichte personlich off durch synem volmacht niet en ersscheene, sall voir die darden connthumatie ses stuer brabants, halff tot prouffyt der burgemeisteren ende dander hellft tot prouffyt des anleggers off clagers, verboot hebben. Ende daerenbouen in den geheele principaell saecke gecondempnieert ende verwonnen worden, ende sal oeck schuldich wesenn den clager the betaelenn ende vp the richten allen schaden ende gherichtlycke onkosten, die de eysscher daeromme gedaen ende geleden sall hebben, daerthoe die burgemeisteren den clager sullen gonnen den booden omme alzulck conthumatiën ennde oncosten wt tho pannden. Nochtans allenn nootsaaken wtbesondert, die hy ten naestuolgennden rechtdaeghe tot syner bescherminghe den rechten genoechaem ther ontschuldung bybrenngen ende voirwennenden mach, htwelck die burgemeisteren nae gheleggenhuyt der saecken ende quaeliteytt der persoonenn tot heurer discretie ennde kennisse reseruieren moegen.

22. *Hoe een borger tegens eenenn gast sal procedieren, die syn gueder in onser stadt ende vryheit hefft liggende.*

Ennich borgher, die vp eene gast vpspraeck heffth, het sy wat saeckenn synn moeghen, ende die ghaest midt onsen burgher onder malckanderenn niet verlyken noch ther vrundtschop verdraeghen konden, ende die gast binnen onser stadt ennde a) stadt vriheytt huys, hoff off

a) In het HS. staat hier het woord „ennde” tweemaal.

andere gueder heffth liggende, sall die borgher syne saecke denn burghemeisteren inder tyt the kennen gheuenn ende van hen luydenn begheren eenen schriftlick ende gherechtlicke wete denn gast the sennenden ende gheschicket tho worddenn vp syn guet, ende by der seluer weethe eenen rechtdach bestaunen omme syn guet tho veranntwoorddenn. Des die gast vptenn gesettenn termyn voor denn a) gerichte niet en queeme ende onghehoorsaem wtbleeue, sal voir die yersthe contumatie ende onghehoorsaemheit betaelen end verbueert hebben twe stuuer bb'. , halff tot prouffyt der burghemeisteren ende dander helfft tot prouffyt des claeghers. Doch sall die claegher den gast ten anderden ende ten darden maell peremptoir gerichtlicke verwittigen ende verdachuaerden laethenn, omme hem vanden principaell ende onkosten goede vnrictinghe ende gherechtlicke antwoort off verweringhe the doenn; des die claegher tachteruolgen onwillich were, sal hy voir die anderden contumatie vier stuurren ende voir die derden ses stuurren brabants, halff tot prouffyt der burghemeisteren ende dander helfft tot prouffyt des aenclaeghers, verbuert hebben ende daerenbouen inden gheheelenn principael saecken mit allenn onkosten, die die anclagher daerom gedaen sall hebben, gecondemniert ende veruallen syn, diemen wt den onderpandt, dat die gast alhier inder iurisdiction hebben mach, panden ende wtslieten sall, beholdtlyckenn in allen noottrufftighe saecken, die de gecondemnierde then naestuolgende rechtdaeghe voir denn burghemeisteren den rechtenn genoichsaem mach voirwennenden, syn excuis ende ontschuldighe gereseruiert, htwelck die burgher

a) In het IIS. staat hier het woord „denn” tweemaal.

meisteren nae ghelegentheit der saecken tho erkennen macht sullen hebbenn.

23. *Off die gheene, die geboden were, durch
noottrufftighen oorsaecken sich
ontschuldigen wolde.*

Die gebodenn is ende durch noottrufftighe oorsaecken sich wil ontschuldighenn, sal alzullicks gheschien ende blyckenn laethen by twee vrommen manenn, te weete dat hy cranck were ghewest ende hoe langhe hy mitter cranckheyt bevangen is ghewest, item off hy vermits ouervloedicheyt des waters off durch yemandt mit gewalt belet were etc., off durch anderen nootsaecken behindert omme voir den gherichte thoe erschynen, htwelcke all die burghemeisteren, anmerckende aller saecken circumstantie ende byfallen, tot haerder discretie tho erkennen hebben.

24. *Off die actor off anclaegerr nielt voir recht
en queeme.*

Ennich borgher, die denn anderen voir recht gheschadenn heffth, ennde die anclaegher den verweerder off beclaecheden voir denn gherichte niet an en spreecke ende syne anspraeck ontdeckte, daer die verweerder voir den ghericht tegenwoordich were, solde die aenclaegher voir die yrsthe versmadenisse verbueert hebbenn vyer stuer bb., halff toe prouffyt des richters ennde dander helfft tot prouffyt des wedderparrts, die vannodes haluen synen rechtdach warenn moste, want het is meer versmaetheyt des anclagers dan des beclaecheden. Ende wait oock saecke datt die anclaegher syn saecke opennde voirt recht ennde anspraecke synen wedderpart int yrsthe voir dieuerie off schel dinghe ende syne saecke thenn naesthenn rechtdach

niet en veruolchde ende versmade het recht anstaennde den beclaechden, so weere hy veruallenn in acht stuuer bbnts., halff denn burgemeister, halff denn beclaechdenn. Ende so sall die verwerer den anclaegher then naesthen rechtdaeghe wedder bieden laetenn ende spreecken hem an nae ghelegenheyth der saeckenn, off verwinnen, off laeten hem eenn ewich swych ghebie-denn, ende veruallen wesen in een seecker peene, sal dan noch doen nae den artikell vanden iniuryen. Ende weerdt saecken datt die selue anclaegher niet compa-reerden ende onghehoorsaem wtbleeue, die breecke tegens derr stadt thien ponndt, nochtans sall hy die saecke affdoenn off wedderroepen nae ghelegghenheyth der saeckenn, daer die burghemeisteren den beclaechden behulplicheyth toe doen sullen mitt horen dienaeren, absoluerende den beclaechdenn van der anspraeck ende condempnieren den anclaegher in oncosten des process.

25. *Exceptiones tegens den anclaeger, off hy sprecken mach als eenn ansprecker.*

Die gheen verthienn iaeren oudt en is, die enn mach niemanden int recht annclaeghen noch syne clachte macht hebbenn sonder synenn tutoer.

Item die ontmombert ende syn goet verboeden is, off die geck, doeff ende stom synn, alsulcke syn on-bequaem inden gherichte.

Item eene die inden ban is, die en mach geenen borgher voir het recht anspreeckenn; dan wordt hy anghesproken, hy mach sich wall verantwoorden.

Alle eerloosen ende meenedighen en moghenn gye-mandt anspreecken noch indt gerichte wesenn.

Menn mach excipieren tegenns den anclaeger, dat

een monnick is, want die selue en mach inden gherichte niet anlagen off spreken sonder consent synns ouersten, des hy alle tydt gerichtlick moet toenenn.

26. *Offmen oock exceptie maecken tegenns denn persoon rei off beclacnden.*

Item die persoonn, die gebodenn is ende sich verweren moet, die mach sich alltydt int gherichte toenen, het sy hoe hy gestallt is, all weer hy inden ban, hy mach sich defendieren ende beschermen, alss hy best con, want bescherminghe off verwinghe is eenen itlicken thoghelaetenn ende is natuurlick recht ende rechtichheyth.

27. *Dat ittlick burger ende burgersche een voirspraeck mach hebben.*

Soe mach een borgher off borgerssche, die sich des niet en verstaet, een voirspraeck hebben, die des begherende is.

28. *Veele personenn, die geen voirspraeck weesenn en moegen.*

Inden yrstenn, die inden ban is, meenedich, een monnick, een abt sonder consent syns conuents, en moeghen gheen procureurs wesen, noch oock een en mach geen procuratrix syn dan in haers selfs saecke ende oick als sy heeft momberschap haerder kindern.

29. *Hoemen bewisen sall, dat een die saecke machtich is.*

Ennich borger, die een saecke angenomen hefft gerichtlickenn tho pleytenn ende tho beschermenn, die moet synn volmacht bewysenn, so verre syne wedderpartye des begheert, off hy enn doir hem niet antwoordenn.

Ende dat procuratie- off machtbriefff sall hy bewisen durch denn geenen, die hem gemachtiget hefft, durch syns seluest briefff off hantschrift, besegeltt midt synen gewoentlicken segell; ten anderden durch een recht-schyn van burgemeisteren off richteren, dair die constituant onder geseten is; ten dardenn machmen volmacht bewisenn durch een instrument, by eenen opennbair notario beschreuen, inholdende den naemen des constituants ende des genen, die gemachticht is, wt welcker machtbriefff die partye alltyt een copie eysschen mach.

30. *Welck personen sonder volmacht voir den anderen int recht pleitenn moegenn.*

Item noch syntter personenn, die voir denn anderen sonder volmacht int recht pleyten moegen off gerichtlick louende denn seluen schadeloos the holden. Ende dat sint maegen, neeuën, swagerenn, kinderen. Dann vremden en a) moegen voir den anderen niet pleyten off voir recht agieren, al wolde den seluen schadeloos holdenn, sonder manndaett.

31. *Borge te setten midt genenn anderen rechten te spreecken dann voer den richter, daert voir begonnen is. Ende een gast sal schuldich wesen tho antwoordenn.*

Ennich gast, die eenenn burger voir den burgemeisteren midt recht anspraecke, die sall borge setten den burger van dyer saecken mitt geenen anderen rechten toespreecken en sall. Indien dat die borger begeert, so sall die gast borghe settenn, off die richter sall hem audientie off gehoer weigerenn. Ende weert saecke dat hi gene borge krigenn en konnde, sal die

a) In het HS. staat: ende.

gast tenn hylligenn sweeren, den borger off der stadt omme dyer aennspraeck willenn gheenn veruollich the doenn. Ende waert saecke dat die borgher mittenn gast wedder tho doen hadde, sal die gast denn borger voir onse borghemeisteren wedderomme antwoordenn, indien die borger sulcks begheert; ende daer sall des gastes borge oock voor staenn.

32. *Offt een rechtdach queeme vp eenen hilligen dach.*

Waert saecke dat die rechtdach velle vp eenenn hilligenn dach, so moegen die schepennen den rechtdach leggenn den naesten wulckeldaege daernae.

33. *Van bekent gelt int gerichte.*

Ennich onser burgern, die den anderen geldt bekent int gerichte, ende weert saecken datt hy hem dat bekannde gelt binnen vierthienn daegen niet en betaelde, so mach die anspraecker vptenn vierthiennsten dach die annpandinge doen des Saterdaechs the voren, ende ten naesten rechtdage vp tho biedenn, ende des anderen daeges weldingen laetenn, off hy will.

34. *Orsaecken moeten blyken, dat eener syn belynge hynderlick sall wesen.*

Die belynnge doet, moet int yrst oldt wesenn vierthien iaerenn; ten anderden sal die belynnge geschien mit vryen will; ten darde sal se geschien wetennlick, want geschiede wt dwalinge, soe is se hem niet hinderlyck; tenn vierden sall die belynge wesen tegens hem seluen; tenn vyfftenn salse geschien voir het recht off den richter; ten sestenn salse geschien in tegenwoordicheytt des wedderpairs off syner vol-

machtichdenn; ten seuenden sal se geschien inder seluer saecken, die voir het recht getractiert wordt; ten achten so sall die belyennghe niet tegens dat recht wesenn.

Item die richtlick belyet, die veroordelt hem seluen ende brenngt syn sententie meede, alsmen inden euangelio leeset: wt uwen mondt so indicier ick w, schalcke knecht. Soe veerr die belyennghe int beginsel des pleyts gheschege, so en isset van geen noden eenn sententie tho wysen; dan also verre datter rechtuorderinge geschiet ende iae ende neen gaercomen is, ennde oncostenn gedaenn synt, soe moeten die burghe-meesteren eene eyntlicke sententie wysenn.

Item off die belyenge voir syn richter niet en geschiede, so en is alsulcke belynghe niet hynnderlick, want (g)yemant en is tho straffen, thenn waer dorch rechtuorderinge des rechts; ende belyenge, die voer den richter niet en schiet, is hem niet hynderlick, ten waer saecke die opennbairheynt des excess is vannoden gecorrigiert te. zyn.

Item die belynghe, die buten rechts in tegenwoir-dicheyt des wedderpaerts geschiet, die is schaedelick ennde hyndert, so verre die tuigen dairtho gheeysschet ende gheroepen worden ende die wedderpart die oorsaecke opentlick wtsprecke, dat hy hem thien gulden schuldich is, die hy hem geleent, off van een stucke lanndts, dat hy hem offhuirt hefft.

35. *Anpandinge van huys- off groeshuire.*

Soe sullenn onse borgeremeesteren heuren booden gonnen tho panden, dat panndbarer schult is, als vp huyshuire, groeshuire, vp allenn pachtenn ende vp allenn huiren, vp verdient loon, vp maegenaes, vp

bierschuldt. Ende men sall den boden vann elcker panndunge syn gelt geeuen.

Item men sal geene stadtpanden hoger panndenn dan vp den darden penningk.

Item daer die bodenn gaenn panden vanden sworn wegen, moegen onse borgers indie banck begerenn.

36. *Een pachtheer, die guedt vynt vp synn weer.*

Ennich pachthere, die guedt vyndt vp synn erff off in syn huys, dairan mach hy panden voir synn pacht, wtgesecht geleennt goet offte ingeset off bestaediget goet van beesten, ende datt sall een yege-lycken vryen by synen eedt, dattet synn is. Ende des sall dier stadt kueer offthe rennthen gaenn wt des huylinxs proper goett; mer niet wt ander luyden goedt.

37. *Van huishuire, koehuire ende verdiennt loon.*

Ennich onsen burgher, die denn anderen anspreet voer huyshuere, voir groeshuire, voir koehuir off voer alle huire, voir verdient loon, magenaes, dat is hy naerer in te winnen binnen iaers midt eenre hanndt, dan hem die ander is neen te seggenn, ten sy saecke dat hy hem betaelinghe bewisenn mach midt twe tuigen; mer weert saecke datthet veriaert weer, soe mach die huylinck neen seggen.

38. *Die eenen pande buiten oorloff der schepennen.*

Ennich borger, die denn anderen pande buyten orloff der schepennen, het weere in meenewerck off anders, weer dattet weere, die breecke der stadt vyff ponndt.

39. *In die weecke tho panden voer ses vleemsschen.*

Soe sal onse stadtbode mit onse borgers offte vrou-

wen gaen panden tot midtweecke ofte wat tyden sy begerenn tot ses vleemsschen thoe ende richtenn hem wt, gelt off pannde, indien dat hy dat bekent; mar will hij neenn seggen, so salmen hem gebieden durch denn dienaer ten naesten rechtdach inder bannck, ennde dair sal die dienaer van hebbenn synn gerechticheyth.

40. *Erffpacht, diemenn verseecken will.*

Ennich erffpacht, die in onse vryheyte gelegen ^{a)} is, diemen den pachtheren verseken will, dair geenn brieuen van sinnt, is die pachthere naerer in tho winnen ende tho grooten mit twee pachtnoten, dann hem die huirlinck is neen tho seggenn. Ende van onueriaerde pachte is die pachtheere naerer in tho winnen midt synen eede binnen iaers dan hem die huirlinck is neen the seggenn, tenn were saeck dat hy hem betaelinge bewysenn konde. Mer voor verriaerde pachte mach die huirlinck neen seggenn, te verstaen, dat verriaerde pacht is eenn iaer, ses weeckenn ende drie daegen, dat is soe gewoenlyck dat eenn yegelyck sall iaerlix als voirschreunn gerechtlick spreecken ende oock omme onnachtsaemheyte ende versumicheit niet spreeckennde gerechtlick binnen iaers, als voirss. is.

41. *Die panden, die den scheppen ende voechden geset worden, salmen eens ouer die kerk laetenn bieden.*

Item wie den scheppennen off voechden off denn swornen panden geset hefft, die salmen eens ouer die kerck laeten bieden, datmen sulcke panden binnen vierthien daegen sal lossenn; ende wie se niet en

^{a)} In het HS. staat hier het woord „gelegen” tweemaal.

losset binnen den termyn voirss., den salmen daernae geen gerichte meer vp die panden doen; mer sy zullenn verstaen wesen.

42. *Die aen een pandt geweldiget is van tylber guedt.*

Ennich onser borger, die an pandt geweldiget is van tilbaer guet, dat in des mans huys is staende bleuen, dat sal staen ses weeken, als voerschreuen is. Ennde als die ses weeckenn omme sint, haelt die anspraecker dat pandt niet tho huys, soe machmen eenen anderen daeran richten; ende staet die weldinge langer dann een iaer, soe salmen mit nyewenn rechthe spreecken.

43. *Die een anspraeck hefft op een borger, dat sall hy voer geen ander recht beginnen.*

Ennich borger, die van erffnisse, scholdt oft van wat saecken het syn mocht, vp eenen borgher anspraeck hefft, het weer die saecke binnen off buytenn der stadt gelegen, sal hy voer geen ander gerichte beginnen noch yemandt die saecke ouergeuen, het sy in die geestlicke off weerlicke handt, dann voer den schepenn; die daerbouen dede, die broecke der stadth thienn duysent steens; nochtanns sall hy die aennspraecke offdoenn.

44. *Die een pandinge doen wil nae onse stadt recht.*

Ennich onser borgeren, die een anpanndinge doen nae onser stadt recht, dat sall hy eens vpbieden voer onse schepennen, daer sy int gerichte sitten; voert sal hy hem weldigen laeten dwersnacht, off hy wil, den derden penningk beter dan die schult is, an tylbaer guet. Ende dat pandt sal daernae vierthienn daegenn staen, ende worddet daerbinnen niet gelosset, soe

mach hy dat seluen holdenn den darden penningk beter als voirschreuen is ; ende weer dat pandt beter dan den hooftstoel mitten dardenn penningk, soe solde dat pandt weer staen een maent nae die vierthien daegen ; ende als die maent omme coempt, betaelt hy dan die hooftstoel niet mitten darden penningk, soe sint die panden mit allen rechtenn verstaenn, ende die borger mach die panden inder weldinnghe an hem nemen, off hy will.

45. *Off twe off meer an een goet gepandt hadden.*

Soe twee offte meer onser borgerenn midt rechte gesproecken ende gepanddet hebbenn an eenn goedt, soe wie die yrste sall wesen in synn torechtvorde- ringe, die yrst gepanddet heffth, dien sal synn panden voergaen voer den andern, soe veer hy binnen ses weecken dat veruordert midt rechte.

46. *Een, die geweldiget wort an huysinge off erffnisse.*

Ennich man, die geweldiget offte gepanddet wort an huysinge off erffnisse, die sullen staen veirthien daegen vpten dardenn penningk, ende worde die panden binnen die verthien daegenn niet gelosset, so sullen die schepennen die voirss. huysinge ende erffen laeten veylen drie Sonnendagen ouer die kercke, ende optenn lesten Sonnendaege, soe moegenn die schepennen die voirss. huysinngge ende aruen by der kerssen vercopen ende den schuldenaer syn rest geeuen, ende wes daer ouerloopt, dat salmen den saeckwolde weddergeuen. Ende dan zullen die schepennen den coop besegellen, als stadrecht is ; ennde wairt saecke dat die schuldtote daer yet tegenns seggenn wolde ende druwen off haetenn vp den schepennen

off op denn geene, die dat goet gecofft hadde, ende men hem sulcks ouerbeschynen konde, alsoe stadtrecht is, die verboerde der stadt vyff ennde twintich pont. Ende wairt saeckenn dat hy hier noch beuen dede mit woorden off midt werckenn, datmen beschynen mochte, als stadtrecht is, so broecke hy vyfftych ponndth; ende dede hy noch daerbouen, so soldemen hem inden stock settenn ther tyt thoe als hy alle koer betaelde. Ende weert saecke datmen hem des niet beschynen konde, alsoe stadtrecht is, soe sal hy hem ontschuldigen selfs dardenn. Ende wairt saecke dat een gast offte meer persoonen wt den voirss. huys ende eruenn ennige renthen offt pacht hadden ende ghepant ende geweldiget were nae stadtrecht, ennde schriftlicke wete dair gerichtlick vp gegaenn weere om die pachthere syn goet the verantwoorden, soe mach die geene, die dat erue offte huys toebehoort, nae der eygeninge dat erff off huys ende goet wedder lossenn binnen iaer ennde dach mitten affterstedige pacht, cost ende schadenn, daerop gerichtlickenn gedaenn, beholtlicke dat die oldeste renthen off brieuen hebbenn van die schoeff, yerst vernoecht sullen worden, indien sy dat mede veruolchde.

47. *Reede geldt tho panden.*

Ennich, die reedt geldt pandet onder eenn anderenn, die sal dat reedt gelt opbiedenn als andere reede panden, ende als die vierthien daeghenn omme gecomen sint, so mach die geene, die dat reedt geldt gepanddet heffth, alsoe veele dairvan tellen als men hem schuldich is, in tegenwoordicheit der borgemeisteren, daertho dat geldt, dattet hem gerichtlick van panden ende anders nodeshaluen gecost heft.

48. *Die aen een beesth geweldiget is.*

Ennich beest, daeran geweldiget is, van peerdenn offte koenen off wat beestenn dattet sint, diese gepant hefft, die salse besteeden off seluen holden, indien hy will; meer gheen in die pandinge tho besigen, het weer dat dair eene koe weere, die melck gaue, datse die cost quyten mochte, daer enn soldemen gheen holdt van gheuen. Ende weert saecke dat daer ennich beest storue in die pandinge, soe mochte die gheene, die die pandinge gedaen heefft, mitter stadt bode een ander pandt inder steede haelen by consent der burghemeisteren.

49. *Die aen eenn pant geweldiget is.*

Ennich mann, die an een pandt geweldiget is, ende queeme die geene, die dat pant heft wtgelaetenn, ende naeme dat panndt wedder by hem seluenn, die brueecke der stadth tot des raidts genade, ende daer ther stont borge voer the setten, off die schepenen mogen hem inden stock setten.

50. *Een pandt buiten gerichte geset.*

Ennich geset panndt buyten gerichte van tylbaer gueden, dat in onser stadt geschiet is, dat salmen vpbiedenn voer die banncke int gerichte, ende daer sal die burgemeisteren den gheene eene weten van geschien laetenn, die dat panndt geset hefft, off hy daer yet vp seggen will, soe sall hem die bode een rechte dach ten naesten rechten dairvan leggen an beyden syden, ende dair sal die bode vann hebbenn synn gerechticheyt. Ende wanneer die rechte dach coempt, so is die anspraecker, die de panden hefft, syne clage

naerer tho holden midt sinem eede dan die ander neen tho seggen; ende so sullenn die panden staen, ghelyck off sy midt allenn rechtenn gepandt sint nae stadtrechte.

51. *Die gaet mitter stadt bode om weldingen.*

Ennich borger, die mittenn bodenn gaet om weldingen ende panden tho haelen, waert saecke dat die geene, die gepandt wordt, denn anderen anvoer midth woordenn off midt wercken buyten des anlagers schult, dair hy de koer an breecke, dat weer dubbelde boete; ennde weert saecke dat hem die ander weerde, die die pannden begerden, dat mach hy doen sonder koeur, sonder dootslach.

52. *Van verstaende panden.*

Als die pannden verstaenn bint, sintse beter dan die hooftstoell mitten dardenn penninngk, dat sullenn die schepen weerdiren, soe sall die anclaeger die beterschap den schuldenaer weddergeuen.

53. *Waer vele pacht hebben wt een erff, die leste is sal antasten.*

Waer een off meer personen veele pacht hebben wt een erffe off huysinge, daarmen geene pacht van krigen konnde ende den schooff daerop geuolget weere, ende weer dan die schoeff off dat tylbaer goet so goet niet, soe salmen an dat erue panden laeten ende daer opbiedinge van doen tot dryen rechtdagen, ende laethen dat teyckenen indt stadsregister; ende vernoeghet dan die besitter des goets off des erues den pachtheeren niet, soe sullen die schepennen den pachthere samptlick dach leggen vp der stadt hywss, elck midth synen

brieuen ende bewyss, ende wie die lest is sall antasten ende vernoegen den anderen, die voir hem synt, off scheldenn quyt. Ende wolde dat die leste niet doen, soe mochtet die geene doen, die naest hem weere. Mer woldet heurer gener doenn, soe mochtet die geene doen, die die yrste pacht hadde wt den voirss. erffe off huys, ende beholdent erflick ende neemen dair brieff ende segell van.

54. *Hoemen sal procedieren an angepande off pandbaer schult.*

Ennich onser borger, man offte vrouwe, die angepandet is voer schult voer den schepennen, als recht is, off dat yemant schuldich, daermen voer panden mach ende daernae geweldiget is, daer die schepennen den boden vp gegont hebben, die gheen erff off renthe, huys noch hoff, gelt noch goet binnen onser stadt ende vryheit hefft ende geen panden, daermen die schult an neemen ende becomen mach, die de gelden in droch vann synen schuldenaer ontfanngen hefft, omme dat hy niet betaelen will, ende dat die geene claegede, diemen schuldich weer ende den schepennen aengeue, dat hy syn rest an syn goet niet becomen konde, ende die schuldenaer syn gelt off waer ontfangen hadde ende geborget mit loosshet, ende den creditueer also bedroegen hadde, soe sullen die schepennen den boden seinden in syn woenssteede ende bieden hem then lesten binnen vierthien dagen die achterstallige rest thoe betaelenn, off hy sal naeden verthiensten dach wt der stadt gelecht wesen, by drie pont alle nachte verbuert the hebben. Ende machment hem niet ouerbrenghen, hy sal sich purgieren midt syn eedt; ende wanneer hy daernae inder stadt weere ende die

claegher, sulcks verneemende, den burgmeisteren clae-
gede, soe sullen die burgemeisteren den seluen on-
uortreckelicken thoenu ende setten hem indenn
stock, so langhe alls hy voldoe voer syn keur ende
voer syn schuldt. Beholtlickenn, hadde hy nicht, soe
solde die credituer, durch den welcken hy getoefft
wurdt, daechlicks bestellenn eenen haluen bb. st., omme
dat hy niet van honger en sterue.

55. *Dat pandtbaer schult geen vacantie
genieten en sall.*

Alle pandtbaer schuldt, bekannde vffte verwonnen
schuldt, sullen gheene vacantie genieten, machmen
altoes den schuldenaer veruolghen tot allen Dinxdagen,
als die pachthere des belieuet, smorgens tho seeuen
vren des somers ende swinters tho acht vren, voer
den burgemeisteren inder tyt off schepennen tho rechte
comen, soe verre de schuldenaer des daeges tho vorenn
by der sonnen vandenn dienders anghepanndt is.

Hier volgett het anderden deel des stadtsboeck.

1. *Eennich gast, die een borger wil laeten bieden.*

Eennich gast, die eennich borger wil bieden laetenn, dat sall hy doen by der sonnen, ende dan sall die borger den gast antwoorden des anderden dages, als die miss wt is; ende men sal daer den boden van geeuen enen halluen stuurren. Ende die bode sall den borger in synen mondt bieden, ende waert saecke dat die borger niet voort en queme, maer ongehoorsaam wtbleue, so verbueerde hy IIII stuer bb., halff den burgmeisteren ende halff den gast. Ende desseluen daeges mach die gast den borger wedder bieden laeten, ende weert saecke dat die borger sich wolde verantwoordenn, datt sall hy doen, als die hoemisse wt is, in die bannck voor den schepennen ende betaelen int eerst syn contumacie, eer hy sick verantwoordenn sall. Ende waert saecke dat hy noch yemant van synre wegen sich voor den gerechte verdoende ende verantworde, so mach die gast den borger verwinnen mit synem eede, dat syne anspraecke rechtveerdich is, ende die borger mach niet neen seggen, want versmaedelick den rechte tweemaell wtgebleuen ende niet gecompariert ende verbueert thebben vier stuer, halff den borgmeisteren ende halff den gast. Ende mach dan des anderenn daeges voor hoemisse den borger anpanden laethen ende ouer dwarsnacht sick weldigen laeten an des

burgers tilber goedt, den darden penning beter dann dat goet, ende die panden sullen staen XIII daegen, penningen dyer gelycken, van allen tilbaeren goeden. Ende weert oock saacke dat sich die borger verantwoorde des anderen daeges, so hefft hy niet meer verbueert dan syn contumatie. Ende weert oock saacke dat hy hem ontschuldigen konde durch noottrufftige oorsaacken mit twee loofflycken mannen, dat hy niet comen konde, so sall hy vry weesen vander contumation.

2. *Off een borger mach spreeken vp een gast, die erfischup anbestoruen is.*

Ennich gast, den in onser vryheyt arffschup angestoruen is, spreckt onse burger vpte erfischup voer schult off anders ende mach dat die burgerr betuigen mitt twee loofflycken mannen, dat die schult also is alss hy vertelt, so en mach die gast niet neen seggen voerden schult, ten waer dat hy bywyseede mitt leuende schepennen off midt twe loofflycken mannen, dat hy hem betaellt heefft off dat hy hem hefft quytscholden. Ende ennich gast, den erfischup anbestoruen is, die sall geen goet wt onser stadt voeren, eer die schuldenaers betaellt synn. Ende offt hy sick mit onsen stadtrechten daerrop rechuordering deede op onse borger, so sall die gast daer borge voir setten, mitt geenen anderen rechten tsprecken dan voer den selluen schepennen.

3. *Woer onse burgemeisteren den boden gonnen onsen borgeren off gasten anpanding tdoenn.*

Woer onse burgemeisters den boden gonnen onsen borgerrenn off gasten an panden tho weldingen van bekanden offte verwonnen schullt, waert saeekke dat

yemant die welding kierde, dat weer vrouwe off man, die breecke ter eerster kierung een pont, ter anderde reys drie pont, ter darder reys vyff pont, ende al vp eenen dach. Ende daer sall die bode ter derder reysse twee borgeren by neemen, ende wolde die borgerren, die die bode eysscheede, daer niet bycomen, dieselue breecke tot elcker eyssing een pont; ende des anderen daeges sall die bode weddercomen ende eysschen noch gelt off pande, ende deede hy daer voirt weigering, soe breecke hy thien pondt. So sullen die schepnnen den boden so starck maecken, dat hy den anclaegerr geeue geltt off panden, ende meede wt te richten derr stadt kueerr.

4. *Van verderfflyck goet ende van nootsaacken, vmmē altyt onuortochlick recht tdoem.*

Woor onse burgemeisteren claege coompt tusschen burgeren van verderfflycken guederen, daer mogen die schepnnen van stonden an eenen rechtdach leggen, insgelycken van noottruffige oorsaacke; ende daer salmen meede voirtuaeren, offmen mit bott ande banck queeme.

5. *De ferys.*

Des hillige daeges en salmen ouer geene gastclage richten.

Soe sullen die schepnnen in der tyt des hilligen dages ende in den iaer-marckten by staende cruce ouer geen gastclage richten op onse borgers, ten waer saake dat die comenschup off lofftenisse inden iaer-marct geschiett weere, so soldemen daerouer richten. Men sal oock nae older gewoenten in den onleddige tyt geen recht holden, ten waer dan om verderfflick

goet ende by beyder partyen consent ende volboort. So daer anders ennige verbot, citatie off rechtuordering geschiede, die waer van geenre weerden. Oeck waert in der onleddige tyt, als vacantie, ende alsdan die saacke crancke off arme luyden beroirende waer, daerop salmen sonder vertooch procedieren ende behulp doen.

6. *Alss die schepennen thoe bytyden tho rechte sitten.*

Wanneer onse schepennen tho bytyden to rechte sitten, daer zullen sy van hebben van ellick partyes claege eenen haluen bb. stuuer.

7. *Van lust bieden int gerichte.*

Waer onsen schepennen lust bieden int gerichte, off inder buerspraecke, off waer dat sy tsamen sint van stadts wegen, wel dat niet en hielde, die breecke een pontt.

8. *Die eene ansprecket, die mach sich driemael beraeden.*

Ennich, die voerden schepennen yemant anspreect, die mach hem driemaell beraeden, off hy will, ende so wanneer hy midt syn leste berait incompt, so sall hy te voiren seggen tot den schepennen: maect ons lust, ende wat ick uw segge, daer wil ick by blyuen; ende daer sall hy an lyenn, die die saacke syne is, ende wes hy daervan gesecht hefft, dat mach hy verbeterenn, verminderen noch vermeerren, dan hy sal by den seluen woorden blyuen.

9. *Die een ordel wedderroeptt off spreekt wt der banck.*

Ennich onser burger, die een oordell weddersprecket

off beroept wt der banck inden raidt, daer sullenn die schepennen van ellick partye hebben drie vlemsschss, ende weele dat oordell verliest, die sall voer beyde btaelen; dessgelyckenn een gast die saack an den raidt blyfft.

10. *Een vrouwe mach een momber kiezen.*

Een vrouwe mach een momber kiezen voor den schepennen, daer sal se den schepenen van haer gerechticheyt eenen stuerer bb.

11. *Sonder momber en sal geen vrouwe anspraeck hebben int gerichte.*

Gene vrouwen en mogen anspraeck hebben voerr ennigen gerichte vp onse borgerren buyten heuren mombers anders dan van tering off magenaess, dat mogen sy wtpanden mitter stadt bode, ende war saecke dat daer yemant bouen dede, die breecke der stadt vyff pont. Ende soe coempt oock der vrouwe thoe een behulplickheyt des rechts, dat sy niet louen off sich verbinden en mogen voer een ander, ende by also sy alzulckes deden, dat is van geenre weerden, welck behulp sy genieten dorch die Priuilegie Velleiani, ten weer dan saake dat die vrouwe haer behulp des rechtes tvoiren wuste ende dat renunchierde off versaakede, oock mede off sy weere momberssche heurrer kinderen off hoer neuen ende looffde, se solde dat volcomelyck holden moeten. Oeck eene vrouwe, die comensschap doet ende daglixs coopt ende vercoopt ende omme haer comeusschap tdoen wtreyssst mit willen ende consent haers mannes, die hefft swigende haer behulplickheyt des rechts versaacket, die mach louen ende borgen ennde verbinden, sulcke beloffnisse tholden

ennde te betaelen, ende die schepennen sullen die selue holden voor een coopwyff.

12. *Een swanger vrouwe mach haer vertoch neemen.*

Ennige vrouwe, die beclaecht wordt voer denn schepennen ende koeur gebrooken hefft, die mach heur ontschult doen ende seggen, dat sy swanger is, ende vetrecken die rechtuordering, ende wanneer sy dan heur kerckganck gdaen hefft, so machmense ten naesten rechtdach bieden laeten. Ende weer sy nielt mit kinde van den dage dat sy haer onschult maecte, so hadde sy gebroecken dubbelt koerr ende ter stont wt toe pannen.

13. *Van een momber te kiezen.*

Ennich onser burgerren, die storue ende kinder achterliete, die kinderen en zullen geen voirmomberr kiezen off hebben anders dan den naesten manshoofft van des vaders syden in onser stadt, thenn waer saacken dat die schepennen duchte nutte twesen, datmen se vermomberen mochte. Mer weert saacke datmense nicht vermomberen mochte, soe soldemen hen eenen momber maecken by haer naeste vrunden van beyden syden ende by den schepennenn, vpdad die kinderen bewaert syn, ter tyt dat se olt syn geworden ende eenen momber kiezen mochte.

So solde die momber der kinderen guederen bewaren, niet verquaden, noch vercoopen dan by raedt der naester vrunden ende den schepennen.

14. *Die kinderen in syn momberschup neeme.*

Ennich onser borgeren, die kinderen by den sche-

pennen in syn mombersschup neeme, soe sullen die voirss. schepennen mitten momber int arffhuysse gaenn ende neemen all des kints off kinderen goederen by geschriffte, repplick ende onrepplick, van welke guederen sall die momber gehalten wesen den schepnen rekenning tdoen tot allen tyden, des versocht synde. Ende int eynde, als dat kint coompt tot synenn viertien iaeren, sall hy dan vanden ontfanck ende wtgaue in presentie der schepennen ende vrunden goede rekenninge doen.

15. *Wat nae der rekenning gedaen sal worden.*

Soe die momber syne rekenning nae den inuentario gedaen hefft, so zullen die schepennen dem kinde voort een momber setten binnen onser stadt by denn vrunden van beyden syden, so lange tot hem goetduncken sal, dat ht kindt wyss genoch is syn eigen goet tdisponeren.

16. *Die geen goet vercopen mogen.*

Desse voirss. kinderen en mogen geen goet vercopen, vervremden, noch verquaden dan by consent des mombers ende der schepennen, dan sy moegent well verbeteren.

17. *Die synen momber onthoorde.*

Ennich kint, die synen momber onthoorde ende synen goeden willen niet en dede, sullen schepennen alsdan dyen kinde syn guedern ontweldigen, so lanngte bist dat kint der schepennen ende mombers wille doet. Ende so mach die momber vercoopen alle verderfflicke goet tot nutte der kinderen openbaerlick, ende sall geen kint mondich wesen, eer den tyt dat

die schepnen goetduncken, dat het kint wys genocch is syn eigen goet tregieren.

18. *Drie dingen moeten die momberrs louen ende doen.*

Inden eersten een inuentarium off goede register tmaken, daer allet guet, repplick ennde onreplick, schult ende ontschuldt, in geschreuen staet; ten anderen der kinderen nutticheyt an tsien ende onnutticheyt achterwegen te stellenn; ten darden dat sy des Kindes off der Kinderenn besten doen zullen; ende voir dessen alle hore guedere tho onderpande setten.

19. *Van drie momberrn.*

Int eerste moegen die olders in horen leuen offte in heuren wtersten off testamentt kiesen ende begeren van eenem vrundt, off hy heurer Kinderren momber wil wesenn off hen besten doen vp gueden betrouwen, ende die zelue wort genoempt tutor testamentarius, een momber inden testament off wterste will geset ende geordonneert. Alzuleke geordonneerde momber off mombere en a) behoeuen geene cautie off borchtocht te doen voer der kindern guederen, omme die te verquaeden, want dier Kinderen olders hebben den mombere in haer leeuen goet gekannt ende geapprobiert. Dan die momber voirss. is al euenwell schullich van synen ontfanck ende wtgauee rekeninge te doen, iaerlix, nae inholden den inuentarii ende goetduncken der schepnennen. Ende waert oock dat den schepnennen duchte alzuleke voirss. momber ongequalificiert off onbequaem te syn der Kinderen gueden

a) In het HS. staat: ende.

tdisponieren, so zullen sy eenen anderen daerthoe ordonneeren mogen. Ten anderden so zullen die naesten vrundenn van des mans syden mombers wessenn. Ten derden so behoren die burgemeisteren vpsicht thebben, dat noch weduwe, wesen ende anderen ellendigen persoonen guederen nielt verquadet noch onnuttelicken doorgebracht en worden, waeromme die borgemeistern den seluen een momber setten sall, dwelcke sal gehalten wesen borge tstellen, dat hy dofficie der momberschap getrouwelicken sal bedienen ende tot allen tyden, so vaeck hy versocht wordt, synen rekening den schepennen doen sall, allet nae wtwysing den inventaris.

20. *Vanden geenen, die heur goet onnuttelycken thoebrenge.*

Die beuonden worden hen gueder onnuttelyck toe tbrenge ende niet wys noch bequaem persoonlick die guederenn tregieren, so zullen schepennen ende raidt den zeluen twe momberren ordonneeren van hen vrunden ende maegen, die den schepennen bequaemste duncken sall nae proportion ende gelegenheyt des guetts; ende off die prodigus off inhabel, den dese momber aldus gesat is, ennich guet vercoffte, borchde ende schult makede buyten consent des mombers, tselue sall van geenre weerden wesen, noch men sall daer geen recht ouer geschienn laeten. Oeck sal alzulcke geconstitueerde momber, van stonden an hy geordonneert sal zyn, karckspraeck doen laeten, dat gyemant den geenen, wiens momber hy is, leenen noch borgen, copen noch vercopen, off ennige handelling mit hem hebben sal buyten consent dees mombers. Oeck en zullen alzulcke gesette mombers niet vercopen, versetten

noch vervremden off ennigen handeling holden van hen luyder administratie buyten consent der schepennen, by peene van X pont, ende altyt goede rekening doen, oock voor desen allen borge settennde. Sullen oock insgelycks die schepennen zeer neerstige vpsicht hebben vp den stockolden persooenen, die haer goet niet regieren en kunnen, meede vp den krancksinnigen, dwelcke oock vriendlooss ende verstoruen mochte zyn, mitt dyen sall die raidt disponieren nae gelegentheyt der persooenen ende guederen.

21. *Lyffttucht, die gemaect is nae stadtrecht.*

Ennich lyffttucht, die gemaect is nae stadtrecht, zullen die burgemeisteren nae dode des geens, de se gemaect hefft, gaen ende besien mitten erffgenaemen, geltt ende alle tylbaer guederen, dat welcke sy ter weerden aestimeeren zullen, van welcker aestimatie offte weerding zullen die erffgenamen wissicheytt neemen an zegell ende brieuen, vpdatt sy offte heuren erffgenamen nae dode des gelyffttuchtiges alzulckes wedder verhalen ende becomen mogen.

22. *Hoe hy geloyt zal zyn, die lyffttucht maken mach.*

Een man, die lyffttucht wil maken, sal also sterck wesen, dat hy vanden bedde vp mach staen, sich sellff eleden ende schoyen, off hy ter kercken gaen wilde, daerenbouen een sweert wt der scheyden trecken ende houwen daermeede in vier hoeckenn des huys ende int haell; dit also gedaen, mach hy lyffttucht maekenn.

23. *Hoe een vrouwe geloyt zall wesen, die
lyfftucht wil maken.*

Een vrouwe sal so machtich wesen, dat sy van haer bedde vpstaen ende haer seluen cleeden mach, gelyck off sy toe kercken wilde gaen, ende neemen haeren spinrock ende spinnen drie vadem draets, alsdan mach sy lyfftuchtigen.

24. *Een man off wyff, die malckanderen
lyfftuchtigen.*

Ennich man offte wyff, die den anderen alle heur goet geuen thot lyfftucht, als daer eene storue ende die ander wedder hylicte, so salmen dan alle datt tilbaer goet scheiden tegens den erfngenen, en men sal dat arue offte huys niet verquaden.

25. *Offter yemant giffing gemaict hadde.*

Wanneer yemant gyffing gemaect hadde ende also veele guets niet achtergelaten hadde, daermen syn schult meede betaelen mochte, soe solden die geene die schult betaelen, die die gyfftinge geschiet syn, off sy solden den ghiffing verlaeten ende quytshelden; ende beholde hy die ghiffing, so solde hy des guets gebruycken, dat ouer die schult gebleuen is, ende so sal dat goet te voren wtgaen wt dat voirgeuen goet, sonder arch.

26. *Den lyfftucht gemaket is, die en sall
niet mogen verquaden.*

Waer yemant in onser stadt, den lyfftucht gemaict weere, die sall geen erflick goet vercopen noch verquaden. Mar waert saake datmen dat arfflick guet

vercoffte, so waer die lyffucht wt ende veruallen na allen rechten. Ende so solde die geene, die die lyffucht verquaet hadde, den erfgenamen scheydinge doen van allen gueden, gelyck offer geen lyffucht gemaict en weere.

27. *Die lyffucht gebruycken sall.*

Ennich lyffucht, die den anderen angecomen is, so sall die gene, die die lyffucht bruycken sall, den erfgenamen geuen brieff ende segell van allen guederen ende daer wtinge van doen, ende dat zullen dan die schepennen bezegellen. Ende als die leste doot is, wes dan daer voer tylbaer goet gebleuen is, dat zullen alsdan die erfgenamen an beyden syden midden entwe scheyden. Mer geen erfgoet verquaden.

28. *Geen man mach syn harnassch thoe lyffucht geuenn.*

Geen man binnen onser stadt en mach syn harnassch tot lyffucht geeuen, dan dat sall aruen vp syn naeste manspersoon binnen onser steede.

29. *Die lyffucht gemaeket weere ende sich veranderde.*

Offt yemant lyffucht gemaect weere van tilbaerr guet ende hem daernaer veranderde inden echten staet, so sal hy vanden voirss. guederen scheyding doen.

30. *Van een testament tmaken. a)*

Ennich borger off borgerssche, die syn wterste wil off testament wil ordonnieren ende syn goett gedenckt arfflick tvergeuen, die selue sal verstandich ende machtich synre sinnen weesen ende maeken syn tes-

a) Aan den kant is met dezelfde hand bijgeschreven: beliefft in anno drie ende veertich.

tament voir twee burgemeesteren inder tyt off twee schepennen ende syn wterste wille in geschrifte doen schriuen, anders en ist van geenre weerden. Dan waert saacke dat eennich borger off borgerssche, die pestilentie hadden off an der sprutende crancte lege ende so starck niet en waere, dat hy voer der *a)* doire off wenster komen konde ende die burgemeesteren off schepennen daer niet komen konden noch wolden, so mogen sy heur vterste will off testamennt maken voir den kappellaen ende daerby eysschen twee getuigen, ende ter stont, den wterste willen also gemaect wesende, den burgemeesteren presentiren ende tkennen geuen, omme dat sy niet en staruen souden ongetesteert.

Ende waert oock saacke dat eennich borger off burgerssche cranck wordt buyten der stadt vryheyt ende haerren wterste will makeden van nodes wegen, dat mogen sy schriftelyck laeten maecken voir den pastoor off capplaen mit twee loofflycken getuigen off voer een openbaer notario off officiant indie plaetse, daer sy cranck liggen, mit tuigen daerby geroepen.

Soe veer sy dan affliuich worden, so solde haer testament van weerden weesen ende bondich blyuen nae den rechten.

Enich onser burger off burgersschen, die haren kinderen heel vnnd all sonder saecken onterffden, sal alzulcke testament inofficioes ende van geenre weerdenn weesen.

Enich man off vrouwe, die haer testamentt off ghiffte gemaeket, gegeuen ende in geschrifte gestelt heeft

a) In het HS. staat hier het woord „der” tweemaal.

voirden burgemeisteren, die seluen moegen heure wterste wille offte ghiffte durch redennen wedderroepenn ende breeckenn, alst hoer beliefft. Ende wedderrom een annder testament off ghiffte maken mit alzulcker solemniteet als dat yerste gemaicket was. Also dodet dat leste testament het yrste, want nyemant en mach sich suluen sulckenn wet insetten, dat hy daernaet niet wedderrom van synen willen mach gaen.

31. *Van tho aruen nae stadtrecht.*

Een minssche is so nae the aruen vp syn halue broeder off suster, die van echten gaden geboren syn, als op syn voll broeder ende suster,

Een wyff is so nae tho aruen vp heur onnechte kint, dat se in geen ouerspell gewonnen hefft, als vp haer echte kindern.

Een man off wyff is naer tho aruen vp haer kintskint dan vp vader ende moeder, oock is hy naerder tho aruen op syn broeder off suster dan vp syn oldevader off oldemoeder.

Een minssche is naerder tho eruen vp syn oldevader off oldemoeder dan op syn oem off moye.

Eennich man off wyff is naerder tho aruen vp syn oem- off moyenkinderen dan vp syn oldeoem off oldemoye.

Eennich minssche is naerder tho aruen vp syn broeder- off susterskinderen dan vp syn oem off moye.

32. *Nae den maenstonnt salmen scheidung doenn.*

Eennich onser borgern die starfft, daer salmen den arffgenamen scheidung van doen van allen guedern als die gelegeenn sinnt, ende zulcks sall geschien alls die maenstont omme gecomen is. Ende die die scheidung

wten sall, die sall eenn bedde beholden mit een pueell, een paer lakennen mitt eene deeken, twee oorkessenenen, ende als dat bedde versiert ende gemaeket staett, soe zullen die schepnnen ouersien ende geeuen daer wedder den erffgenamen also veele voir tbedde alst hoer guetduncket, datter bescheytt is, van anderen bedden off reetste gueet datter is. Voirt salmen all datt a) ennde siluerwerck datter is midhen (?) entwee deylenn, mer sall elck beholden alzulcken cleederen als hem tho lyue gesneden synt. Wanneer dan all dat guet gescheyden ist, alst van recht behort, genoecht den erffgenamen niet, so sall hy hoer een wting doen mitt eenre hannt, als voirschreuen, dat hy al dat goet, htsy tilbaer off ontylbaer, also ther scheyding gebracht hefft, dat den erffgenamen van rechte niet meer daervan toecompt off toebehoort, ende daer sollen die schepennen hem dach tho leggen ouer verthien dagen, dat hy hem daerenbinnen beraeden mach, off hy nae der tyt yet verneeme, dat hy mit rechte in die scheyding mocht brenngen.

33. *Ennich man mach syn harnasch tho scheidung voirwt neemen.*

Off enich man syn huisfrouwe offgestoruen waer ende die man dan den erffgenamen scheidung doen solde, so mach hy syn harnassch ende all wat hy tot tot synen lyff tho verweeren behooffich is, tvoiren wtnemenn.

34. *Harnasch ende wapen rp den naesten manpersoon tho arven.*

Ennich onser burger, die gestoruen, die sal alzulcke

a) Blijkbaar is in het HS. hier iets vergeter.

harnas ende wapennen als tot synem lyff behoort, aruen binnen onser stadt vp syn naesten manspersoon ende vp den oldeste, niect buyten onser stadt. Ende waert saecke dat hy geen mage van manspersoonen en hadde, soe salmen alzulcke geweer binnen onser stadt onsen borgeren vercopen tot kenningen der schepennen.

35. *Die arffwtinge off scheiding niet by en brochten.*

Ennich onser borger, die arffwting off scheiding doen sall ende die scheyding also niet bybrachten nae guetduncken den schepennen, als hy schuldig waer te doen, so sullen die schepennen hem bieden laetenn, by vyff pont, then anderen by thien pont, al vp eenen dach. Ende by also hy alzulcken verbot verachtete, soe moegen die schepennen die kisten ende sloten verbreecken ende brengen ter scheiding alzulcke guederen alsmen daer vynt, ende daerenbouen verbuert thebben twintich pont.

36. *Hoe die kinderen nae des vaders doott aruen zullen.*

Ennich borger, die storue ende kinderen achterliete, ende die selue na dode haers vaders affliuich worden, sullen aruen vp haer moeder, die inden leuen gebleuen is. Insgelycks nae dode des moeders vp den vader; dan weeren vader ende moeder beyde affliuich geworden, so salt een kint vp den anderen eruen.

37. *Hoe die kinderen tsamen to scheiden zullen gaen.*

Ennich borger, man off wyff, die in eestaedt kindern tsamen hebben, van den welcken die sommigen be-

raeden synnt, ende die seluen nae dode haerder olderen mitten onberaeden int arffhuys ter scheyding wolde gaen, so sullen sy wedder inbrengen tgint sy ontfangen hebben ende alsdan zullen die kinderen alle ht goet midden entwe scheyden mitten olderen, die the lyue gebleuen syn.

Men sal geenen gasten wapenen noch geweer leenen wt onse vryheyt, by vyff ponnt.

38. *Off die beraeden kinderen niet en wolden inbrengen.*

Waert saacke dat die voirss. beraeden kinderen haer hylisgoet, htwelck die olderen hen luyden inden beraet voirwt ggeuen hebben, niet en wolde ther scheidinge brengen, so sullen die ander kinderen mitten anderen inder scheyding gaen ende ht goed middels vaneen leggen, nae qualiteyt ende portie der guedern, int arffhuys synde.

39. *Hoemen ter laetster doot vanden oldern scheyden zall.*

Nae het afflyuen des lesten olders sal itlick kint wedder inbrengen, wes hy van synen olderen by haren leuen mach ontfangen hebben, eer hy mach ter scheidung comen. Alsdan zullen die kinderen van allen den goederen gelycke ryck weesen; ende well nielt inbrengt, die en sall geen arffnisse ontfangen.

40. *Daer die schepennen ouer scheidung gaen van arffgoet.*

Waer onsen schepennen ouer scheyding staen ende geeyscht worden, htsy van arffgoet off anders, daer sullen die schepennen van elck partye hebben twaelff

engelsschen, ende daer zullen die schepennen den steen tusschen setten, so veer beiden partyen beliefft.

41. *Wie arffnisse anbestoruen is, die sall sprecken binnen iaers.*

Ennich man off vrouwe, die arffnisse anbestoruen is, die sal binnen iaers nae dode des verstoruen die arffnisse veruolgen ende anspreecken, indien alzulck arffgenaeme binnen slants weere; ende weer hy niet binnens landts ende des niet en wuste, so kan hy niet versumen ter tyt hy binnen slands queeme ende dat weete; des by also hy alsdanne om die erffnisse niet en spraeke ende men hem ouergaen konde, dat hyt wuste, soe en solden die schepennen daer niet ouer rechtenn; ende wye die arffnisse bueeren sall, die darff geenn borge setten voer die schult, indien hy geguedet is, dat hy die schult betaelen kan ende hem mitten guederen tho rechte brengen mach; anders so veer hy niet geguedet is, so sall hy borge setten voer den schult, diemen mit recht schuldich is.

42. *Echte luyden zullen hoor goet gelyck deylen.*

Ennich man off wyff, in echtschop vergadert ende in samwinnigen van guederen, die sy by beyder leuen winnen off coopen, htsy leen off ander goet, so datt sy, wanneer een van hoer versterue, so sal dat goet aruen als eygen goet, off men sal dat goet versetten mit ander goet nae gelegentheit des goets; ende die naeste van die sweertzyde sal dat leen bsitten ende den anderen erffgenamen versetten als voirss., ende waren daer geene kinderen, so sal dat leen wedder aruen, daert mit recht aruen sall nae gelegentheit

des guedes, ten were datter anders voirwarden van weeren mit oppennen briuen.

43. *Wanneer man ende wyff in echtschop gaen.*

Waer man ende wyff in echtschop gaen, daer voerkinderen sint, zullen sy alsdan binnen iaers den voirkinderen haerr guederen bewysen voordeden schepennen ende vrunden.

44. *Echteluiden mogen haer goet niet verquaden buyten den anderen*

Ennich man off wyff, die mitten anderen in echtschop ende samwinningen sitten, dyes hant en mach geen vertichtnisse doen van heuren gemeenen guderen buyten des anders consent, dat onstaeden doen mach an hoer erffnisse. Oeck en mach noch vrouwe noch ioffrauwe geen erffnisse off renten vercopen, vertyen noch verliesen voer den schepennen off ennigen gerichte buyten haer momber, daer sy mit recht angedomen is.

45. *Waer verstarff gescheit is.*

Waer een verstarff geschiet, dat salmen versoeckenn int starffhuys, daer ht verstarff geschiet is, ende onder den gerichte, dair het arffhuys gelegen is.

46. *Landrecht ende stadtrecht, by hooggedachten hern bisschop Philippus geordonneert.*

Soe vader ende moeder gestoruen syn, so zullen die achtergelaten kintskinderen in heure olders stede staenn ende mit eener hant antasten, gelyck heur olderren gedaen solden hebben, dan in eygelycken guederen alleene in rechter neddergaender linyen, so veer dat vallen kan; ende tzelue sal stede hebben in Zallant, Twente ende Vollenho.

47. *Van arffnisse ter syden affvallende.*

Also binnen der stadt off der stadt vryheytt ennich versterff verviell off geschiede, ende die arffnisse ter syden affvallende, als tusschen broeder- ende susterskinderen, sal alsdanne alzulcke successie vallen ende gaen inden geslachten ende niet inden hooftten *a*).

a) Aan den kant van dit artikel is met dezelfde hand bijgeschreven: is belieft lesten February anno XLIII.

Hier volgt het dardendeel van ht stadtbboek.

1. *Die goet arfflick, tsy gront off huising, vercofft.*

Ennich man, die arfflick gront off huisinge vercofft, die zulcks vercofft, die sallt den andern toeslaen mit eenen vryen wille, so dattet hen an beyden syden beliefft, sonder arglist.

2. *Die arffschup coopt, die sal dan ouerdracht nemen.*

Enich onser borger, die arffgront coopt, off wie dattet is, binnen der stadt, die sal hem ouerdracht doen mitten darder hannt ende neemen daeraff de stadtsegell ende brieffe, indien hy will. Mer die schepennen en dorren niet langer daerouer gichtenn dan dat iaer lanck, dat sy schepennen sint, ten waer dat syt by sich seluer langer doen wolden.

3. *Die arffgoet vercopen will, die salt drie Sonendage ouer der kerck bieden laeten.*

Ennich erflick goet in onser stadt gelegen, datmen vercopen wil, dat salmen drie Sonnendaegen ouer die kerck proclamieren ende vpbieden laten, ende waert saacke dat gyemant van onsen borgers queeme, die goet copen wolde, so mach hy syn erfgoet vercoopen, waer hy wil, thott synen schoonste, ende geeuen den

schepennen ten lesten booden eenen vlemssche grootte tho oorconnde, ende so mach geene borger daerna den naesten coop neemen.

4. *Eerfflick goet, dat niet veyl geboden wordt.*

Ennich arfflick goet, dat in onser stadt gelegen ende niet veyl geboden is ouer der kereken wie voirss., ende wortet dan vercofft, onse borgers mogen den naercoop daarvan neemen, dan ter a) stondt den wincop ende den hooftstoel betaelen vp sulcke daegen als dat arfflick goet vercofft is; ende weert saaken datse den wincop ende hooftstoel niet en betaelden vp zulcke daegen als het vercofft is, so mach die geene dat arffgoet behouden, die dat teuoren gecofft heeft.

Dit voirss. artyckel salmen also verstaen, dat geen gast noch buytenman en mach geen arfflick goet vercoopen, dat niet veyl geboden en is, off onse borgeren moegen den naercoop nemen, dan coopt dat arfflick goet een borger, die mach geen anderen borger meedeneemen, anders solde dessen naeuolgende artyckel den voirss. contrarieeren.

5. *Borge tneemen van arfflick goet tvercopen.*

Ennich borger, die syn arfflick goet vp daege vercofft, indien hy wil, sal moegen vanden vercoper borge neemen voer die penningen; ende weert saake dat daer ennich wedderstoet in volle off geen betaeling off dat hy dat geld niet bueren wolde, soe sall hy denn schepennen eene oorconde geeuen ende voer den seluen syn gelt presentieren, des by also hy zulcks deede, so mach hy daerby niet verliesen, eert met rechte gescheiden

a) In het HS. staat hier het woord „ter” tweemaal.

is, ende daer zullen die schepennen hen beiden eenen rechtdach van leggen, waervan die burgemeesteren twe vleemsschen genieten zullen.

6. *Wel meer erfynisse vercoft als hy hadde.*

Ennich vercooper, die huysen, renten, erfyniss vercofft, ende wt den zeluen meer renten ende lasten gengen dan hy den cooper genoempt hadde, ende zulcks beuonden synde, die breecke thien pont, ende men sal daerenbouen den vercooper mit keur veruolghen, so lange als hy dat affgedaen hefft.

7. *Ouer geen ouerdracht te staen ouer tgeen dat hoerige luiden gecoft hebben.*

Onse burgemeesteren en zullen ouer geen ouerdracht staen van vryen goederen, dat hoerige luiden gecoft hebben.

8. *Van geen vry goet an handen hoeriger luiden te vercoopen.*

Soe en sal gienant vry goet noch wt den vryen goederen ennigerhanden pacht vergeeuen off vercoopen in handen der hoeriger luiden, by broecke van XV duisent steens; ende die coop off ghiffte sal van onwaerden, ende die schepennen en zullen geenderhanden gerichte ouer gaen laeten, ende off die cooper off ghiffter zulcks by hem gedaen niet wedder offdoen wolde, sall hy by der stadt hoochste keur daertho geconstringiert ende bedwongen worrden.

9. *Ennich borger mach den coop meedeneemen van tilbaer goedt.*

Ennich borger, die een coop coffte van mobell guedern, daer een, twee off drie borgers by stonden,

die mochten den coop meedeneemen off hebben, omdat sy by den coop gewest weeren, mer sy solden hem schaadloos ende hinderloos holden op alzulcke dagen ende stonden als die principaell koper solde betaelen, ende ter seluer tyt zullen sy daer borge voer setten, die daer goet voer is; ende weert zaacke dat die zelue bystander off bystennderen den meedecoop geweigert worde, soe wie sulcks deede, die hebbe der stadt gebrooken vyff a) pont, ende nochtans zullen sy den vorschreeuenen coop meede genieten.

10. *Wat tyden datmen den naecoop neemen mach.*

Waart saacke dat eennich borger den naecoop neeme als voirss., dat sall hy doen des eersten dages als hy den coop vereysschet by synen eede.

11. *Off men den coop meedeneemen mach van arfflick goet off huysing.*

Ennich onser borgeeren, die een coop coffte van erflick goet off huysing hueerden, dat mach geen ander man meedeneemen.

12. *Wie pande vercoft heft, die in een mans huis is staende ende angepandet is.*

Wie die panden vercoft in synen huysse staende ende angepandet is, ende zulcks gescheege buten des clagers consent ofte willen, ende des die scheepennen geclaecht wort, die breke vyff pont; nochtans sal hy den clager die schult betaelen binnen XIII daegenn; deede hy des niet, men selt wtpannden mitten darden penninck an syn beste redeste goet.

Niemant en sal voorcoop doen by III pont.

a) Later veranderd in: *drie*.

13. *Wel goet gecoft hefft van knechten, maegeden
off kinderen.*

Weer daer yemant in onser vryheyt, die by hem zeluen pande neeme off van maechden, knechten off kinderen ennich dinck coffte, dat sy heuren olders gestolen hedden off heur brootheeren ontvoert; oeck oft yemant gestolen goet cofft, vercoffte off hielde, die verboerdenn thien pont, ende daerthoe solden sy datt goet wedderomme restitueeren sonder gelt, tén waer dan dat sy zulcks vpter marct gecoft hadden ende niet en wistenn. Mochtmens hen luiden niet verwinnen, men soldens hem affneemen mit eener hant. Insglycks vanden geenen, die kerckengoeder: ciborien, kelcken off anders, wetens coopt, so die selue een kerckenschender is ende nergenth geen veylicheyt hebben sal, wie sulcks doet, die verliest dat gelt, ende daerenbouen anderen ten exempel gestrafft te worden.

14. *Die gestolen (goet) cofft vp den marct.*

Ennich onser burger, die gestolen goet coffte vpten marct off vryen bodem, daer goede knapen by weeren, ende hy des niet enn wiste dattet gestolen waer, ende queeme daer yemant nae, dien dat goet inder waerheit weer gestolen ende wolde dat wedderhebben, so soldemen onsen borger syn gelt mitten nootdrufftigen oncosten daerop gedaen wedderrgeuen, sonder arglist, off hy mochtet goet holden. Mer mochtmen hem bewysen, datt hy dat wuste datt het goet gestolen waer, so sall hy dat goet weddergeuen sonder gelt ende solde daertoe betering doen tot seggen der schepennen; ende kondemen hem des niet ouergaen, men salt hem affneemen mit eenre hant.

15. *Ennich man off vyff, die haer goet
vergeue off vercofft.*

Iemant die syn goet vergeue off vercoffte om syn schult niet tbetaelen, sall sulcks van onwaerden syn, ten sy die vercooper coempt vorden burgmeisteren ende sweert ten hilligen dat hy dat goet in bedroch synre schuldenaren niet vercofft heeft; ende als die vercooper sulx gesworen heeft, so salmen kerckspraack geschien laten, dat alzulcke vercooper syn goet vercofft heft, weluerstaende datmen allen gerichtlycken bekennisse ende verwonnen schulden wt den vercofften guedt nae stadtrecht wtrichten sall. Ende worde die vercooper ofte vergeuer weder beclaecht voir syn schult, die niet bekennt off verwonnen weer, den salmen btalen binnen XIIIII dagen, off men sall hem na die XIIIII daegen wt der stadt liggen, ter tyt dat hy voldaeen heeft; ende so vaecke hy dan weder in die stadt queeme, so breke hy vyff pont.

16. *Die hoor goet vercoopen off vergeueen vp hoor doot.*

Ennich man off vyff, die gerichtlicke hoer goet in onser vryheyt gelegen vercope off vergeuee vp heur doot off in hilixvorwarden, daer gericht- off bezegden brieffen hilixvorwarden van sint, dat en mogen sy daernae niet vercoopen noch vergeuen, dat stall hebben mach, beholtlick dat die kinderen alle gelycke ryke wesen zullen van haer olders ende naegelaten guederen, die ter scheydinge gaen willen na tstadtboeck.

17. *Niemant sal syn goet vercoopen off weerloos
worden dan onder den gerichte, daer
hy onder geseten sy.*

Niemant in onsen landen an dese syden der Ysell

sal noch mach ennich goet vercopen off weerloos weerden dan mit gerichtsbrieuenn der geenre, daer die gueder onder gelegen sinnt; ende wel hier bouen dede, dat sal van geenre weerden weesen; dat sullen wy onsen ridderen ende knechten ende onsen dryenn steeden helpen wtrichten, beholtlick hier wtgenomen ende gesproken maechscheyt, moetsonen ende hilixvorwarden van vrenden ende magen, legaten ende testamenten in heur volre macht tbyuen.

18. *Die huysen wantdicht, doerendicht, vensterdicht.*

Ennich man, die den anderen een huis verhuirt binnen onser stadt, dat sal hy dicht leueren van wanden, daaken ende doren mitten vensteren, beholtlick dat hy anders mit hem gededingt had; ende made hy hem dat huys niet dichte, so sal die huerlinck gaen anden schepenen ende bidden den schepenen, dat sy mit hem gaen willen an den man, den dat huys syn is, ende seggen, dat hy gebreck heb an syn huys; ende wil hy dat huys dan niet dichte maken, so sal die huerlinck dat gebreck doen repareren by den schepenen ende cortent hem inder yrsten huyre.

Die een huys gehuirt hefft om tbewonen, syn recht daeraff en mach hy niemant ouergeuen buyten willen syns huyssheeren.

19. *Die een hoffsteede gehuirt hadde.*

Ennich onser borgeren, die een hoffsteede gehuert hadde, daer hy vp getimmert hadde, weer hem dat getimmer veyle, soe weer die naeste in den coop, die die steede toecoempt, ende hy solde dat getimmer hebben ten prys, die schepenen estimieren sullen.

20. *Die eene hofsteede huert tot iaermael.*

Ennich onser borgeren, die eene hofsteede huerde tot iaermaelen, kunnen sy tendes den verloop *a)* der iaermaelen mitten grontheeren niet verdragen, so sal hy den huirlinck die iaren verlengen tot schepnen seggen off tgetimmer, so verre daerop getimmert is, btalen ter aestimatie der zeluer schepenen.

21. *Die mande goet heft mit den anderen.*

Die mande gueder midden anderen hebbenn, tsy roerende off onroerende, ende een van den tsyn veyl is, die daermeede tmande hefft, die in den coop off huer die naeste.

Item die niet meer dan slichte gebruiick van een lant off erff heft, die en heeft an dat selue niet meer dan die fruchten, hoy, stroc, applen, ende dat hy daglix vannoden heft, ende vp den gront mach hy syne iaeren blyuen, so verre hy syns lantheren lant ende gront begaerden nabuirlick, messen ende sayen ende syne iaerlixsche pacht betaelen kann, weluerstaende dat hy alzulcke erff eenen anderen buyten des grontheren orloff niet mach verhuiren, ten waer dat tussen hem ende synen lantheeren anderen vordenn gesloten weeren.

22. *Die mande huisinge hebben.*

Ennich onser borgeren, die mande huising tsamen hebben ende scheiden willen ende van die steede breecken, die zullen gelyck scheiden voer ende achter, also dat die een den anderen geen schaad doen en

a) In het HS. staat hier het woord „verloop” tweemaal.

sall. Mer die min hadde dan een derdenndeel, dat sal hem die ander affgelden tot schepennen seggen, indient hem veyl were.

Niemant sal ennige doren holden tegens een mans hoff, daer hy niet meer lants en hefft dan den drup.

23. *Geen huysing van steede te breecken.*

Men sal binnen onser steeden geen huisinge vander steede breecken noch vervoeren, hy en heb yrst den schepennen borge gedaen, by peene van twintich rinssche gl. binnen iaers een beter wedder vp die steede te tymmeren. Ende weert saake dat hy die borge niet en settede, eer hy thuyss offbroecke, hy hefft der stat verbeurt V duysent steens.

24. *Geen huisen buiten der stat grafft tho tymmeren.*

Buyten oorloff des raides en sal giemant ennige huysen tymmeren buiten der stat grafft, off hy breecke thien rynssche gl., ende daerenbouen thuiss wedder aff te breeken.

25. *Die huising off aruen tsamen hebben.*

Burger offt gast die huising off aruen tsamen hebben ende niet to gader blyuen, so sall die geene die scheidung begeert comen vor twe schepenen ende seggen: ick wil mit myn gsel scheiden, htwelckmen den anderen part sal verwittigen; ende die des scheidung begeert, die sall dat goet setten ouer dwarsnacht, den sal dander vp die setting XIII dagen syn beraet hebben, off hy die arffnisse voer die tins hebbenn wil off niet, daer hy vpgeset is. Ende weert saacke dat hy binnen

verthien dagen syn beraet niet en seyde, so mochte die geene, die derffnisse geset hadde, vierthien daegen daernaes syn beraet nemen, off hy derffnisse voir den tins, die hy daerop geset had, beholden wolde off niet. Ende willde hy derffnisse beholden, so mach hy sich XIII daegen beraeden, off hy voer twintich rynnssche guldens iaerlixs eenen gulden off die geheele principaell summa quytcopen wil off niet.

26. *Wel ennich arff off landhuys liggen let.*

Waermen eennich arff off huising liggen laet voer den pacht, die sall quitscheldinge doen mitten volre pacht ende geeuen daervan den burgmeesteren een orkonde, tweekenten eene kanne wyns.

27. *Van huiring.*

Die huirer des arues is schuldich al tdoen ende maken, tweten dyken, dammen, sayen, messen, nabuerlick vreedden, nae die gwoent des landes ende plaetse, ende die schade, die hy lyt van synen vianden, die schynt dat hy die by syn eigen schult lyt, ende die vruchten des erues wordt swigende verbuert voir die rente off pensie des erues, ende allet wat daerin gevoert off gebracht is verbonden voir die iarlixe huire.

28. *Van huiriaermael tbreken.*

Ennich onser borgeren, die huys, hoff off ennich goet erflick gehuir hefft, woldemen hem die iaermaelen breecken, hy weer narer die iaren tholden mit twe borgeren, so verre hy int besit gecomen is, dan ennich a)

a) In het HS. staat hier het woord „ennich” tweemaal.

man den anderen daer wt tstoten. Ende weert saake dat die huurman syn iaren niet holder wolde als voirss., so syn syne iaermalen wt, ende stat voirts totten schepnnen seggen.

29. *Die bewisen will langer iaermaelen thebben,
die mach niet neen seggen.*

Ennich onser borgeren, die eenen anderen anspreet, dat hy syn lant gehuirt heeft, daer hy noch iaeren an heeft, des hy hem bewisen will, so mach dander niet neen seggen, mer kan hyt hem niet ouerbewysen, so mach die ander synen ontschult doen mit eenr hant, dat die iaeren wt synnen.

30. *Bespreek tdoen vp den lande.*

Ennich onser borgeren, die den schooff off dat goet vp den lande besetten deede offte bespreek daerop made, so datt hi dat saet off guedt vanden landen gevoert, den mochtmen met recht voir der pacht manen ende veruolgen.

Enich borger, die gebruick van laken, siluer off van beesten ennige huur geloofft hebben off loen geuen sall, die sal dese gueden moeten bewaren gelyck een allernerstichste huismeister ouer syn eigen goet behoort tdoen; ende als hy dat doet ende dan dat goet verliest door ennich ongevall, so sall hy niet schuldich wesen dat goet wedder the geuen, tweeten ouermits brant off water, off dattet by horen schult niet gecomen en is, ten waer dan saake dat tusschen den parten anders verdragen waer.

Als die huurder binnen den tyt syner huiringe gestoruen is, sullen alsdanne syne erffgenamen mitten zeluen recht in der huiring succedieren.

31. *Hoff ende tuynen tmaken.*

Wanneer onse schepnen bieden hofftuynen te maken, so wie dat die synen niet en makede, die breecke ten yrsten koer twaeliff engelssen, ten anderden twaeliff engelsschen ende ten darden insgelycks twaeliff engelsschen. Ende weert saake dat die hofftuyn dan niet gemaect en waer, so sullent die schepennen besteeden the maken ende vp te bieden ten minsten penning; ende so veele alss die hofftuyn cost tmaken, alzo veel zullen die schepennen hebbenn voer heur onlust ende arbeit.

32. *Hofftuynen, die an steegen off straten gaen.*

Hofftuynen, die an straten ende ann watergoten gaenn, men salsse bieden tmaken binnen acht dagen, ende men sal die hofftuynen beschouwen van elck acht daegen tot ander acht a) dagen, datse gemaect werde.

33. *Die syn sydtuyn niet en makeden.*

Waer ennich die syn syttuyn niet en makede ende dander clachtich anden scepenen queeme, datt syn syttuyn nicht gemaect weere, also vake alst hem geboden wordt, elcker acht daegenn xii engelsschen totter schepennen behoeff.

34. *Van een waltuyn.*

Waer onser borgeeren aruen to gaeder comen, die sullen hueer tuynen gelyck hoedenn, meer wie een walltuyn heeft by des annderen arff, die sall den walltuyn alleen hoeden ende maken. Mer so sal die ander also lanngge tuyns wedder holden, ist saaken dat sy daer thoe gaeder bihaluen den waltuyn meer tuynen hebben.

a) In het HS. staat hier het woord „acht” tweemaal.

35. *Die eenen nyewen tuin maken wolden.*

Waert dat yemant in onser stadt vryheyte eenenn nyewen tuyn maken wolde, daer tho vorens geen tuyn gewest hadde, die solde synen tuyn te voren maken inden rechten scheiden; so mach hy dan synen nabuer daertoe dryuen ende brengen, dat hy naetuynen moest, ende wolde die ander niet naetuynen, die schepennen mochte hem daertoe bieden, ten eersten by twaeliff engelsschen, ende voir so vaecke die schepennen hem dat boden telcker acht dagen die peenen aff tneemen tot behoeff der schepennen.

36. *Wedderwerck te doen mit greuen.*

Ennich mannen, die tsamen gelant syn, zullen den anderen wedderwerck doen van grauen, ten weer dat die geene, die in ennige syt by hem glandet syn, dat syn lant so cleyne weer, dattet mitten greuen verdoruen soude worden, so en derff hy hem geen wedderwerck doen, mer hy sal hem mitten grauen behullicheyt doen nae syn paart, ende allen grauen zullen tminsten acht voet wyt wesenn, ende die aerde vanden grauen zalmen an beyden sydenn tglyck opweerpenn.

37. *Die syn arff betymmert.*

Ennich borger, die syn arff betymmert, also veer als hyt betymmert, dat sal hem thulpe comen an syn tuyn tmaken.

38. *Den boden salmen wtsenden om weerwerck tdoen.*

Waer die burgemeisteren der stadt boden wtsenden omme wedderwerck, vreding off anders, ende bode

zulcks dan lecht nae stadtrecht, sullent die burge-meisteren wt winnen laeten by den boden tot syner tyt toe behoeff der schepennen.

39. *Die een tuyn geset heft in een scheyt.*

Yemant die een tuyn geset heeft in een scheit, wordt die tuyn besproken, dat sall hy mit syn eede holden, dat dat arff so verre synn is. Ende so mach die man, die den tuyn geslaegen heeft, hem den tuyn naerer ende niet verrer wtsetten.

40. *Die eene brugge heeft, gaende ouer eene weetering.*

Die eene brugge heeft, die ouer eene weetering gaet, die geene wiens brugg het is, die sal die affbruggen holden an beyden syden an elcker syt drie voeten.

41. *Die eenen andern syn erff betimmerden.*

Ennich onser borger, die den anderen syn erff betimmert hadde, daer een borger ouer clageede, die geene die dat beseten hefft iaer ende dach, dye macht holden by syn eedt.

42. *Die binnen onser stadt vryheit tymmeren will.*

Wie dattet sy off yemant onser borgern, die binnen onser stadt tymmeren wil byden anderen, daer een scheyt tusschen gaen off wesen zall by der straten, die en sall dat getimmer tsy cleyn off groot niet richten dan by schepennen ende den naesten naebuir, off hy breecke eenn pont. Ende weer hy der straaten off denn meenten off synen buiren tho nae, so solde hy dat getimmer vpbreeken ende ruymen. Bodent hem die schepen ende dede hy des niet, hy breecke drie

ponnt, ten anderden vyff pont, den darden der stadt hogeste keur. Ende wil hy dat noch verhouerdigen, so solde die raidt dat huys off breecken off dryuen laeten vp synen costen.

43. *Van nae te tymmeren.*

So sal in onser stadt die eene nabuur den andern niet narer tymmeren dan anderhaluen voet.

Niemant sal die middelstraate narrer tymmeren dan xvi voeten, tsy an stegen off straatzen.

44. *Die syn eygen arff iaer ende dach beseetenn heeft.*

Ennich borger, die syn arff iaer ende dach onbesproken beseeten hefft als recht is, die is naerer tholden mit syn eenre hannt dan hem een ander aff te winnen is, ten weer datmen anders bewisen mochte, beholtlick elcken syn erffnis, dat daer wtgaet.

45. *Die borger worden wil, wat hy schuldich is.*

Ennich man, die borger worden will, die sall onse stadt geuen eenen vrancksschen schilt ende den wincoop tot scheepennen seggen.

46. *Die borger worden wil, wat schuldich is.*

Ennich man, die borger worden wil in onser stadt, dat een goet knape weer, daer onse stadt an genoaget, ende waer hy scheelachtich tegens eenen andeeren borger, die mochte hem verbieden, dat hy geen borger weerden mochte, ten weere saake dat die knaape des blyuen wolde by den schepennen, soe en mach die borger den knaapen niet verbieden borger tworden. Ende sall geen man borger worden, off hy sall alle voorsaken

seluen offdoen ende sall vry weesenn, wtgesecht m.g. heeren vier hoeuenn ende twe hoiuen in die Oostwyck ende die die hounen van oldts beseeten.

47. *Geenen borgen an tneemen dan by den gemeenen schepennen.*

Soe en salmen geenen borger annemen dan dorch ende by den geemeenen scheepennen vp die raitcamer om borger twordenn.

48. *Den nieuwen borgeren den eedt tstaen.*

Dit sweeren wy a) der stadt van Steenwyck b) trouwe borgers sullen wesen ende van desen huydige dagen tot ewigen dagen toe nymmermeer tegens der stadt tdoen. Oeck der stadt schade tho schutten ende den borgern voir tstaen ende heuren orbaer voir tsetten ende die stadt in heuren eer ende rechten tholden nae onser macht, ende k. m'. ende den burgemeisteren van Steenwyck trouw ende gehoorsaam te wesen alss getrouwe ondersaten nae onsen hoochsten vermogen.

49. *Die geen borger weere off worden mochte.*

Waer ennich man in onser stat woenhafftich, die geen borger weer noch worden mach, die sal alle vastellauont geeuen twe pont, indien dat hy een half iaer gewoent heeft. Ende weert saaken dat hy beesten hielde, so sall hi daerenbouen syn graspenning geuen.

50. *Datmen een borger veronrechten wolde.*

Ennich onser borger off vrouwe, die men buten

a) Het begin van dit artikel is later aldus veranderd: *Wy sweeren dat wy enz.*

b) Aan den kant is, om hier te worden tusschengevoegd, later bijgeschreven: *goede ende catholijcke.*

der stadt veronrechten wolde, dat sullen die schep-
pennen vp der stadt cost to rechte voeren ende ver-
dedigen syn gerechticheit.

51. *Geen neering tdoen.*

Yemant in onser stadt sal ampt off neringe doen
mogen off inder vriheyd exerceren langer dan een
iaer, off hy sal borger wesen.

52. *Die niet vpslaen mogen.*

Ennich onse borger, die buten onser stadt grauen
woent, wtgesondert die Oostwyck, en mach syn goet
niet vpslaen op onsen meenthe, off onser stadt ge-
sworennen mogen die schutten. Des gelycken mogen
doen die geene, die besitten onse heeren houen, die
binnen onser stat vriheyd liggen, want sy mit vor-
warden van ons gescheiden syn.

*Dat yemant vpslaen mach, hy en sy iaer ende
dach borger gewest, so belieft is anno xv^c XLIIII°. a)*

a) Dit laatste artikelopschrift is doorgedaald.

I. Die zyn burgherschap opseyde.

Weert saecke dat een burger syn burgerschap opseyde midt vryen willen voir de schepennen, die mochte nummermeer burger wordden, then weere saecke dat hy dat dede durch ancxte syns lieues off guedts, by raede der schepennen soe mochte hy burger wordden als hy wolde. Maer dede hy dat tot beuel der stadt wegen ancommende, soe zal syn opseggen van geender werden weesen.

II. De offitio schabinorum.

Beesten, die opter stadt meenthe loopen, weert saecke dat die van Onna off van Westerwyck huer guedt, dat sy perd off koe ader rundt, op onsen meenthe lype, dat salmen nyet hooger schutten dan elck houet op een oirt stuuer brabant.

III. Van schutten opten camp.

Soe moeghen onse gesworen schutten inden staende saede perden off runderen, elck hoofft voir een vlemsche groot by daege, ende by nachte voor twee vlemsche groot.

IV. Men sal die verkenen voor den hyrdden drieuen.

Enich die syn verkenen nyet voir den hyrdder drieuen, die soe olt synnen dat se voir den hyrdder ghaen connen, die zal die hyrdder zyn volle loon

gheuen, then ware dat hy se holden binnen synen schoote. Ende vyntse onse stadtboude op ter straeten ofte bolwerck binnen der stadt off wair dattet is, die machmen schutten, elck vercken op een oirt stuuers. Ende weel dair meer verckene holt buyten synen schoote dan die zwooren cedula vermach, moegen die schepenen bekoeren tot hoeren behoeff, dat stuck vp een olde vlemsche.

V. Die syn verckenen midt wille op de meenthe driefft.

Enich burger, die syn verckenen op onse meenthe driefft ende weyde midt willen buyten den herder, dat weer wynter off sommer, die moegen die zwoeren schutten, dat stucke vp een vlemsche; mer weert saecke dat se van hair seluen dairvp ghingen off ontliepen, soe weer dat stuck een oirtgen.

VI. Die syn perdt of rundt op de meenthe driefft midt willen.

Worde enich perdt of rundt midt willen op onse meenthe geslaegen meer dan dairop hoirdt, dat machmen schutten op een stadtpont. a)

VII. Die gheene, die midt quade mæt meethen.

Enich onser burgher, die midt andere mate weer meethende dan die schepennen geset hebben, die broicken van elcke mate alzoe vaecke als syt deden een pont. Ende een gast der gelycken binnen onser

a) Later is hierbij gevoegd:

Den vnen May anno lmi is byliuen burgmeisteren, scepen ende raedt tsampt meensluide (het verdere is niet ingevuld).

stadt, indien dat hem die schepennen tot elcke reyse bekoerden.

VIII. Die valsche maaten of ellen
ghebruycken.

Wair yemandt, die valsche maathen inde huese hielde off inden huese gewoontlicke were, off wage off wichte off valsche ellen off eenieghe valscheit maeckende off hantierde, die broicke van elck thien pondt. Besonderlinghe op die goltsmeeden guede ordonnantie te holden ende opsicht te hebben. Ende die maathen, wichten, ellen, dairmen valscheit mede gedaen hefft, salmen voort verbarrenen op die marckt inder ghemeene buerspraicke.

IX. Olie te vercoopen by menghelen
ende anders nyet.

Enich man off vrouwe, die olie anders vercoffte dan by mengelen, die verboerden een pondt also vaecke als hy dat deede off beuonden wordde.

Qui falsa pondera et mensuras vsurpat aut corruptas merces aliter quam sunt exponit.

X. Soe sullen die schepennen besien torff, hoy ende saet, hoe dat gelegen is byden foir. Ende vyntmen dair gebreck in de selue huesen, dair moegen die schepenen boede op leggen, dat aff toe doin.

XI. Van een nyeu ouen of panouen
toe legghen.

Enich onser burgher, die een nyen ouen off dare off panouen leden buyten orloff der schepennen, die broicke van elck een pondt.

De offitio schabinorum.

XII. Ouen ende daeren tot elcke iaers
toe besien.

Soe sullen de schepennen elck in hoer tyt elcke vierendeel iaers omme ghaen ende besien die ouens, daeren; wair dat sy gebreck inne sien, die zullen die schepennen inslaen ende verbieden den seluen op die plaetse nyet toe setten. Ende dede hierenbouen den ouen off panouen off daeren wederom maecken buyten orloff off consent der schepenen, die broicke thien pondt.

XIII. Van backen off fuer inden ouen tdoin.

Soe salmen backen off fuer inden ouen doin off daeren heyttten des wynters te vier wren des morghens ende auondts te acht wren. Ende des sommers des morgens toe dry wren ende des auondts toe thien wren. Ende weert saecke dat hier ymandt bouen dede, ende die schepenen hem beschynnen mochten, die broicke die stadt vyff pondt.

XIV. Of hier een eelendich mensche storue,
die gheen arfgenamen hadde.

Wairt saecke dat hier een eelendich mensche offte vrent weesende hier storue in onser stadt, die hier gheen arffgenaemen hadde, tselue guedt die seluieghe achterlyte, dat zullen onse schepennen an huer neemen ende dat guedt by huer holden een iair ende dach. Mislick off dair ymandt nae queeme, die dat guedt midt recht toebehoorden off boeren solde, die soldement gheuen, soe vern hy brochte een guedt bewyss ende conschap, dair off den rechten genoichsam wair. Ende wairt oick saecke datter oick nyemandt en queeme binnen den behoorlickten tyt als voorss.,

soe salmen tvoorss. guedt den huysittenden armen gheuen.

XV. Die een brant in huys ontfan.

Enich onser burger, die een brandt in zyn huys ontfynghe, die sal ter stondt roepen opter straeten, als hy den brandt ontwair wordt; ende dede hy des nyet, soe broeckede hy thien pondt. Ende weert saecke datmen hem aenthyede, dat hy nyet geroepen en hedde, soe moiste hy sich dairvan ontschuldiegen mitter daeder handt.

XVI. Dattet inder stadt brande.

Wairt saecke dattet inder stadt brande, soe moeghen die burgherren een huys off twee needer treycken of alsoe veele, alst nutte ende oirbaer weere die gemeenschap der burgeren. Ende blyfft die brandt totten gebroicken huysen staen, soe zullen die burgheren off inwoenders binnen der poorten, die ongebrandt gebleuen synt, die huysen halff gelden, die daele getoogen synt *a*), doruen sy nyet ghelden.

XVII. Als die burghermeesteren de geswooren meenthe verboden laeten.

Wanneer die burghermeesteren schepennen ende raedt offte geswooren meenthen saemen laeten boeden om saecke die de ghemene burgheren antreffende, die alsdan dair nyet en queeme, die broicke een pondt, then waere dat hy orloff hedde vanden burghermeesteren.

a) Aan den kant is, om hier te worden tusschengevoegd, later bijgeschreven: *mer brantet voirt over die huysen, die daele getoogen sindt.*

XVIII. Van wilkoer toe maecken by consent
schepenen ende raedt ende meenthen,
dat salmen voir recht holden.

Wairt saeck dat onse raedt mitter gecooeren meenthen eenieghe wilkoer maeckeden op onser raedtcaemer, dat onse stadtboick nyet in en hieldt, dat salmen voir recht holden ende dat salmen voirt schriuen int stadtboick, soe vern dat artyckel den reeden ende rechten nyet contrarie en weere.

XIX. Die op die wilckoer spreecke, die broecke vyff pont, soe vaecke ende duck alsmen vernemen mochte, ende weel dat anbrochte oft aenbrengende wordde, die sal genyten vander stadt een pondt.

XX. Die enighe schrifften vande kerckdueren of poorten aftoegen.

Die enighe schrifften, die de schepennen voir die kerckdueren off poorten doen setten, affbreecken off afftoegen sonder beuel vande schepennen, die verboirden tegens die stadt thien pondt, die melder offte anbrenger zal dairvan hebben dxy pondt, ende zal hier benefens beteringhe doen tot des raedes seggen, als die regula des rechten dairuan secht: certum est quod ys qui committit in legem, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem.

Item vtrum schabini cum deputatis vulgariter de meenthe consensu possunt facere statutum, dicunt doctores, quod sic in hys rebus, de quibus nichil certi statuit, diuina scriptura, mos populi, Dei et in-

stituta maiorum pro lege tenenda sunt, et sicut preuaricationes diuinarum legum, ita contemptores et transgressores statutorum puniuntur, et vbi pena deficit in iure, possunt per suum statutum exaggerare, nouam penam imponendo vel veterem augendo, vel remouere; talia enim facere non est constitutiones imperiales subuertere, sed de eis deseruire et illas supplere, vt probatur in C. de ope... Et lex est constitutio populi, qua maiores nati cum plebibus aliquid... Diffinitio legis.....

XXI. De offitio schabinorum.

Die clockenslach maeckende sonder noet, die broicke tegens die stadt thien pondt. Ende mochtment hem nyet ouerschynnen, hy solde sich purgeren midt zyn eender handt. Ende wie clockenslach maeckende midt voirberaede, omme oploep toe maecken a) willen dranck b) toe maecken twydracht, die verliest thien duesent steens wth zyn guedt, ende van stonden aen inde stock te setten hent ther tyt de conspiratoren, die sulcx mede geraden moegen hebben, te erschynen ende plichtich te weesen als de daeder, ende noch beteren zullen nae gelegentheyt der saecken tot erkennisse schepenen ende raede.

XXII. Van wæterschuttinghe.

Enich onser burger, die waeterschuttinghe dede, datmen bewysen conde, die broicke een pondt. Voirt soe zal hy die goete ruymmen, alsoe ducke alst hem

a) Boven den regel is, om hier te worden tusschengevoegd, later het woord „en” bijgeschreven.

b) Het woord „dranck” is met verbleekte inkt later (?) bijgeschreven door dezelfde hand.

geboede woort. Dede hy dan des nyet, soe broicke hy een pondt.

XXIII. Een yghelick næ den brande te loepen.

Soe sal een ygelick van onsen burgheren, wtgesacht een huysshuerder, naeden brandt loopen midt emmeren, ledderen ende andere dair voirt nut toe wesende. Ende weert saecke dattet de burghers ende inwoenders nyet en deden ende datmen dat beschynnen mochte, die broecke thien pondt.

XXIV. Alle rechten ende gebreecken, die enieghen burghermeisteren moeghen vallen in huer mænt.

Enich wie burghermeisters alle rechten ende gebreecken, die huer veruallen in huer maendt, des sy nyet vroet en sint off verstaen te wysen mitten schepennen, dat zullen sy leggen dess lesten Satersdachs in huer maendt, then sy saecken dattet heylich dach weere, soe moegen syt leggen des daeges toe vooren.

XXV. Die burghermeisteren synen sculdich, soe zal elck burgermeister in synre maendt, wes koer den hem verschyndt, borch dairvoer nemen off ghelt.

XXVI. Thoe decken in leem.

Soe sullen gheene deckers in onser stadt decken, hy sal zweeren dat hy decken sal in leem nae inholt der stadt boick. Die hierbouen dede, die broicke vyff pondt, soe ducke alsmen beschynen mochte, het weer cleyn off groot. Ende soe zalmen gheen huys midt

bloet riedt off stroo decken als byde verbuerten van thien pondt.

XXVII. Van decken op olde dack.

Enich onser burgher, die will laeten decken op olde dack, dat men midt *twygen* *a)* ende bantgerden bynt, dat salmen in leem leggen off decken.

Die seruitio familie.

XXVIII. Een knecht of mæget te winnen.

Enich onser burgher, de knecht off mæget huerden, die zal hy ontfangen tot synen dienst hent tot huer dach is, den sy midt recht commen sullen. Ende weert saecke dat hy se dan nyet ontfangen wolde in synen dienst, soe weer hy hoer hoer loon sculdich. Weert oick saeck dat sy hem nyet en quamen in hueren dienst, soe verloeren sy alsulcken loon, dair sy omme gewonnen weeren. Mer weert zaecke dat sy inden dienst quemen ende sy hem dair wt ghyngen, soe en dorsten sy hem nyet wedernemen, sy wolden doen. Ende soe weer die dienstknecht off mæget den huysheeren hoer vollen loon sculdich, al weert oick den lesten dach dat die dienst. wthgynge. Ende weert oick saecke dat een huysheere off vrouwe syn boode hiete wt synen dienst off huysse ghaen, soe weeren sy den boode schuldich zyn volle loon als hy gehuerdt weere. Ende by alle deese voorss. punten salmen twe borgers by nemen. Maer weert saecke dat ene mæget off vrouwe beraeden wordt tot eens mans huysse offte dienste, soe zal die huysheer de mæget offte vrouwe loonen tot schepennen seggen nae wthwysinge die tyt des iairs.

a) Het woord „twygen” is op een opongelaten plaats later bijgeschreven.

XXIX. Dicitur Thimothei quinto: dignus est operarius mercede sua.

Item soe zal een knecht off maeget die dient synen vollen dienst wthdienen, then sy by orloff zyns brootheeren. Dignum est enim accipere emolumentum, qui prestat obsequium XII q. II c. . .

XXX. Van booden to winnen.

Enich boode, die hem vermydet a) hefft binnen onser vryheit, die sal zyn brootheeren ofte vrouwe troulick dienen als hy sculdich is toe doen; ende dede hy des nyet, soe mach hem die gheene die hy dient orloff gheuen ende loonen hem nae beloop der tyt dat hy hem gedient hefft, soe veer sulcx open claer blyckt ende bewysen mochte dat hy nyet trouwe en is.

XXXI. Of een dienstboode sieck wordde.

Een dienstboode, die sieck wordde in synen dienst, soe sal die brootheere ofte vrouwe den booden holden veerthien daegen op hueren cost off buyten in een ander huys besteden. Ende weert saecke dat die boode langer sieck bleue, soe moeten sy hem zeluen besorgen, maer want sy weder gesondt weeren, sullen sy commen in hueren dienst. Ende als hueren dienst wth is, soe salmen van huer loon affcortten die tyt sy sieck gelegen hebben.

Actuum xx.

Item ait enim apostolus ad ea, quae michi opus erant et hys qui mecum sunt ministraverunt manus iste.

a) De y in dit woord is later doorgehaald en door een e vervangen.

I Petri 2.

Item legitur in epistola Petri: famuli subditi sint cum timore dominis, non solum bonis ac humanis, verum etiam prauis, dat is gesacht, datmen leest in de epistel Petri, dat die knechten ende maechden zullen onderdanich wesen midt ancxte huer broot-heere, nyet allene den gueden, mer oick die quaden. Item qui fraudat mercenarium sua mercede, dicit dominus, reus est, ac si ipsius sanguinem funderet.

De fideiussoribus.

Fideiussores in Duytsscher taelen wordt genoempt borge, welcke die menschen plegen toe nemen, als sy enieghe onseeckerheit besorgen, vpdar sy dan verseeckert mochten weesen.

XXXII. Men mach borghen in allen verbyndinghen.

Ende men mach borge nemen in allen verbyndingen ende obligatien, het sy midt leuringe van guede off midt worden off midt schriften, in welcker manieren dat die parthyen beyde toevreeden synnen. Ende het is gheen onderscheyt off die obligatie ciuiel off naturael sy, datmen eenen borge nemen zal. Vide § de fideiusso.

XXXIII. Of enich borge louede vør een ander ghelt.

Ende die borge en is nyet alleen verbonden off geobligiert, mer hy laet oick synen arffgenaemen geobligiert voor tgene dair hy borge aff was. Ende die borge mach de obligatie voorgaen ende volgen, gelyck als hy borge wordt voor tgene datmen hem gheuen zal off gegeuen hefft.

XXXIV. Als dær voele borgen synt, is elck
besonder voer de schuldt verbonden.

Item als daer veele borgen synt, soe zyn deese, alsoe veele als huer int getal is, elck besonder voor die geheele somme verbonden, alsoe dat inden wyllē van des credituers machtē zal syn te eysschen de schuldt van synen borge die hem beliefft; mer duer de epistel van keyser Adrianus soe worddet die credituer bedwongen te eysschen de schuldt van alle die borgen, de machtich genouch synt omme tbetaelen, als de saecken inden rechte gestelt is. Hieromme weert saecke dat ene vanden borgen nyet machtich genouch en waer te betaelen, dat solde die ander borge mede bezwaren. Mer hadde de credituer van enen borge allene die geheele schuldt ontfangen, soe sal die schade allene toe commen, *alsser ene van zyn medeborgen niet machtich en is zyn deel tbetaelen, ende hie mach hem dat seluen wyten, want hie hadde moegen geholpen werden van zyn ander medeborgen, die machtich genouch waeren omme tbetaelen, ende hie mach actie begeren vant ghene dat hie voor den armen medeborgen betaelt hefft.* a)

Nota: quantumcumque duo, tres, quatuor vel plures principalia et in solidum se obligant, locum habet renuncia quod debet hoc modo poni, renuntiamus communiter et diuisim nouis constitutionibus et epistole diui Adriani beneficio, tunc *vltra partem* b) sibi contingentem se videtur obligare.

a) Het cursief gedrukte is later bijgevoegd.

b) De laatste twee letters van „vltra” en het woord „partem” zijn later bijgeschreven. In plaats van „vltra” stond er eerst „vltima”.

XXXV. Die borgen moegen nyt meer verbonden zyn dan den ghene hy sculdich was.

Enich borgen en moegen nyt verobligeert worden alsoe dat se meer sculdich zullen weesen dan die ghene sculdich was, dair se voor geobligeert ende borch voor geworden synt, want haer obligatie is een accessio off toecommynge tot die principael obligatie, ende inde toecommynge en mach nyt meer schults zyn dan inde principael zaecke. Maer contrarie moegen de borgen wel geobligeert zyn, dat sy nyt soe veele off min sculdich zullen zyn dan die ghene, dair sy borge voor geworden zyn. Gelyck die schuldenaer die thien gulden sculdich is, soe mach zyn borge voor hem borge wordden voor vyff gulden toe betaelen, ende de borge sal alsdan nyt meer dan voor vyff gulden verbonden zyn.

Item daer synt sæcken, daer de borgen agieren off pleyten mach tegen den principael schuldenaer, omme dat hy hem verlosset van die borchtal. Dat eerst is, weert saecke dat die borge lange gestaen hefft inde borchtal. Dat ander, dat die principael schuldenaer beghint te commen tot armoede. Dat dardde is, dat de borge is condempneert off verwonnen voor recht.

XXXVI. Dat enich borger voer een ander louede.

Enich borger, de louede voor een ander borger off voor een gast voor gelt off guedt, weert saecke dat hy storue, soe weer die borch nycht ofte die loffnisse doot. Then ware saecke dat hy gelouet hadde als een coopman off een sackwolder, off dat hy by synnen

leuen midt rechte voor de burchtocht toegespraecten weere, soe moisten zyn arffgenaemen de schuldt verrechtverdiegen ende betaelen.

XXXVII. Van leenynghe.

Enich, die guedt duer leenynghe ontfanghen hefft ende duer enich ongeval dat guedt verlooren hefft, ghelyck midt brande, midt nedervallinghe van huysen midt fortssen van dieuen, mordenaers etc., soe blyefft deese nochtans geobligeert ende sculdich dat guedt wederomme gheuen, etc.

XXXVIII. Die guedt gheleent heft, wat nersticheit hy doen sal.

Enich die guedt ontfangen hefft om toe gebruycken, sal schuldich weesen zyn aldermeeste nersticheyt tdoen om dat guedt wel toe bewaeren. Ende then is nyet genoich dat hy hier voor soe veele sorchde gelyck hy voor zyn eyghen guedt te sorghen plach, als een ander de dat guedt hadde moeghen bewaeren de nerstiegher ende sorchvoldieger dairvoor gewest solde hebben dan hy. *Nec sufficit ei tantam diligentiam adhibuisse, quantam suis rebus adhibere solitus est, si modo alius diligentior poterat eam rem custodire Vide § At is, qui vtendum accepit, Instit., quibus modis re contrahitur obligatio.* Ende als dat guedt duer groot ongeual offgenoemen wordt midt geweld sonder zyn schuldt, soe sal hy nyet schuldich wesen dat guedt weder toe gheuen. Mer als iu enich guedt toe huyse geleent is, het welcke ghy mede pelgrimagie draegende ende reyssen doen, ende als ghy dit guedt duer rouerie off duer vyanden verliesen off duer schipbreeckinge, soe sult ghy sonder twyuel schuldich weesen dit

guedt wederom te gheuen, dat is toe verstaen, dat guedt, dat geleendt is om toe gebruycken sonder enich loon voor die lenynghe weder toe gheuen.

XXXIX. Die enighe panden ontfangen heft voor schult.

Die credituer de enieghe panden ontfangen hefft, die is geobligeert voor die panden ende hy sal schuldich wesen dat guedt off dat pandt wederomme toe gheuen, als hy hem die schult betaelt, want alderhande gueden thoe panden gestelt wordden tot profyt der schuldeners, omdat men hem te beter geloouen solde ende tot profyt des credituers, om dat hy meer verseeckert wesen solde. Mer weert saecke dat die credituer die panden, die hy ontfangen hefft, syn aldermeeste diligentie ende nersticheyt dairtoe gedaen hadde om dat pandt te bewaeren ende dan duer enich ongeual verlooren hadde, die durch voorsichticheyt der menschen anders nyet bewaren conde, sal dan dairaff vry wesen, beholtlick in allen die qualiteyt der persoonen, ende dat tot kentenisse schepenen ende raedt. Vide § Creditor, Insti., quibus mo. re contrahitur ob. Quia melius est pignori incumbere quam in personam.

Angelum in § Creditor culpa potest imputari, si rem tibi commodatam remiserit per non idoneam personam.

De lusoribus.

XL. Die schepenen sullen ouer gheen boeuenspeel richten.

Soe sullen de schepenen ouer gheen boeuenspeel richten, dat is dobbelen off enieghe ander speel. Ende weert saecke dat die ghene, die dair gewonnen hadde,

dairom maenden midt rechte, de broecke der stadt een pondt, soe mennich worue als hy hem dairvoor gerichtlicken maenden.

XLII. Enich borgher of gast, de den anderen mit moetwille beëde de dobbelde.

Enich borger off gast, die dobbelde offte spoelden tegen den anderen, ende die ene den anderen midt moetwillen ede off loffnisse dede, die dat heelden om dat ghelt tbetaelen, dair sy omme spoelden, die verbuerden elcke reyse tegens die stadt, soe duck als hy dat deede, vyff pondt. Nochtans salmen dat ghelt nyet betaelen ende die loffnisse solde quyt weesen, mochmen nyet verwinnen, elck soldes hem affnemen midt synre handt. Ende weert saecke dat dair ymandt voor dat ghelt off guedt louede, dat midt spoelen gewonnen weere, dair soldemen hem nyet van betaelen. Maer louede enich, de nyet en wuste dattet van dubbelen weere off van speelen, dair soldemen hem van schadelooss holden sonder argelist.

XLII. Die tegens den anderen wedden hooger dan een Arnoldus gulden.

Enich die tegens den anderen wedden hoochger dan enen Arnoldus gulden, dair zullen die schepennen nyet ouer richten noch sententieren.

XLIII. Gheen borger sal tegens den anderen op dæge stæn.

Daer en sal gheen borger tegens den anderen trecken op ymandts daegen buyten onser stadt, hy hebbe eerst orloff van die burgermeesteren. Weele hier tegens dede, die broickede vyff pondt.

**XLIV. Die den anderen borger anspræck
buyten der stat vryheit.**

Enich borger, die den anderen borger anspraicke buyten deser stadt Steenwyck midt eniegen rechten, de broicke vyff ende twyntich duesent steens der stadt ende sal noch die saecke affdoen van schulde ende schaede. Dit voors. artikel is getoeghen wth die keysserlicke rechten ende tot nutticheyt der gemenen borgeren, dat gheen borger spreekken sal off pleyten voer syn ombehoorlicken off incompetent richter, off hy sol verbuert hebben die pene voors. des rechts, wort probiert. C. de iurisdic. om. iudi. L. in cri.

Den reeden voors. is ingeset om dat ghemene beste ende nutticheyt der borgeren, datse nyet getooghen wordden toe pleyten voor diuerssche richteren, want die buytenluyden syn zeer haetich den borgeren. *Gratiose concessum est et prouisum ciuibus, ne trahentur et molestantur coram diuersis iudicibus, ne grauentur et vexentur inuilibus expensis., vt dicit lex 1 ff. de qua re apud cum iudi.*

**XLV. Enieghe reyse, die onse stadt thoe
doene hefft.**

Enieghe reyse, die onse stadt tdoen hefft, die sullen doen die gheene, die onse raedt dairtoe schicken ende nutte duncken toe te weesen. Ende weele dairvoir weygeringe dede, de broicke vyff pondt. Ende soe veer die reyse lastich is ende weer wth den lande, soe soldemen hem loenen nae gelegentheyt der saecken tot des raedes seggen ende qualiteyt der persoonen.

XLVI. Enich borger, die voerweygheringhe deede.

Enich borger, die de schepenen by huere diender lyten byden, daer onse stadt tdoen hadde, ende dair nyet en queme, soe weer die broicke then eersten boode een pondt, then anderen twee pondt. Ende queme hy dan noch nyet voor den burghermeesteren om hem toe ontschuldigien, dat sy die reysse nyet doen en mochte noch conde, soe zalmen hem nochtans laeten byden then dardden male by thien pondt, nochtans sal hy die reysse doen.

XLVII. Men mach die schepenen wteysschen ende de dieners inde banck.

Men mach die schepenen off die stadtbooden beclaegen ende wteysschen voor die medeschepenen inde banck, dair sy inde gerichte synt, gelyck een ander borger mede verwinnen, gelyck sy geboeden waren. Ende weert saeck dat sy nyet antwoorden wollen in huer tegenwoordicheyt, soe zalmen doen als burgerrecht is.

XLVIII. Van brieuen, de verloren zynt, die in een quæde besit is.

Waer ymandt die zyn brieuen verlooren hadde, tsy durch brandt off anders wth quaet, ende wth synen handen weeren, dair hy in voortyden in besit van gewest is, des hy bewysen mach, dair salmen ander brieuen weder aff maecken ende gheuen.

De damno dato.

XLIX. Wie den anderen schaden duet midt zyn beesten.

Wie den anderen schade duet midt zyn beesten,

sal de schaden nae gelegentheyten ende grootheyten in maten als hem onderwiest wordt betaalen off hy mach de anspraick toeruymmen toe verificieren midt synen ede die grootheyten syns schaedens, beholtlicke moderatie der schepenen, ouerleggende die gelegentheyten der saecken ende personen.

L. Off een beest een mensche schæde dede.

Off een beest eenderley schæde dede off hinder an een mensche ende dat selfde beest voormaels neet geruchtiget ware ende die man dat beest verliedt ende ouergaue, soe is die man des misdaets ontledieget. Ende weert dat hy dat beest tot hem naeme off dat die beesten hier voormaels beruchtieget waren, soe is die heer van dat beest de broicke ende boete, in maten gelyck offt van een mensche gedaen waer, half schuldich toe betaalen weesen.

LI. Off ymandt den anderen syn beesten leemden off doden.

Off enich die den anderen zyn beesten lemden off beslooten hielt, datse van honger storuen, offte dootslaet off anders midt slaen, stooten off warpen onnutte maeckende, die sal dat beest an hem neemen ende betaalen den beschadiege dat beest mitten schade, als hy dat midt synen ede beholden wil, beholtlick des rechters matinghe. Ende weert dat ymandt een wyndt off iachhondt off waeckende hondt sonder noot dootsloege off verleemde, sal dat boeten. Vide § ceterum de lege Aquilia, Insti., si quis includat animalia aliena, vt fame pereant.

LII. Enich, die buyten oirlof in eens
mans hof genge ende —

Enich man off vrouwe, die in een anders mans hof gingen buyten synnen oirloff ende breecke zyn aeffte ende beschaedichden hem in off an synnen hoeue, het ware waer dattet weere, ende daerouwer dat den schepenen claechde, die broicke der stadt vyff pondt. Ende wordde hy voor den schaeden toegespraicken midt rechte, soe sal hy die schaede vpleggen nae grootheyt der schaeden ende nae die ansprecker synen eedt tot kennisse der schepenen.

LIII. Datmen ouer gheen geltschaeden en
zal richten.

Soe en sullen de schepenen ouer (gheen) gheltschaeden richten, dat sy gast offte burger, maer anders alle schaeden sullen de schepenen richten, dat sy buyten offte binnen.

LIV. Van thien heren pont, daer en
binnen salmen —

Wie den anderen schuldich is thien pondt off daerenbinnen van coopen off vercoopen, dair salmen om gheenen geltschaeden ansprecken dan anders voor den hooftstoel.

LV. Die reede ghelt duet om weeckenschaede.

Enich burgher, die ghelt wthduet om weeckeschaede off enieghe tyt vp te borgen off vp panden doen reedt ghelt off saet teghen meer saet weder thoe gheuen off vercoopen, die verbuerde teghens die stadt thien pondt, ende het weer woicker, ende dat is verbooden in Euan-gelio Luce VI°: mutuum dares nichil inde sperantes, dat

is gesecht: leendt malckanderen ende gheen winst off profyt van den anderen dairdurch begherende offte hoopende. Ende die gheene, die tghelt wthleendt, sal dair nyet meer van hebben dan die hooftstoel, dat hy eerst wthgelecht hefft, ende die schaede sal ombetaelt blyuen. Mochtmens nyet verwinnen, men salt hem affnemen mydt synder eender handt. Ende soe ducke als hy dat dede verbuert thoe hebben thien pondt. Mer ghelt op sestien pennynge eene vp een iairdach, dat machmen wel nemen sonder broicken.

LVI. Enich man, die een ander ouer zyn lyff —

Enich man, die duer vploop ende gewelt van eeniege perden, als dat die ryder dat perdt nyet bestueren can off beholden, ende enich man off vrouwe offte kyndt ouerreede, datter yemandt van storue, sal die ryder inden dootslach schuldich zyn ende dat tot kennisse schepen ende raede, angemerckt die gelegentheyt der saecken. *Quia infirmitas alicuius non debet in alterius lesionem conuertere.*

Dat is gesecht: syn cranckheyt off sieckte, dat hy dat perdt nyet holden en condt als een ander dat perdt wel solde gehalten hebben, dat sal nyet in een anders zeertten verkieren. Insgelyck enich waegeman, die durch syn versuemenheyt offte cranckheyt ende onwetenheyt die perden nyet conde bestueren ende worpe den waegen mitten luyden omme, dat dair sommige van doot bleuen off gequetst wordden, die vuerman sal schuldich weesen nae gelegentheyt der saecken ende kennisse der schepenen ende raedt toe beteren. *Vide: impetu, Insti. de lege Aquilia.*

Dat nyemandt syn straeten hooger maecken en sal

laeten dan zyn nabuers an beyden syden, then sy dat hy dat duet by consent der schepennen. Wie anders deede, die verloer een pondt. Nochtans solde hy die straete vpbreecken ende maecken laeten als hem die schepennen wyseden.

LVII. De testibus.

Omnis controuersia, quae de secularibus rebus sit, secundum diuinam legem sub duobus vel tribus testibus terminetur. Domino dicente Deuterono. XVII°: omne verbum stabit in ore duorum aut trium testium. Et Mathei XVIII°: si duo ex vobis vel tres conueniunt super terram in nomine meo, de omni re quamcunque petierint fiet illis.

Als die actoir off die aenspreecker zyn begerte off eyssche int libel off inde aenspraicke ouergeleuert hefft inde gerichtshandt ende hy sick vermet ende secht dat hy sulcx bewysen wil als hy vertelt, ende die reus off verwerer sulcx negiert ende versaecht, soe moet die actoir sulcx bewysen midt twe looffachtiegen mannen, als men leest in Euangelio Iohannis VIII°: in ore duorum vel trium testium stat omne verbum, dat is gesecht: inde mondt twee off dry wairafftiege mannen staet alle woordt. Ende als die actoir nyet probiert, als hy sick vermeten hefft, soe sal die verwerder, al brengt hyt nyet int gerichte, geabsoluiert worden van des actoirs anclachte. Actore non probante, reus etiam si nichil prestiterit absoluetur. C. de edendo L. qui accusare. Nec Euangelium nec vlla diuina humanaque lex vnus testimonio etiam idoneo quempiam condempnat vel iustificat, dat is gesecht: noch dat Euangelium noch enich godtlick off geystlick recht off waerlick recht durch een tuych,

oick bequaem ghenoech, mach ymandt condempnieren off behulplicheynt doen.

LVIII. Synt sommieghe saecken dattet bewys transferiert ad reum.

Int eerste die actoir die eysschet weder van den syner off verwerer toe betaelen thien gulden ende die syner off verwerer secht dat hy die actoir betaelt hefft, soe compt die sitter off verwerer dat toe tbewyssen, dat hy die thien gulden de actoir hefft betaelt. Reus, si excipiat, probare debet, et reus in exceptione actor est, dat is gesecht: die verwerer, isset dat hy excipiert, soe sal hy bewyssen, want die verwerder inder exceptien is hy een actoir, dat is altyt waer, soe veer die sitter off verwerer dairtegens excipiert teghens die intentie off meynnynghe des actoirs, dan eer die verwerder simplick des negiert, soe wordt hy geabsoluiert van die anclachte des actoirs; then anderen als die verwerer willich die laste anneempt; then darden omme der reeden wille van presumptio off vermoedt, als een broeder als een actoir anclaeget ende eysschet zyn anpaerdts van arffnisse, hem angestoruen van syn vaeder, van syn medebroeder, gerichtlicken ende die broeder sulcx negiert ende versaecket als een verwerer, dat die arffnisse tot den broeder den actoir nyet behoort off toecommen zal, soe sal nochtans die broeder als een verwerer probieren dattet hem allene toecompt.

De citatione testium.

LIX. Die tuegen zullen die partyen gerichtlick citeren laten.

Als die parthen in huer schriften wthbyden be-

wyss, tuegen, brieuen, soe salmen die tuegen gerichtlick citieren off byden voor den burghermeisteren vp die anclaegers cost, thoe weeten elck tuygh twee stuuers brabantss; ende dair salmen den wederparthen teghens citieren omme te hooren ende toe sien ende die tuegen te zweeren. Ende die tuegen zullen sweeren eenen eedt, als dat sy sullen seggen de wairheit inder saecken, dair sy vp gecitert synnen, al dat sy dairvan weeten dat huer affgevraeget wordt, noch gheen loosheyte daerinne te pleegen, dan die puere clare wairheit dat sy dairvan weeten. Ende sullen huer getuych nyet doen om ghelt, noch om fruntschap, noch haet noch baet dairvan thoe hebben off hoopen thoe crieggen. Ende soe mach die wederpartheye interrogatoria ouerghen, off hy will, dair die burgermeisteren die tuegen vp examinieren moegen nae luyth der aenspraicke. Ende soe sullen de burghermeisteren die wederpaert vraegen, off sy die persoonen der tuegen oick willen toelaeten offte wraicken, als datse gheen tuegen weesen moeghen om saecken, off hy wil die persoonen ende huer tuychnisse toelaeten, dat mach hy doen by eene protestatie, als dat hy wil behouden recht tegens huer tuych, hebbende cotype van tuychnisse syns wederpaerts een wthschrift ende gheuen soe vern hy die beghert omme dat hy den naesten rechedach die tuychnisse mach straeffen off thoelaeten ende die tuegen van eene scheyden ende elck bysonder nemen, als dat ghene den anderen hooren mach off weeten wat hy secht off belydt. Ende de schepenen sullen hebben van elcke tuychnisse toe examinieren enen stuer brabantss ende den secretaryss enen haluen stuer brabantss.

Testes iurare debent presente vtraque parte vel altera per contumaciam absente.

Testes in secreto examinandi sunt exemplo Danielis.

Dicitur de testibus Thimoteo III°: oportet autem illum et testimonium habere bonum ab hys qui foris sunt.

Nulla est receptio testium facta contra non citatum, quia testimonium voluntarium nullius est momenti, et aduersarius debet interesse dispositioni testium, id est videre et audire eos iurantes non interesse cum deponunt testes dicta sua cum in secreto et sigillatim sunt recipiendi ff. de procurato. L. quae omnia C. de testi. Ende soe isset van noeden de wederparthye, dairteghens wordt geproduceert, dat hy int beginsel, als die tuegen angesproicken worden, protestiert ende secht: werdiege lieue heeren, ick toelate sulcke tuegen mit sulcker protestation; beholtelick dat my open is dat recht toe excipieren tegens de personen ende huer tuychnisse; anders mochtmen tegens de personen nyet excipieren.

LX. Wanneer men die tuegen sal gerichtlick inbrengen.

Regulariter lite non constestata non proceditur ad testium receptionem. Et si ante recipiantur, non valet quod agitur, vide c. quoniam (?), vt lite non contesta. Dat is gesecht: gemeentlick als iae ende neen nyet toe gaeder gecommen synt, dat is als die actoir zyn begerte gerichtlicke gedaen hefft ende de reus off verwerter nyet geantwoordt hefft, soe machmen gheen getuychnisse gerichtlick inbrengen off citieren, dat genoichsam is naeden rechten, beholtlick in sommige

saecken: int eerste dair die tuegen cranck synt off olt van daegen off iaeren off dairmen trecken will off reyssen toe stryde, daermen nyet weet wat tyden men wedercompt; oick als die actoir versmaedlick des rechts wtbleue ende die verwerder zyn saecke vervolget, so machmen oick die tuegen ontfangen ende citeren eer iae ende neen garcommen. Der synt noch meer saecken, diemen bevyn den mach, vt lite non contesta. in decret. ende inder saecken te procedieren ende sentencie wthspreecken ende gheuen.

Nota: testis esse non potest qui ad XIII annum nondum peruenit. Falsum testimonium nemo contra se vel proximum dicere debet. Deutero. VI°.

De cogendis testibus.

LXI. Die den anderen anspreeck midt twe guede getuegen.

Enich onser burger off gast, die den anderen anspreeck midt twe guede tuegen, die sal hem neen seggen midt twe guede tuegen off toeruymmen. Ende dair sullen hem die schepenen toe leggen keysersdach, dat is die vierthiensten dach, toe twaleff wren. Ende wie die tuegen nyet by en brochte, de broicke drie pondt tot profyt der burghermeisteren ende schepenen. Ende des gelycken die vellich ghemaectet weer, die broicke oick drie pondt als voorss.

Appellatur testimonium sufficiens, quod in ore duorum aut trium firmatur.

LXII. De testium compulsione.

In allen ciuilen saecken gemeentlick salmen die tuegen dairthoe dwyngen die wairheit toe starcken

ende seggen dat sy gesien ende gehoordt hebben; die dairtoe gecitert synt ende versmaedlick des rechts wthbleue om ghelt, gonst, haet, nyt, de verbuerde den burgermeesteren in twe stadtponden, half den gheenen die de tuich hefft laeten citieren. Ende men mach de tuych off tuygen den naesten rechtdach weder laten citieren, ende die selue ongehoorsam versmaedlick nyet en comparierden voor recht, soe sal een ygelick tuych vervallen weesen in dry pondt, half den burgermeesteren ende half den part. Ende sullen die burgermeesteren then lesten ende dardenmael tot begerte ende eysschen den ene part den seluen tuych weder citieren off bieden laeten, ende queme hy dan nyet ende dede zyn getuychnisse, soe sullen die burgermeesteren den tuych inden stock setten laeten hen ter tyt thoe hy syn getuychnisse gedaen hedde ende den burghermeesteren veruallen thoe weesen in vyff pondt ende die voorkoer affgedaen te hebben, beholtlicke in allen nootdrufftiegen oirsaecken tot kentenisse burghermeesteren, schepenen ende raedt.

LXIII. Die keyzersdaeghen gelecht wordt,
die salse waeren.

Enich onser burgher, die keyzersdach gelecht is, die sal hy waeren off hy sal veyllich weesen syns rechts, ende is die keyzersdach vp een heyliegen dach, soe moegen die burghermeesteren den restdach varsten then naesten rechtdach.

LXIV. Wan keyzersdach ende weddeschult
queme op enen hilgen dach.

Weert saecke dat enich keyzersdach off weddeschuldt

queeme vp een wyrckeldach buyten buerrecht, dat sal een ytlick wachten ende waernemen als die clocke twaleff slaet, soe mach dair gheen verwin off geschyen off quytscheldinge, die schepenen sullen eerst inde banck ghaen ende eysschen die parthyen int recht.

LXV. Die schepenen moeghen legghen ede thoe staeuen, wanneer sy willen dat gheen schepen tuych en is.

Maer weert een schepen tuych, dat salmen leggen vp keyersdach.

Iuramentum non sit prestandum probatur duabus auctoritatibus Euangelij Iacobi quinto: ante omnia fratres mei nolite iurare omnino, sed soluit quod sponte iurare quis non debet, sed propter necessitatem potest, vt pro innocentia sua purganda, pro pace facienda et propter incredulitatem aliquorum. Ordo iuris frequenter iuramentum exposcit dicente apostolo, quod omnis controuersie finis est iuramentum.

Legitur Leuitici 19°: non periurabis in nomine meo ante legitimam etatem, id est ante annos quatuordecim cogendus est iurare XXII q. v. paruuli.

Item testes compelluntur testificari propter bonum publicum, ne veritas occultetur, ne malus vt bonus estimetur, L. eum qui nocentem ff. de iniurys C. 1 ff. Si quis ius dicen. obtempt.

LXVI. Enich, die buertuych helpet doen off duet.

Enich onser burgher off gast, die buertuych helpet doen off duet, ende dat die schepennen dat vereysscheden van wairafftiege mannen, dat die tuegen nyet

rechtverdich weeren, die moegen dairnae gheen burgher off gast meer tuych helpen doen. Ende die gast off burgher, die is eerlooss, infamis, meenedich, die salmen setten achter inder stadt boick.

LXVII. Soe wie den anderen anspreect
midt eender handt.

Enich gast off burger, die den anderen anspreecke voor schuldt off voor eniegherley saecke midt eender handt, als sy tsaemen by huer seluen een dinck gedaen hebben, midt eenen slichten eedt aldus zwerdt: ghy off ic wil dat zweeren hoe dat die saecke gelegen is, off die sitter off verwerer mach die aenspreecker toeruymmen. Ende wolde die anspreecker dan syn aenspraicke nyet vervullen midt synen eedt, soe broecke hy vyff pondt, dat gheen verstoruen schult is.

Ende weert verstoruen schuldt, die gheene die angesproicken wordt, daer gheen bewyss off schriften van syn, mach hy hem quyten midt synen eede vander anspraecke.

LXVIII. Alle schulden ende borchtæl salmen
invorderen binnen III iaren.

Alle schulde borchtæel salmen betaelen ende invorderen binnen dry iaren soe vern hy tegenwoirdich is vanden daegen des contractx arbeyt dienst ingegaen affgerekent, ten sy datter cedulen ofte brieuen van obligatie binnen wt welcker cracht men sal moegen veruolgen alsulcke schulden binnen thien iaeren tegens die principael verobligierden etc. Mer indien die schuldener doet weere, salmen midt recht spreecken binnen dry iaeren vanden daege des doodes aff gerekent tegens den arffgenaemen soe vern hy tegen-

woordich weere, anders zullen sulcke actie doot ende gequiteert weesen vt infra.

Machmen bewysen oick wth een starck vermoet ende tot ghemeene geruchte der luyden ende der naebueren ende wth apenbairheynt der wercken ende oick wth dat gesichte der ooghen, oick ingelyck machmen bewysen midt twee bruytslugyden van beyden syden ende midt twe wyncoepslugyden.

LXIX. Twee die schelachtich binnen, sullen die schepennen, —

Wair twe luyden schelachtich syn van eene saecke, dair onwille duer is verreesen, die zullen die schepenen nae behulpelicheyt der beyder parthen ingebracht duer huer kentenisse scheyden. Ende dair zullen die schepenen dan van elk parthie van hebben een vlemssche groot. Ende wie die kennisse alsdan verliest, sal den anderen schadelooss holden. Insgelyck weer die saecke in voortyden voir die schepenen geschiedt, soe sullen die schepenen midt hoeren gicht scheyden. Ende verdunckent die schepenen die saecken nyet, soe moegen sy die parthyen weder setten vp hoer varssche voeten, dan zullen die schepenen van elke parthye dairuan hebben als voirschreuen is, soe vern sy kennisse dairuan doen.

De sententia diffinitiuua.

LXX. Naeder conclusie van beyde parthen sal nyemandt meer gerichtlichen moegen inbrengen.

Als beyde parthen gerichtlichen hoer schriften getuychnisse ende bewyss ende alle behulp ingebracht

hebben ende nyet meer bewyss inbrengen willen in deeser saeke ende concludieren off sluyten haer saecken an beyde parthen, so renuncieren sy alle behulpelicheyd, des sy beide parthen naeder conclusie nyet inbrengen moegen, dat hoer behulp mach doen.

Facta conclusionem in causa amplius probationi non est locus. Nota: postquam conclusum est, id est renuntiatum testimonium et alys probationibus preclusa est partibus via ad producendos testes in principali causa ff de eden.

LXXI. Moeghen die burghemeesteren sich beraden om sententie tgeuen.

Moegen nae datter concludiert ende geslooten is van beyde parthen, soe moegen huer die burgermeesteren beraden ende wel nerstlicken duersien alle bescheyt ende behulpelicheyd van beyde parthen, die se gerichtlicken hebben ingebracht midt hueren medeschepennen ende raedt, ende nyet snel of haistisch te weesen inde sententie te gheuen, dan midt voor berypen raede ende midt geleerden mannen alle bewyss ende behulpelicheyd ingelecht midt voirsichticheyt nerstich duersien ende nyemandt condempnieren voir wairaffich bewyss offte zeeckere indicie ende openbairheyd der gedaen excess. Apostolo Paulo dicente ad Romanos XIII: tu qui es, qui iudicas alienum seruum, suo enim domino aut stat aut cedat, dat is gesecht: wie bistu die du iudicierste een vrempt knecht, die heere compt hy toe steet hy off valdt hy. Ende dan een ygelick nae zyn behulpelicheyd ende bewyss gerichtlick ingebracht die sentencie diffinityff rechtverdich toe gheuen, alleen Godt den Heeren voor oghen hebbende.

Sententia non precipitanter ferenda est et neminem.

ante veram probationem condemnare, dicente Domino Matthei VII°: nolite iudicare et non iudicabimini.

Non est constans iudex, cuius animum motum vultus detegit. ff. de offi. praesi. L obseruan.

LXXII. Soe salmen beyde parten citieren om sententie te horen pronunciren.

Als die burghermeesteren willen een eyntlicke sententie diffinityff naeder ingelachter acten ende bewyss van beyde parthen wthspreecken, soe behooren die burgermeesteren indertyt die sententie seluen wth toe spreecken ende leesen ende sitten in huer behoorlicke stede; ende die beyde parthen toe citieren omme te hooren die sententie rechtverdich wth toe spreecken, anders en hefft die sententie gheen mach naeden rechten; dan is dair een vanden paerten, die nyet comparierde ende versmaedelick wthbleue ende die ander offte wederparthye compt voor de burgermeesteren, soe moegen de burgermeesteren, schepenen ende raedt die sententie wel wysen.

Iudicatum non presente utraque parte est nullum.

Nota: sententia diffinitiva debet fieri partibus presentibus vel altera absente per contumaciam, alias, si feratur contra absentem non citatum, non tenet sententia.

De executione sententie.

LXXIII. Die sententie zal wesen næden eyschen des libels.

Hebbende beraet mitten geleerden, soe sal een diffinityff sententie altyt claer inholden als dat die burgermeesteren, schepenen ende raedt den verwerer absoluert ende quyt wyset vander anspraecke off da

hy die anspraicker dat guedt toewyset als dat libel verclairt; want men zal altyt die sententie wysen naeden eysschen des libels off sy is van gheender werden naeden rechten.

Sententia debet continere condemnationem vel absolutionem, alias pro nullo habetur.

Nota: nullus iudex potest nec debet secundum conscientiam iudicare, licet sciuerit et viderit factum in contrarium quod praeter in Deo omnipotenti, qui omnia scit et omnia praesentia et futura notissima sunt ei et tamen neminem condemnat, nisi accusatore instante, vt dixit Christus mulieri: mulier, quis te condemnat. Et iudex debet iudicare secundum allegata et probata, in iudicio non proprium sensum sequi, ne inuiteris prudentie tue.

LXXIV. Næder sententie, daer niet van geappelliert en is, machmen vanden burghermeisteren naeden thienden dach den booden begeren tpanden zyn wederparthyen.

Nemini haud compertum est parum esse sententiam ferri, nisi et ipsa executiuam mandetur. Que de iure valet sententiam iudex exequi debet, quae non est per appellationem vel benefitium restitutionis suspensa. C de executi. rei iudi. L alioquin differri debent donec appellationis vel restitutionis questio decidatur.

Explorati iuris est, sententiam executioni mandari posse ab ipsis iudicibus, qui sententiam tulerunt.

LXXV. In welcken dinghen zal der executie geschieden.

In quibus rebus debeat fieri executio. In reali actione si actum, id est aliqua res certa sit petita, puta præ-

dium vel equus vel domus, mittendus est actor in possessionem rei sibi adiudicate. In personali actione debet fieri executio in rebus condemnatis hoc ordine, primo capiantur bona mobilia, et si res dare recuset, manu militari cogatur et precedatur contra talem. Dat is gesacht, datter tweder handen actie is off anspraicken. Int eerste als die actie geschiedt in dat dinck off guedt, dat is dat actie den gueden angaen ende beghert zijn recht, die wordt genoempt actio realis; die ander actie wordt genoempt personalis, dat den persoon angaet ende hem obligiert ende sculdich is off durch enich contract off misdaet, die hem angedaen is, soe sal die executie off pandinge geschieden inde saecken, dair sy inne gecondempniert zynt; in 't eerste in beweechgelicke gueden, die hy besit, then anderden inde onbeweechgelicke gueden als huys, hoff, landt, daer behooren die schepenen behulplicheynt in te doen, dat een ygelicken nae die rechtverdicheynt tzyne crieghe, datmen sculdich is ex officio.

De appellationibus.

LXXVI. In welcken saecken men mach appellieren.

Gemeentlick in allen zaecken ende in allen beswaringen machmen appellieren, het sy die gheene die verboden is toe appellieren, als een dootslaeger, een toeuerssche, een mordenaer, dair machmen nyet van appellieren, ende meer ander zaecken. Concitator seditionis, dux factionis. Dan ter stont de sinen te esquiren inde voirgenomde, dat woirdt probiert L. constitutiones C. de raptu virgi. et L. vnica, eo. Omnis oppressus seu iniuste grauatus appellare potest II q. VI § omnis oppressus.

Item regulariter in omni causa et ex omni graamine appellari potest, nisi vbi sit prohibita appellatio, homicida, veneficus, adulter, manifestam violentiam inferens, captor virginum, si sit argumentis superatus, non auditur appellans, sed statim est sententia exequenda in predictos in L. nulli C. quorum appella. non recipi.

LXXVII. In causis minimis non valet
appellatio.

Soe en sal gheen burger off gast gheen ordel wederspreecken off beroepen wth onsen raede toe Swolle, dat beneden die twyntich rynssgulden is.

LXXVIII. Weele een ordel wederspreeckt,
dat die schepenen —

Enich wedersproicken ordel, dat die schepenen ende raedt wyseden ende clairden nae inholt der stadt boick, dat en zalmen nyet beroepen toe Zwolle. Op deesen artyckel is verdraegen int iair etc. veertich den XI^{en} Nouembris by den saemenden burghermeisterten, schepenen ende raidt ende by de geswoorene ende mindermeenthen, dat die gene, die deesen artyckel inbreecke, sullen veruallen weesen in teringe ende oncosten, die de schepenen hieromme, a) ende mede veruallen weesen onser stadt in een pene van vyff duysent steens.

LXXIX. Die een ordel off kennisse
bedinget voir de schepenen.

Enich onser burger, die een ordel off kennisse be-

a) Door beschadiging van het perkament is in het HS. hier een woord niet te lezen.

dinget voor die schepenen, dair zullen beyde parthen insetten itlick drie vlemsche groot. Ende weele dat ordel off kennisse toegeweesen wordt, sal zyn ghelt wederom hebben. Desgelycken een gast, die syn saecken an die schepenen blyfft.

LXXX. Die een ordel wederspreeck vanden schepenen ende raedt.

Enich burger off gast, die een ordel wederspreecke wth der banck vanden schepenen anden raedt, soe zullen beyde parthyen insetten in des burgermeisters handt itlick twaleff stuuers brabans, ende weele dat ordel vanden raidt geweest windt, zal zyn ghelt wederom hebben ende ontfangen.

LXXXI. Enich beroep of appellatie, die daer geschiet van borgeren.

Enich man, die een ordel wederspreeck ende beroept off dairvan appelliert wth onsen raidt ande stadt van Zwolle, dat die burgermeesteren, schepenen ende raidt erkent hebben voir recht, soe zullen dan twe vanden schepenen offte raidt alle acten ende actitaten ende behulplicheyte van beyde parthen gerichtlicken ouergeleuert ende in handen vanden schepenen van Swolle bereyssen ende inbrengen buytten beyde parthyen. Ende weele dat ordel verliest, die sal die schepenen off raidt huer costen betaelen. Ende dair sullen beyde parthyen borge voir setten, als die sententie ende ordel gegaen ende wtgesproicken is ende beroep gedaen als voorss. is binnen thien daegen gheen borge en settede gerichtlicken vpten voorss. thien daegen, die verliest zyn claege ende die sententie sal in huer volmacht bliuen. Ende die dat ordel ver-

liest, die zal die schepenen ende raidt voir huer oncost ende arbeyt betaelen thien pondt; ende oick die stadt verbuert hebben thien pondt.

LXXXII. Sententie diffinityf wtgesproicken, daer nyet van geappelliert en is.

Eniege saecken, die geeyndet is midt een diffinityf sententie, dair nyet van geappelliert en is binnen die thien daegen, salmen nyet retractieren, als die keyserlycke rechten opentlicken bewysen. C. sen. rescin(d) non pos. L. vltima: tales iudices a lumine iuditorum expellentur, qui volunt retractare sententias, a quibus non est appellatum, nisi propter publicam vtilitatem vel restituendo minores, qui tempore etatis lesi sunt Et sic sententia diffinitiva, a qua non est appellatum, transit in rem iudicatam.

LXXXIII. Die appellatie te veruolgen binnen iaer ende dach.

Vp huyden den lesten February anno etc. XLIIII is byden burgermeesteren, schepenen ende raedt sampt den geordineerden gemeensluyden indertyt der stadt Steenwyck samptlick present eendrachtlicken geaccor diert ende beliefft, dat alsoe welcke burgeren alhier voor recht den anderen midt rechte anspraicke ende in huere actie by burgermeesteren, schepenen ende raidt gesententieert ende ordel geweest zynde, van welke sententie enich part anden raedt van Zwolle appellierde, sal die selue appellandt gehalten weesen syne appellatie ouer een iaer ende dach excluys anden raedt veruolgen ende expeditie soicken. Des by alsoe de appellandt syne appellatie binnen iaer ende dach nyet veruolchde off binnen die termyn dat de appel-

latie vanden raedt van Swolle nyet geweest worrde, sal alsulcke appellandt nae iair ende dach gheen appellatie genyten, dan die naeste sententie, die by burgermeesteren, schepenen ende raidt geweest wort, sal ghaen in rem iudicatam ende ther executie gestelt worden.

LXXXIV. Wat beyde parthen zullen insetten voer die appellatie.

Ende alsoe hier vanden geweest vonnissen geappelliert worrde, sullen terstondt beyde parthen in handen der burghermeesteren elck part consignieren ende inleggen twee golden florenen tot treck ende teringe der schepenen, die de acten ende actitaten ouerbrengen sullen, stellende noch daerenbouen cautie voir alle anderen expensen, die ther cause des appels geschyen sullen nae older gewoente ende inholt des artyckels inder stadt boick dairvan synde.

LXXXV. Soe en sal nymant appellieren in saecken, die geclairt ende gewesen zyn nader stadt gesworen boick ende recht.

Een ordel off sententie, die de schepenen ende rait geclairt ende wthgesproicken hebben, dair die een pairt midt tuegen verwonnen is off selues gerichtlicken gelydt hefft ende geweest nae stadrecht, dair salmen gheene apellatie off beroep van laeten geschyen offte den parthen van vergunnen.

Sententia lata contra conuictum testibus vel propria voce confessum, non concedatur ei appellatio; probatur in L 2 C. quorum appel. non recipi.

LXXXVI. Van hantfestinge t' besegelen.

Wair onse schepennen eenen brieff beze(ge)len, dair zullen sy van hebben ses vlemsche groot. Ende van een plaacaetsbrieff off gerichtschyn off volmachtbrieff twe vlemsche groot, ende van een gast vier vlemssche groot.

LXXXVII. Enich inwoenner of in cameran of in kelders gelyck recht.

Eniege voirsteede, de in Steenwyck gebruycket wort van diuersche burgeren, dat sy in cameran off in kelders, die sal doen alsulcke recht als een burger duet die in zyn hues woendt, nae hueren gueden, het sy thoe schattinge, waecken, mene wercken off wairt toe doen is; dat is tot des raedes seggen.

Den sommer holtmen van Mey tot alle Goeddes Heyliegen toe, ende de wynter holtmen van alle Goeddes Heyliegen toe tot Meye.

LXXXVIII. Anno etc. vier ende veertich den seuen ende twyntichsten Aprilis is beliefft ende geaccordiert dese naeuolgende artyculen:

Inden eersten dat nymandt inder stadt van Steenwyck woenaffich de meenthe beslaen zal, hy en hebbe eerst ende voor all syn burgerghelt betaelt, insgelycx dat hy van allet gheene der stadt by huerluyden, het sy an koer, schattinge offte andere ongelde then achteren is, genoichsame onderrichtinge ende betaeling gedaen hebben. Sal oick nyemandt macht hebben de meenthe te beslaen, hy en hebbe eersten voir al burgerschap gewonnen ende iair ende dach burger gewest.

Oick en zal nymant gene vremden off incomelingen enieghe huysen verhuyn omme alhier te wonen, hy hebbe eerst den persone den burgermeesteren gepresentiert, welck persoen, soe hy binnen der stadt Steenwyck denckt toe wonen, den burgermeesteren thoonen sal guede besegelde certificatie vander plecken hy vertoogen is, by dien verificierende syne duechdelicke conuersieringe ende conditie hy ter plaetsse eertyts wonende inder qualiteyt sich gedraegen ende gehalten hefft, then eynde men weeten ende kennisse mach draegen, dat hy midt gheender quader secten offte infame besmet noch beruchticht en sy.

De pena verbalie.

LXXXIX. Soe wie schæmte ende spytige woorden angedæn woorden.

Ymandt, die schaemte ende spytiege woorden angedaen worden, ende alle woordenlicke iniurie, alsoe vaecke de in verscheyden steeden geschyen, die sal verboert hebben vyff pondt ende den beclaeger toe beteren tot schepenen kennisse ende seggen. Secundum persone conditionem et criminis qualitatem et infamie quantitatem debet pena formari et secundum petitionis modum debet sententia ferri c qualiter de accusa.

Infamatus iuret se immunem esse a crimine, super quo infamatur, et conpurgatorii iurabunt se credere illum vere iurasse. Nullus tenetur remittere iniuriam sine satisfactione, nisi velit, sed rancorem tenetur xxxii q. iiii c si illic.

XC. Die blasphemie dede in Got die Heere
Almechtich.

Enich mensche, die in onser vryheit blasphemiarden in Godt den Heeren Almechtich off enieghe oneer dede offte seyde schandelyck in zyne heyligen ende in die gloriose moeder Goedes, die hadde verbuert die stadt in vyff ende twyntich duesent steens, soe vern men dat hem ouerbewysen conde ende noch tot beteringe schepenen ende raedt, beholtlick off die zelue dat dede durch geckheyt off dronckenschap, sal tselue midt ryphen berade wederom moegen reuocieren, doch by deliberatie de voors. schepenen. Qui blasphemiam dicit in Deum siue in spiritum sanctum, neque in hoc seculo neque in futuro remittatur ei.

XCI. De excessibus corrigendis.

Item Plato de Republica in libro suo docet nos et dicit, dare penas maximi mali euitatio, facit enim alibi prudentiores et iustiores. Felix, quem faciunt aliena pericula cautum. Et si ea, quae male vsurpantur, amittimus excessus, omnia alys aperimus punienda quae sunt malefitia et vt vnus pena sit methus multorum. Qui non plectunt malos, volunt bonis iniuriam inferri, vt Seneca ait. Quis parcit malis, bonis nocet. Dat is gesecht, dat Plato die heydensche meyster leert ons int boick der gemeenebeste ende secht: te corrigieren die excessen is een schouwelic groot quaet. Ende salich is de gene, die vremde periculen cloick maecken, wys ende vursichtich. Facilitas venie incendium tribuit delinquendi, dat is gesecht: lichtelicke vergeuinge der misdaet gheefft een inbernynge weder te sondiegen. Daerom hoortmen

totter ghemeenebest ende nutticheyt tvoirsien, dat die excessen nyet blyuen ongestraefft ende eniege straf-finge is een ancxt voeler menschen, soe behooren die burgermeesteren van heure officien haluen in gewaltsaecken ende anders te corrigieren die excessen ende procedieren den connyncx wech, Godt alleen voor oghen hebbende, sonder eniege wthnemen der persoonen. *Alias ex difficultate probationum remanerent crimina impunita.*

Item regulariter nullus dampnatur sine accusatore, hoc fallit in notarys, quia in eis fama habetur loco accusatorum. Et ideo non est necessaria accusatio, nec etiam testes, nec libellus debet recipi vel adhiberi, sed debet enim reus citari et interrogari et eo presente vel contumaciter absente debet sententia peruulgari. Dat is gesecht, dat ghemeenlick nyemandt wordt off zal gecondempniert werden sonder anclaeger, dat falliert, dair dat werck openbair is, dair hefft dat gericht een stede inde plaets des anclaegers, daeromme in sulcke saecken is nyet van nooden een libel ouer te gheuen, noch tuchnisse in te brengen, dan alleene die beclaeger te citieren ende dairvp een sententie te gheuen naeder excès ende gelegentheyte der saecken. Ende deese saecke is genoichsam verclaert int eerste zydt des boecx, dairment clairlycken bevynden mach.

Nota: in criminalibus casibus (?) eus oportet, quod probet ad sui exonerationem, Instit. de publicis iuditiis per Angelum. Et sunt tria excepta crimina; crimen lese maiestatis, heresis et proditiōis patrie, in quibus filii puniuntur et a paterna et materna successione. Dat is gesecht, dat drie capitael sonden synt die den lieue angaen; als crimen lese maiestatis, die

gheene de tegen den keyser off tegen dat gemeene profyt vanden lande off tegen zyn officianten duet; dat andert is crimen heresis, dat is die openbair verwonnen is van ketterye ende volhardich bleue in zyn ketterye off wedergedoepet weere; dat darde is die zyn eyghen landt verraden hefft, die pene hieraff is, dat hy gestrafft an lyff ende an guedt. Est tamen contra naturalem equitatem, vt vnus pro alio pergrauatur et contra illud Ezechielis: anima, que peccauerit, ipsa morietur et filius non portabit iniquitatem patris etc.

De adulterye.

XCII. Die een wyf trouwet ende een echte getroude wyf heft.

Enich man, die een wyff trouwet, in onser stadt vryheit geseeten is, die een echte getroude wyff te vooren hadde, datmen inde wairheyt bewysen mach, als recht is, die hadde verbuert tot der stadt profyt twyntich duesent steens. Ende een wyff, die een man trouwet ende een echte getroude man leuendich hadde, die zal die steen draegen ende gelden vyfftien duesent steens, ende nummermeer inde vryheit te commen, beholtlycken dat sie sich des alleen voorss. mach vry koopen midt xv^m steens eens.

XCIII. Die in ouerspuel sit openbær.

Die in ouerspuel zidt off vpholt openbair, dair gheen twyuel van is, salmen wroegen ende hefft verbuert totter stadt profyt thien golden gulden. Ende wie tweye inden zeendt gewroeghet is off wordt van een saecke, die verbuert tegens die stadt twyntich rynsche gulden ende zal binnen een iair nyet inde stadt vryheit commen. Ende soe vaecke hy inde vryheit

quame, soe broecke hy tegens die stadt twyntich pondt, then weer saecke datment hem nyet ouerschynen en conde midt zeeckere iuditie off datmen hem beuonden hadde op een bedde midt der beruchter persoon, soe mach hy sich nyet purgeren midt zyn eedt, anders mach hy hem purgieren nae inholt den zeentbrieff.

Matthei V: ne mechaberis, ne quisque preter in matrimonii foedera alys feminis commisceatur.

Item dicitur Cor. VII: hys, qui matrimonii coniuncti sunt, precipio non ego sed Dominus, vxorem a viro non discedere.

XCIV. Enich man of manspersoon, die een vrouwenmenschē attemptierde thō vercraften.

Enich man offte manspersoon, die een vrouwenmenschē attemptierden thoe vercraftten ende nyet en vollenbrochte, dat die vrouwenpersoone tkennen geue ende den voorss. manspersoon ouergaen conde midt twe looffwerdiege tuegen, die den handel gehoordt ende gesien hadden, soe sal die manspersoon verbuert hebben der stadt thien duesent steens. In gebreck van dien zal die persoon, die alsulcke clacht angebracht hadde, verlysen dat sy winnen wolde.

XCV. Enich, die syn nichte bekende.

Enich, die bekende ende onteerde zyn nychte, dair hy nyet mach an hylicken, die broecke der stadt vyff duesent steens; dat selfs is oick verbooden int olde testament, als Leuitici XVIII: omnis homo ad proximum sanguinis sui non accedat, vt reuelet turpitudinem eius, anima que fecerit quitpiam ex iustius peribit de medio populi sui.

XCVI. Die opten schepennen eedt of raedis
gicht spreecke.

Enich man off vrouwe, die spreecke oneerlick off spytiege woorden offte vloickede vp die schepenen ende raidt in hoer tegenwoordicheyt offte achter rugge, offte dreychden, dat sy buyten off binnen der vryheyt, die broecke der stat twe duesent steens. Ende des sal hy noch beteren tot der schepenen seggen nae gelegentheyte ende verhaelenge der saecken ende qualiteyt der persoonen. *a)*

Maledictum frustra probatum frequenter in maledicentem reuertitur XI q, III c. illud.

XCVII. Die opten schepenen eedt spreeck.

Waer ymandt, de opten schepennen off raidts gicht spreecke, alsoe vaecke ende alsoe duck offte mennichwerue als hy dat dede, soe broecke hy tot elcke tyde vyff duesent steens. Mochten die schepennen hem bewysen, dat hy sulcke iniuriose woorden gesproicken hadde, sal hy des gelyck doen als voors. staet inden titel de iniurys. Ende geschiede dat achter rugge ende men hem dat nyet bewysen conde, sal hy hem ontsculdiegen selfs darde.

Dicitur I Iohan. III: omnis, qui detrahit fratrem suum etc., homicida est et omnis homicida non habet partem in regno Dei. Item legitur ad Romanos XIII: omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.

a) Aan den kant van deze bepaling is bijgeschreven: Die opten schepenen oneerlick spreeck, dit is verscreuen.

XCVIII. Enich man, die den schepenen wondede om zæcken, de se bericht hebben.

Enich man off vrouwe, die de schepenen off raedt wonde, dair sy toe rechte waren off om saecken, die sy bericht hadden vander stadt weegen, die broecke tegens die stadt xv^{te} steens, ende alle die ghene, die daermede in weege ende velde weeren tegens den schepenen vechtelick, mocht mense nyet verwinnen, elck soldes hem affnemen midt hem twaleffte. Ende weert zaecke dat die schepenen offte raedt ande wondinge doot bleue, soe verboerde hy xlv^m steens ende hy solde binnen thien iaeren, al hadde hy gesoent mitten heere vanden lande, ende moegen nyet commen binnen onser stadt vryheit, by pene van vii^m steens toe verbueren, alsoe vaecke als hy delinquant beuonden wordde culpabel tzyne, dat hy dairbinnen gecommen weere. Ende weert oick saecke dat sich die schepenen werden, des hy nyet voirby mochte zyn, die koer sal die veruolger gelden, indien hy nyet doot bleue. Iosue xxiii^o: ad iram Dei prouocatur, cum mala puniri differuntur.

XCIX. Die de schepenen op schattinge geset hebben.

Enich onser burger, die de schepenen vp schattinge geset hebben off dat burgerghelt geloofft hefft, die burger zal die boode ghelt off pande gheuen by koer hiernaes bescreuen.

C. Enich burger de schelachtich op de schepennen woorden.

Enich burger, die midt enen schepen off burger-

meister kyffafftich were, dat van heurer twyer saecken toeroirt ende die stadt nyet an en treffede, die broecke dubbelde boete ende des gelycken doet de schepen ende burghermeister van alle koer als voorss. is breecken dubbelde boete. Illud vero apostoli ad memoriam reuocantes, quod ad Corintheos viii^o scribens ait. Non enim volumus, vt alys sit remissio, vobis autem tribulatio.

Cl. Wair die burgemeisteren huer dienders
 senden, die dair weygeringe voir deden
 alsoe geboden weren.

Wair onse burgermeisteren heuren booden senden omme die stadt renthen, koeren, schattingen off ergens dair die burgermeisteren toe doen hebben, soe salmen den booden gheuen gelt off panden. Ende weert dat enich burger den booden nyet mede en geuo ghelt off pande off dede alsoe hem gebooden weere, die broicke then eersten boode een halff pondt, ten anderen boode een heel pondt, ten dordden boode dry pondt ende al vp eenen dach. Ende des anderen daeges zal die boode weder ghaen ende nemen den voirkoer wth, het weer van koer, die geloofft off verwonnen weere, off schattinge onser stadt, ende eysschen dan noch ghelt off pande; ende geschiet hem dair verweygeringe off, die broicke die stadt thien pondt. Ende zoe sullen die burgermeisteren den booden soe sterck maecken, dat sy dair haelen ghelt off pande van deesen voorss. saecken ende koer. Quod praecipitur imperatur et quod imperatur necesse est fieri xiii q. i. c. vlti.

CII. Omme der stadt renten, koer, schattinge
de booden tsenden om wth te maenen.

Waer onse burgermeesteren off schepenen heuren diener senden totten burgeren off erghens dair die burgermeesteren te doin hebben offte weeten deden ende gebooden sulcx te doene, ende die selue burger ongehoirsam weere ende vurweygeringe dede, also gebooden weeren, de salmen ter stoudt gebieden sulcx tachteruolgen ende tdoen, by een halff pondt ende by een heel pondt ende by drie pondt ende al vp eenen dach. Ende des anderen daeges soe sal die boode weder ghaen durch toe seggen der burgermeesteren ende nemen die vurkoer wth ende gebieden noch den seluen by thien pondt oft van nooden weere byder stadt hoochste koer nae grootheyt des exces ende gelegentheyt der saecken ende versmaetheyt ende hartneckicheyt der persoon, als dat die burgermeesteren guedt duncket toe weesen. Weert oick saecke dat hy als voors. nyet en achtende ende perseuereerde in zyn ongehoorsamheyt, soe sullen die burgermeesteren den booden soe starck maecken ende setten hem inder stadt stock, soe lange dat alle vurkoer betaelt wordt ende die selue wys genoich wordt sich te beteren ende zyn eedt te doin ende genoichsam burchschap te stellen nae die qualiteyt der persoon ende exces.

Si stultus fuerit in culpa, sapiens erit in pena, dat is geseecht: hefft hy geck geweest inder schult, hy sal wys wordden inder penen. Ne facti peruersitas alys transeat presumptoribus in exemplum, dats geseecht: dat verkierde werck off ongehoirsamheyt anderen vermeters ende ouertreders nyet nemen in een exempel. Item adhortatur subditi in Epistola Petri: obedire

praesidibus suis subditi estote, cuius humane creature propter Deum siue regi precellenti siue praesidibus, vt qui pro eum mittatur ad vindictam quoad nocentium, laudem vero recte agentium, quum sic est voluntas Dei, vt bene faciendo obturetis os hominibus stultis. Wy worden vermaent, dat wy onderdanich zullen weesen onsen ouersten in die Epistole Petri II° ende secht: weeset onderdanich allen menschen ende menschelycke creature om Goedes willen, oick een koenynck als een excellent, oick allen officianten, die durch hem gesandt worden tot wraick die dair quaet doen, tot loff die dair guedt doen, want soe is die wille Goedes als nu wel doen, dat ghy synt sluytende der gecken menschen mondt.

De pena statuti.

CIII. Die ouer den anderen clæcht.

Enich onser burger, die ouer den anderen clæget dat an koer draeget, daer sal die clæger borch voor setten die clæghe toe bewysen midt twe loffachtiege tuegen, ende dair sullen hem die schepenen toe leggen keyzersdach. Ende bewysede hy dan die clæger nyet als voorss. angebrocht is, soe mach die ander, dair die clæge ouer gegaen is, neen seggen midt zyns selffs handt. Ende soe zal de clæger den koer seluen gelden, als dairuan die regel inden rechten seecht: culpa est inmiscere se rei ad se non pertinenti et imputatur ei, per quem facta est delatio, dats gesecht: inde schult is hy die sich in een saecke steckt off menget, dair hy wel verby mach, ende wordt hem verweeten den hy beclæcht hefft.

Desen vorschreuen artyckel faelgiert alleen in openbaer excesse ende gewaltzaecken, diemen nyet vol-

commen nae dit artyckel bewysen mach; om sulcke saecken te moete te gaen, ende dat die geweldiege saecken nyet ongestrafft blyuen zullen, sullen die schepenen anmercken ende ouerleggen die apenbairheyte des wercx des gerichtts ende gelegentheyte des persoons, procediren tegen die geweldener ende ouertreder van heur officien haluen sonder die persoon des anclaegers ende sonder enich processe te holden, Godt alleen voor oghen hebbende, sonder eniege wthenemen der persoonen, want toehoert der ghemeene beste, dat die excesse ende de geweldiege saecken nyet blyuen ongestrafft, anders wth difficulteyt off zwairheyte des bewyss solde mennygen borger gewalt geschyen in zyn huysse off in anderen plaetsssen, des hy nyet conde bewysen naeden artyckel, ende daeromme dat gewalt dat hem geschiet weere zeluen betaelen, des ombilcx, weere; ende soe solden nummermeer gewalt gestrafft wordden; daeromme synnen die rechten gemaect dat die quaden gestrafft werden ende de gueden vredelick leuen onder den quaden. Waeromme willen die rechten, dat die richteren zullen straffen die geweldiege saecken, om dat gewalt nyet en valle vp den seluen richteren als genoichsam verclairt is int beginsel des boicx, oick midt titel de excessibus, dairment vynden mach. Weert oick saecke dat die schepenen durch apenbairheyte des wercx ende geruchte nyet beuonden die saecke claer te zyn, sal die claeger doen na vermeld des artyckels voorss. Qui malos coerchet minister Domini est et ministerium prebet legi, xxiii a) q. c. qui malos. Et ita ad officium scabinorum pertinet a manifestis iniuriis quemlibet coerchere et interest.

a) In het HS. staat: xx.

CIV. De homicidio.

Item enich burger, die den anderen doot sloge in onser stadt vryheit, daer Godt enen voer behueden moet, de broecke der stadt vyff ende twyntich duesent steens. Ende geschiedet voer recht off buerspraicke off inden mene wercke, dat weer dubbelde boete, ende iair ende dach sal hy wther die stadt blyuen. Ende also vaecke als hy dair binnen queme, broicke elcx dages twyntich pondt, al weer hy gezoondt mitten heeren off mitten vrenden.

Pro homicidio imponitur pena pecuniaria. Legitur Deuteronomii xxvi^o, pro mensura praedicti (?) erunt plagarum modus. Grauius ergo delictum est grauius vindicandum et circumstantie sunt ponderande xxiv a) q. 1 c. non afferam.

CV. Enich burgher, die een gast dootsloeghe.

Weert saecke dat enich onser burger een gast dootsloeghe in onser vryheit, die broicke tegens die stadt twyntich rynsch gulden. Ende weder in toe commen als hier naebescreuen staet, Exodi xxi. Item legitur in Exodo: si quis percusserit mulierem, habentem foetum, et abortium fecerit, si formatum fuerit, det animam pro anima, si autem informatum fuerit, mulctetur pecunia. Abortus procuratio eque ualet homicidio ii q. iii c. constituisti.

CVI. Enich gast, die den anderen dootsloeghe.

Weert saecke dat enich gast eenen anderen dootsloeghe in onser vryheit, die broicke tegens die stadt twyntich rynsch gulden ende die sal in onser stadt

a) In het HS. staat: xxviii.

vryheit nyet commen, eer die tyt hy gezoondt hefft tegens den heeren ende tegen den maegen als vp zyn lyff, soe verre de vrunden claegeden teghens den schepen. Ende queme hy dan dair binnen eer hy gezoondt hadde, soe broecke hy elcke daeges vyff pondt, ende mochtmen hem nyet verwynnen, hy solde sich purgieren selffs vyffte.

Item Dominus ait ad Moysen : maleficos non patieris viuere. Qui coierit cum iumento, morte moriatur, non propter culpam sed propter memoriam facti occiditur pecus. Item si aliquis habuerit tale animal, quod consueuit nocere alicui, vt vrsum, leonem, canem vel aprum, siue ligatum siue non, et si occisus fuerit, liber homo prestabit ducentos solidos, sed si aliter nocuerit, condempnabitur secundum arbitrium iudicis ff. de edil. edic. l hy enim. Occidere se ipsum nemini est permissum.

Enich dootslach, dær anders gheen clæghers van weren dan de here, ende die handdiedige dan zoende mitten heeren ende daer gheen magen off vrunden van weeren, dair hy mede soenen mochte, ende wolde hy dan borge setten die burgermeisteren, dat hy dien zoens haluen blyuen wil van zyn magen byden schepenen, soe mochte hy weder incommen ende die stadt voldoen voer huer koer.

CVII. Die hem ontschuldigen wil van koer.

Enich man off wyff, die borge offgeeyst is van onsen burgermeisteren off vander stadt boode voer stadtkoer, ende vermoede hy hem te ontschuldigen, dat sal hy doen then naesten rechtdach vp die raedtaemer, alst recht gedaen is. Ende dede hy des nyet, soe sal hy

vellich wesen, het waer saecke datter bewyss weere, mochten hem die burgermeesteren verstaen.

CVIII. Die verhælinghe wil bybrengen
midt tueghen.

Enich burger off gast, die koer broecke van vechtlieke zaecken midt woorden off midt wercken, wie dan verhalinghe wil bybrengen vp den anderen, dat sal hy doen midt twe tuegen den naesten rechtdach, als hem borge affgeeysschet is, off hy sal vellich wesen zyns bewysens.

CXIX. Die een statbæde sløge off wonde,
dær hy pande.

Enich man off vrouwe, die onse booden stytte, sloege offte wonden off misdede, dair hy solde panden off des nachtes vp der wachten offte wair hy weere van die stadt weeghen, dat weer dubbelde boete van allen koer, gelyck een schepenen, ende die schelinge sal die daeder ende de boode an die schepenen verbyuen.

CX. Die een waecker slaet by nachte
buyten zyn scult.

Enich man off vrouwe, die eenen waecker slaet by nachte buyten synen sculde, die broecke tegens de stadt thien pondt; mochtmen nyet bewysen, hy soldes hem ontsculdiegen selffs dardde, ende van alle koer gelyck een burgermeister. Ende oick zal elck, de hem te moete commen by nacht vp de waecke, antwoorden den waecker; wie des nyet en dede wes hem dan beschieden vande waecker van vangen ende spannen,

indien dattet die verhael des wachters nyet en weere, dat weer broicloos tegens die stadt, mochtmen den waecker nyet verwinnen dat hy verhaelinge bygebracht hadde, hy solde sick ontschuldiegen midt zynder eender handt.

CXI. Die koer breeckt, sal daer borge
voer setten.

Ter stondt als hem die schepen off die boode koer van eysschede, dede hy dair verweygeringe voer, soe moegen die schepen hem inden stock sluyten ende soe mach die burger begheren vanden schepen, dat sy hem die saicke opentlick verclaren, wair hy die borghe voer setten sal.

De treuga et pace.

CXII. Hoemen vrede yemande bieden sal.

Weert saecke dat onse burgers off gasten kyffachtich worden midt woorden off midt wercken in onser stadt vryheit, daer moeghen twee schepen off twee burgers ene vrede bieden off ene schepen, daer een burger by weere, die dat hoerde dat die vrede gebooden wordt. Der gelyck mach een burger oick die vrede gebieden, daer een borger by is ende hoert, by thien duesent steens. Item dicit Isa propheta a): vos autem imperabitis cum austeritate subditis vestris et cum potentia, vt pena vnus sit metus multorum.

b) Item treuga est securitas praestita rebus et personis, discordia nondum finita, dat is gesecht: vryheit gheueu der dingen ende persoenen, die twist off scheelinge noch nyet geeyndet.

a) In het HS. staan aan den kant de cijfers: 28. 33.

b) In het HS. staat aan den kant het woord: Treuga.

CXIII. Waer daer eenyge twistinge mit
woirden tusschen den parthyen.

Weert a) saecke datter enieghe twistinge off onnutte woorden tusschen den parthien boouen den voorscr. vrede, soe moegen de schepenen off burgermeisters den vrede bieden als by lyff ende guedt. Ponderet vnusquisque sermones suos, et quod loqui non vult alteri non loquatur. Item dicitur ad Romanos: ne sitis arrogantes apud vosmetipsos, nec cuique malum pro malo reddatis, prouide parantes honesta in conspectu omnium hominum.

CXIV. Hoemen die vrede breken mach, die
geboden is.

Die syn mes toge wter scheyde.

Weert saecke datter yemandt bouen deese voors. vrede zyn mes tooge wter scheyde off worpe midt eniege kannen, croesen off glaessen off midt eniegerhande instrumente, dair hy den anderen zeer mede doen mochte, al raeckende hy hem nyet, hy broecke thien duesent steens.

CXV. Die kørber woirden spreecke bouen
dese voors.

Enich, die koirber woirden spreecke bouen deese voors. vrede, die broecke dubbelde boete nae inholt der stadt boick, ende gheen thien duesent steens.

a) In het HS. vindt men in de beginkrul der „W” afgebeeld het wapen van Steenwijk (een anker); daarboven het jaartal 1549, aan de zijden de initialen H. B. v. L. en onderaan het woord: Scriba.

CXVI. Hoemen vredede breken sal, die an lyff drecht.

Soe mach gheen man vredede breecken, die an lyff drecht, hy hebbe den anderen bloet gelaeten. Roma. xii^o. Michi vltio ego rependam, dicit Dominus.

CXVII. Die vredede ontfangen van burgers buyten.

Die schepen — — —

Weert saecke dat enieghe onse burgers eniege vredede gebooden offte ontfangen hadde buyten den schepenen, dat zullen de burgers des anderen daeges den schepenen anbrenghen, als elck by een pondt. Iohan. xiiii^o. Qui non vult pacem, non est heres Christi, qui in testamento suo principaliter reliquit pacem.

CXVIII. Wær twist vernøemen woirt tusschen burgeren off gasten.

Daer de schepenen twist voirnemen tusschen burgers off gasten, de zullen si setten in een handtvrede; weert saecke dat daer ymandt verweygeringe in deede, die broicke die stadt vyff pondt ende voirt den vredede toe bieden als voorss. is.

CXIX. Die den schepen druweede, die vredede geboden hadden.

Weert dat ymandt druweede vp de schepenen, die den vredede gebooden hadden, die verboerde tegens die stadt vyff ende twyntich pondt. Mochtmen hem nyet verwinnen, elcke solde hem ontsculdiegen midt hem darde. Ende wonde hy daerenbouen den schepenen, die verloer elck tegens die stadt thien duesent

steens. Ende off hy daerenbouen den schepen doot sloege, die hadde verboert tsestich golden gulden. Ad Collo. iii^o. Qui enim nocet, vt apostolus ait, recipiet hoc quod nocuit.

CXX. Sullen alle vrede stæn ses weecken.

Soe zullen alle vreden staen ses weecken als voorss. is, ende daerenbinnen soe zullen die schepenen dat soenen. Ende weert saecke dat daer gebreck in volle als van de schepenen durch vertochs haluen off vande parthyen, soe moegen die schepenen voirt vrede bieden als byden seluen broecke als voorss. Item docetur Romanorum 12: non vos defendentes charissimi, sed date locum ire, quod aliud prohibemur quam proprie persone iniuriam repellere. Deut^o. Da michi vindictam et ego retribuam, dicit Dominus. Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis. Math.: beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. a)

CXXI. Of de schepen nyet beschinen conden, dat de vrede gebroicken were.

Enich man, die de schepenen bekoerden als vanden voorss. vrede, die gebooden is by koer als voorss. is, ende den schepenen hem nyet ouerschynen mochten midt twe loffafftiege mannen, die daer an ende by bint gewest, dat die vrede gebroicken is, soe mach hy neen seggen self vyffte loffafftiege burgeren off bueren, ende daer salmen hem toe leggen keysersdaegen.

a) In het HS. staat aan den kant: Deut. 12.
Johan. 14.
Math. 5.

CXXII. Vrede gebœden op lyff ende guedt.

Enich vrede, de gegeuen is midt hande ende midt monde, off vrede, de gebooden is op lyff ende guedt, wie dese voorss. vrede breecket, ende hem die schepenen ouerschynen mochte midt twee eerlicke mannen, daer hem de schepenen voirt op vertuegen wolden, daer mochte hy nyet neen voer seggen. Maer wolden hem de schepenen nyet vertuegen als voorss. is, soe zal hy neen seggen selfs darthiende gueder mannen, daer salmen hem toe leggen keyzersdaegen off hy is vellich. I Petri 3°: *aspectus Domini super eos, qui faciunt mala. Item peccat enim, qui bene statuta violat, et qui delicta non punit, peccandi viam aperit.*

CXXIII. Eniege verhoolen wondinge, de nymant lyen wil.

Weert zaecke dat hier eniege verhoelen wondinge geschiede sonder dootslach in onser stadt vryheit, daer gheen vrede gebooden is, dat nymandt lyen wolde, soe moegen die schepenen ende raedt die voorss. lueden, die mede inden huysen weeren off inden weege ende inden velde, antasten ende setten sy inder stadt stock hent ter tyt dat sy enen sculdiegen man maeckeden. Ende maeckeden sy eenen sculdiegen man eer sy inden stock quemen, soe solde die hantdadiege nyet meer breecken dan daegelicke boeten. Item *causa facti potius est inquirenda quam ipsum factum. L. verum ff. de fur.* Dan weert zaecke dat sy inden stock tsamen queemen, weele dan de hantdaediege bleue, de breecke der stadt thien duesent steens ende zal den anderen gesellen beteren tot des raedes seggen nae der achtinge der persoen.

CXXIV. Hoemen alle schelinge twydracht
 onder onse burgeren zonen zullen.

Item hoemen alle schelinge tusschen onse burgeren van leempte, van wondinge, van woirden, van wercken off van wat zaecken dattet zynt, salmen soenen.

CXXV. Die burgers sullen høre schelinge
 verblyuen an hoer vrunden ende
 schepenen.

Soe zullen die burgers an beyden syden elck twe van hoer frunden dairtoe schicken byden schepenen ende soe zullen die schepenen mitten genen, die dairtoe geset synt, besoicken off sy dat scheyden connen ter minne, ende connent die schepen mitten vrenden nyet scheyden, soe zullen sy hoer rechts blyuen an die schepenen ende dan sullen beyde parthyen op *a*) die raedtcaemer ghaen ende soe zullen die schepenen ende raidt de parthyen scheyden naeder beste conde ende verhalinge. Item Paulus dicit ad Roma. 12: si fieri potest quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes, interest reipublice, vt discordes conciliantur et antevortatur iris et discordiis ciuium, si potest; vt dicitur in epistola Petri *b*): decline a malo et faciat bonum, quaerat pacem et persæquatur eam. Item magis debet iudex discordantes subditos ad concordiam quam ad iudicium prouocare xc. dis. c. studendum. Item non enim conuenit neque vtile est, vt inter fratres quis (?) in honore gratuito ambitione, contentione, odio, liuore inter sese dissideant.

a) In het HS. staat: off.

b) In het HS. staat aan den kant: 1 Petri 3.

CXXVI. Die boete, die de schepenen wthgesproicken hebben, etc., die salmen betaelen binnen veerthien daeghen.

Dat gelt, dat die schepenen wthgesproicken hebben, ende in anderen zaecken salmen betaelen binnen veerthien daegen, ende betaelt hy dan nyet opten xiiii^{en} dach, soe broecke hy der stadt twee pondt, des anderen daeges dry pondt, des dordden daeges vyff pondt, ende hy alsdan ongehoirsam ende volherdich bleue, soe sal die stadtboode ter stondt tot des mans huys ghaen ende haelen dair pande die derde pennynck beter dan die hoofstoel is ende die verboerde koer mede, ende die panden zullen staen xiiii daegen opten derden pennynck.

CXXVII. Tot allen wondingen salmen laeten haelen de burgemeisters.

Tot alle wondinge etc. Roma. n^o: gentes legem non habeant, si naturaliter que legis sunt faciunt, ipsi sibi sunt lex. Ideo leges propter discordiam plebeorum inuente sunt, vt earum metu humana audacia coherceatur. Item Paulus admonet in epistola ad Corintheos: libenter enim suffertis insipientes, cum sitis sapientes, suffertis enim si quis vos in seruitutem redigit, si quis vos in faciem cedit, quia Dominus facit iudicium omnibus iniuriam facientibus.

CXXVIII. Dat onse burgeren verweygeringe deden hoer schelingen vander vechtender handt anden schepenen nyet wolden blyuen. a)

Weert saecke dat enich onser burger weer, die

a) In het HS. staat bij dit art. aan den kant: Iudicium discordantes ad pacem reducere.

verweygeringe dede, dat hy zyn saecke ende schelinge anden schepenen nyet blyuen en wolde, dat van vechtender handt queeme, soe moegen hem die schepenen laeten bieden, then eersten by vyff pondt, then anderen by thien pondt, then darden by twyntich pondt. Ende die drie voorss. gebiedinge machmen doen al op enen dach. Ende weert zaecke dat hy dair noch verweygeringe in dede, soe salmen hem antasten ende sluyten hem inde stock totter tyt toe dat hy dat gerne dede.

Item si quis non attendit iussum vel preceptum. iudicis, sed vilipendit, violenti manu irrumpatur res in domum eius et in carcerem detineatur et ab eo auferatur res, donec omnia emendat et soluat ad arbitrium iudicis ff. ne vis fiat ei qui in possi. L si quis missus.

CXXIX. Of een kerspelman een burger misdæen hadde.

Weert saecke dat onser burger enich gast off kerspelman misdaen hadde van wondinge off van eniege zaecken binnen onser stadt off buytten, ende boede die kerspelman te blyuen byden schepenen zyn saecke, dat sal onse burcher oick doen, ende dede onse burger daer verweygeringe in, soe sullen hem die schepenen gebieden alsmen tusschen borgers duet, des gelyck van besaete in onser stadt. Die keysserlicke rechten seggen, dat een ygelick recht in een ander seet off ordiniert, dat zal hy oick gebruycken ende holden, daeromme sal een gast zyn schelinge verblyuen, hoe de meer zal een burger zyn schelinge verblyuen midt een gast an de schepenen. Imperator dicit L. 1. ff. quod quisque iuri. Quod quisquis iuris in alterum statuit, ipse debet vti eo.

CXXX. Of een borger verneme, dat een
gast in onser stat —. a)

Weert dat enich gast off kerspelman onser borgher misdaen hadde in onser stadt off buyten ende de gast in onser stadt queme ende die borger dat verneme ende wair clachtich an onse schepenen, dat hem die gast misdaen hadde, des hy gherne blyuen wolde anden schepenen, soe zullen die schepenen den gast ofte karspelman verbooden, off hy die schelinge oick blyuen wil byden schepenen. Ende wolde de gast verblyuen an die schepenen, soe zal hy dair borge voir setten inder schepenen handt. Ende wolde die gast dat nyet doen, soe sullen hem die schepenen byder sonnen die stadt laeten verbieden. Ende bleue hy dairenbouen inder stadt off toich hy wther stadt ende queme weder binnen der stadt, soe mach de borger midt orloff der burgermeisteren hem laeten thoepen hent ter tyt, dat hy dat gerne doet. Ende soe vaecke als de gast weder inde stadt comt, broickt hy der stadt vyff pondt.

Die reden des artyckels voergenoempt is ingeset om eenwech toe nemen alle onlust ende hinder des pleyts ende onvreede, ende principalick omme dat ghemeenebeste nutticheyt ende eendrachticheyt der burgeren midt die kerspelsluyden ende dat die burgeren nyet en wordden getoogen voir diuersse richteren toe pleyten, want die kerspelsluyden syn zeer moeyelicken den burgeren.

a) In het HS. staat bij dit art. aan den kant: 2, B.

CXXXI. Of een karspelman een burger
misdæen hadde. a)

Enich borger, die den anderen dairtoe hulpe, dat hy swygende off in diefflicke wyse enwech voere wth onser stadt, off dat hy hadde heur goedt in heuren huysse, datmen hem beschynen mochte midt twe tuegen, die broicke der stadt thien pondt, ende solde noch die sculdenaers behulphelyt doen, dat sy betaelt werdden nae gelegentheynt der saecken ende des guedts hy verborgen hadde.

Non solum qui faciunt, sed qui auxilium etiam prestant, participes iudicantur.

CXXXII. Enich borgher, die syn guedt
gewaent hadde.

Enich borger off borgerssche, die in onser stadt woendt ende heur guedt gewagent hadde ende wolden enwech vaeren wth der stadt, weert saecke dat sy eniegen borger gelt geloofft hadde voer den schepenen off verwonnen weere off angepandet, daer moegen die burgermeisteren den booden vp gunnen an dat guedt te weldiegen naeder stadt recht.

Enich borger, die zyn guedt gewaegent hadde wth onser stadt toe waren, weer hy een ander burgher sculdich ende dairvp geclaeget wordde, solde dan den schepen heuren booden den burger gunnen hem ter stondt eenen rechtdach toe leggen voor den schepenen,

a) In het HS. staat bij dit art. aan den kant: 1, A, en verder: Desen capitael groue artykel mitter litter A geteykent is verset, quod nichil, maer behoirt te wesen geschreuen aldus: *Enich burger, die den anderen hulpe vervaeren wth onser stadt etc.*

off hy mitten boode ande banck queme, ende wolde dan die voors. man gheen borge setten, soe sullen die borgemeisteren den sculdnaers mitten boede an dat guedt weldiegen laeten.

CXXXIII. Enich burgher, die broecke koer, soe wel buyten als binnen.

Enich borger, die tegens den anderen borger vech-
tich weere off koerber woorden spreecke. tsy buyten
off binnen onser stadt, die broecke der stadt zyn koer
gelyck off hy inder stadt weere. Deus non bis iudi-
cat in id ipsum, quia iuste (?) est punitum. a)

CXXXIV. Enich, die den anderen loechgede
in hæstiegen moede.

Enich, die den anderen loichgende in haistiege
moede, die broicke de stadt een pondt. Item dicit
Sapiens 1°: os enim, quod mentitur, occidit animam.
Ephe. 4°: deposito mendatio, loquimur veritatem
quisque cum proximo suo.

CXXXV. Enich man offte vrouwe, die
malckanderen sloege etc.

Enich man offte wyff, die den anderen mitter vuyst
sloege, hairplucten, die broecke van elck een pont.
Non refrenans linguam suam a detractionibus sed
seducens, huius vana est religio.

CXXXVI. Die den anderen worpe midt een
kanne of midt anderen instrumenten.

Enich, die den anderen worpe midt een canne off
midt wat dinge dattet weere in haistiege moede, al

a) In het HS. staat aan den k ut: Naum prophete.

raeckede hy hem nyet, hy broecke een pondt. Ende
raeckede hy hem, dat weer twe pont, indien dattet
nyet en bloede. Ende indien dattet bloede, dat weer
vyff pondt. Ende wordde hy gequetset int ansicht,
dat weer thien pondt. Ne quis sibi vltionem sumere
praesumat.

CXXXVII. Die den anderen wonden of quet-
seden midt eniegerhanden wapennen,
die broecke —

Enich man off vrouwe, die den anderen wonde off
quetste midt wat wapenen dattet weer, die broecke
der stadt vyff pondt, wthgesecht piecken, kuyssen,
speeten, warpbylen ende boochgen, die vp hoer be-
screuen koer staen. Item docetur Luce 3: neminem
concusseritis neque calumniam faciatis, sed estote con-
tenti stipendys vestris.

CXXXVIII. Die een wondet midt voer-
wachinghe.

Die den anderen wondet off slaet midt voerwach-
tinge, die broecke dry duesent steens.

CXXXIX. Die syn mes tooge op een ander,
die broecke dry pont.

Ex delatione armorum presumitur quis habere ma-
lum animum.

CXL. Die den anderen bloet liete mitter
vuyst, die broecke dry pont.

CXLI. Die huystotinghe dede by daeghe midt
vechtender hant, die verbuert —

Enich man, die huysstotinghe dede midt vechtender
hant, die verboerde by daege vyff duysent steens.

CXLII. Die wapengerucht mækede sonder
noet, de bræc —

Enich man off vrouwe, die wapengerucht mæckede sonder noet, die broecke thien pondt. Psalm.: perdes omnes, qui loquantur mendatium.

CXLIII. Enich onser borgher, die opten
anderen een boge spannede in
haistiegen moede. a)

Enich onser borger, die op den anderen een booghe spannede in haistiege moede, die broicke der stat vyff pondt. Ende weert saecke dat hy naeden anderen schoote, soe broicke hy thien pondt, indien hy den anderen nyet raekede; dan wonde hy hem offte quetsede mitter schoot, soe broicke hy twyntich pondt. Telum est generale nomen cuiuslibet rei, quae nocere potest; nec enim lex equior vlla est quam necis artifices arte perire sua. Imperator dicit: si quis cum telo ambulauerit homines necandi causa, sicut is qui hominem occiderit vel cuius malo dolo factum fuerit commissum, legis Corneliae de sicariis pena coherceatur.

CXLIV. Die den anderen binnen synen
dorpel vechtender hant —.

Enich onser borger, die totten anderen gaet off loept midt vechtender handt binnen den dorpel in zyn huys, die broecke thien duesent steens. Ende weert saecke dat die gheene, die in zyn huys is, den anderen verweerde ende wonde off wat hy hem dede, die weer broickelooss der stadt. Item legitur in Psalmo:

a) In het HS. staat bij dit art. aan den kant een kruisboog afgebeeld.

obscurantur oculi eorum, ne videant, et dorsum eorum semper incurua. Item domus sit cuique tutissimum receptaculum.

CXLV. Die den anderen beanxten midt een pieck.
een pieck.

Enich, die den anderen beanxten midt een piecke off midt een knyffe off midt een speete off der gelycken, die broicke der stadt vyff pondt. Ende wondede hy den anderen offte quetsede hem dairmede, soe broicke hy seuen pondt. Item dicit Dominus in Euangelio a): beati estis, cum exprobauerint vos homines et insectati fuerint et dixerint omne malum aduersus vos mentientes, propter me.

Dese bouen geschreuen artyckel midt noch anderen artyckelen tot acht artyckelen toe binnen die broecken verheucht by belieuen schepenen ende raidt ende die meenthen omme elcx artyckel by enich vanden olden artyckelen te fuegen ende dair by te stellen. Ende welcker artyckelen vurhin hierinne nyet binnen gewest, die zeluiege te stellen achter ande lester conclusie vanden olden artyckelen. Ende omme datmen tbeter weten sal trynden die nyewe geaddeerde artyckelen midt heuren inholt binnen d'seluege in margine geteyckent midt desen naebeschreuen cyffergetal 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8.

Actum 1555 den 17 Februarij.

Enich die van onsen burgeren offte gast, die midt enichge vanden obbemelten geweren offte der gelyck

a) In het HS. staat aan den kant: Matth. 5.

ymand beancxtede, die broecke der stadt x w̄. Ende wondede hy hem offte quetsede hy daer ymandt mede, die broecke der stadt xx w̄. a) b)

CXLVI. Die opten anderen vechtende worde
opter straten.

Weert saecke dat onse borgers vechtende wordde opter straten, ende die eene weecke in een huys ende die ander hem veruolgede ende steecke off sloege offte worpe nae hem int huys, al raekede hy hem nyet, hy broicke vyff duesent steens. Ende weert zaecke, dat hy hem wonde off quetsede midt wat wapen dattet weere, die broicke thien duesent steens. Quia nemo de domo inuitus extrahi debet. Item legitur Petri 1°. 3e cap.: qui vult vitam diligere et videre dies bonos, coerceat linguam suam a malo et labia sua, ne loquantur dolum.

Die vp generæl rechtdagen voer recht kommen. c)

CXLVII. Nyemandt sal werpbylen draeghen
in onser stat.

Soe zal nyemandt werpbylen draegen in onser stadt, by twe duesent steens. Ende wie die voors. werpbylen verhoolen draegen, die broicke der stadt vier duesent steens. Weert zaecke dat enich man den anderen wonde midt eenre werpbylen, die broicke der stadt acht duesent steens. d)

a) In het HS. staat bij deze bepaling aan den kant het cijfer: 1.

b) Het cursief gedrukte is later bijgevoegd.

c) In het HS. staat aan den kant het cijfer: 2.

d) In het HS. staat bij dit art. aan den kant een bijl afgeteekend.

CXLVIII. Den lesten February anno XLIII is
dit nabeser. artyckel belieft.

Enich onser borger, die den anderen beanxt midt
eender bylen, zal gebroicken hebben dry duesent steens.

CXLIX. Die een gheuanghen wter den
stock holpe.

Enich man off vrouwe, die een gevangen wter den
stock behulpelick dede off breecke off gereysschap
dede ofte brochte omme dairmede wth toe breecken,
off die den gevangen midt machten wther den stock
breecken wolde ofte midt machten den schepenen
offte schulte nemen wolde, die hadde verbuert tegens
die stadt twyntich rynsse guldens; mochtmens nyet
verwinnen een ygelick sal sich ontschuldigen midt
hem twaleffte. Ende weert zaecke dat die geuanghen
alsoe ewech queme ende die daer dan mede weeren
in weege off in velde gewest synt ende behulp gedaen
hadde, die hadde verbuert zyn lyff ende die stadt
zyn guedt. Mochtmen hem nyet verwinnen, hy solde
sich purgieren self twaleffte.

Enich man of vrouwe, die den anderen wth-
eysschede.

CL. Die koer broecke voer recht inde
rechtbanck.

Enich onser burger, die koer broicke voer die recht-
banck int rechte ofte inder menewerck off inder buer-
spraicke, dat sy van scheldewoorden, van kyuen off
vechten off van wondinge, dat waer dubbelde boete
alle koer. Prouerb. xxv^o a) cap.: que viderunt oculi tui,

a) In het HS. staat: xi^o.

ne proferas in iurgio tuo cito, ne postea emendare non possis, cum dehonestaueris amicum tuum.

Enich borger, die midt een gast vochte op een borger, wes kær dat hy broecte, dat weer dubbelde boete.

CLI. Een borger, die wræcke dede op een ander borger.

Enich borger, die wraicke dede op een ander borger om een gastes wille off om saecken willen, die verbleuen ende gesoent waren tusschen borgers, die broecke twe duesent steens. Gala. 5: non efficiamini inanis glorie cupidi, inuicem nos prouocantes, inuicem inuidentes, sed instauramus inuicem sp . . . (?) mansuetudinis.

CLII. Enich vrouwe, de koer sculdich is ende nyt betalen can.

Enich vrouwe, die koer broecke ende nyet betaelen conde, die zal die steen draegen. *a)* Ende voirt soe zullen die schepen haer wther stadt liggen. Maer weert zaecke, datse voervluchtich worde wther die stadt eer sy die droege, soe mochte sy weder comen in die stadt ende betaelen hoer koer ende beteren den gheenen, dair sy den koer tegen gebroicken hadde nae stadtrecht. Non vindicando dant alys in centium delinquendi xxiii q. iiii est iniusta.

CLIII. Enich vrouwe, die twe bekoert is den steen tdragen.

Enich vrouwe, die twye bekoirt is den steen toe

a) In het HS. staat aan den kant: Regula iuris. Qui non habet in ære, luet in corpore.

draegen ende dair vol voer gedaen hefft der stadt ende die sackwolder, weert zaecke dat die vrouwe deede reysen alsulcke koerbroicke dat sy sculdich weere den steen toe draegen ende den koer nyet betaelen conde, soe salse den steen draegen ende wther stadt gelecht wordden. Ende queme se dairbouen weder binnen onsen stadt, soe salmen sy toe stuypen slaen laeten alsoe mennichwerff als sie daer weder incompt off een merck in haer ansicht toe setten, als sich die schepenen dan duncken noot te weesen tot een ander een spygel. Item tunc pena pecu(nia)ria resolutur in corporalem; qui non potest in ære soluere, luat in corpore. Generaliter ff. de pe.

CLIV. Die koer breecke, off hy alleen
neen seggen mach.

Enich borger off gast, die koer breeckt, die mach sich midt zyn eedt erlediegen ende vryen, then weer zaecke dat die burgermeisters off schepenen off die geswooren dieners hen wolden ouertuegen off midt twee looffachtiege tuegen off midt een vroem vprecht tuych, alleen exceptie froemer ende grooter, soe mach hy daer nyet neen voor seggen, wthgesecht die vrede annoirt, dat staet vp zyn beschreuen recht.

CLV. Die geuangen worde, die sal syn
ooruede doen.

Enich man off vrouwe, die in onser stadt geslooten geset worde, die zullen hoer ooruede doen eer sy wth die slooten commen, dat sy daer nummeer wraicke omme doen willen tegens den gheenen, die daarmede in wege ende in welde gewest zint ende raedt ende daet ende behulpelicheyd dairtoe gedaen hebben, eer

sy wth den slooten commen zullen, ende genoichsam borge setten ende een wthgestaeffdes eedt tdoen.

CLVI. Off die stadtknechten ymandt vangen solden.

Weert zaecke dat onse schepenen off die stadtknechten ymandt vangen solde, dat onser stadt aendraegende is, het sy van koer off anders; weert saecke dat daer enich van onsen burgers by geroepen wordde vanden schepenen off vanden dieners ende daer nyt by en queme ende dede als die schepenen ende dieners, die broicke vyff pondt. Ende die man vangen solde, wes koer hy broecke, zal hy betaelen ende beteren nae stadtrecht.

Qui in malo pro dat malis, socius est criminis
xiii q. 1. circa medium.

Bonum est petulantem ciuem detinere in carcerem et segregare ab alys, ne sicut morbida ouis inficiat congeriem ciuium xlv dis. c. sed illud.

Weert zaecke dat enich onser schepennen offte der stadt knechten offte enieghe burghers eenen man gevangen hadden, ende waer daer enich man, die daer zyn handt an sloege ende tasten den voorss. man aen offte wolde hem den seluen ontdringen midt enich hardicheyt, die broecke thien duesent steens, ende naem hy hem daerenbouen, dat stonde tot des raidts gnade.

CLVII. Die syn koer nyet betaelen en kan.

Enich man off vrouwe, die koer gebroicken hefft ende zyn koer nyet beseten en wolde off gheen guedt en hadde, daermen den koer van nemen mochte, ende

hy gevangen wordde, soe solde die stadtboden hem ter stuyppen slaen voer elck pondt een poose, hent die schepenen seyden dat hy vpholden solde, soe is die stat hoer broecke dairmede betaelt *a)* Quia commune prouerbium est, het is een ghemeen spraickwoort ende een regel des rechten: die dat nyet en hefft anden goede, zalt betalen mitten bloede.

Item pena non est vltorius protrahenda quam delictum fuit in excedente; repertum dis. n^o; hec autem dicit imperator in L. si quis ff. de pe.

CLVIII. Off enich borgher voirvluchtich worde voer der stadt koer.

Enich borgher off gast, die voirvluchtich weere wth onser stadt van koer, die zalmen weeten laeten, off men mach hem nae de weeten antasten ende inde stock te setten; queeme hy nyet weder inde stadt, soe machmen hem offleesen ende voor der poorten vpslaen, soe mach hy nyet weder inde stadt commen, hy hebbe borge geset voer die koer. Ende queme hy weder inde stadt, eer hy borge gesat hadde, soe broicke hy vyff pondt soe vaecke als hy inde stadt queme. Ende weert saecke dat hem enich man off vrouwe herberchde, indien dat sy dat wusten by hoeren eede ende hy dat ter stondt an de schepenen nyet en brochte, die broicke oick vyff pondt.

CLIX. Off enich man druwede enich borgher.

Weert saecke dat enich man offte vrouwe een borger druweede midt woorden off midt wercken in zyn tegenwoordicheyt off achter rugge, datmen bewysen

a) In het HS. staat aan den kant een roede afgeteekend en daaronder: Virga disciplina effuga.

mochte midt tuegen om eeniegerhanden zaecken willen, dat vander stadt weegen toeroerende weere, die broicke tot elcker tyt thien pondt. Ende weert saecke dat hy die borger beanxte hierenbouen midt eniegerhanden instrumenten offte wapenen, die broicke twyntich pondt. Ende weert saecke dat hy hem wonde off quetsede hierbouen, soe broicke hy thien duesent steens. Item adhortatur nos Iacobus in epistola sua 1°, vt omnis homo sit velox ad audiendum, tardus ad loquendum, tardus ad iram, quia impedit animum, vt non possit cernere verum.

CLX. Enich man, die den anderen syn huys opbreeck met geweldt.

Enich man off wyff, die den anderen zyn huys opbreecke, dair hy woonafftich weere, midt geweld omme daerinne ymandt te misdoene, dat weer tot des raedts genade. Ende queme hy enwech, hy verboerde twyntich rynnsschen gulden. Des gelycx alle die gheene, die daer mede weeren in weege ende in velde. Mochtmen nyet verwinnen midt tuegen, soe zal hy sich selfst vyffte ontwthen. Qui per vim ostium domus vel fenestras effringit.

CLXI. Die by nachte teghens den huysheeren —.

Wie by slapende tyde in een mans huys gaet tegens synen willen, daer clacht ouer queeme, die verboerden vyff pondt.

CLXII. Enich man of wyf, die den anderen syn huys verbæde.

Enich man off wyff, die den anderen syn huys ver-

boode, als dair nyet in te commen, ende queme hy daerenbouen in dat huys, soe broecke hy vyff pondt.

CLXIII. Koer, die verwonnen is, tot drie pondt thoe.

Item koer, die verwonnen is midt rechte off bekendt tot drie pondt off daer beneden, moegen die burgermeisteren wthpanden laeten sonder borgen te setten.

CLXIV. Item wat broecken geschieden inde kerck of kerckhof, is dubbelt.

Si quis emunitatem violat nullum dampnum faciendo, soluit solidos nongentos secundum leges, et si damnum aliquod fecerit, soluit triplum. C. de immunita. ecclesie.

CLXV. Worde onse kercke violiert of interdict gelecht of onse kerchhof.

Die dat dede off een oirsaeckere, wes schade ende oncosten ons off onse kercke dairvan queme, salmen holden an zyn lyff ende guedt.

CLXVI. Wie langher mes dragede dan die statmate.

Soe salmen gheen langer mess draegen langer dan de stadmaet dairuan is. Ende vochte ymandt daermede, die hadde gebroicken dubbelde koer. Mer hyrin is bescheyden ende wthbesondert, wolde ymandt wanderen off reysen buyten der stadt, die moiste wel een langer mes by hem nemen ende draegen sonder broicke. Weert oick zaecke dat ymandt langer mes haelden by nachte in herbergen off ander wapen dan die mate voorss., die hadde gebroicken twyntich pondt soe vaecke als hy dat deede. Ende vochte hy dairmede

off midt ander wapen, de langer weeren dan die mate voorss., soe hadde hy verboert twyntich pondt ende dairtoe dubbelde boete off koer. Des gelycken vanden twysnyder, als by den seluen koer. Ende weele midt een langer mes vochte off twysnyder als die mate off koer broecke, die en sal gheen verhaelinge genieten. Matthei 1°. Christus non arma armis sed fugam persequentibus docuit apponi, 33 q. iii c. 81.

CLXVII. Die zyn wyff mishandelde buyten
høre schult.

Enich man, die zyn wyff slaet ende mishandelt buyten hoeren schult, daer claege ouer queeme, sullen hem die schepenen doen haelen vp die raedtcaemer ende onderwysen hem dat hy sulcx achter rugge stelle ende des nyet meer en duet. Ende dede hy dat weder noch, datmen bewysen mochte, soe sal hy dan verboert hebben vyff pondt. Ende weert saecke noch hy zyn wyff dardmael mishandelde buyten hoeren sculde, soe zullen die schepenen hem acht daegen tueuen ende inde stock setten sonder verborgen. Item legitur in epistola Iacobi 1: ira viri iustitiam Dei non efficit. Item alligata est vxor legi viri quamdiu vir eius viuut, eo vero defuncto soluta est a lege viri, vbi glossa dicit, quod maritus vxorem corrigere potest sed non verberare, quia illa aliena sunt ab ingenuis. C. de repu. L. consensu, vbi dicit quod temperale potest eam castigare, quia est de familia eius, vt etiam dicit Genesis 1: sub viri potestate eris, et ipse dominabitur tui. Item maritus debet habere vxorem suam in dilectione et debita disciplina 33, q. v. c. vlti. Item vbi melius viuut vxor quam vir qui caput est capite deorsim pendet domus 32. q. vlt.

CLXVIII. Die ouerdracht off conspiratie
maeckede.

Enich man off vrouwe off meer midt hoer anhangers een ouerdracht off conspiratie mackten off begonde oloop te maecken midt woorden off midt wercken heymlick off apenbaer tegen eendrachticheyt des raedts ende meente in hoeren doechdelicke zaecken toe contrarieren ende rebellicheyt ende twydracht ende toe conspirieren off toe maecken ende dairmede thoe ouervallen off nye gewoente toe verdencken off in enieger wyse toe misdoen off der stadt te helpen brengen in een ander regiment, sal alle die ghene, die daertoe geholpen hebben, raden ende volboirt hebben gegheuen, die hadden verbuert hoer lyff ende guedt tot behoiff der stad. Ende mochtmen hoer nyet verwinnen, sy solden hem ontschuldiegen midt hem twalefften. Ende off ymandts sulcx verneme ende woeste ende nyet en vermelde off openbaerde, die salmen gelyck den daederen verboert te hebben. Ende wie oploep off enieghe anslach openbaerde, die zal genieten vander stadt ses rynsgulden. Qui seditionem facit, mortis penam patitur C. seditio L. i et ii, et iii q. v a) c. conspiratores. Item Plato de Republica docet et dicit quod paucitas est aspere corrigenda, vt ceteri arceantur a similibus, sed multitudo leuissimis admonitionibus est frangenda XLIII dis. commessa. Item legitur ad Romanos de consentientibus non solum quod faciunt sed etiam quod consentiunt facientibus rei iudicandi sunt.

CLXIX. Een gast broeckt soe voele koers
als een borger.

Item in allen koeren, die in dit stadtboick ge-

a) In het HS. staat: iii.

screu en staen, daer broeckt een gast zoe veel als een borgher binnen onser vryheit.

Item alle koer, die hier in geschreuen staen, die zyndt by nachte dubbelt.

Enich pondt, dat hierin benoempt is, salmen betaelen midt vier vlemssche groot, alsoe datmen elck vier pondt betaelen zal midt eenen heeren pondt.

Item alle steen, die geset is van onse koer, die salmen betaelen ende leueren by onse stadt anden steygert offte steygeringe vp tlandt. Ende voir elcke duesent steens salmen betaelen anderhalf heeren pondt.

CLXX. Nyemandt zal steenen, cloten off een stuck loets verholen dragen.

Deesen naebeschreuen artyckel is belyfft den iii^{en} February anno etc. negen ende dattich.

Enich onser burger, de steenen off clooten off een stuck loets verhoolen droege omme eenen anderen daermede te misdoen, die broecke der stadt een m steens. Ende die mitten seluen naeden anderen worpe, al raekede hy hem nyet, de broecke ii^m steens. Ende wele den anderen daermede slaet blaeu, blont off bloet, de broecke iii^m steens. Ende weele met desen voorrs. voor recht queme, dat weer dubbelde boete. a)

CLXXI. Noch een ander zeer olt artyckel.

Enich man off vrouwe, borger off gast offte vrenden van hoerentweegen, die een ouerdracht maeckeden onder hem seluen off midt anderen lueden heymelick off openbaer tegen eendrachticheyt schepennen ende raedts ende gheemeenten in hoeren saecken, die sy totter stadt, der meenthen off schepenen ende raedt

a) Dezelfde bepaling in art. CLXXV.

saecken ende behoiff tdoen hadden off tdoen mochten crieghen thelpen oueruallen off doet te slaene off wther stadt te slane off in enieger wyse te misdoene, off die stadt van Steenwyck te helpen an ander regiment, dan an schepenne ende raedt, die hadde verboerd t syn lyff ende guedt binnen der stadt ende der stadt vryheit tot behoiff der stadt van Steenwyck, ende buyten die vryheit tot behoiff onses genadigen Heeren van Vtrecht. Ende weert saecke dat ymandt van deeser saecken verneme, die zal dat melden op zyn lyff ende vp zyn guedt, ende we dat melden sal hebben vander stadt vyff ende twyntich rynnsschen gulden. Ende wie dus beruchtieget wordde, mach hem ontschuldiegen midt hem twalefften, indien men des nyet verwinnen en mochte.

CLXXII. Enich man off vrouwe off ymant
van hoerent wegen.

Enich man off vrouwe off ymandt van hoerent wegen, die heymllick off openbaer sollicitierde off beclaechde burgermeisteren, schepenen ende raedt tegens onsen G. H. off de Lantdrost van Vollenhoe off ander stadt van Swolle durch supplicatie off montlicke tegens kentenisse schepenen ende raedt erkent ende verclaert off gebooden nae onser stadt boick, die sal verbuert hebben thien duesent steens. Ende soe hefft onse G. H. geordiniert, decerniert ende ouercomen mitten Lantdrost van Vollenhoe, datmen den claeger zal verthoouen van stonden an sulcke claechten te verificeeren ende den schepenen mitten eersten schriftlick toe aduertieren sulcke clachte toe beantwoorden, sulcke clachte te bewysen; wele dan onrechtlicken claechden ende onrechte clachte anbrochte offte ange-

brocht hadde off opentlick wthgesatte loegenen versiert hadde off dat die schepenen, des Godt versie, veetende tegens onser stadt rechten gedaen hadden, wele dan van beyden in onrechte beuonden wordde, de solde veruallen wesen in cost, teringe, onlust, arbeyt, van stonden an wth toe panden wth zyn redeste guedt, ende cloppen dan alsulcke verdachte loegenen weder in synen mondt voor den seluen Heeren offte Drost off der stadt van Zwolle; insgelyck off dat die ene burger den anderen beclaegede off onwille maeckede, het weer durch schrifften offte montlicke, tegens ons gen. Heeren offte Drost off ander stadt van Zwolle voorss., die welcke zyn saecke eerst nyet veruordert en hadde voor schepenen ende raedt ende gheen recht hem geweygert were, die seluiege dess contrari gedaen beuonden worde, solde verbuert hebben thien duesent steens, nochtans solde hy zyn saecke eyndiegen an schepenen ende raedt voorss.

.CLXXIII. Anno etc. een ende veertich den xxr^{en} January durch furder informatie is byden saemenden raedt ende geswooren meenthe decerniert ende reuiediert op desen artyckel, dat die ghene die hier culpabel ende vellich mochte beuonden wordden als voorss., soe sal die selue alsulcke incloppinge ende confusie moegen betaelen ende affcoopen tot behoiff der stadt opcomsten midt de somme van vyffthien duesent steens, doch tvoorss. staende tot declaratien ende discretien van stadts burgemeysteren sampt schepenen ende raedt, off sy den voorss. reo alsulckes vergunnen willen off nyet.

CLXXIV. Den lesten February a^o etc. dry ende veertich dœ syn dese naebeschreuen arty-

culen geconsentiert ende geslooten van schepennen ende raedt mitter meenthen nu vortan te achtervolgen.

CLXXV. Nymandt zal stenen, clóten of een stuck loets verholen drægen.

Enich onser burger, die steenen off clooten droege off enich stuck loets verhoolen om een anderen daermede te misdoen, die broecke der stadt een duesent steens. Ende die mitten seluen naeden anderen worpe, al raekede hy hem nyet, die broickt twe duesent steens. Ende wele den anderen daermede slaet blaeu, blondt off bloot lytede dry duesent steens. Ende wele midt dessen voors. voor recht *a)* queme, dat weer dubbelde boeten. *b)*

CLXXVI. Soe en sal nyemant voirtan burgers ofte gasten —.

Soe en sal nyemandt voirtan, burgers offte gasten, hier voor onse schepenen toe rechte commen, midt eniege waepenen, die langer synt dan der stadt maete, als by een duesent steens. Ende die dieners, die eniege citatie off pandinge doen an onsen burgers van gasten, die zullen de gasten dat toe kennen gheuen, eer dat sy ant recht commen.

CLXXVII. Op hueden den xxviii^{en} Octobris a^o. xv^c xliiii is by burgemeisteren, schepenen ende raedt sampt de geswooren gemeenslyden, alsdoe present wesende, eendrachtlicken geaccordiert ende beliefft, dat alsoe welck man off vrouwe binnen der stadt Steenwyck off der vryheit gewaltlick excesse an eniege

-
- a)* In het HS. staat hier het woord „recht” tweemaal.
b) Dezelfde bepaling in art. CLXX.

personen, huesinge off in enieger manyren midt gewer, wapender handt ofte anders by daege off by nachte violentlick perpetrierden off misdede, daer clachte ouer queme, off sus noteur kenlick off durch ghemene geruchte ende fame openbaer anden dach queme midt starcken vermoet, soe salmen alsdan alsulcken delinquant apprehendieren ende gefencklick setten, hy zy borger off gast, sonder datmen hem sal moegen verborgen, dan gefencklick inden hechten setten ter tyt die burgemeisteren, schepenen ende raedt vanden gedanen feyten ende clachten nerstiege inquisitie genoomen hebben, die alsdan den delinquant ende ouertreder nae der gelegentheit ende qualiteyt des misdaets tot heuren arbitrage ter correctie ende straeffinge stellen zullen. Ende by geualle datmen alsulcken gewalt den persoon nyet ouertuege off vermits straetmeer, moelenmeer off ghemeene gerucht verifiteren ende wair maecken conde, sal alsdan die geapprehendierde persoon sich ontlediegen ende purgieren selfs vyfite onbesproicken ende gelofflick manspersonen, ende alsulcx gedaen hebbende nae geswoorner oirvede, wie bilck ter onschult gestalt worden.

Wantmen alle dese bouen beschreuen broecken ende misdaden, straffinge ende voirt alle artyculen ende zaecken int voorss. boeck nyet claerlycken beschriuen can, ende dan dair de rechten ende reden nyet contrarie opentlycken en synt, sullen wy vlyen ende toevlucht hebben tot guede olde approbierde gewoenten ende gebruycken des stedes, welcke guede gewoonte is al recht ende macht des rechts hefft.

Antiqua consuetudo minime imitanda, leges non

possunt ita scribi, vt omnes casus comprehendantur, sic occurrente casu legis non deciso recurritur ad consuetudinem loci de m. non decisus et iure statui consuetudini L neque ff. de legi.

Diuturna consuetudo pro lege obseruatur, nam sicut lex sumit vigorem ex expresso consensu populi, ita consuetudo ex tacito, et est tanta auctoritate quod legem tollit, cum est ex tacita populi conuentione. L. non omn. ff. de legi.

Item dicit Christus, qui legem dedit, ipsam legem carnaliter impleuit et octaua die circumcidi et quadragesimo die in templo cum hostys presentari voluit, vt nobis daret exemplum, vt tenemur bonam consuetudinem sequi, dummodo non est contra Euangelicam vel propheticam doctrinam.

CLXXVIII. Enich, die den anderen een
lamme lit sloeghe of mæcte.

Enich onser burger, die den anderen een lam lit sloge, dat ruerden int seste lit, off een bragenwonde sloge, off wondede, off quetsede alsoe zeer dat hy dat sacrament moiste ontfangen off ontfynge, off een oge wthsloege, die broicke der stadt vyff duesent steens. Ende weert zaecke dat hy geolyt worde, soe broecke die seluiege acteur thien rynsse gulden.

S T A D B O E K.

1 6 0 9.

VOORREDEN.

Also borgermeesteren, schepenen ende rade der stad Steenwijk tot deser tijt bevonden hebben, dat door verloop ende veranderinge van tijden veler iaren herwarts in haer stadtbboek, 'twelck sijluden besheer gehadt, vele ende verscheijdene statuten, oock ordonnantien sijn vervatet, die nu tot etlicke iaren naer des tijdes gelegentheijt ende omstanden in desuetudinem sijn gegaen, ende althans niet geachtvolget hebben cunnen worden, die oock ten dele voor ende na bijden magistraten door mennichvoldige veranderinge onordentlick ingestelt sijn, streckende 'tselue tot groter besweernisse der bedieninge vande schepenen ende officieren inder tijt, waeromme dan voor weijnich iaren zal. meester Sijger ter Stege, (die tusschen de veertich ende vijftich iaren deser stad secretarius is geweest ende over sulcx der stadtrechten, plebisciten, ordonnantien ende costumen goede wetenscap ende ervarentheijt hadde), versocht ende belastet is geweest om, volgende het olde stadtbboek, so vele mogelick toe maecken een concept van een nij stadtbboek met distincte capittelen van allen officien, materien van justitie ende ordonnantien, daarmede de borgermeesteren ende magistraten gedient ende sij hem inde administratie harer officien te beter solden mogen quijten, hetwelcke hij secretarius dien volgens heft gedaen, doch

so overmits sijn affstarvent als om de tegenwoordige crijchsemporringen ongesolennisiert is gebleven, so ist dat wij borgermeesteren, schepenen ende raedt voorscr. naer voorgenomene raedt met onse gesworen meenthe ende mindermeenthe goet hebben gevonden hetselue tot welstandt der stadt ende borgeren ende onderholt van policije ende justitie mits desen ten effecte te brengen, om hetwelcke mit meerder toevoorsicht ende verseeckertheit toe gescieden, wij goet hebben gevonden toe requirieren twe deses landes ingeboorne wel geusierde rechtsgeleerden als mit namen Johan Wolffsen, beijder rechten licentiaet ende rentmeester-generael des landes van Vollenhoe ende der heerlickheit Cuijnder, ende Pauwel Buijs, oock beijder rechten licentiaet ende advocaet binnen der stadt Swolle, ende daerbij mede onsen tegenwoordigen secretaris Everhardt ter Stege, oock beyder rechten licentiaet, ten eijnde d'selue het voorscr. proiect, bij gemelte zaligen secretaris Mr. Sijger ter Stege gemaect, mit malcanderen solden visitieren ende in forme van een stadtboeck mogen stellen, so als sijluden naer rechte ende gelegentheijt deses tijts sullen bevinden te behoren, hetwelcke sijluden ons in volgender forme hebben gepresentiert ende volgens in voller vergaderinge van borgermeesteren, schepenen ende raedt mit onse gesworen gemeenthe ende minnermeenthe gelesen ende mit gemene stemmen geapprobiert is, om voortaan voor een vast stadtboeck geobserviert ende so in politische regeringe als administratie van justitie geachtvolget ende onderhouden te worden, sijnde hetselue gestelt in verscheijden capitulen in forme als volcht.

I^o Capittel.

Vande kiesinge ofte electie des magistraets ende van derseluer officie; 2. van kiesinge der meenthe ende minnermeenthe; 3. vant officie des secretarij; 4. vant officie der stadtsdieneren; 5. voort van kiesinge ende administratie anderer officiers ofte borgerampten.

I^o artijckell.

Inden eersten sullen (als tot noch toe gebruijcklick) alle iaers op Sondach na Pauli Conversionis in Januario bijde meenthe ende borgerije deser stadt gecoren worden ses personen tot borgermeesteren, schepenen ende raden, representierende de magistraet deser stadt, van welcke alle maent de twe inder tijt borgermeesteren ende de ander viere schepenen ende raedt sullen representieren, wth welcken allen oock een thesaurier ende ene tot boumeester sal worden gecoren.

II.

Ende sal tot sulcken eijnde de olde magistraet des avonts voordien Sondach voorscreven vergaderen opten raethuese ende aldaer erwelen ses geërvede borgeren wth de Oostercluft ende sesse wth de Westercluft, eensdeels wth de gesworen meente oft minnermeenthe ende anderdeels wth de gemene borgerie, die men denseluen avont tusschen acht ende negen vhren bij twe gesworen dienaers sal doen anseggen ende gebiedien bij haer borgereedt, dat sij des anderen dages tusschen seven ende acht vhren, als men het raethuisclocxken sal lueden, ende als sij na het luden wth

het venster sullen worden angeeijshet, comparieren opten raetkamer ende aldaer de bonen helpen trecken.

III.

Ende so iemant ter bone verbodet ende des avonts in sijn mondt gesproken sijnde. des morgens sick absentierde, sall verliesen sijn borgerscap ende burgerrecht. Ende soe iemants des avonts niet inder stadt worde bevonden ende van sijn huijsgesin inder stadt niet conde worden gewesen, sal der stadt breecken v^r^m steens, ende in desselven plaetse sullen de olde schepenen des avonts, aleer sij vanden raetkamer scheijden, anderen inde plaetse kiezen, ende deselue bruecken salmen des anderen dages wthpanden, aleer de kuermeesters inden kuer treden.

III.

Nae de gedane lotinge ofte boengrippinge, die drie wth de Oestercluft ende de drie wth de Westercluft, d'welcke de swarte bonen hebben gecregen, sullen koormeesters blijven ende als koormeesters, eer sij vande raetkamer gaen, kiezen ses personen tot burgermeesteren, schepenen ende rade ende wth denseluen een thesaurier ende een boumeester als voorscr., ende vande sesse sullen ieder maent twe bij buerten omgaende presidierende burgermeesteren inder tijt wesen, alles geduerende een iaerlanck t'weten totten volgenden iare, als de magistraet weder vercoren sal sijn.

V.

Tot welcken ende de kuermeesters sullen worden beëdiget, ende hem sall bijden secretarius desen eedt worden gestavet, die sij met opgerecten vingeren ende

bloten hoofde tot Godt sullen sweren, t'weten dat sij sullen kiezen wth den borgeren, die na haer wterste wetenscap ten besten gequalificiert sijn van doechde, verstant, geleertheit ende ervarenheit ende die de gerechticheit ende welvaert der stadt ende der borgeren beminnen, ende die sij totte regieringe ende het ampt der overicheit bequaemst ende nuts(t) ordelen volgende 't stadtboeck. Ende dat sij sulcke .kiesinge sullen doen, niet wt enige affecten, haet, gunst, giften ofte gaven, vruntscap ofte maechscap, dan allene wth betrachtlinge van desen haren eedt *a*), ere ende salicheit, dat haer Godt so helpe.

VI.

Op welcken eedt de koermeijsters na anroepinge van Godes H. Name sullen voor haer nemen 't stadtboeck, om daerwth in dit capittell te verstaen, van wat qualificatie de gene sullen wesen, diemen tot magistraetspersoenen mach ende behoert te kiezen, ende ter contrarie, wele men niet mach ofte behoort te kiezen.

VII.

Inde kiesinge salmen betrachten de beste ende wichtichste redenen ende alsdan volgen de meeste stemmen, ende geduerende den kuer salmen niemande opten raetcamer laten comen, die niet inder stadt eedt noch staedt, ende men sal oock van niemande scriften annemen dan so veer de kuermeesters opte qualiteit van enich persoen, die voorhen inden raedt hefft geseten ofte diemen opt nieuwes solde vernemen te

a) Hierbij is later onderaan de bepaling aangeteekend: *En dat wij daarover met niemand hebben gecommuniceerd. Res. v. d. 12 Meij 1626.*

kiesen, mochten swaricheijt maecken; ofte oock twijfel ofte onverstandt hadden aen enich artijckel van het stadtboeck, so mogen sij, so veer sij willen, ene ofte meer vanden olden, die noch inden eedt staen, bij haer bode schicken, om haer te laten informieren ende onderrichten.

VIII.

Nahet besluit vande kuer sullen de kuermeesters des stadts clocxken laten luiden ende de vensteren doen openen ende de sesse, de sij gecoren hebben, wth de vensteren door den secretaris doen publicieren, opdat een ieder borger oft inwoner mach weten, wele sij voor dat iaer voor hoer competente overicheijt sullen holden, eren ende respectieren.

IX.

Stracx nade publicatie sullen de gecoren burgermeesteren, scepenen ende rade bij haer borgereedt worden verbodet, ende so iemande gecoren zijnde des niet wolde annemen, sal de broecke daerop staende, t'weten de somme van vijventwintich golden gulden, voorts opleggen, ende des salmen hem des anderen iaers evenwell weder mogen kiezen. Ende indien valle sullen de kuermeesters sonder vertreck procedieren tot anderen inde plaetse te verkiesen. Ofte so iemants, gecoren ende verbodet wesende, wth obstinaetheijt sonder nootdringende oorsaecke verweijgerde opten raethuese voorde kuermeijsters te comen, die salmen bij twe dienaers peremptoirlick doen anseggen, dat sij op staende voet sullen opten raetcamer erscheinen ofte de broecke daetlick opleggen. Ende so daerenboven d'selue in sijn obstinaetheijt volharde ende geen broecke oplede ende oock niet wolde comparieren ende also

confusie veroorsaecte inden kuer, dien salmen bij twee dieners doen anseggen, dat sij alsoch sullen comparieren ende doen so voorscr., bij verlos van haer borgerrecht ende vande stadt binnen vier ende twintich vhren te ontruijmen ende voortaan te misten, welcke penen men voorts sall executieren ende daarvan acte registreren ende also den kuer voorts mit anderen te kiezen volvoeren.

X.

De gecoren schepenen ende raden sullen voorts allermoen ter tafell gaet haer verparen tot vennotten, vuegende de iongesten bijde olsten, ende sullen eenpaerlick met opgerekten vingeren ende bloten hooffde desen navolgenden eedt sweren:

XI.

Wij loven ende sweren tot Godt Almachtich, dat wij getrouwe schepenen ende rade voor het volgende iaer sullen wesen deser stadt van Steenwijck, ende der stadts privilegien, plebisciten ende gerechteheijden, mitsgaders der borgeren welvaert voorstaen, een onpartij(dich) gerichte holden, een ieder des versueckende recht ende justitien administreren, den armen als den rijcken, den vremdelingen als den ingesetenen, sonder onderscheijt van vrundt oft viant, volgende onse plebisciten, lantbrevven ende gemene rechten, der stadt incomsten ende kueren ten besten orber te imploijeren ende daarvan pertinente reeckeninge te doen bewijisen ende voorts alles te doene, so getrouwe schepenen ende rade betaempt, alles na onse wterste vermogen ende beste wetenscap.

XII.

*Wele men tot geen borgermeester, schepen
ofte raedt mach kiezen.*

1. Die onechte geboren is.
2. Die voorhen geen drie iaren borger is gewest.
3. Die inde stadt ofte des stads juridictie niet is geërvet ofte geguedet.
4. Die geen vier ende twintich iaren olt is.
5. Die andere heren met ede ende dienst is verplichtet.
6. Die niet lesen ende scriven kan.
7. Die de gemene viant des landes is toegedaen.
8. Die een argerlijck leven voert, t'weten die van overspul, dootslach, dagelicxe dronckenscap ende van andere grove feijten overtueget is.
9. Die niet vrij, dan hoffhorich is.
10. Die geheel dooff, stom oft steeds oft bij wijlen crancksinnich is.
11. Vader ende sone mogen niet te gelijcke sitten.
12. Twee broeders mogen oock niet te gelijcke sitten oft in een iaer worden gecoren.

XIII.

De schepenen sullen alle Dinxdagen, alsser geen vacantie is, te rechte sitten, om enen iederen, die des versocht, onvertogen expeditie van rechte te administreren ende om alle stridende twistsaecken naden richtsnoer der rechten met kentenissen ofte sententien te beslichten, opdat niemande recht gebreecke ende oock niemande worde veroorsaeket sick selfs te wreecken, dan dat een ieder het sijne mach becomen.

XIII.

De rechtdagen ende het verhoer van saecken sal

worden gehouden des morgens voor middage, beginnende vanden 1^{en} Aprilis totten xv^{en} Septembris des morgens te seven vhren ende naden xv^{en} Septembris weder totten 1^{en} Aprilis winterlanck des morgens toe acht vhren, ende gedueren so lange als de rolle sall affgepleijtet zijn, welcke rolle ofte cedell vande namen, die voor recht te doene hebben, sullen de dienaren elcx des morgens, eer de schepenen int recht gaen, aen handen vanden secretaris overgeven, als oock de gene, die na het recht den schepenen begeren te spreken, sullen haer voor hen opte rolle ofte op de leije laten anteeckenen.

XV.

Mits dat oock de burgermeesteren inder tijt sullen den vremdelingen alle dage toe thijn vhren vlotveerdich recht gestaden, als oock den borgeren te bijtijde geen recht weijgeren over verdarfflicke goederen, over nootsaecken, die sonder scade geen vertreck lijden, over productien van getugen, item van overdrachten ende andere willige acten tusschen parthijen te registreren ende over saecken van crancken ofte die dienen tegens voorvluchtige luden, die oock alle sullen mogen dienen in tijden van vacantie.

XVI.

T'verstane datmen allene vacantie holdet viermael int iaer, eerstlick van Karsavont totten xiiii^{en} Januarij, van Palmavont tot de Octava van Paesschen, van Pincxteravont tot de Octava van Pincxteren ende ten vierden inde hoij- ende boutijt tot vijff ofte ses weecken, die sal angaen ende eijndigen tot discretie vande schepenen, nadat de hoijtijt ende boutijt, volgende den loop des iaers, vro ofte spade angaet.

XVII.

Inde vier iaermarkten salmen van civile saecken geen vremde luden besetten ofte beletten ende sullen oock gene borgeren van vremde luden de weëcke marcklanck in rechte mogen worden getogen, dan sunst anders salmen inde marckten een ieder te rechte helpen besonder van coopmanscappen, die inde marckt zijn gevallen.

XVIII.

Boven den ordinaris rechtdach sullen schepen ende raedt noch eenmael, t'weten des Vrijdages, toe negen vhren ordinaris vergaderen, om informatien ende borgen te nemen over saecken van broecken ende que-
relen van feijten oft om processen te visitieren ende andere voorvallende saecken te verrichten.

XIX.

De schepenen sullen alle iaren ten minnesten tot twemael schouwen de wallen ende beschicken, dat d'selue van gene moetwilligers worden beclommen oft gebroocken ende van gene beesten, peerden oft varcken bescadiget, dan in vrede gehouden.

XX.

Item de schepenen sullen alle iaren voor St. Peter doen publicieren, dat een ieder sijn hoofttuijnen, so binnen als buten, sal doen maecten, ende acht dagen na St. Peter sullen de schepenen de hoofttuijnen voor de eerste mael schouwen mette wegen, de van olts staen tot schouwe vande schepenen, besorgende dat de wallen ende wegen haer volcomen hoochte ende brete behouden ende dat de hoofttuijnen also worden

gemaect, dat de ene nabuer vanden ander geen scade en lijde, liggende opte fouten voor eerst geboden van thijn ende twintich stadt ponden; diemen inde wederschouwe, t' weten XIII dagen na St. Peter, een ieder broockachtige sonder simulatie sal affnemen.

XXI.

De schepenen sullen alle iaren ten minnesten twe ofte driemael ommegeaen ende visitieren de vuijrsteden, backovens, brouovens, daren, smeepijpen, de brantwapenen van leren emmers, gemene ende private ledders, gemene putten ende besonder het gelech van hoij, stro, torff ende anders, daerwth perijckel van brant can ontstaen; ende daer sij enich gebreck ofte perijckel vinden, sullen sij van drie dagen tot drie dagen met geboden ende penen daetlick so lange procedieren, wes dat daerinne entlick sal wesen geremedieert, ofte sij sullen de periculose schorstenen, ovens, daren smeepipen op staende voet doen inslaen ende bruke-loos maken.

XXII.

De burgermeesteren inder tijt sullen altijt heren verplegers ende opsieners der stadt wesen ende besicken, dat alle ordonnantien, plebisciten ende resolutien worden geëffectueert, ende aen denseluen sal een ieder sick addressieren, ende bij d'selue sullen alle ancomende breven worden geopent ende de sluetelen ende 't segel der stadt worden bewaert, ende niemande sal macht hebben te bijtijde vergaderinge te maecken ofte verbodinge te doen buten voorweten vanden burgermeesteren inder tijt, allene nootsaecken wtgenomen.

XXIII.

T'verstane dat sulcke autoriteit sal staen bijde burgermeesteren bejide inder tijt ende niet bij ene allene, des sullen de borgermeesteren inder tijt ofte ene van haer nommermeer wth der stadt jurisdictie reijssen geduerende haer maent, ofte sij sullen een ander wth de schepenen in haer plaetse substitueren op haer eedt, mits dat nochtans de burgermeesteren inder tijt geen macht sullen hebben eets te effectueren, twelck der plebisciten niet conform ofte het stadtboeck niet gemees is.

XXIII.

De thesaurier sal de administratie, ontfanck ende wthgave van alle stadtgelden hebben ende het cantoer van dien opten raethuse bewaren, alle stadtrenthen, hueren van landen, broecken, borgergelden ende alle andere stadtdomeijnen, incomsten ende schulden vlijtich doen invorderen ende inleveren ende geen wthgave doen dan bij ordonnantie, wtgesecht van wtgaende renthen, salarissen, bodelonen ende andere dingen, die ordonnarijs ende kleijn sijn; vande timmerage sal hij betalinge doen nade overscrivinge vanden boumeester, vande reijssen bijde hant van de gene, die totte reijse gecommittiert gewest.

XXV.

Item de thesaurier sall alle iaren binnen drie maenden na expiratie van sijn ier perfecte ende volcomen reeckeninge bewijssen ende bij geschrifte overgeven, genietende voor salarijs vande administratie xxv golden gulden, ende sal sijn wthgave becleden met goede or-

donnantien ende quitantien; ende so hij binnen drie maenden nade expiratie van sijn iaer de reeckeninge niet en presentierde, sall hij aen sij(n) salaris misten vijff golden gulden, ten ware dat hij daerentusschen om seekere restanden ofte om andere nodige beletselen versochte verlenginge van tijt ofte wthstellinge, in welcken gevalle hij opte wthgestelde tijt sal voor schepenen, rade ende meenslude reeckeninge bewijsen in forme voorverhaelt.

XXVI.

De boumeister sal neerstige opsicht dragen, dat der stadt poorten, wallen, graften, homeijen, bruggen, wachthueseren ende andere vesten ende gemene timmeragien der stadt niet vervallen noch vergaen, dan sal deselue in goeden esse ende reparatie holden, den arbeijtsluden, de hij int stadswarck gebruijcket, assignatien geven anden thesaurier om haer betalinge te becomeen; doch sal de boumeister geen nieuwe warcken anvangen buten last ende commissie vande gehele raedt ende sal oock selfs opte warcken sien ende goede calculatie holden metten genen, die der stadt holt, steen, calck, iser ofte andere materialen leveren, neffens anteeckeninge, waer toe de materialen worden verbesiget, genietende voor sijn administratie ende opsicht xx golden gulden iaerlicx.

XXVII.

Vande meenthe ende minnermeenthe.

Schepenen ende rade hebben macht alle iaren wth den borgeren te kiezen ende te verkiesen ses meenslude ende sesse tot minnermeenthe, die met haer sullen representieren 'tgehele lichaem vander stadt

ende die in voorvallende swaricheijden ende saecken, die het corpus vander stadt ofte der gehele borgerie ofte der domeijnen aengaen, mede inden raedt sullen worden geroepen ende daerover mede stemmen; ende wes bij borgermeesteren, schepenen ende rade, ende bijde meenthe ende minnermeenthe sall worden besloten, sal voor een bestandige ende onverbroeckelicke resolutie worden geachtvolget..

XXVIII.

Item de meensluden ende minnermeenthe sullen beloven ende sweren, schepenen ende rade te sullen hanthouden int vollenbrengen van haer officie, daertoe sij hulpe ofte raet sullen behoeven ende requirieren, ende int affweren van alle swaricheijden, die der stadt ofte borgerie solden mogen overcomen, oft die tegens haer olde gerechticheijt, vrijheijt ende privilegien haer solde mogen worden angedaen, ende voorts gene secreten, die inden raedt worden getracteert, te openbaren ofte melden, ende die raedt meldet twelck raetsche wijze is getracteert ende besloten, die sal niet weerdich sijn inde bijcompsten des rades weder te sitten ende sal voorts arbitralick daerover gestraft worden.

XXIX

De meensluden sullen oock schuldich sijn, so veer sij enige abusen ofte versuemenissen van stadts saecken sijn ofte vernemen, de magistraet te ondermanen om deselue te beteren ende daerinne te voersien, ende sullen oock iaerlicx ten gebuerlicken tijde des stadts reeckeninge ejschen ende ontfangen.

XXX.

Van het officie ende eedt des secretarjys.

Schepenen ende rade sullen holden ende stellen een ervaren man tot secretarius, die bequaem is allerleij formen van scriften te dirigieren ende diemen in voorvallende saecken ten dienste der stadt sall mogen gebruijcken, die sweren sall pertinente prothocollen te sullen holden van opdrachten, resolutien, gerichtsaecten, dingtalen ende sententien ende alle saecken der stadt ofte parthien aengaende oprechtelick te sullen scriven ende lesen, de breven ende secreten vander stadt getrouwlick te verwaren, de broecken an te teecken en ende alle scriften te dirigieren tot des stadts ende der schepenen meeste ere ende nutticheijt.

XXXI.

Item sall oock de secretarius de processen van parthien oprechtelick verwaren, ende so veer van enige sententie wordt geappelliert, sall hij de processen getrouwelick inder appellatie overscicken, besloten ende bij genoechsame inventaris, ende sall oock de judiciele acten neerstich te boecke brengen, doch niet sonder parthien eerst voor te lesen.

XXXII.

Sall oock de secretarius gene copien, extracten ofte brieven wthgeven dan die bij hem neerstich sijn gecollationiert ende gesubscribiert, ende sullen oock gene copien bij desen gerichte autentijck worden gehouden dan die bijden secretarius zijn gesubscribiert; ofte so het gerichte ofte parthie aen enige copie twifelt, so machmen altijt visie ende lectuer vande originael

scriften eijſchen ofte vorderen, dat de collatie in tegenwoordicheijt der wederparthie geſchiede.

XXXIII.

Sall oock de ſecretarius int verſwigen vande ſecreten ende in alle andere ſaecken ſick ſchicken ende dragen in all het gene ſo 't ſelue officie toeaet gelijk een getrou dienaar der ſtadt tot diſpoſitie vande magiſtraet betaempt, ende ſall oock gevraecht ende gerequiriert zijnde om op enige ſaecken te advisieren onverweijgerlijk ſijn advijs geven ende d'ſelue met redenen becleden, ende oock verbodet sijnde op alle bijcomſten vande burgermeesteren ofte vande volle raedt mede comparieren ende oock mede reijſen in ſtads ſaecken, als hij daertoe wordt gedeputiert.

XXXIIII.

Vande officien der dienaers.

De ſchepenen ſullen oock annemen ende holden twe ofte drie ſtadtdienaers, welckers officie beſtaet:

1. Int verboden vande magiſtraet ende van den genen, die haer bijden burgermeesteren indertijt worden bevolen te verboden.
2. Int citeren, dachleggen ende anpanden ten verſuecke van parthien ende ſulcx op generale rechtdagen ſonder ſpeciael conſent vanden burgermeesteren inder tijt ende te bijtijde niet ſonder ſpeciael conſent vanden burgermeesteren inder tijt.
3. Int executieren van alle verwinnen, condemnationen, ſententien, mandaten, broecken, ordonnantien

ende geboden der burgermeesteren ende int wthalen ende leveren van panden, daervoor executabel ende genoegsaem wesende.

4. Int apprehendieren van den genen, die haer bijden burgermeesteren worden bevolen te apprehendieren, ende sonder bevel den genen, die voor ballingen sijn affgelesen ofte die op schijnbare daeth van geweld, diverie ofte stratenschenderie ofte andere grove feijten worden bevonden.

5. Int anbrengen van alle delicten ende van d'selue te laten anteeckenen.

6. Int opwaren vande raetkamer op rechtdagen ende alle gemene vergaderingen.

7. Int hanthaven van alle saecken der reele justitie.

8. Int opsluten ende toesluten vanden raetkamer ende opsicht te dragen opte wapenen, kussenen ende andere mobelen totten raethuse behorende.

XXXV.

Item opdat de dienaers te beter mogen worden gegasieert ende daertoe te bequamer mannen mogen worden gecregen, sal ene van haer mede stockmeester ende roeper wesen, ene mede wachter ende mede loper, ende sullen alle iaren hierop haer eedt doen.

XXXVI.

Vande ander officiers der stadt.

Schepenen ende rade sullen oock op alle St. Petersavonden ad Cathedram kieseren vier gesworen, die opsicht sullen dragen om de wegen, die aen ende van de stadt strecken, onder goede schouwe ende de camp in goede vredeinge ende de meenthe onder goede

schuttinge te holden, na de gesworen cedula ende ordonnantie daervan opgerichtet ende naden eedt daer toe staende.

XXXVII.

Ten seluen tijde sullen oock schepenen ende rade kiezen drie brootwegers, namentlick ene wth de raedt, ene wth de meenthe ende ene wth de borgerie, die voordien armen sullen scarpe opsicht dragen ophet broot nade settonge, diemen alle Dinxedage volgende den prijs ende marckt van het koren sal an slaen, die oock goede opsicht sullen nemen op het ijken der maten, van kannen, ellen, schepelen ende gewichte ende sullen d'selue wroegen, so vaecke hem des goetduncken sall, onder den borgeren, ende inde iaermarckten ofte weeckemarckten mede an den vremdelingen, die hier bij haer eijgen gewichte ofte mate goederen vercopen, om den genen, die valsche mate ofte gewichte gebruijcken, te straffen ende de valsche mate ofte gewichte te cassieren.

XXXVIII.

Oock ten seluen tijde sullen schepenen ende rade kiezen twe gasthuijsvoochden, t'weten ene nieuwe ende ene vanden olden continueren, die den armen inden gasthuese sullen voorstaen ende die goederen totten gasthuese behorende, ten meesten orber regieren ende tot der armen beste nutticheijt anleggen, ende oock de ordonnantie inden gasthuese opgericht, strictelick doen onderhouden ende vande incomsten ende administratie alle iaren pertinente reeckeninge scriftlick bewijzen, in sulcker forme datmen de reeckeninge van iaer tot iaer bijde stadt als autentijcke documenten voorde nacomelingen mach opleggen.

XXXIX.

Desgelijcks sullen oock schepenen ende rade ten dage voorscr. twe karcckvoochden erwelen, die der karccken saecken sullen vorderen ende de karccken in goede reparatie holden ende vande jncomsten ende timmeragie van dien alle iaren goede reeckeninge doen.

XL.

Als oock de schepenen ende rade sullen des dages na St. Peter verkiesen die almoseniers nade ordonantie dien aengaende gemaect, ende vande affgaende aelmoseniers over de collecten ende wthdelinge der aelmissen goede ende scharpe reeckeninge nemen.

XLI.

Item sullen oock schepenen ende rade alsdan deputieren ener wth de raedt ende ener wth de meenthe, die opsicht sullen dragen over onmondige wesekinderen, die geen olders hebben ofte de vader ofte moeder hebben verloren, t'weten dat derseluer weeskinderen goederen rechtveerdelick bijden gerichte mogen worden geinventarisiert ende int weseboeck bescreven ende de kinderen mogen worden versien van getrouwe mombereen ende van nootdruftich onderholt, elcx na sijn gelegentheijt, ende dat bijden mombereen vande bedieninge worde reeckeninge ende reliqua bewesen.

Het tweede Capittel.

Vande gerichtten.

1 artijckel.

Totte substantie van een volcomen gerichte worden gerequiriert drie personen, t'weten de persone des richters, de persone des anleggers ende de persone des verweeiders, boven de personen des bedieners, wthgenomen de saecken, daerop de richter bij jnformatie ex officio procediert ende daer de daet ofte de notoriteit ofte 't gemene geruchte de plaetse des anleggers vervullet daertoe maer twe personen nodich.

2.

Voor deses stadts gerichte salmen alle cleijne saecken, die onder de twintich golden gulden bedragen, bij montlicke dingtalen sonder ordonnaris processen ende sonder 't libel in gescrifte te eijnschen affdoen, mits dat parthijen de motiven ende 't bewijs van haren eijsch ende verweringe met hare conclusie inhet gerichtsboeck sullen doen teijckenen ende bedingen daerop ordell ende schepenkennisse, doch sallmen den verweerder, so die niet veerdich is sijn bescheijt op staende voeth te verthonen, nommermeer weijgeren sijn beraet te nemen tot sulcken tijt, als de borgermeesteren goet vinden.

III.

Gelijckmen oock sonder ordonnarijs processen sal mogen procedieren bij montlicke dingtalen in saecken, die meerder bedragen als twintich golden gulden, so wanneer de verweerder geen libel bij gescrifte noch

geen wtstal van beraet en eijshet, ofte so wanneer 'tgerichte om de donckerheijt oft swaricheijt der saecken ofte ten respecte van het appell, so daerop solde mogen worden versocht, niet specialick parthien ordonniert om bij geschrifte te procedieren; ende sall een verweerder in saecken voorscr., daer bij montlicke dingtael wordt geprocediert, altijd sijn beraet mogen nemen ende affgaen met sijn voorsprake ofte dachholderen om hem te beraden.

III.

Een richter behoort wel parthien te ondermanen om haer geschelen inder vruntschap ende billickeheijt te vergelijken, t'weten in saecken die scheijtbær sijn, ende daer ten beijden sijden enige billickeheijt militiert. Maer dewijle in dese laeste ewe die menschen meest ongerechte actien angripen om die tot een scheijt te brengen ende ter contrarie oock vele quade saecken verweren om in een ongerecht besith te blijven oft om haer schulden niet te betalen ofte om haer evennaesten te molesteren, so sullen de schepenen in sulcke vermaningen discretie dragen ende altijd geneechter wesen de saecken nahet richtsnoer der rechten te determinieren als te vele ende sonder onderscheijt parthien tot een droncken accordt te vrgieren.

V.

Een richter behoort niet na sijn eijgen wetenscap ofte goedtduncken te wijsen, dan na de acten ende probatien van parthien ten wedersijden inden gerichte gebracht ende nade wetten ofte bij consultatie van oprechte rechtsverstendigen.

VI.

Alhoewel huidige dages parthien geen iuramentum calumniæ en sweren, so is nochtans een ieder Cris-tenmensche op sijn conscientie verbonden in dese nabescreven punten: t'weten dat niemande enen anderen in rechte sal betrecken om denseluen te travailleren, dan sall ten minnesten ter gueder trouwen vermenen enen rechtveerdige oorsaecke te hebben; ten anderen sal een ieder inden gerichte gevraecht zijnde, nommermeer de waerheijt willens ende wetens lochenen; ten darden sal niemants valsche getugen oft breven gebruijcken; ten vierden sal niemants vertreck ofte wthstell int procedieren versuecken tot bedroch ofte vercloeckinge van sijn wederparthije; ten vijften sall niemants den richter ofte anderen corruppiëren ofte eets geven boven behoorlicke beloningen, om het recht te winnen.

Het darde Capittel.

Van het officie der voerspraken.

1° artijckell.

Alhoewel int bedingen van dingtalen ende int voeren van processen ofte int vorderen van andere gerichtssaecken nodich is voerspraken ende procuruers te gebruijcken, so sal nochtans een ieder, die des gewegen is, sijn eijgen woordt mogen voeren ofte daertoe ener van sijn bloetverwanten mogen en-

ploijeren, wthgesecht een vroupersoen, die int bedingen van ordel ende recht een procuruer oft momber ofte een ander adsistent sal moeten hebben.

2.

Mits dat nochtans een coopvrouwe, voor so vele haer coopmanscap angaet, een weerdinne, voor so vele haer tapperie ende de verteringe belanget, een weedvrouwe, de boedelhouster is van een erffhuijs, ofte ongehilicket zijnde mombersche is van haer kinderen ofte kindeskinderen, voor so vele den kinderen antreffet, mogen haer eijgen woordt int gerichte voeren, so veer sij haer selfs des op haer perijckel toevertrouwen, doch sullen int vueren van processen althijts een adsistent gebruijcken.

3.

Men sal dagelijcx inden gerichte geen procuruers admittieren, ofte sij sullen eerst den gerichte hebben geloofd ende gesworen, dat sij manierlick int gerichte sullen spreken ende 't gerichte reuerentlick erkennen, ende dat de ene niet sal vallen in des anders reden, noch oock enich afscheijt, ordel ofte decreet vanden gerichte mit lasterlicke woorden beschelden, noch oock ordel over ordel bedingen.

III.

Item de procuruers sullen loven ende sweren, dat sij haer parthije getroulick sullen dienen ende de secreten van hare parthien niet te sullen revelieren an der wederparthie, noch der wederparthie met raedt ofte daeth inde selue saecke adsisteren noch metten seluen collusie plegen.

V.

Item de procuruers sullen sweren, dat sij voor haer parthie geen valsheijt in scriften oft in beleggen van getuijchnissen ofte anders sullen plegen, dan allene de waerheijt ende gerechticheijt der saecken vorderen voor so vele in haer is.

VI.

Item de procuruers sullen van parthien gene actien copen, noch part ofte deel ande winst der saecken bescheijden, bij arbitrale correctie, dan dienen voor behoorlick loon ofte tot der schepenen taxatie.

VII.

So iemande geen voersprake conde becomen ende sich daerover anden burgermeesteren beclaechde, sullen de burgermeesteren denseluen van een voersprake voersien mits constringierende ener, die voor desen gerichte is geadmittiert, om denseluen te dienen voor behoorlick salaris.

VIII.

Een procuruer, die sijns parthien recht versuempt ofte malitioeselick daerinne verkiert, sal daervoor respondenten ende voorde interessen instaan.

Het vierde Capittel.

Van Citatien.

1 artijckel.

Die citatie is de avanck ende het fundament van alle gerichtshandelingen, ende in gerichtssaecken can men niet bestandelick wthrichten sonder voorgaende citatien, ende niemande can den anderen an het gerichte brengen, bespreken ofte beclagen sonder denseluen eerst met dachlegginge, anpandinge oft arrest op iemants goederen voor den gerichte t'doen roepen door enen gesworen bode, wesende daertoe vanden gerichte geauthorisiert, dragende een witte roede als een teecken van justitie.

2.

Citatien gescheen drijerleij: 1. montlick an den genen, die inder stadts jurisdictie sijn geseten; 2. scriftlick door des gerichtes besegelde citatien an den genen, die buten der stadts jurisdictie residieren ende nochtans van wegen hare goederen ofte om reconventie ofte om production van getugen ofte om jnsinuatien van andere nootsaekelicheijden bijden gerichte geschien; 3. realick an den genen, die om feijten ofte contumacien daetlick voorde gerichtten ofte in des gerichtes hachten persoonlick worden getogen.

III.

Civile montlicke citatien, die ten versuecke van parthijen geschien, sullen een dach ofte twe voordien dienenden rechedach worden gedaen inde mont van den genen, diemen wil citieren; ende so d'selue niet

bij huijs worden bevonden, sal de jnsinuatie geschien aen ener van het huijsgesin die mondich is, mits dat de stadtsbode sal voor 't selue gelt denseluen andermael te huijs soecken om hem in persone te spreken, all waert des morgens opten dienenden rechtdach eer de schepenen inde banck gaen; ende die also twemael is t'hujs gesocht ende daer de jnsinuatie also anhet huijsgesin is gedaen, die sal gehouden sijn te comparieren ofte in contumatie vallen, ten ware hij voor hen van huijs was getogen ende voordien rechtdach niet weder te huijs gecomen.

III.

Scriftelicke citatien aen wtheemschen sullen vierthien dagen voorhen wthgaen. Scriftlicke citatien, die allene inhouden dachlegginge om te comen anhoren seeckere productien, sullen acht dagen voorhen wtgaen. Ende schriftlicke citatien, die allene slichte jnsinuatie begripen, drie dagen.

V.

De procedieren will op enich erffgrond, landen, huijssteden, renthen ofte erffnissen, wtheemschen toecomende, sal daeran bijden gerichte bespreck doen met vertoninge van sijn bescheijt ofte openinge van sijn actie, ende schicken daerop anden eijgenaer ene schriftlicke botcitatie, daerop so de eijgenaer compariert sullen parthien mogen procedieren na forme van stadtrechte. So averst de eijgenaer contumaciter wthblijft, sal de actor ten dage dienende denseluen mogen verwinnen voor de eerste mael, so als hij na sijn bescheijt sal vermenen te behoren, versueckende op sulck verwin anpandinge aen het selue goedt, ende den

eijgenaer inder anpandinge doen roepen over xiiii dagen daerna voorde anderde mael met een schriftlicke citatie.

VI.

Op welcke pantcitatie, so de eijgenaer sick te rechte presentiert, sal hij eerst opleggen de kosten vanden voerigen rechtdach ende geen declinatoir ofte dilatoir exceptien mogen genieten dan sunst anders sick mogen verweren; averst so de eijgenaer sick andermael laet inder anpandinge verwinnén, sal de actor versuecken anrichtinge anhet goet, ende daervan den eijgenaer ten darde mael schicken citatie peremptoir om zijnen credituer te betalen ofte de executie; de voorts met publicatie van vercopinge sal worden gedecretiert, aen sijn goedt te lijden, welcke vercopinge sal volgens gescheen, als hierna int capittel van executie sal worden gestatueert.

VII.

Item die haer versteecken ofte schuelen om niet gecitert oft gevonden te willen wesen tot verlenginge van haer schulden niet t' betalen, die salmen tot allen tijden inde weecke tegens den volgenden rechtdach mogen citeren; ende so oock een borger om d' seluc oorsaecke sich buten der stadt absentierde langer als drie weecken, die salmen als een vreemdelinck op sijn goet met schriftlicke citatien mogen verscriven.

VIII

De burgermeesteren ende schepenen sullen van het gerichts wegen tot allen tijden voor haer mogen doen verboden den genen, die sij om enige jnformatie ofte

andere oorsaecke begeren te verhoren ofte eets te bevelen, ende sulcx bij verweijgeringe ten eersten mael bij vijf pont, ten anderden mael bij thijn pont ende ten darden mael bij xx æ , all op enen dach; ende so de burger oft inwoner daerenboven obstinaet ende moetwillich in verweijgeringe bleeff, des anderen dages bij thijn dusent steens, na welcke contumacie de burgermeesteren ende schepenen sullen denselven moetwilliger inde hachten der stadt trecken en doen de voerkuer wthalen ende laten hem inde hachten sitten, wes hij presentieren sal de magistraet te obedieren, stellende daervoor borge ende mede voorde oervede.

IX.

Die gecitert wesende angesproken wordt om enige breven ofte scriften te kennen ofte te ontkennen, sal gehouden wesen d'selue t'kennen oft te ontkennen, ofte sal in sijn tegenwoordicheijt ofte wthblivende in sijn absentie worden verwonnen, so veer de scriften ofte breven autentijck ofte behoorlick ondergescreven ofte liquide sijn; ende de sijn hant ofte marck inden gerichte ontkent ende namaels daerinne wordt overtuycht, sal der stadt breecken vijf dusent steens.

Het vijfde Capittell.

Van gerichtlicke bekentenissen, verwinnen ende contumacien.

1° artijckel.

Die gecitert sijnde inden gerichte enige schult,

plicht ofte anders gerichtlick bekent, sal d'selue binnen vierthijn dagen nade bekentenisse voldoen neffens de gerichtscosten, so veer als het pantbare schult is, ofte daervoor wthpandinge ende executie naden vierthijsten dach lijden, mits genietende over XIII dagen daerna de losse ande panden opte weerdieringe ende settinge der panden vanden burgermeesteren inder tijd.

2.

Pantbare
schulden
sijn
dese.

1. pachten, die gerichtlick sijn verbrevet oft versegelt.
2. magenaes, die metten monde verteert wort.
3. arbeidsloon op dachuereen staende.
4. huijshuren ende lanthuren.
5. gerichtlicke becade verwonnen ofte gecondemnierde schult.
6. schulden in hijlicxvorwarden, maechscheijdingen ende moetsoeningen, ten overstaen van vrunden ende dedincluden behoorlick wtgegaen.

III.

Dan so de schult niet pantbaer en is, sal de gerichtlicke bekenner d'selue betalen binnen drie weecken na de gedane bekentenisse, oft executie ende wthpandinge daervoor lijden opte losse van vierthijn dagen met ontrichtinge vande costen in manieren als boven sonder vorder procedueren, want op een gerichtlicke bekentenisse can niet vallen dan entweder betalinge, condemnatie ende executie.

III.

Een gedaechde, die gecitert oft angepandet ende

angeeijchet sijnde contumaciter wthblijft, sal worden verwonnen inhet gene, so de anlegger sal connen verificieren ofte ten minnesten met ede becrachtigen ende op sulcke contumacie sal dienen anpandinge; om het verwin ende de contumacie te liquidieren.

V.

T'weten dat de verwonnen gedaechde sal inder anpandinge de contumacie mogen vernootsinnen door wetlicke oorsaecken ende met erlegginge vande costen des voerigen rechtdages, ende daerna sijn verweringe bijbrengen, ofte dat de verwinnende anlegger sijn verwin sal starcken in manieren voorscr.

VI.

Dan so de gedaechde andermael inder anpandinge contumaciter wthblijft, sal de gedaechde worden gcondemniert t'betalen ofte executie te lijden, sonder dat de anlegger sal sijn verwin behoeven te starcken.

VII.

Als een anlegger voorde litis contestatie opten diehenden rechtdach na de gedane citatie selffs niet en compariert, mach de gedaechde sick vande instantie quijtdingen ende behoeft vande selue saecke niet weder te rechte te staen voor ende aleer de actor hem de costen vanden vuerigen rechtdach eerst sal hebben erlecht.

VIII.

Insgelijcken so een actoer nade litis contestatie int procedieren wordt contumax. t'weten na dat de ansprake ende antwoord sijn ingebracht, so mach oock

de gedaechde sick quijtdingen vande instantie ende versoecken condemnatie van costen, schaden ende interessen.

IX.

So averst een gedaechde nade litis contestatie in enich termijn versuemich blijft, denseluen sal de actor mogen verwinnen omme van het termijn versteecken te sijn ende ophet geprocedierde ende op sijn vorderjntendit evenwel recht gedaen te worden, doch gebuerlicke vernootsinninge op alle contumacien voorbeholden, d'welcke so de verwonnen gedaechde sufficientlick bijbrengt, sal hij met erlegginge der costen volstaen.

X.

Ende wordt niet allene contumax geheten die gerichtelick dachgelecht oft termijn van rechte hebbende wthblijvet, dan die oock bedriechlick te wege brengt, dat de citatie aen hem niet worde geinsinueert, ofte de sonder verloff te vro wth den gerichte scheidet, ofte die inden gerichte present sijnde, niet wil antwoorden, ofte die verkierdelick dwars ofte spottelick inden gerichte antwoordet, als oock de een gerichtsdereet smaetlick verweijgert te gehoorsamen.

XI.

Confessien ofte bekentenissen, die buten den gerichte geschien in absentie vande adverse parthie, ofte extraudieel seggeswoorden ofte oock gerichtlicke bekentenissen, die geschien van minneriarigen, ofte die geschien wth vrese, bedwanck ofte int onseecker, sijn niet genoechaem sonder ander behulp om iemants te verwinnen ofte te condemnieren.

XII.

Contumacien worden geexcusiert door oorsaecken van cranckheden, tempeesten, gevencknissen, onvelicheijden, wthlandicheijt ofte absentie voor het gemene beste ofte door diergelijcke bewesene nootsaecken.

Het seste capittel.

Hoemen voor desen gerichte procediert bij conventie ende reconventie.

1 artijckell.

Die den anderen voor desen gerichte met rechte wil bespreecken van enige actie, personeel oft reael, ten possessoir oft petitoir, bij conventie ofte reconventie, voor sommen de bedragen over de xx golden gulden, de sal sijn libel bij geschrifte inbrengen mette documenten ende autentijcke bewijsstukken daertoe dienende, ende laten die bijden gerichte onderscriven ende datieren so vande tijt des inbrengens als vande tijt des iegenberichts, daervan de verweerder sal mogen nemen copie omme over acht dagen daerop te antwoorden, bij welcker antwoord de verweerder oock sal vuegen de verificatien van sijn defensien ende exceptien ende doen d'selue subscribieren gelijk hier voren gesecht, voortvarende also op terminen voorscr., ten ware dat bijden gerichte ofte parthien langer terminen door oorsaecken worden gestadet.

II.

T'verstane dat parthien bij ansprake, antwoordt, re-
 plijck ende duplijck sullen alle hare verificatien bij-
 brengen, daermede sij sullen gedencken te winnen
 ende te verliesen, ende sullen daermede in haer
 scriven gebonden ende gesloten sijn, ende daerna geen
 meerder bewijsstukken mogen inleggen; doch so de
 verweerder enich document ofte bewijsstucke bij sijn
 duplijck mochte bijbrengen, sal de anlegger daerop
 scriftlick mogen triplicieren ende de verweerder qua-
 druplicieren, sonder nochtans bij trijplijck ofte quadru-
 plijck enige stukken in te brengen.

III.

Als wtheemschen anspreken ingesetene borgers ofte
 inwoners, so sal de borger oft inwoner den wtheem-
 schen niet behoeven te rechte te staen ofte in rechte
 antwoorden voor ende aleeer de wtheemsche eerst
 cautie ende borge sal hebben gestelt voorde gericht-
 costen, ende dier saecken halven met geen ander recht
 te spreken. Oeck voorde reconventie voor desen
 gerichte, t'weten so de borger ofte inheemsche eets
 opten wtheemsche mochte hebben te pretendieren.

III.

Doch so de wtheemsche alhier inder stadts iuris-
 dictie genoehsaem ofte voor so vele de actie be-
 draecht ware geërvet, so sall hij geen borge behoeven
 te stellen, mits d'selue goederen daervoor als voorscr.
 verobligierende; ofte so de wtheemsche solde willen
 sweren, dat hij in gene manieren borge heeft cunnen
 becomen, so sall hij, opdat hem geen recht en ge-

breke, mogen volstaen met cautie iuratoir voor de drie punten inden vuerigen artijckel begrepen.

V.

Die wtheemschen, dien na rechte toestaet vlotveerdich recht, behoeven geen termijnen t'holden van acht dagen dan allene van dwarsnacht, t'weten opten darden dach na malcanderen volgende, elcx haer stucken bijbrengende, ten ware dat ene van parthien nootwendich behoefde productien van bewijs, jn welcken gevalle het gerichte den seluen sal vergunnen verdubbelinge van dwarsnacht ofte acht dagen, na der saecken gelegentheijt ende des magistraets kentenisse.

VI.

Item de den wtheemschen bij reconventie will bespreecken, die sal sulckes doen inden seluen gerichte op staende voet ofte ten langesten binnen drie dagen daerna, ofte sal daarvan versteecken sijn, ten eijnde dat de actien van conventie ende reconventie op ene tijt mogen worden volendiget ende gedediciert.

VII.

So wanneer een verweerder heeft te ghebruijcken declinatoir oft dilatoir exceptien, die sal hij voorts ten eersten rechte dage proponieren sonder daerover de ansprake in geschrifte te begeren, ende de questien van dien sullen summarie met interlocutoir kentenissen worden affgedaen, gelijk hier voer int tweede capittell bijt tweede artijckel van kleijne saecken is gesecht, als oock van alle incidenten ende voorvallende saecken, die lopende het proces mogen rijzen, sal geschien om des te expediter van het principale te mogen procedieren ende ordelen.

VIII.

Daer ene van parthien versueckt prorogatie ofte wstsel van lopende termijnen, die sal tgerichte niet gestaden sonder verhoer vande adverse parthie ende sonder wetlicke oorsaecken, als daer sijn productien van getugen in verre plaetsen ofte over se ofte andere occurrentien van cranckheijden ofte nodige absentien ende diergelijke beletselen.

IX.

Indien iemande hem vermeet recht ofte actie over een ander te hebben oft claecht, dat een ander hem heft veronrechtet oft het sijne onthoudet ende evenwel sulckes met rechte niet vervolget, so mach de gene, tegens welcken sulcx gepretendiert wordt, den cleger mogen in rechte roepen ende bedwingen om sijn actie te moeten intentieren, mits dattet gerichte sal den cleger oft de sick eets tegens iemants vermeet een seecker termijn prefigieren om sijn actie te institueren; ende so hij binnen denseluen termijn de pretendierde clachten ofte actie niet te warcke stellet, sal d'selue van zijn vermeende recht verstoecken zijn met refusie von costen.

X.

Item niemande sal voor een ander in rechte mogen intervenieren ofte eens anders defensie annemen sonder procuratie ofte sal sick met genoegsame cautie starck maecken, omme tgewijsde vol te doene.

Het zevende capittel.

Van bewijs.

I artijckel.

De anlegger, die een ander aanspreekt, is schuldich te bewijzen het fundament der jntentie, daerop hij sijn recht fundiert, ende een verweerder is niet gehouden te bewijzen, het ware dan saecke dat hij tot sijner onschult ende defensie oock eetwes allegierde, daertoe bewijs nodich mochte sijn.

II.

Men moet bewijzen den principalen punct der questien, daeraen de staedt der saecken hanget, ende daerop de questie lettet ende gemoviert is, ende wes daerenboven wordt bewesen, is impertinent ende ondienstich.

III.

Een rechtmetich bewijs wordt vollenvoert met authentijcke besegelde breven, gerichtlicke acten, bescreven contracten, andere solemnele in behoorlicke forme opgerichtede instrumenten, als oock met onpartijge gerichtlicke beëdichde getuijchnissen.

IIII.

Ende daerenboven wordt oock de waerheijt openbaer door der wederparthien confessien ofte bekentenissen, door openbaerheijt ofte evidentie enes dades, oculaire inspectie, starcke ende ongetwifelde presump-tien, olde registeren ende boecken. Voort door relatie ende gicht van publijcke gesworen personen,

collatien van gelijkheijt der ondergescreven handen ende dergelijcke iuditien meer, daarvan ende hoeveer deselue voor bewijs sullen strecken het gerichte na gelegentheijt der personen ende gescapentheijt der saecken kentenisse nemen ende dragen sall.

V.

Bij dese voorscr. manieren worden bewesen de daden, maer de rechten worden bewesen door de gemene bescreven rechten, plebisciten, lantrechten, statuten ende gemene observantien van costumen.

VI.

Alle termijnen van bewijs, daarvan geen seeckere tijt beraempt is, sal dienen op keijzersdach, t'weten opten viertijnsten dach, d'welcke so valt op een feest-
'ofte beeddach sal hij des dages daerna dienen.

Het achste capittel.

Van productien van getugen ende getuijchnissen.

1 artijckel.

Dewijle door productien van getugen als door levendige tegenwoordige stemmen het meeste bewijs wordt gebruijcket, so is voor al nodich, dat d'selue solennelick ende niet lichtveerdelick voor bequame mannen worden belejdet; ende daeromme sal de gene, die getugen tot bewijs van enige saecke wil produceren, de getugen bij een gerichtsbode ten minnesten

des dages t'bevorens voordien gerichte doen dachleggen ende seeckere pertinente vraechstukken instellen, die responderen opten punct der questien ende conform sijn den propoost des producents, daerop de richter den getugen ter presentie vande wederparthie, daer-toe gecitert, den eedt solennelick sal staven, ende met opgereckte vingeren doen sweren tot Godt Al-machtich ende voorde justitie.

II.

T'weten dat sijluden de gerechte waerheijt over de vraechstukken op haer ere, eedt ende salicheijt sonder enige bewimpelinge sullen verclaren ende niet ver-swigen noch min ofte meer betugen dan als sij weten waerachtich te sijn, met wthdruckinge vande redenen harer wetenscap, ende sulcx niet nalaten om enige oorsaecken ter wart, mits dat de producent sal een-gemeen getuijch voor sijn comparitie geven twe stuvers ende een officier vier stuvers.

III.

Mede sal de richter den getugen voorhouden de straffe des menedicheijts ende dat de gene, de oen valsche getuijchnisse geeft, voor eerst bedricht Godt Al-machtich, die de waerheijt selfs is ende die alle verborgentheijden weet ende alle menedicheijt in sijn heijlige wet swaerlick driecht te straffen aen lijf ende siele; ten anderden bedriecht een valsch getuijch den richter, want hij denselven verleijdet vande waerheijt omme int wijsen den rechtsnoer der gerechticheijt niet te connen volgen; ten darden verkiert ende be-neempt een valsch getuge der parthie sijn recht ende veroorsaeket dat hem onrecht in plaetse van gerechticheijt wedervare.

III.

Item de getugen sullen verscheidentlick ende secretelick in affwesen der parthien elcx besonder worden verhoort ende hare deposition duijctlick int gerichtshoek worden bescreven, parthien voorgelesen ende autentijcke extracten oft certificationen worden gestadetet.

V.

So enich parthie binnen den lopenden termijn sijner saecken sijn bewijs niet conde becomen ofte so de getugen over se ofte sant woonden ofte wtgetogen waren, so mach de producent daertoe vanden gerichte versuecken den tijt van ses weeckenen ofte so nodich langer tijt, diemen hem so veer t'gerichte bevindt, dat hij die bona fide sonder calumnie ende sonder gemoet van de saecke malitioselick te dilajieren begeert, na verhoer van insinuatie vande wederparthie niet sal weijgeren, want niemants inde tijt van sijn bewijs te producieren behoort vercortet te worden.

VI.

De adverse parthie, tegens welcken de getugen worden gevuert, sal alle tijt tegens de productionen worden verdachvaert ofte men sall anders d'selue voor achterbaxe productionen holden; ende de adverse parthie mach tegens de forme vande productie, tegens de personen vande getugen ende tegens hare depositionen holden sijn exceptien, reprochen ende contra-bewijs ende d'selue bij sijne schrifturen bijbrengen ofte oock voorts inden gerichte laten antejckenen.

VII.

Een ieder, om getuïchnisse der waerheijt angesproken sijnde, sal gehouden ofte met penen gecompelliert worden sonder enige exceptie ofte wthvlucht getuïchenisse der waerheijt te ontbinden, het sij in civile ofte criminele saecken, want de waerheijt dorch haedt, gunst, vrese oft dorch enige andere oorsaecken te verswigen, te helen ofte te onderdrucken stridet tegens Godts geboth; daeromme so wanneer iemants sick daerinne weijgerich ende trossich holdet, sullen de burgermeesteren denseluen boven het verwin van des producents interesse sulcx tegens den volgenden ofte tegens een ander dach mogen gebieden bijde pene van vijf duset steens, ende daerna bij verdubbelinge der pene ende verseth van des producents kosten, ende lestelick bij pene van incarceration ter tijt ende so lange als deselue sijn conscap sal willen geven.

VIII.

Een getuïch moet ten minnesten XIII iaren olt sijn ende can niet te olt sijn, so lange als hij sijn volle verstant ende memorie heft, mits datmen nochtans een man over de soeventich iaren olt gemeenlick om sijn olderdom den eeth verbaeth.

Het negende capittel.

Van productien, van bese(gel)de breven, instrumenten, contracten ende andere wetlicke scriften.

1 artijckel.

Een instrument ofte breeff is een scrift, twelck tot bewijs ofte memorie van een wetlicke handel van parthien voor ofte bij een authentijcke ofte publijcke persoon is wtgegaen ofte bescreven ende solennelick met segel ofte subscriptie van handen ingewilliget ende bevestiget ofte in een gerichtboeck oft publijck prothocoll geregistreert, die so wanneer niet suspect noch gerasiert ter behoorlicker tijt ende voordeden competenten richter worden te warcke gestelt, warcken vollencomen bewijs van het gene so daerinne begrepen is, ende daerop mach een richter recht doen.

II.

Een verweerder is ongehouden den anlegger te geven copien wth sijn breven ende bescheijt om sijn actie daerwth te fundieren, voor so lange de verweerder deselue sijne brieven, selfs tegens den anlegger, niet en gebruijcket; dan van alle het gene, so de ene parthie tegens den ander in het gerichte overlecht, mogen sij malcandren geen afschrift ofte copien weijgeren.

III.

Een private scrift, bij parthien ondergescreven ende bij twe ofte drie getugen handen ofte marcken, die becant zijn ofte die voordeden gerichte geapprobiert ofte besworen sijn, wercket oock volcomen bewijs ende daerop mach oock een richter ordelen; dan een private

scripture, die ener voor sick selfs scrijft, meritiert geen gelove dan allene tegens den scribent.

III.

Een coopmans ofte weerts schultboeck wercket oock geen volcomen bewijs, ten ware de coopman ofte weert een loffweerdich ende onbesproken man ware ende conde bethonen dat de debituer voorhen gewoontlicken ware geweest van hem te copen ende te borgen ofte van hem waren, wijn, bieren ofte anders op scrifte te halen; want so veer die coopman ofte weert in dien valle sijn scultboeck will besweren, so sall het schultboeck voor volcomen bewijs bestaen, angesien de gene, die op eens anders gelove ofte scrift borget, die moet oock op eens anders gelove ende scrift betalen.

V.

Copien worden voor geen authentijcke scriften gehouden ende daerop en machmen oock niet ordelen, ten ware d'selue bij autentijcke publijcke richters ende gesworen secretarien ofte inden seluen gerichte geadmittierde notarien waren gesubscribiert, mits dat evenwel de gene, die sick met copien behelpet, tot allen tijden als het gerichte ofte de wederparthie des versoeckt gehouden is, de principalen te verthonen ofte in des wederparthien tegenwoordicheijt te laten conferieren.

Dat thijnde capittel.

Van ansprake met ener handt ofte slichter clage.

1 artijckel.

Als een anlegger om corte expeditie sijn wederparthije ansprecket met ener handt ofte slichter clage voor enige schult, beloften ofte anders, ende wil sulckes met ede aen hem winnen ofte verliesen, so sal de verweerder tot sijn verkiesinge verbonden wesen den eedt an te nemen om sick te quijten ofte den anlegger den eedt toe te ruijmen, alles so veer den verweerder de saecke niet ancompt van doeder hant ofte van andere luden wegen, daervoor hij niet can ofte behoeft te sweren.

II.

Een anlegger met ener handt spreekende tredet alle bewijs aff, ende mach namaels, so veer de verweerder den eedt sweret, oock met geen bewijs den verweerder voor het selve weder antalen. Ende een anlegger met sulcken eedt sprekende, so veer hem den eedt vanden verweerder wordt gereferiert ende toegeruijmt ende hij verweijert alsdan selfs den eedt te sweren, sal hij niet allene van sijn actie verstenen sijn, dan oock der stadt breecken thijn ponden.

III.

Doch daer de waerheijt enichsins anders can blijcken ofte tbewijs anders worden volvoert als door den eedt, daer salmen het eedtswaren mijden. Indien oock de cleger ofte verweerder zijnen eijsch met een loffweerdich ende oprecht getuijch konde bewijsen ende de

wederparthije ter contrarie niet dede blijcken, sal hij toegelaten worden sijn getuijch met ede te starcken, so hij een loffweerdich man is, in saecken van kleijnder importantien ende anders niet, ende dat tot kennisse van schepenen ende rade.

Dat elfte capittel.

Van Sententien.

1^e artijckel.

Als parthien tprocess hebben volscreven ende in rechte geconcludiert, so sal de magistraet de stucken des processes met rijpe deliberatie visiteren ende so nodich consultatie van rechtsgeleerden op costen van parthien ofte vander stadt nemen, ende met anroeping van Godes heijlige name grontlick erwegen, ende daerop rechtmetige sententie vellen.

II.

Een sententie is twijerleij: jnterlocutoir ende definitijff. Interlocutoire sententien sijn de gene, die tusschen tbegin ende het eijnde van ene principale controversie ende processe over enige voorvallende incidenten worden gewesen, daermede de obstaculen van totte definitive sententie te comen worden wechgenomen.

III.

Een definitive sententie is, daermede de saecke entlick wordt gedeterminiert, jnholdende condemnatie ofte absolutie.

III.

Als van een sententie niet wordt geappelliert, so gaet d'selue in rem judicatam ofte in cracht van gewijsde ende brenget mede parate executie ende warcket actie ende exceptie, ende wordt daerna voor de waerheijt gehouden sonder daerna geretracteert te mogen worden.

V.

Maer so daervan wordt geappelliert, so blijft de saecke in surgeantie ter tijt ende so lange als het appel gedecidiert sal sijn, sonder dat de ene oft die ander parthie midlerwijle enige innovatie mach vournemen.

Dat twaelfte capittel.

Van appellatie.

1^e artyckel.

Alle jnterlocutoir sententien ende decreten bij den borgermeesteren inder tijt ofte kentenissen bijden scepnen ende niet bijde volle raedt wtgegaen, daermede sich iemants tegens stadrechte beswaert gevoelt, mach een ieder beroepen ande volle raedt, verwachtende beter recht, opte pene van een duesent steens, so de volle raedt de vuerige sententie approbiert.

II.

Van alle sententien, die over de weerdie van xxv

golden gulden bedragen, machmen appellieren ande stadt van Swolle vermogens seeckere overcomst inden iaere 1515 tusschen de van Swolle ende de van Steenwijk geaccordiert.

III.

De appellatie van een sententie begeert te genieten, moet d'selve interponieren precislick binnen thijn dagen nade pronunciatie der sententie ende laten de appellatie onder de sententie anteeckenen ende ande wederparthie insinueren, ende sal oock de appellant strax insetten tot appellatiegelt vier golden gulden ende daerenboven borge setten voorde costen, die opte appellatie wijder lopen mogen, gelijk oock doen moet de gene, tegens welcken de appellatie wordt vervolcht, daerinne so de appellant versuemich blijft, wordt de appellatie voor desert gehouden.

III.

Nade insettonge vande appellatiegelden sal de secretarius copie voegen vande sententie bijden processe neffens een inventaris van beijder parthien stucken, slutende 'tprocess onder des stadts segell in een packet ende beschickent bij een gesworen bode met een missive over ande stadt van Swolle.

V.

Inder appellatie wiesen de heren van Swolle wth de acten der voeriger jnstantie ende mogen geen nieuwe stucken ofte requesten van enige parthie meerder overnemen.

VI.

Als de heren van Swolle de sententie hebben be-

stediget ofte gereprobiert, so bescicken haer Eers. d'selue besloten weder herwarts mette acten van het process om alhier geopent ende voor parthien na gedane dachlegginge gepronuncieert ende volgens alhier geëxecutiert te worden, ende dien na ende niet eer wort parthien copien gegeven vande sententie.

VII.

De appellant moet binnen iaer ende dach de appellatie voorde heren van Swolle vervolgen ende sijn wterste diligentie anwenden om expeditie te becomen ende thonen van sijn diligentie, ofte de voerige sententie sal in rem judicatam gaen.

VIII.

Als een saecke geen vijf ende twintich golden gulden bedraecht, sal daervan geen appel worden gestadet; ende so oock iemants appeliert van een saecke boven de xxv golden gulden ende int appel succumbiert, sal der stadt gebroken hebben boven de onkosten vijf dusent steens.

Het darthynde capittel.

Van execution.

1° artyckel.

Alle sententien sijn ijdel ende vergeeffs, als die niet met starcke ende parate executie worden geëffectueert, daerom een sententie ofte kentenisse, daervan

niet geappelliert is ofte die inder appellatie is gede-
cidiert, salmen binnen thijn dagen na de pronunciatie
der sententie ter executie mogen leggen, 't welck de
schepenen eernstlick sonder dissimulatie sullen vollen-
brengen.

II.

Eerst in reale actien aen het goedt: t'weten ande
landen, hueseren, hoven, pachten ofte erffgerech-
ticheijden, so den triumphant bij 'de sententie toege-
wesen sijn, stellende den triumphant daervan in daet-
licke ende reale possessie ende perceptie.

III.

Averst in personele actien eerstlick ande geredeste
moble goederen: jnboel, huijsraet, peerden, koenen,
so veer die strecken; ten anderden ande immobelen:
huijs, hoff, lant, pachten ende anders; ende ten darden
aen schulden oft erffgerechticheijden, totter somme
daerinne de debituer gecondemniert is.

III.

So de gecondemnierde geen goederen oft so vele
goederen inder stadts jurisdictie niet en hadde lig-
gende, daeraen de executie konde worden volvoert,
so mogen de schepenen na older gebruijck overscri-
vinge doen anden schulden, ofte oock bij requisitoir
brevan aen andere richteren, omme in favuer der
justitie sulcke sententie ande goederen in haer gebiet
gelegen te helpen executieren.

V.

De goederen, daeraen de executie wordt vollen-

bracht, salmen mogen prisieren ofte bij opslach inden gerichtlick vercopen ten meesten vordel ende tot costen vanden debituer; ende de debituer sal nade wthpandinge ande mobelen beholden de losse tot XIII dagen, ende ande immobelen nade vercopinge jaer ende dach, ten ware de losse voor hen ware overstreken ofte gerenuncieert.

VI.

Een debituer, de alle sijne goederen cediert ende gerichtlick quijtscheldet tot behoeff van sijne creditueren, de mach volstaen sonder wijder executie te lijden, ende behoeft oock niet wijder den creditueren te betalen voor so lange als hij niet weder tot beter fortuijne en geraect ende meerder weder crijcht, dan als hij selfs nootdruftlick behoeft, ende sulcx allene so hij onder goeden trouwen sijne goederen alle overgeeft sonder eets te verswijgen; dan so veer hij enige goederen helet, so moet hij ten vollen betalen, wthgenomen sijn dagelicxe klederen, die hij mach beholden om daarmede sijn lichaem t'bedecken.

VII.

Daer sulcke cessie niet gedaen wordt, daer mogen oock de creditoren den debituer ten wtersten anden hals panden ende laten hem sluten inder stadts hachten, ter tijt ende so lange hij den creditoren contentiert, mits dat de creditoren hem voorde slutinge verseeckeren twe stuvers des dages voor sijn onderholt, opdat hij niet van honger vergae.

VIII.

In welcker gestalte oock alle andere executien bij

foute van goederen sullen worden voltogen, die voor becade verwonnen ofte gecondemnierde schulden also ten wtersten worden vervolcht, so wel voor de costen — so veer de costen mede inde condemnatie ofte in het verwin sijn begrepen — als voor het principael.

IX.

Daer iemants tegens een wtheemsche opt goet binnen der stadt ofte de vrijheijt van dien gelegen ter executie toe heft geprocediert, gelijk hier bevorens int vierde capittel van citatien art. 5 ende 6 is gesecht, sal de cleger vande magistraet versuecken drie Sondages-proclamatien ende tijt om totte vercopinge te procedieren.

X.

Nade tweede proclamatie over de karcke versueckt de eijscher vanden schepenen antejckeninge vanden dach des opslachs, die alsdan bijde darde proclamatie mede over de karcke wordt gepubliciert ende wederomme anden eijgenaer schriftlick geintimiert, omme alsnoch mitter tijt den eijscher clageloos te stellen, ofte alsdan te helpen sijn goet ten meesten prise te vercopen ende de opliggende swaricheijden ofte anclevende gerechticheijt te ontdecken ofte anders voor te wenden, so hij tot sijnen vordell met rechte sal te rade vinden.

XI.

Vande selve goederen wtheemschen oft inheemschen toecomende, die bij executie ten versuecke vanden creditueren in eniger gestalte worden opgeslagen ende vercoft, sullen de schepenen na de tijt der losse den

trecker van des gerichtts wegen passeren overdrachtsbrevē in behoorlicker forme, daerinne cortlick worden verhaelt de procedueren, treckinge, vercopinge, de beswaringe ende vrijheijt des goedes, sonder verbant van evictie.

XII.

De gene, de gerichtlicke executien tegens creditoren, de formlick hebben geprocediert, met quade woorden oft drigimenten wederstaen, sullen tot iedermael breecken vier duesent steens. Die d'selue daetlick met messtrecken, slaen ofte wondinge wederstaet, sal breecken acht duesent steens. Ofte wie d'selve an gerichtspersonen ofte stadtsdienaren wederstaet met drigimenten, mestrecken ofte wondingen, sal breecken xx^m steens, ende daerenboven arbitralick met apprehensie gestraffet worden.

Dat vierthynde capittel.

Van kosten ende litis expensen.

1^e artyckel.

Die den anderen lichtveerdichlick wth onbedachte temeriteijt calumnioselick oft door contumacie ofte om den anderen te travailleren in rechte betrecket sonder wetlicke actie te hebben, ofte die de termijnen retardeert, ofte anders in onrecht wordt bevonden ende daerover sijn versueck wordt ontsecht, die sal mede inde costen worden gecondemniert.

II

Item de sick calumnioselick verweret sonder rechtmetige defensie ende exceptie te hebben dan om een ander sijn goet te onthouden oft sijn gelt oft betalinge te vertrecken ofte het sijne te scande te maken, die sal mede gecondemniert worden inde expensen.

III.

De oncosten, de vallen op een incident, t'welck met een jnterlocutoir wordt beslichtet, voor de decisie des principalen, daervan salmen den verlieser mede condemnieren inde costen desselven jncidents ofte ten minnesten salmen de oncosten reservieren tot wtdracht der saecken.

III.

Daermen geen temeriteit noch contumacie dan enige billicke oorsaecken van ignorantie ofte diversiteit van rechten, oft daer een process dient tusschen na bloetsverwanten, ofte daer een parthie halfbewijs hebbende presentiert in supplement des bewijses zijn eedt, ofte daer bijden parthien geen costen worden ge-eijschet, daer mach 't gerichte de costen compensieren.

V.

Maer daer sulcke oorsaecken van equiteit niet en militieren, daer sullen de costen volgen het principael, doch alle tijt tot moderatie vanden gerichte, ten eijnde dat allene de nodige costen worden gepassiert na advenant dattet gerichte weet de temeriteit vande gesuccumbierde groot ofte cleijn gewest te sijn, volgende den richtsnoer bijde heren van Overijssel inde reformatie opte gerichtscosten gestelt.

Het vyftynde capittel.

Van momberscappen.

1 artyckel.

Onder de officien van een christelicke overicheijt is niet de minneste, opsicht te dragen opte personen van weeskinderen ende derselve goederen ende mede opte opvoedinge ende educatie van d'selue, daeromme so wanneer verstarff geschiet van man ofte vrouwe, die onmondige kinderen nalaten, sal de magistraet nade maentstondt binnen iaer ende dach den lancxtlevende van des gericht's wegen doen ondermanen ende gebieden een rechtmetich jnventaris over te geven van alle nagebleven replicke ende onreplicke goederen, jnschulden ende wthschulden, so als de gewesen sijn ten tijde als de eerstafflilige levendich ende doot is geweest, ende so als de lancxtlevende de gewegen sal sijn te besweren, ende doen deselue in het weseboeck scriven, opdat de weskinderen niet en worden vercortet ende tot haer mondige iaren comende, mogen bijden gerichte seeckerheijt vinden van haers olders erffnisse.

II.

Item daer vader ende moeder beijde starven ende onmondige kinderen nablijven, daer sullen de borgermeesteren treden van des gericht's wegen int erffhujs ende doen alle de nagebleven goederen ten overstaen van twe oft drie der naeste vrinden ten beijden sijden jnventarisieren ende in het weseboeck registreren, stellende daerover momberen wth de naeste bloetsverwanten ten wedersijden; ofte so daer geen bequame

bloetsverwanten en waren, anderen wth de borgerije, om der wesekindren goederen naden jnventarijs te administreren ende van der kinderen onderholt bij advijs vande schepenen te disponieren ten besten orber vande kinderen.

III.

Ten ware de olders bij haer levent in haer testament selfs mombaren hadden verordent, die bijde magistraet geconfirmiert sijnde, sullen de naeste sijn totte momberscap; ende de sunst anders vande magistraet tot mombes over wesekinderen wordt gecoren, sal des niet mogen weijgeren bij verbuerte van acht dusent steens ande stadt te breecken.

III.

De mombaren sijn gehouden in drie dingen: t'weten om een oprecht gerichtlick jnventaris wth het weseboeck altoos so wanneer nodich te kunnen verthonen; om te cavieren ende te verseeckeren der wesekinderen goederen niet te verquaden, beswaren ofte alienieren sonder nootsaecken ende buten authorisatie vanden gerichte, wthgenomen verderfflicke waren; ende ten darden om alle iaren voordien gerichte vande administratie reeckeninge te bewijsen.

V.

De wesekinderen sullen bijde magistraet worden gedrongen haer mombaren te gehoorsamen ende sullen blijven inde momberscap tot xxv iaren, ten ware dat sij eer hijlickten oft bijde magistraet worden verclaert eer wijs genoegh te wesen, haer selfs goet te regieren.

VI.

Al wat onmondige kinderen contraheren ofte met iemande handelen buten den momber, sal crachteloos ende van onweerden sijn; ende die met een onmondich wesekint coopslaget ofte eets verbutet ofte denseluen eets affhandich maect, sal der stadt daerenboven breecken iii^{m} steens.

VII.

So de naeste vrunden van wesekinderen woenden buten der stadt jurisdictie, so mogen evenwel d'selve tot momberen worden gestelt, als sij allene cautie presteren om alle iaren hier voordien schepenen reekeninge te doen ende tendes de momberscap alhier voorde administratie te respondieren ende alles so den weeskinde toestaet te restitueren.

VIII.

Een man ofte vrouwe, die weder hijlicket, alleer hij sijn weeskinderen van sijns overleden vaders ofte moeders goet heft erffutinge bewesen, die breecket vijff dusent steens, ende sal evenwel met penen daer-toe geconstringiert worden.

IX.

Een moeder ofte bestemoeder mogen oock well tot momberen van haer eijgen ofte van haer kinders wesen worden gestelt, so wanneer als sij niet weder hijlicken, ende als sij onbesproken ende vrom van leven sijn.

X.

Daer wesekinderen sijn, die van haer olders geen

goederen beërven, daer salmen den genen, die vande ouders noch inden leven is, de kinderen bevelen op te brengen als wesende een ieder schuldich zijn eijgen kinderen te voeden, mits dat nochtans de schepenen, so veer als het borgerkinderen sijn ende het verstarff hier gevallen is, sullen de goede hant daeraen holden om de kinderen te recommandieren ande elemosiniers om behulp tot haer nootdrufft ende van een ampt te leren.

XI.

De administrerende momber sal vande administratie iaerlicx genieten nade grootheijt vande goederen, een, twe, drie ofte meer olde schilden, tot der schepenen kentenisse.

XII.

Item die niet wijs genoegh sijn haer eijgen goederen te regieren dan haer goederen onmatelick verquisten, vercoopslagen ofte onnuttelick toebrengen, dien salmen bij raedt vande naeste vrunden ontomberen ende wth de momberscap setten ende haer interdictie doen van haer goederen niet meer te administreren; ende daerbeneffens salmen over de karccke publicatie doen ende voor het raethuijs anslach, dat d'selue een stadtkint is gemaect, ende dat na dato van dien niemants hem sal lenen ofte borgen ofte enige handel met hem driven, die bundich sal sijn ofte daerover men recht sal doen; ende denselven salmen van gericht's wegen weder een momber stellen.

XIII.

Item de vermits crancksinnicheijt, olderdom ofte

simpelheijt ofte andersins impotent sijn haer goederen te regieren, die sullen de schepenen oock versien van momberen na des persoens ende der goederen gelegtheijt; interest enim reipublicae, ne quis re sua abutatur.

Dat sestiende capittel.

Vande successien der erffnissen ab intestato.

1 artijckel.

Die erffnissen vallen twyvoldich: eerstlick nade linie ende graedt des bloedes van den genen, die sonder testamentsdispositie deser warlt overlijden, ende ten anderen door testamentsdispositiën; ende alwaer off voor soo lange een bestendige testamentsdispositie voor handen is, daer heft de successie ab intestato geen plaetse.

II.

De linie is drijerleij: t'weten de nedergaende linie vande kinders ende nacomelingen, ende de opgaende linie vande olders, ende de collateraell linie ofte sijtvall van susters ofte broeders ende die daarvan hercomen.

III.

De graet is de naheijt ofte affmetinge vande naheijt in elcke linie; gelijk inde opgaende linie sijn vader ende moeder inden eersten graet ende bestevader ende

bestemoeder inden anderden graet, ende so voorts opgaende; jnde nedergaende linie sijn de kinderen inden eersten graet ende kindeskinderen inden tweden, ende so voorts nedergaende; jnden sijtval sijn broeders ende susters inden eersten graedt ende susters- ende broederskinderen inden tweden graedt, ende so voorts.

III.

Een man ofte vrouwe, starvende sonder testaments-constitutie ende nhalatende wetlicke echte kinderen, die ervet sijn nablivende goederen, replick ende onreplick, op sijn kinderen, diemen oock niet can ont-erven ofte van sijne erffnisse wthsluten, sonder bij testamente wth te drucken ende te bethonen ene vande oorsaecken ofte diergelijcke, daeromme men na de rechten sijne kinderen mach onterven.

V.

Doch mach een man ofte vrouwe, hebbende echte kinderen, wel van sijn goederen bij testamente disponieren ende daarvan het ene kint wel meerder geven als het ander ende oock andere vrunden, armen ende enen iederen well legaten ofte erffdelen bespreken, als hij allene sijnen kinderen nalaet haer legitima.

VI.

T'verstane dat legitima is, so wanneer alsser vijf oft meer kinderen sijn, so moeten de olders haer kinderen nootwendich nalaten de helfte vande erffnisse, namentlick elcx kint een rechte anpart vande helfte na het getal der kinderen, ende alser vier oft minder kinderen sijn, moetmen nootwendich den

kinderen anbeërven het dardendeel vande erffnisse, vrij boven alle schulden ende swaricheijden, twelek moet geschieden titulo institutionis als erffgenaem.

VII.

Item man ofte vrouwe starvende sonder testamentsdispositie ende sonder echte kinderen, die ervet sijn goederen *a*) op sijn ouders, diemen oock niet mach onterven sonder haer legitima bij manieren voorscr. achter te laten.

VIII.

Daer geen lijffserven noch geen ouders worden nagelaten ende geen testament gemaect, daer succedieren broeders ende susters, mits dat gehele broeders ende susters sullen intasten met voller hant ende halve broeders ende susters met halver hant.

IX.

Item daer broeders ende susters met verstorven broeders ende susters kinderen de naesten sijn, daer sullen de verstorven broeders ende susters kinderen staen in plaetse van haer ouders inde stammen.

X.

Item daer geen broeders ofte susters inden leven sijn, dan allene broeders- ende susterskinderen, die sullen t'samen tot haer oems ende moijen succedieren inde hoofden elcx gelijcke na ende niet inde stammen volgens de keijserlicke constitutie; doch in sulcken valle sullen halve susters oft broeders kinderen met halver hant intasten als voorscr.

a In het HS. staat tusschen de woorden „sijn goederen” en „op sijn ouders” abusievelijk nog „op sijn guederen”.

XI.

Een vrouwe is so na te erven op haer onechte als op haer echte kinderen, off die oock schoon in overspul ofte bloetscande waren gewonnen; ende niet tegestaende dat na riguer vande keijserlicke rechten sulcke kinderen oock van haers moeders erffnisse worden wthgesloten, so sal nochtans nade naturele æquiteijt ende naden olden costuem sulcken kint, als geen schult hebbende aen sijns moeders sonde, vande moederlicke successie niet worden wthgesloten.

XII.

Een man ofte vrouwe is naerder te erven op sijn kindeskinderen als op vader ofte moeder ende oock op kindes-kindescindren als vader oft moeder.

XIII.

Een man ofte vrouwe is naerder te erven op sijn broeder ende suster als op bestevader oft bestemoeder.

XIII.

Een man ofte vrouwe is naerder te erven op sijn bestevader oft bestemoeder als op sijn oem oft mojje.

XV.

Een man oft vrouwe is naerder te erven op sijns broeders oft susters kinderen als op sijn oem ofte mojje.

XVI.

Een man ofte vrouwe is naerder te erven op sijns oems ofte mojjen kinderen als op sijn oldeoem ofte oldemojje.

Dat seventhynde capittel.

Van testamentsdispositien en de lyftuchten.

1 artyckel.

Alle borgeren, borgerschen ende jnwoneren, de vrije luden sijn, hebben de gerechticheijt om niet allene haer vrije goederen bij haer leven na haren wille in eigendom te gebruijcken, dan oock bij testamente ofte lijftuchte daervan te disponieren, hoe die na haren dode sullen vallen, twelck een recht effect ende vrucht is van volcomen eigendom ende naturele vrijeheit. Ende men is een vrij mensche niet hoger schuldich dan te volgen het ordel sijns laesten willens, die een vrij mensche so seer competiert, dat hij d'selue niet mach renuncieren noch sick selffs benemen. Ende oock mach een ieder sijn testament ofte wterste wille so vaecke veranderen ende wederroepen als het hem belijft, ende het laeste testament dodet altijd het eerste.

II.

Die van enich erffgoedt bij testamente wil disponieren, die moet sulcx doen voor twe schepenen solenelick ende laten 't selue bescriven inhet gerichtshoeck, ende daertoe wordt niet vereijschet starckheijt des lichaems dan allene volcomen verstandt ende goede memorie ende de vrije wille des testatuers; dan van tilbare goederen machmen disponieren voor twe loffweerdige geërfde borgeren, so veer als het die voortbrengen anden gerichte ende latent opteijckenen int gerichtshoeck.

III.

In tijden van pest, als de borgermeesteren oft sche-

penen niet willen gaen bijde crancken, so mach de crancke zijn wterste wille bijden predicant oft bij notaris ende getugen ofte voor twe ofte drie nabueren oft andere burgeren verclaren; ende so die predicant, nabueren oft borgeren voorts op staende voeth laten die dispositie in des gericht's protocoll antejckenen ende verclaren bij haer borgereedt ende hoochste waerheijt, dat de crancke testatuer sulckes met goeden verstande heft verordent als sijn laeste wille, so sall de dispositie so bestandich sijn als off die voor twe schepenen ware wthgegaen.

III.

Item een borger oft borgersche, die buten landes cranck bevolle, mach d'selue wth nooth sijn testament oprichten voor notaris ende getugen ofte voordien richter ofte pastoer aldaer, wthgenomen van erfgronden.

V.

Een ieder mach oock bij lijftuchte het vruchtgebruick van sijn goedt vergeven gedurende het leven des lijftuchtenaers, als hij daarmede de legitima der kinderen ofte der olders niet en crencket, ende daervan blijft den eigendom bijden erfgenamen des testateurs; ende sulck goedt mach de lijftuchtenaer int gebrueck niet becomen voor ende aleer hij eerst sufficiente borge sal hebben gestelt onder gerichtlick jnventarijs, omme het goet niet te vervremden noch anders te gebruijcken dan als een goet vader des hujsgesins sijn goet behoort te gebruijcken ende om d'selue onverquadet tendes de lijftucht weder anden rechten eigenaer ofte sijnen erfgenamen te doen comen ende restitueren.

VI.

Daer ener de lijftucht becompt van alle die guederen bijden testatuer metter dooth ontruijmt, daer sal de lijftuchtenaer de schulden betalen vanden geredesten gelde ende goederen des affgestorvenen, man ofte vrouwe, hem te lijftuchte gegeven, sonder enich erffgoet te mogen vercopen anders als mit voorgaende consent van schepenen ende raedt, den rechten eijgenaer oft erffgenamen daerop gehoort. Maer daer een lijftuchtenaer maer een deel vande erffnisse in lijftucht vercrijcht, daer is de lijftuchtenaer vrij van de personele schulden des erffhueses ende behoeft geen meer schulden oft lasten vande erffnisse te dragen dan als het lijftuchtsgoet realick anhangen ende de onderholdinge van dien aengaet, die de lijftuchtenaer moet besorgen ofte de scaden bij versuemenisse van dien vallende den eijgenaer vergoeden.

VII.

Item man ende wijff sullen malcandren mogen betuchtigen in alle oire nagelaten goederen, den kinderen oire legitima titulo institutionis als bovengescreven voorbeholden, van welcke legitima nochtans vader ofte moeder den kinderen naer hare conditie tot haren mundigen oft hilickbaren iaren, ofte tot datse hare cost winnen connen, onderholde de vruchten genieten sullen.

VIII.

Item daer iemande lijftucht oft legaten oft donatien worden gemaect, daer die schulden meerder als de erffnisse bedragen, daer sullen de gene, die de lijft-

tucht, legaten ofte donatien begeren te genieten, die schulden annemen ofte vande lijftucht, donatien ende legaten affstaen; nihil enim intelligitur esse in hæreditate, nisi deducto ære alieno.

Dat achtynde capittel.

Van erffscheidinge.

I.

Alwaer in onser stadts jurisdictie een verstarff geschiet, daer mogen de erffgenamen nade maentstont erffscheidinge vorderen op seecker besworen inventarijs van den genen, die het erffhuijs besidt ofte daerinne is gebleven. Ende so veer 't verstarff geschiet tusschen man ende wijff, so sullen de erffgenamen vanden man voorwth nemen des mans geweer, klederen ende clenodien, linnen ende wollen tot sijnen lijve behoort hebbende, ende daerentegens sal de vrouwe ofte hare erffgenamen voorwth genieten der vrouwen klederen ende clenodien, oock tot haren lijve gemaect ofte gebruijckt; dan in andere erffscheidingen sullen gelijke erffgenamen tot het ene so na wesen als tot het ander, ende wesmen met lotinge niet can vergelijken, salmen met gelde even goet maecken so vele doenlicken.

II.

Mits dat nochtans tgeweer van een borger ofte jn-woner niet sal erven buten der stadts jurisdictie dan

opte naeste manspersoen binnen der stadts jurisdictie wonende.

III.

Alle kinderen, die tot haer olders erffnisse vermenen ter erffscheijdinge te gaen, die sullen weder inbrengen al 't gene, so sij voorhen in houwelicxe vorwarden oft op haer verstorven vaders oft moeders goet hebben ontfangen, ten ware dat sij met haer houwelicxe gifte ofte methet gene, so sij ten ansien van dien voorhen hebben genoten, wolden affstaen, daertoe sij haer verkiesinge hebben; dan so de kinderen wth enige andere oorsaecken van haer olders eets hebben opgenomen ofte haer olders eets schuldich sijn, daervoer moeten sij als andere debiteren responderen.

III.

De kinderen, die voorhen ten houlick hebben gegregen landen, hueseren, renthen ofte andere erffgronden ofte erffgoederen, die sullen d'selue in specie weder inbrengen; dan so d'selve voorhen inde houwelicxe vorwarden sijn geëstimiert ofte op seeckere weerdie gestelt, so hebben de kinderen haer kuer, oft sij de goederen in specie ofte de voerige estimatie weder willen inbrengen.

V.

So de boedelhouder ofte die gene, die het erffhujs besidt, verweijgerde den medeërffgenamen een besworen jnventarijs te geven ende erffvtinge te doene, so sal d'selue na voorgaende verhoer ende condemnatie van rechte daertoe met penen ende censuren

worden geconstringiert; ende die ontrouwelick in een onverscheijden erffhuijs wordt bevonden te verkieren, sal sijn erffdeel verliesen, ofte de schepenen mogen van gericht's wegen inden erffhuese treden ende doen alle kisten ende kantoren openen ende alles bescriven, so sij daerinne bevinden, ende procedieren tot gebuerlicke erffscheijdinge bij vergelijkinge ende lotinge van alle het gene, so inden inventaris begrepen is.

VI.

Item 't gerichte sal geen erffnisse wth der stadts jurisdictie laten volgen voor ende aleer de anwesende erffgenamen het erffhuijs sullen hebben verborget voor alle bespreck, die van meerder erffgenamen ofte van enige andere creditoren binnen iaer ende dach ende binnen de tijt van prescriptie opten selven erffhuese solden mogen vallen.

VII.

De erffnisse wil bespreken ende binnen landes is, die sal sulckes doen binnen iaer ende dach na het verstarff, dan die wachtet over iaer ende dach, sal niet verstecken sijn binnen de tijt van prescriptie, dan sal de possessie moeten winnen. Maer die buten landes is ende van het verstarff niet en weet, die sall sick niet mogen versuemen.

VIII.

Als man ende wijff in echtscap treden, so sitten sij voorts nade trouwe, inder kercken ofte voordien gerichte solemnelick gedaen, ende nade bijslaep in gemeenscap ende samwinninge der goederen ende nijet eer; ende daeromme sijn de goederen tusschen man

ende wijff bij verstarff halff ende halff, ten ware bij huwelicxe vorwarden anders ware overgecomen.

IX.

Man ende wijff, hebbende gebuerte bij malcanderen ofte niet, sullen geen goederen mogen vervremden ofte beswaren dan t'samenderhant ende bij gemeen consent, ende alle schulden, die man off wijff ofte elcx besonder voor ofte staende huwelijk hebben gemaect, salmen met rechte aen haer bejider goederen mogen verhalen, doch een wijff sall staende houlick geen sculden mogen maecken buten consent van haer man dan allene in saecken, daerinne sij coopmanscap hanteert.

X.

Waerover oock hoochnodich te observieren den olden artijckell, als dat een man sonder sijn vrouwe ende eene vrouwe sonder haer man geen overdracht mach doen van erfflick goedt, dan dat man ende vrouwe t'samen behoren over alle overdrachten gelijklick consent te dragen ende met hant ende mont sulck consent ende wille voordien gerichte te bethonen ende wth te drucken.

XI.

Waer een verstarff geschiet, daer wordt het erffhuijs gehalten ende aldaer moetmen de erffnisse ende erffscheijdinge versuecken, winnen ende verliesen.

XII.

Alle erffgenamen, die het erffhuijs ofte enige erffnisse anveerden, sijn schuldich de schulden des erffhuses te betalen, all beliepen de schulden oock meer als het goet bedraecht.

Dat negenthijnde capittel.

Van coop, vercoop, voercoop, naercoop ende medecoop.

1° artyckel.

Alle coopmanscappen van erffgoederen sullen geschien met vrijen willen der contrahenten met stipulatie ende sullen worden voltogen met leveringhe ande sijde des vercopers ende met bethalinghe ande sijde des copers na de vorwarden ende conditien, die daervan gemaect zijn ende de daervan blijcken ofte be-
toont worden.

II.

Mits dat nochtans niemants directe ofte vollencomen eijgendom van enich eijchelick onbeweetchlick goedt, pachten ofte erfflicke servituten ofte gerechticheijden can vercrigen als met gerichtlicke overdracht ende versegelde breven van dese stadt, opdat daerdoor de alienation der goederen ende oock alle fraudulentien, die inde coopmanscappen ende transporten der goederen vele geschien, voorde gerichten te meerder mogen worden geopenbaret.

III.

De beesten oft enige andere mobele waren vercoopt, die sal die oprecht, so als die voor coopmans goedt mogen bestaan, leveren.

III.

Die erffgoedt inder stadts jurisdictie gelegen will vercopen, die sal sulcx drie Sondagen over de karccke veijl bieden, ende so veer daerentusschen geen borger

noch naest-geërfde noch maechscap oft wthebber compt om 't selue goet te copen, so mach de eijge-naer 't selue goet vercopen tot sijnen schoonste aen wtheemschen ten meesten prijse sonder enige naercoop.

V.

Averst daer voorhen geen vejlinge over de karcke geschiet ende iemants naercoop van enich vercoft erffgoedt will nemen, die moet sulcx doen binnen drie dagen, nadat hij vande vercopinge eerst sekerheijt vernomen heft bij zijn eedt; ende die naercoop wil nemen, die sal sick vuegen bijden gerichte ende laten den naercoop antejckenen ende den vercoper ende eerste coper den naercoop insinueren met anstemminge van enen rechtdach opten volgenden dach, met erlegginge vanden wijncoop ende met genoegsame verborginge vande bethalinge der coopenningen op sulcke conditien ende termijnen als voorhen bescheijden, daarvan vercoper ende coper sullen verclaringe doen bij haer eedt, des sal de naercoper oock den eersten coper genoegsaem verseeckeren vande jndemniteit, allet welcke opten rechtdach ten wedersijden bij genoegsame acten sal worden affgedaen.

VI.

T'verstane so daer meer waren als ene, die naercoop van enich vercoft erffgoet versochten, ende om de preferentie van dien worde gecontendiert, so sullen de naeste wesen eerst de gene, die inhet selve goedt mede sijn geërvet ofte gelandet, ten anderden, die daer naest an grensen, ten darden, die over 't selue goedt hebben besegelde breven van pantscop, versettonge ofte renthen, ten vierden een borger voor

een wtheemscher, doch in valle van oppositie sal een wtheemscher ofte oock een borger, die alhier borgerwijse niet en resiadiert, geen preferentie van naercoop hebben te genieten.

VII.

Die erffgoedt overdracht ende verswijget de pachten ofte enige servituten daerop liggende, die bedriecht sijnen copen ende sal ande stadt verbueren de broecke in het kuerboeck daerop staende; ende in dien valle sal de bedrogen copen sijn verkiesinge hebben, off hij voorde verswegen pachten ende servituten vergoedinge will ontfangen dan oft hij sick des coops will ontslaen.

VIII.

De schepenen sullen over geen overdracht staen van vrije goederen op hoffhorige lueden, noch over goederen, die vercoft sijn van minneriarigen buten der momberen consent ende des gerichtes decreet, noch over vercopingen, daervan de vercopen kan bijbrengen, dat hij over de helfte bedrogen is.

IX.

Van tilbaer goedt valt geen naercoop dan wel medecoop ende van erffgoedt valt geen medecoop dan wel naercoop, als hier boven verhaelt; dan alsser op marcktdagen enich tilbaer goedt wordt vercoft in bijwesen van andere borgeren, daer mogen de bijwesende borgeren, die den coop hebben gesien ende gehoort, den coop mede nemen, bij aldien sij den eersten copen op staende voeth elcx voor sijn quota de coopenningen wederkieren.

X.

Wie goederen vercoft, daeraen gepandet ende geweldiget ofte die onder executie staen, die sal an der stadt verbreecken m^{m} steens ende sal de vercopinge evenwel onbondich sijn; ende de coper sal niet mogen leveren ter tijt ende so lange als hij 't selue goedt vande executie niet sal hebben gevrijet.

XI.

Die oock goederen coopt van kinderen, maechden oft knechten, die sijn haer ouders oft brootheren hebben ontvuert, sal d'selue sonder enige vergeldinge weder moeten overgeven als oock alle de gene, de gestolen goet coopt, ten ware de gestolen goederen van een mondige persoen op een vrije iaer- oft weeckemerckt ofte van een gesworen wthdraechster waren gecoft, jn welcken gevalle de coper, affirmierende bij sijn borgereedt, dat hij niet heft geweten dattet goet gestolen was, sal 't goet niet behoeven weder over te geven voor ende alleer 't gelt, so hij daervoor betaelt heft, hem eerst wedergegeven sal sijn.

XII.

Die enige mobele goederen coept, die der karccke ofte stadt ontvremdet sijn, die sal die oock weder restitueren sonder vergeldinge ende daerenboven arbijtralick daerover gestrafft worden, als oock de gene, de sijn goederen mobil ofte immobel vercoft tot bedroch van sijn creditoren, de coop sal van onweerden sijn.

XIII.

Daer een goet meer dan eenmael wordt vercoft,

daer sal de gene de naeste wesen, die eerstmaels de leveringende ende possessie daarvan vercrijcht, ende die vercopper sal straffbaer sijn naden artijckell van het kuerboeck.

XIII.

Die voorcoop doet, t'weten die enige rogge, visch ofte andere waren coopt alleer die ande marckt compt, om d'selue weder te vercoppen, die sal der stadt breecken thijn pont; ende so d'selue sulcx meer pleecht, sal hij boven de voorscreven broecke noch arbitralicken worden gestraffet.

XV.

Die vuyl oft stinckent vleijch ofte visch ter marckte brengt, die sall breecken thijn pont ende dien sal de marckt worden verboden. Ende niemants sal enige waren vercoppen, daertoe men gewichte ofte mate gebruijckt, als bij geijckede mate ende gewichte, bijde pene van twe dusent steens.

XVI.

Man oft wijff, die op een marcktdach enigerhande waren coopt sonder dach van bethalinge te bescheijden, die sal met greden gelde betalen, ofte de vercopper sal sijn ware mogen holden ofte sijnen copper daervoor executieren tot sijn verkiesinge.

Dat twintichste capittel.

*Van huysshure, woningen, mande gebruyck ende
scheydinge van hoeseren.*

I artyckel.

Alle de gene, die hoeseren, schueren ofte cameren verhueren, die sullen die wantdicht, dackdicht, duerdicht ende vensterdicht maecken ende holden; ende de huerpenningen salmen op elck half iaer voorde helfte bethalen, so veer des anders inde huervorwaerden niet is bedongen.

II.

Die huere genieten will, sal d'selue met huercerteren ofte metter daet ofte twe geërfde borgeren oft huijsluden bewijzen; ende bij verstarff des huerlinx ervet de huere opten erfgenamen. Ende een huerer mach buten consent des eijgenaers het verhuerde goet aen andren niet weder verhueren, ofte de eijgenaer mach sijn interesse anden huerer verhalen ende oock 't gehuerde goet ter rechter tijt van het gebruyck weder aen hem nemen tot sijn verkiesinge. Ende daer huere ende coop over een goet concurreren, daer gaedt de huere voor coop.

III.

So wanneer opt versueck vanden huerer de verhuerer weijgerich ofte versuemich wordt bevonden het verhuerde huijs, schure ofte camer wantdicht, dackdicht, duerdicht oft vensterdicht te maecken ofte andere nootwendige gebreken, die daeraen sijn gevallen, te reparieren, so mach de huerer sulcx den schepenen andienen ende betonen; ende in dien valle sullen de

schepenen den verhuerder gebieden die nootwendige reparatien binnen seeckeren tijt te volbrengen ende den huerer nade expiratie des tijts van des gericht's wegen vergunnen de nootdriftige reparatien selffs te volvoeren ende die costen tot goede reeckeninge weder ande huerpenningen te mogen corten.

III.

De hueseren ofte landen int gemeen besitten, die sullen d'selue elcx na haer quota vreesamelijk gebruijcken; ende so iemants vande mande eijgenaers, minder hebbende als een vierdeparth, sijn anpart begerde te verhueren ofte te vercopen, die sal sulcx eerst sijn medehuijsgenoten aanbieden te verhueren ofte te vercopen, ofte de medeeijgenaers sullen so well de naerhuere als de naercoop mogen nemen als sij so vele daervoor tot der schepen oft nabuer seggen willen geven als een ander.

V.

Daer jemants, die met een ander erfgoet besidt, immers gescheijden will sijn van sijn parthie voorscr., so sal de gene, die de scheijdinge andringet, gehouden sijn 't selve goet op enen behoorlicken prijs ende termijnen te setten voordien schepenen inder tijt ende 't selve alsdan sijn parthie doen anseggen, d'welcke binnen vierthijn dagen daerna verclaringe sal doen, oft hij 't goet voordien prijs, daerop het geseth is, annimpt ofte niet. Ende in geval hij sulcx binnen de tijt niet doet, so salt de eerste setter mogen holden voordien prijs, daerop hij het gesettet heft, mits doende ten wedersijden verseeckeringe voorde cooppenningen naer behoren.

VI.

Niemants sal enige dueren mogen holden tegens eens mans hoff ofte plaetse, daer hij niet meer landes heft dan de drupte, noch oock geen opgaende vensteren breder als anderhalven voet.

VII.

Item niemants sal binnen der stadt enich huijs, schure ofte getimmer mogen affbreecken ende wth der stadt vueren aleer hij den schepenen cautie heft gestelt binnen iaers een beter daer weder op te timmeren, bijde pene van xv^m steens, ende evenwell 't getimmer hier te laten.

VIII.

Niemants sal buten der stadts grafte mogen timmeren buten oorloff vanden schepenen, bijde pene van thijn rijnsche gulden, ende evenwel 't getimmer weder affbreecken.

IX.

Alles wat in een huerhuijs, schure ofte camer vanden huerer wordt gebracht, dat wort verstaen voorde bethalinge der huerpenningen swigende verbonden te sijn ende mach oock daerwth niet weder worden verbracht voor ende aleer de huerpenningen niet en sijn betaelt ofte de verhuerer verseeckert; ende huijshure heft preferentie voor andere schulden.

X.

Die binnen der stadt wil timmeren, sal 't getimmer niet richten dan ter presentie van twe schepenen ende

twe der naeste nabueren, bijde pene van v^m steens, ende van tselve weder aff te breecken, op dattet getimmer niemande vande nabueren noch oock der gemeenthe ofte strate niet te na worde gesettet ende oock ordre inde rijge vande strate worde gehouden.

XI.

Alle getimmeren sullen drie voeten van malcanderen blijven ende elcx sal anderhalve voet van zijn gront liggen laten totte drupte ende om bij nooth van brant tusschen de hueseren met ledders ende emmers te cunnen comen; ende daer de nabueren accorderen haer drupten te betimmeren ende een middelgote te holden, daer sullen de goten so worden gemaect ende onderhouden, dat niemande daer scade bij lijdet, ende oock so starck datmen in tijden van brant daerop mach lopen, gaen ende staen.

XII.

Een ieder mach zijn drupte betimmeren, daer hij een opstaende gevel maect; ende niemande sal het middel vande strate naerder betimmeren als xvi voet, bij de pene van v^m steens ende van evenwel weder aff te breken.

XIII.

Men sal van nu voortaan niet mogen timmeren als in hart dack, des sal de stadt bethalen de vierde panne.

Dat XXI capittel.*Van malcandren wederwarck te doene.***I^o artyckel**

Die met malcandren in ene hoff ofte lant sijn gervet, die sullen d'selue elcx na sijn andeel in goede vredinge holden ten besten gebruijcken ende meesten orber; ende die aen malcandren sijn gelandet ofte naest den anderen grensen, die sullen den anderen wederwarck doen int bevreden van haer sijtvredinge; ende die ander straten oft gemene wegen strecken, sullen haer hooftuijnen maken, dat de ene nabuer den anderen geen scade aendoe ende de ene des anders gront niet te misbruijcke maecke noch twist veroorsaecke, want sonder goede vredinge geen goede nabuerscap noch eendracht gehalten can worden.

II.

Daerom de schepenen goede opsicht sullen dragen opte vredingen ende alle clachten die daerwth rijzen sonder vertreck beslichten, procedierende opte quade vreders als verdervers van haer nabueren met geboden van acht dagen tot acht dagen; ende na het tweede gebodt iemants in versuemenisse blijvende, sullen de schepenen de gebreecken van dien bestaden ende doen maken ende nemen dubbelt gelt wederomme tot haer eijgen profijt; ende de bescadichde sal daerenboven sijne scade bij ede mogen begroeten ende deselue ande quaetvredende parthie mogen verhalen met wthpandinge.

III.

Mits datmen nochtans niemants tot meerder vre-

dinge sal dwingen dan tot een gevlochten tuijn van vijftehalff voet hooch, recht int middel vande scheijdinge; ende de wederwarck van tuijnen versocht, de moet voertuijnen ende selfs veerdich sijn om sijn taux te maken.

III.

So wijt als iemants sijn erve betimmert, so veer sal hem sulcx in de vredinge te bate comen aen sijn thuijn te maken, ende wie den anderen te na vredet ofte timmert, sal der stadt breecken dre duesent steens ende sal des affdoen op der schepenen oculair inspectie ende rechtens kentenisse, die op costen van ongelijck daervan na der parthien bescheijt sal worden gevellet.

V.

Int leggen van straten ende groepen ofte waterrijmingen sal oock een ieder sijn nabuer wederwarck doen, ende niemande sal sijn strate ofte groepe hoger leggen als sijn nabuer buten oorloff der schepenen, bij verbuerte van twe pont ende van d'selue weder gelijck te leggen.

Dat XXII capittel.

*Van borgerscap te winnen vander borger
vryheyt ende eedt.*

I artyckel.

So jemande van buten incomende alhier begeerde

de borgerscap te winnen, sullen de schepenen eerst opte qualiteijt van denselven haer informieren ende eijschen certificatie vanden richter, daeronder hij voorhen heft gewoont, om te mogen weten van wat leven, conversatie, handel ende relligie hij voorhen is gewest ende wth wat oorsaecke hij van daer scheijdet ende voorts wat middelen ende beroepinge hij heft om sijn familie te onderhouden ende sijn borgerlasten te dragen ende besonder te vernemen, off hij den borgeren oock lastich sal vallen int alimentieren van sijn kinderen.

II.

Na wthvindinge van denwelcken de schepenen sullen denseluen annemen oft hem sijn versueck ontseggen, so als des bijde volle raedt sal worden gestemmet; ende so veer de raedt goet vindt denseluen voor een borger an te nemen, sal hij der stadt tot borgergelt betalen ses golden gulden, ofte somen hem voor het eerste iaer op een besueck annimpt voor inwoner, sal hij tot straetgelt betalen XIII st.; doch de gene, de an borgers dochteren ofte weduwen hijlicken, geven maer half gelt.

III.

Men sal geen hoffhorige St. Martensluden annemen tot borgeren, wthgesundert die opte vier heren hoeven ende inde Oostwijk wonen.)

III.

Enich borger ofte inwoner, die onderstaet vremdelingen hueseren, schueren, cameran ofte kelderen te verhueren buten voorgaende consent vanden sche-

penen, sall tot elcke mael breecken vijftijn pont ende de verhueringe sal daerenboven crachteloos sijn.

V.

De nieuwe borgeren sullen sweren desen eedt, t'weten dat sij getrouwe borgeren der stadt Steenwijck sullen wesen ende der hoge overicheijt ende den borgermeesteren in alle behoorlicke ende geoorloffde saecken gehoorsaemheijt leijsten der stadts welvaert te helpen vorderen ende der borgeren scade te helpen kieren ende sick mede nade plebisciten der stadt te regulieren.

VI.

Item niemande sal oock alhier borgerneronge mogen doen langer als een iaer, ofte hij sal de borger-scap, so de schepenen hem tot een borger begeren, moeten winnen. Niemande sal oock den opslach van sijn bewoonde hujs mogen gebruijcken, oft hij sal eerst de borgerscap hebben gewonnen.

VII.

Item hoffhorige lueden, die oock opte vier hoeven wonen, sullen den opslach vande meenthe niet mede genieten, want sij vande borgermeenthe affgescheijden sijn ende daer voor haer deel ande hoeven hebben gcregen.

VIII.

Het is oock een olde borgervrijheijt, daer enich borger ofte borgersche buten der stadt worde veronrechtet ende niet en conde tot ordinarijs recht geraecken, sal de magistraet denseluen te rechte helpen

met voorscriven ende oock so nodich desfals van wegen der stadt an hoger overicheijt reijzen om den verdructen tot ordinarijs treijn van rechte te helpen.

IX.

Een ingecomen borger verlieset sijn borgherscap, so wanneer hij wederom iaer ende dach buten der stadt heft gewoont ende hier binnen geen vuier ende roock gehouden. Maer een geboren borger verlieset sijn borgherscap nimmermeer.

Dat XXIII capittel.

Van preferentie ende concurrentie.

I artýckel.

Daer jemants sijn goedt voor sijne schulden verliet ofte voor de bare wthginck, sal het gehouden worden als besheer mit bespreck ende vervolch van dien opte beterscap boven de gerichtlicke versegelingen ende andere hijpotheken vande verlaten goederen te procedieren, also dat de gene, d'welcke het eerste bespreck ofte beslach doet ende int voorrecht is, den anderen creditoren sal worden gepreferiert ende daerna de tweede ende volgens voort de anderen in ordre des tijts als sij haer beslagen doen, reecknende de beslagen die op enen dach geschieden gelijcke na, het recht nochtans van tacite hijpotheken als huijshuren, lanthuuren ende anderen door de voorscr. beslagen onvercortet.

II.

Tot welcken eijnde de goederen bijt gerichte geinventarisiert ende vercoft ende de penningen daervan comende bijt gerichte verwaert ende een ieder wthgedelijt sullen worden naer sijn hebbende recht van preferentie, de oncosten nochtans bijden gerichte daerom gedaen voor eerst affgetogen.

III.

Item daer enich erffgoedt voor de wthgaende pachten liggen blijft, daerop salmen naer older gewoonte procedieren mit pandinge voor eerst anden schooff ofte pacht des goedes; daer nu hiervan geen volle bethalinge der verschenen renthen ware te becomen, so mach ant erffgoedt ofte gront naer atmaelsrechte gepandet ende sulcx te boecke gebracht worden.

III.

Van sulcke pandinge sal over ses weecken een opbedinge gedaen worden ende sal alsdan het gerichte daervan anden eijgenaers de scriftlicke wete doen ende daerinne verhalen de oorsaecke vande voorscr. pandinge.

V.

Indien de gedaechde opten sesweecksten dach de pandinge niet aff en doet mit gelt ofte mit rechte sal de gene, die also gepandet hadde anden gront oft het erffgoedt, geëijschent worden ende het gerichte sal van dien dach noch ene wete laten wthgaen aen alle de gene, die daer renthen wth hebben, te verstante diemen weet an hare personen ende diemen niet en weet met edicten ande drie naeste karspelskarcken, ende sal de voorscr. wete dienen over ses weecken na dato derselver omme dat de wthhebben alsdan inden ge-

richte erscheinen ende maecken enen here des goedes, daeraen in maten voorscr. gepandet is, beginnende vanden ioncxsten wthebber tot datter ene mijnet, d'welcke den oltsten voor hem gaende wthhebben moet voldoen ende bethalen een iaer renthen veriaert, een binnen iaers ende danoch het lopende iaer, blijvende nochtans den iongeren wthhebben ene ofte meer, die hare renthe moeten verlaten, wanneer se enen anderen, die older is, het goet laten antasten, hare weerlosse binnen iaer ende dach onvercortet ende voorbeholden, alsoock den eijgenaer; desgelijcken voor alle de renthen daermede het goet beswaert is, t'verstane de dre iaren voorscr., allet met refuijs van costen, so op d'selue atmalinge geschiet ende gedaen sijn.

Den xxvi^{en} Januarij sestienhondert ende negen sijn de voorscr. capittellen der gemene borgerie voorgelesen ende voorts nade gedane oplesinge bijde magistraet, meenthe ende minnermeenthe bestedicht, om voortaan voor een stedich ende vast recht geachtervolget te sullen worden.

De Borgermeesteren sijn dese:

Lucas ten Thoren.
Geert Luytgens.
Wolter Arens.
Willem van Swinderen.
Geert Hiddinck.
Wijbrant Jochims.

Meensluden:

Lubbert Jaspers.
Alt Tollinck.
Berent Jansen.
Roeloff Berens.
Peter Meus.
Wijbrant Harmss.

Minnermeenthe:

Harmen Roeloffs.
Jansen vanden Brijl.
Lucas Gotiens.

Arent Hendricx.
Evert Roeloffs.
Abraham Jansen.

Reformatie op het point van appel.

Also men bevindt datter dachlicx grote abusen geschieden int appellieren vande sententien voor dit gericht afgegeven, t'weten datter enige meer wth malitie ende om hare partije te trainieren ofte denselven tot een accort ende in costen te dringen als wth de gerechticheijt van hare saecke ande raet van Swolle provocieren,

So ist dat borgermeesteren, scepenen ende raedt, willende 't zelve so vele mogelick voorcomen, met advijs ende ten overstaen van hare gemeenten hebben gestatueert ende geordonniert, ordonnieren ende statueren bij desen, dat de gene, so van nu voortaan van enige sententien voor desen gericht afgegeven ande raedt van Swolle wil appellieren, allenigen ende buten scade van zijn partije, tegens welcken hij appelleert, de appellatie gelden, t'weten acht golden gulden, sal insetten ende oock allene voor alle wijdere costen borge stellen, ende de appellant sal alle costen, so over de appellatie mochten gaen, in valle de sententie bijden appellantrichterem wort geapprobiert, allene dragen, die duslange tot beijder partijen laste hebben gestaen. Ende daer de sententie bijden appellantrichterem wetlick, t'weten met advijs ende ten overstaen vande gedeputierden wth de raet alhier — dien de van Swolle sculdich zijn, daer sij swaricheijt vinden, te verscriven — mocht worden geretracteert oft geëmendiert, sullen de

costen vande appellatien na luyt d'selve sententie worden betaelt ende anders niet.

Aldus geresolviert opten raethuijse ter vergaderinge vande magistraet, meenthe ende minnermeenthe den xxvi^{en} Februarij 1616, ende is den xxvii^{en} daeraen volgende na voorgaende clocktreckinge vant raethuijs afgelesen.

Resolutie bij magistraet, meente ende minnermeente genomen den achten Martij 1625 tegens het bedelen bijder straten, ende is d'zelve den 9^{en} Martij na voorgaende clockslach gepubliciert in volgende manieren:

Borgermeesteren, scepenen ende raedt sampt meente ende minnermeente, acht genomen hebbende opte onordentlicke ende scandelicke bedelrien, de dagelicx hoe langer hoe meer toenemen tot ruine vande gemene ingesetenen ende marckelicke scade vande elendige armen, die nootsaekkelick onderhouden moeten worden, ende willende daerinne versien, doen mits desen wel expresse verbieden, dat na dese publicatie niemants van wat qualiteit hij sij sick sal verstolten bijder straten oft dueren om te gaen om enige almosen te bidden, begeren oft collecteren op pene, dat, so iemants totte twede oft darde mael dairop bevonden mocht worden, daetlick doorden stadtsdienders sal worden angetast ende in apprehensie gestelt; ende so oock enige borgeren ofte inwoneren bevonden mochten worden na dese publicatie eets anden bede-

laers te geven, sal tot elckemael verbueren ses stuvers, half tot profijt vanden armen ende half tot profijt vanden dienders, die d'executie doen sullen.

Ordre opt gebruik vande meente en het winnen vande borgerscap, ook ten dage voorscr. gepubliceert.

Oock is bijde raet, meente ende minnermeente eenparlicken geresolveert, dat niemants van buten incomende tottet gebruik der meenten sal worden ge-admitteert, oft sal eerst drie iaren borger zijn gewest ende de borgerscap gewonnen met vijventwintich golden gulden, dan een ander, die de gemeente niet begeert te gebruikken, sal, nadat van zijn qualiteit behoorlick sal zijn gebleken ende bijde raet angenomen, de borgerscap mogen winnen met ses golden gulden na older gewoonte, te verstane, dat de gene, de eerst incomen ende vermenen de meente te gebruikken, bij haer incompst niet meer sullen behoeven te geven als ses golden gulden ende na verloop vande dre iaren ende als sij de meente sullen antasten noch negentijn golden gulden.

Also de daechelicxe experientie leert, dat dickwils vele wetten door verloop van tijt verandert oft sunst door de duijsterheijt derselve geinterpreteert ende tot dienst vande onderdanen ende om onder denselven

onnutte kosten ende twisten voor te comen claerder wthgelecht moeten worden, soo ist dat borgermeesteren, schepenen ende raedt ten overstaen van meenthe ende minnermeenthe tot jnterpretatie vande navolgende poincten voor een onverbreeckelick recht hebben geordonneert ende gestatueert, ordonneren ende statuieren mits desen als volcht:

Ende eerst, also tot noch toe de vejlingen van alle immobile goederen met groote confusie sijn geschiet, oock geen seeckere ende vaste ordre is gewest, in wat manieren den naercoop genomen solde worden, alsmede gants onformlick, dat een ingeërfde oft naestlegerige voor het bloet solde zijn geprefereert,

So sullen van nu voortaan alle de gene, de enich erfgoedt hebben gecoft ende vercoft, haer met hare coopcedulen ant gerichte verveugen ende d'zelve aldaer overgeven, ten eijnde die de drie eerste volgende rechtdagen voordien ommestanders des gerichtes affgelesen ende de coop oft vercoop volgens oock tot twiemalen ant raethuijs met billiet geaffigiert mach worden.

Ende so ijnants den naercoop van sodanich vercoft goedt begeert te genieten, sal sick bijde eerste, tweede oft darde proclamatie jn sittenden gerichte oft daerentusschen anden burgermeesteren inder tijt angeven ende daervan acte te boecke doen stellen ende den copen ende vercooper daervan d'jnsinuatie doen.

Die nu also den naercoop neemt, sal bijde darde proclamatie voor 't gerichte erschijnen ende aldaer bij acte annemen des copers handt int geheel schadeloos te holden, oock daervoor sufficiante borge te stellen

tot des gerichtes discretie, alle welcke solemnitejten also bijden naernemer geachtvolget sullen werden op pæne dat de naercoop geen effect sal gewinnen.

Ende wie also den naercoop strijckt, sal de gerichtscosten daerover gegaen betalen sonder desfals anden vercooper oft eerste coeper eenige cortinge te doen.

Daert danoch gebeurde, dat twee, drie oft meer den naercoop versochten van een parcheel goedes ende over de preferentie vandien worde gecontrovertiert, so sullen eerst de naesten sijn die gene, die den vercooper in den bloede bestaen;

ten tweden de ghene, die int selve goedt sijn gërvet oft gegoedet;

ten darden, die daeran naestgelegen sijn;

ten vierden, die over het vercofte goedt hebben besegelde brieven oft rentverscrivingen oft gerichtscacten, bijde welcke jaerlixen pachten wth 't selve goedt sijn beloofd;

ten vijften, so eenich immobel goedt van een borger an een wtheemscher, dat is an so eener, die hier geen borgerrecht en heft, worde vercoft, so sal oock een borger inder stadt oft de vrijheijt residerende ende de voorgaende qualiteiten niet hebbende lestlick totten naercoop gerechtiget sijn.

Daert oock gebeurde, dat twe ofte meer wth cracht van bloetverwantschap totten naercoop contendeerden, salt gehouden werden gelijk de successien ab intestato gaen, t'weten dat de vande nedergaende linie de eersten sijn; ten tweden de vande opgaende linie; ten

darden de vande collaterale linie oft sijtvall tot achtersusterlingen, dat is suster ende broeder kints kinderen incluijs, sonder datter wijder bloed gerekent sal worden.

Daer oock twee ofte meer inde nedergaende linie over enigen naercoop controversie cregen, sullen de kinderen voorde kintskinderen ende so volgens de olste alsins voor de jongste zijn geprefereert.

Van gelijcken inde opgaende linie sal een vader oft moeder voor een bestevader oft bestemoeder den naercoop genieten, ende daer tusschen twe bestevaders ofte bestemoeders over den naercoop worde gecontendeert, sal de bestevader ofte bestemoeder van des mans zijt, als een goedt van man ende vrouwe is vercoft, voor de bestevader oft bestemoeder van des vrouwen sijt zijn geprefereert, ten ware het vercofte goedt van des vrouwen bestevader oft bestemoeder was hengecomen, jn welcken valle des vrouwen bestevader oft bestemoeder daartoe sullen zijn geprefereert.

Gebeurde het oock, dat in sijtvall tottèn naercoop van eenich vercoft goedt twe ofte meer daerover questie cregen, sal verstaen worden, dat de naeste inden bloede vanden vercoperen de naeste totten naercoop sal zijn, ende so twee oft meer even nae mochten sijn, sal de olste voorde jongste zijn geprefereert.

Mits dannaech daer twe ofte meer in sijtvall evenna sijnde tot enich goedt van man ofte vrouwe vercoft, ende de eene van des mans graet ende d'ander van des vrouwen graet mochte hencomen, sal mede verstaen worden, dat die van des mans graet hencompt ende metten tweden van des vrouwen graet even nae is, voor den-

selven sal worden geprefereert, schoon de van des vrouwen zijt de oudste mochte sijn, ten ware dat het vercofte goet van des vrouwen zijt was hengecomen, jn welcken valle de van des vrouwen sijt voordien tweden van des mans zijt ende met denselven even na sijnde, sal werden geprefereert, all waert oock dat de van des mans zijt de oudste ware.

So oock tusschen twe ofte meer, die int vercofte goet geërvet sijn, over den naercoop worde gedisputeert, sal de gene de naeste sijn, die vanden contententen het grootste deel int vercofte goet besittet.

Daer oock questie over den naercoop viell tusschen twee oft meer, die an een vercoft goet naest gelegen sijn, sal de gene de preferentie hebben I. die ten Oosten, ten 2^{en} ten Suiden, ten darden ten Westen ende leestlijk ten Noorden daer naest an gegoedet sijn.

So het oock gebeurde, datter questie viele over den naercoop tusschen twe ofte meer, die wth cracht besegeltheit oft door gerichtsacten, so sij over het goet hebben, daertoe pretendierden gerechtiget te sijn, sullen die de preferentie genieten, die versgelde rentverscrivinge over sodanich goet sijn hebbende, de oltste voor de jongste intredende ende volgens de gerichtsacten, mits dat oock de oltsten voorde jongsten sullen sijn geprefereert.

T'verstane danner dat weeshusen, gasthusen, leproeshusen, memoriearmen oft diergelijcke collegien genen naercoop sullen hebben te genieten.

Ende ten eijnde niemants vant recht van naercoop werde gefrustreert, sullen de ghene, die enich goet

hebben gecoft oft vercoft, hare coopbreven binnen viertijn dagen naden gecelebrierden coop int gerichte leveren, om als voren geproclameert ende den coop door billiet geaffigiert te werden, als bij pæne van drie goltgulden voor de eerste mael, ende so sij een maent wachteden, sal ieders van haer verbeuren ses goltgulden ende nae verloop van acht weecken sullen coper ende vercoper elcx hebben verbeurt acht goltgulden ende zal daermede de coop voor crachtloos gehouden worden.

Gelijck dan oock gene overdrachten door den burgermeesteren jnder tijt sullen werden angenomen van goederen, die vercoft zijn ende daarvan te voren gene gerichtlicke proclamatie als voren sijn geschiet.

Ende sullen oock alle coopen voor crachtloos ende van onweerden gehouden worden, daarvan voor ofte bijde darde proclamatie geen godspenninck opten raethuise inder armenbusse is betaelt.

Alsdan oock de vercoper alsins opt anholden vanden naercoper ende bijde naerneminghe gehouden sal zijn bij solemnelen eede te verclaren, de coop also sincere ende sonder eenige fraude geschiet te zijn ende voor sulcken prijs als de coopconditie daarvan sijn meldende.

Ende alsomen dagelicx bevindt, dat de coper ende vercoper den coop dickwils met groote wijncoopen beswaren, om daermede den naercoop te beletten, ende een naercoper vanden naercoop aff te schricken,

So sal van nu voortæn een naercoper geen hogher wijncoop schuldich sijn te betalen als boven ijeder goltgulden so inden coop sijn belooft een halven stuver,

ende so de verteringen minder sijn, sal de naernemer daermede oock mogen volstaen, ende so de copere ende vercopere hoger wijncoop daerop hebben gesettet, sullen sij het overige selfs betalen.

Reformatie opt poinct van appellatien.

Also de daeghlike experientie oock leert, dat vele personen appelleren ende ande magistraet der stadt Swolle provoceren vande sententien, voor desen gerichte affgegeven, meer om de executie een tijtlanck te ontgaen ende hare partije tot accordt te bewegen als om de rechtveerdicheijt van hare saecke te beweren, ende willende daerinne so veel mogelick versien,

So ist, dat borgermeesteren, schepenen ende raedt met advijs ende ten overstaen van meenthe ende minnermeenthe hebben geresolveert ende besloten, dat de gene, die voortaan van eenige sententie voor desen gerichte gepronuncieert wil appelleren, dat d'selve bouen de acht goltgulden van onkosten, ende de drie goltgulden voorde pronunciatie duslange ordinarie binnen de thijn dagen ingeseth, binnen deselve tijt noch tot behoeff vanden armen inde busse opt raethuijs sal geven ses goltgulden ende in valle d'selve jnder appellatie compt te succumberen, sal hij der stadt gebroocken hebben thijn goltgulden, blijvende sunst alle d'andere poincten mette reformatie den a) daerop gemaect in voller weerden.

a) Hier zal wel verwezen worden naar de Resolutie, afgedrukt bl. 247; en op de in het HS. opengelaten plaats zal men dan moeten invoegen: 26 Febr. 1616.

Reformatie over de communie der goederen
tusschen man ende vrouwe ende de succes-
sie van dien tusschen man ende vrouwe
ende derselver descendenten.

Oftet wel inden lande van Overijssel als oock inder stadt Steenwijck ende de vrijheijt vandien een gemeen recht is, dat man ende vrouwe, jn echte tredende ende hare trouwe nader ordonnantie der kercken volveurt hebbende, sitten in gemeenschap van goederen, ten ware andersints door houlixen vorwaerden was gestipuliert,

Soo ist dannoch datmen daeghlix bevindt, doordien verscheidene borgeren ende jnwoeneren oft derselver kinderen trouwen an personen in Vrieslant, Drenthe oft elders geërvet ende gegoedet sijnde, daer geen gemeenschap van goet en is, dat verscheidene proceduren ende questien daerover vallen, willende in Vrieslant, Drenthe ofte daer anders geen gemeenschap van goet en is, geen gemeenschap van goet toelaten, ende alhier inder stadt ende de vrijheijt vandien evenwel gemeenschap van goet genieten, waardoor de goede jngesetenen ten hoogsten solden werden vercortet,

Ende willende daerinne so vele mogelick remedieren ende sodane disputeren opheffen, hebben borgermeesteren, schepenen ende raedt, meenthe ende minnermeenthe geordonneert ende gestatueert, dat sodane, die in Vrieslant, Drenthe oft andere plaetsen geërvet ende gegoedet sijn, alhier geen gemeenschap van goederen sullen mogen genieten, ten sij deselve sodane goederen oock int gemeen jnbrengen ende als gemeene goederen laten scheijden ende deelen.

Reformatie over de tijt der bedieninge vanden
thesaurier ende boumeister.

Also de bedieninge vant thesaurierschap ende bouwmeisterschap duslange hebben ingegaen op Meije nade verkiesinge des raedes ende op Meije een jaer daernaer weder geëndicht ende het dicwils is gebeurt dat de thesaurier oft bouwmeister opte dach vande verkiesinge wth de raeth wort vergeten, so dat in sulcken valle de magistraet den thesaurier ende bouwmeister een geheel vierendel jaers tot grote discommoditeijt vande stadt wth de raedt moeten misten,

So ist dat burgermeesteren, schepenen ende raedt, meenthe ende minnermeenthe, willende daerinne versien, hebben geordonneert ende gestatueert, dat het thesaurierschap ende bouwmeisteramt van nu voortaan sal ingaen opte dach vande verkiesinge ende dan oock weder eijndigen.

Gelijck dan oock de thesaurier gehalten sal zijn alle jaer binnen ses weecken nade dagh vande verkiesinge sijn rekenschap te doen, ende ten eijnde sulx bequaemelick mach geschieden, sullen de burgermeesteren alle de twe laeste Woensdagen voordien keur opten raethuise compareren ende sal den thesaurier anden selven perfect register overgeven van alle de gene, die ande stadt schuldich sijn, ende sullen dienvolgens alle voorde volle raedt ontboden worden ende totte betalinge angemaent, ende so wie den laesten Woensdach niet betaelt, sal daervoor oft sij(n) borge realicken worden gepandet, ende de raedt sal den dach niet scheijden ofte alle stadtschulden sullen met gelde oft in veugen veuren verhaelt met panden, so

vanden principalen debiteur oft sijnen borge, zijn betaelt oft de thesaurier sal daervoor als sijn eijgen propre schult mogen responderen.

Oock is geresolveert dat die ghene, die des avonts voordien keur, tot keurmeister wordt geroepen, met niemants over den keur ofte wele hij sal kiezen ofte niet, oft vergeten ofte niet, sal mogen communiceren ende daerover geen consultie holden als des anderen daeghs met de gene, die met hem inden eedt staen ende over de keur opten raethuise blijven.

Ende ten eijnde men daervan verseekert zij, sullen de keurmeesteren so haeste sij ter bone geroepen sijn, bij eede verclaren daerover geen communicatie met iemants gehouden te hebben, ende daer iemants den eedt weijgerde oft met iemants daerover hadde gecommuniciert, sal in desselven plaetse daetlick een ander gecoren ende ontboden worden, ende sodane die sulx heft gedaen, sal daernaer niet weder totte keur geroepen mogen worden.

Aldus geresolveert ende bijde raet, meente ende minnermeente besloten den xii^{en} Majij 1626.

In kennis van mij:

E. TER STEGE.

Den 17 Febr. 1660 is bij de magistraet, meente ende mindermeente geresolveert ende alnoch vastgesteld, dat een keurmeister, so bij de boontreckinge ande keur blijft, voor datmael tot burgermeister, schepen ofte raedt niet gecoren sal mogen worden, blijvende de andere voorgaende resolutie onvercortet ende in haer weerden.

E. TER STEGE.

Sec:

DAT KOERBOECK DER STADT STEINWYCK.

Z. TER STEGHE, Secretaris.

(1 5 7 9).

Die peenen, broeken ende mulcten
van alle feiten ende ondadan, die gebueren indie
iurisdictione der stadt Steenwyck.

*Voirreede, begripende die oirsacken ende form van-
die veranderinghe des olden koerboecks.*

Den eersaemen, wiesen ende voirsichtigen heeren burgermeesteren, scepenen, raede ende meensluede der stad Steenwyck.

Nae dem die olde plebisiten der stad Steinwick, sonderlinghe vandie broeken, zeer ongeregelt confues ende onordentlick worden beuonden, mits dat die grote daetlicke feiten op cleine boeten, ende cleine verbaele delicten op groete broeken gestelt waeren, ende die feiten allene naedie wapenen sonder anschou vandie daeth worden gerichtet mit groeue ongelieckmeticheiden, die strideden tegens die æquiteit, redenen ende natuer, tot merckelicke confusien der iustitien ende besweernisse der wetholders, ende sulx all' voir lange tiden onder den borgeren stedige murmuratie, clachten ende wederspannicheit heft veroirsacket ende vuele vandie regierders inder tydt, sonderlinghe die van enige wetenscop ende conscientie zyn gewest, naest die twintich iaeren herwers sick dairouer hebben beclaecht ende verweigert dairup hoir eedt te sweeren, ende oick by expresse op die electien der nye scepenen daerentegens geprotestiert, achtende die claringe der koeren voir een merckelick onrecht, heftmen nochtans voir dese tydt qualicke tot formlicke correctie ende veranderinge van sulcke olde corrupteelen connen geraeken, eensdeels ouermits sommige, die wth onuerstandt meerder letten op olde gebrueken als op die redenen der rechten ofte op billicheit, sulx hebben gekiert ende wedergestaen ende andersdeels ouermits

niemande den arbeit op sick heft willen laeden ende sick int vullenbrengen van dien het ordel der leeken onderwerpen; edoch diewiel sulcke ongelieckmeticheit voermaels is gesproeten wth die eenuoldicheit der tiden ende ouermits die articulen naest die hondert ofte twiehondert iaeren herwers op verscheiden tiden sonder orde sindt opgerichtet ende dickmael verandert, dairdurch die eene articulen vaeke tegens den anderen contraryerde, begripende weinich saeken die dese tyden euencoemen ofte die respondieren op die fauten ende excessen, die bij dese tiden in swanck gaen, heft nu ten laisten die noeth V Eers. beweecht, om nae enighe correctie van sulcke abusen te trachten ende hebben V Eers. dierhaluen by gemene stemmen nae wthwisinge eens acts dairvan int memoriaelboeck voir drie iaeren geprothocolliert sulcke correctie vandie koeren besloeten als oick die scepenen nu drie iaeren lanck op die electien hoiren eedt hebben gesuoeren, soe wel ophet ghene soemen desfals ordinieren solde als ophet ghene soe dairvan inhet olde stadtboeck geordiniert was, tot welcker eynde soe V Eers. my dickmael tothet arbeit van sulcke correctie ende vernieuwinge hebben vermaent ende ick vermits andere occupatien ongeerne die moyte van dien hadde angenoemen ende myn tyt dairinne versleeten, wel wetende wat ondanck ende lasteringe die veranderinge der wetten bij die onuerstandige gemeenthe wercket, soe hebbe ick nochtans in sulcken noittruftigen saeke tot byvall der gerechticheit het versueck van V Eers. — den ick doch mit dienste bynne verplichtet — nyet connen afwenden, insunderheit want die constitutie der politische wetten ofte plebisciten, als vloyende wth die tafelen des wetboeck Goedes die hoichste saeke

is, dairan die weluaert der steden ende landen hanget ende dairnae die mynschen hoer wthwendige leeuën ende guedt moeten regieren, gernerct gheen politie mach bestaen sonder wetlicke statuten ende gheen ouerheit nae zyn eigen welgeuallen ende guetduncken mach heerschen, mair allene nae den regel ende richtsnoer der wetten, diewelcke hoe gelieckmetiger sindt hoe zie die gemeenen weluairt meerder vorderen, also dat dair die wetten veruallen ende gelieck hier incorrect bynnen der gemeenthe naest Goedes wett gheen loflicher noch noitruftiger weldaeth kan gebueren dan die politische wetten te vernieuwen, wederoprichten ende in ordentlicke forme te schicken, dairnae die wetholders sonder enighe difficulteit hoir ampt moegen verplegen ende vullenbrengen, dairomme sulx ouerwegende hebbe ick tot dienste van V Eers. ende der geheele gemeenthe den arbeit van die vernieuwinge des olden koerboecks angegrepen ende nyet allene die stridende articulen vergelieket, die abolierde statuten dair wth gelaeten, die ongeregelde broeken verrechtueerdicht ende naedie qualiteit des daeths geaccomodiert, dan oick alle die meeste ciuile feiten ende delicten, die by dese tiden gebueren, dairinne begrepen ende die peenen ende mulcten gelyckformelick elx in zyn capittel dairby ingestelt ende in een wetlicke forme geredigiert alles ophet welbehaegen, auctorisatie ende besluytt van V Eers., die macht hebben die plebisciten te verbeteren, te maeken ende te hermaeken ende dese vernieuwinghe als nu tbecrachten ende voer een duerachtich stadtrecht aenteneemen, twelck doende sullen voirtaen die scepenen deser stadt alle excessen ende ondaeden in hoir iurisdictione vallende bueten alle swaricheit naehet voirbeelt van dien sonder

schroemen op hoir eedt moegen claeren ende van gelieken sullen oick alle borgeren ende anderen in die iurisdictie der stadt verkierende een seker regel ende voirschryft hebben, dairnae die ene als die ander sonder wthneeminghe der personen sick in saeken der broeken nae die groetheit ende cleinheit der misdaeden gelieckmetelick sullen weeten te regulieren, soe dat die ouerheyt durch quaede affecten ende partialiteit lichtelick int ordelen der koeren sick tegens den borgeren nyet sullen connen vergripen ende ter contrarie oick die borgeren mit redenen nyet sullen connen veroirsaket worden tegens die ouerheit om het betaelen der koeren onlust ofte viantscop voirteneemen, sonderlinge wantmen int veruaeten van dese nieuwe ordinantie heft gevolcht, so vuele moegelicken is geweest, den olden castuem ende styl, diemen alhier in saeken van broeken gewoentlick is te obseruieren, om alle noedeloese nieuwicheden te schuwen ende die regieringe naedie olde vriheiden deser stadt te continuieren ende oick den borgeren mit gheen nieuwe inuentien tbeswaeren, soekende allene in desen nae die abolitie ende wechneminghe vandie ingewortelde corrupteelen die politie te verbeteren ende iustitie tot bescherminghe der vrommen ende tot strafe der boesen te dienen, ten eynde dat dese stadt ende jnwoneren van dien durch die obseruantie van ene rechtueerdige politie ende durch een oprechte ende onueranderlicke administratie der wetten moegen naedie beloften becoemen die segeninge Goedes ende durch dien in alle weluairt ende gelucksalicheit toneemen ende naemaels die ewighe politie ende hemelsche borgerscap bearuen.

V. Eers. w.

dienstwillighe mitburger ende dienaer

ZIGHER TER STEGHE.

Dat irste capittel.

Vandie noittrufticheit der strafen.

Gelieck het eigentliche ampt van Godt-almachtich iss het guede te loenen ende tquaede te strafen, also is oick tprincipael officie der richteren, die Goedes iustitie opten eertboedem voeren, den vrommen tbeschermen ende den boesen wedertstaen, ende dairomme is oick alle priuate wederwraeke onder den mynschen verboeden ende die strafe alene Godt ende der ouerheit beuoelen, omme die ondaeden sonder dissimulatie mit gebuerlicke peenen tbedwingen, opdat die ghene, die durch tgebot Goedes oft van hoir inwendige conscientien nyet worden gedreuen groue sonden tlaeten, allene durch lichaemelicke strafen ofte ciuile geltboeten worden gedrongen ondaeden te schuwen, gheuende anderen durch die strafe exempelen ende verschrickinge om gelieke daeden nyet te pleegen ende om te verstaen, dat alle quaedt wth zyn eigen natuer oick in dit leeuven sal worden gestraeft ende dat die strafe zy tloen der sonden ende een medecine om een gemeenthe in vrede ende eendracht te conseruieren, dairomme een richter, die wth quaeden gemoede ofte onachsomheit naelaet tquaede tstrafen, vergeet nyet allene zyn ampt ende eedt, dan bescaicht oick den vrommen ende tgemenebeste, die durch vriheit van quaetdoen in alle boesheit vermeret ende toenimpt, ende dairenboeuen behaelt ende verdubbelt sulck een richter die strafe op syn eygen hoeft, wel wetende dat Godt-almachtich die administratie der iustitien vandie handen der richteren sal eischen, want Godt inder mynschen handelinge steeds will hebben betoent het onderscheit thueschen recht ende onrecht,

thueschen die doechde ende ondaeden, omme dat dese eertsche strafen sullen wesen vermaningen ende commonefactien vandie ewighe strafen der sonden ende vanhet laiste ordel Goedes, dairinne alle wercken sullen worden geopenbaert ende alle guedt vanhet quaede gescheiden ende dat die mynschen durch dien sullen worden geporret tot boetveerdicheit ende leeren elx in hoir beroep naedie geboeden Goedes ende naedie politische wetten te leeuën.

Datt anderde capittell.

Vandie diuisie ende onderscheit der feiten ende strafen.

Alle feiten verbynden den daeder naedie groetheit ende cleinheit, ofte an zyn leeuën, oft aen zyn lichaem, ofte aen zyn eere ende faem, ofte an zyn guedt. Ende alle feiten worden gestrafet mitter doeth, ofte mit mutilatie ende becrenckinge der litmaeten, ofte mit castynghe ofte mit bannissement, oft mit scandaloese vertoningen, ofte mit infamie, ofte mit geltboeten, ofte mit priuatie van iustitie. Ende dairomme sindt voirirst alle delicten capitael ofte nyet capitael.

Ten anderden sindt alle delicten priuaet ofte gemeen. Priuate delicten machmen ciuilick ofte criminalick veruolgen, ciuilick voir die interesse, criminelick voir die peenen.

Indie gemene delicten worden allene die peenen versocht ende moegen van een ider worden veruolcht, verclaecht ende geprosequiert.

Ten darden gescheen alle ondaeden off wth boesen propoeste, ex dolo molo; versuemenisse, culpa; ongeluck, casu fortuito.

Ten vierden gescheen alle feiten anden lichaem, ofte anhet guedt, ofte an eere oft fame.

Ten vyften gescheen alle feiten mitter daeth, ofte woerden, oft mit scriften.

Dat darde capittel.

Vandie iudicatuer der stadt Steinwick in crimineel saeken.

1.

Die stadt Steinwick heft nae hoir priuilegien ende olde gerechticheiden volcoemen iudicatuer van alle delicten, die mit gelde worden geboetet oft die in geltpeenen, emenden ofte mulcten worden gereduciert. Ende alle geltbroeken staen toe het corpus vander stadt sonder bericht ofte inseggen vandes lantz furst ofte van enighe andere officieren, wthgesecht van dootslaegen der ghener, die opter daeth nyet worden gegrepen ende naemaels tot versoninghe worden opgenoemen, diewelcke den landesfursten boeten tot des heeren genaede ende der stadt naeden articulen van hoir plebisciten.

2.

Die iudicatuer van capitael saeken heft die stadt Steinwick vermengt mitten landesfurst in formen hiernauolgende.

3.

Tverstaene dat die stadt Steinwick allene ende niemande anders heft die apprehensie sonder onderscheit van allen delinquanten ende misdadigers, wthgesecht indie iaermercten, dairinne die Drost van Vollenhoe nae een speciael priuilegie behoirt, ende pleech die mercten helpen veligen ende die apprehensien te starcken allene anden wtheemschen, ende durch dien vanden wtheemschen zyn boeten vandie inbroeke der merctvrede tgeneten, ende die stadt euenwel hoir gebuerlicke koeren.

4.

Soe wanneer enich delinquant indie iurisdictie der stadt Steenwick is gevangen, hebben die scepenen voirst die iudicatuer om te ordelen off die feyt, dairomme die gevangen geapprehendiert, capitalick anden lyue oft ciuilick mit gelde behoire gestraeft te worden ende off die gevangen behoire gerelaxiert ofte ter pyne gestelt te worden.

5.

Soe veer die scepenen in dier voegen den feyt vermits die notoerheit ofte wth informatie ofte wth starcke presumptien capitael achten oft den gevangen weerlich om pynlick geëxaminert te worden, soe ouerleuren die scepenen den geuangen an handen vanden schulten, diewelcke sulx ouerscryft anden Drost van Vollenhoe. Ende naede ouerleueringe sidt die geuangen tot huede ende costen vanden amptman. Ende soe veer die geuangen volgens ter iustitie wort gestelt, betaelt die amptman die costen, soe wel vandie voirige gevanckenisse als vandie executie.

6.

Item die pynlicke examinatie gescheen byden drosten, byden schulten ende byden burgermeesteren inder tydt.

7.

Gelieck oick die verwiesingen, condemnatie ende executie van lyfsstrafen anden oueldaeders gescheen indie iurisdictione der stad Steinwick by den seluen drosten, schulten ende den scepenen eensaemich, volgende het recht ende castuem vanden lande.

Dat vierde capittell.

Hoe die feiten wetlick coemen tot kennisse der richteren, omme dairup te moegen procedieren.

Alle feiten coemen tot cognitie der richteren durch:
 Accusatie ofte beclaginge van parthien;
 Denunciatie oft anbrenge van gesuoren explotoirs;
 Exceptien van agierende parthien;
 Informatien wth voirgaende geruchten ofte presumptionen;
 Notoriteit oft euidentie des daedes.

Accusatie.

1.

Dair die eene den anderen beclaecht, salmen parthie tegens parthie stellen, omme die clachten na rechte tegens den anderen wthteuoeren. Ende dair die clachten vallen van capitael saeken, dair sall die

claegeer voirts die clachten verborgen ofte selfs borge bliuen, soe veer die beclaechde sick tot defensie presentiert ende versekert wes zie beide sick hebben verborget; auerst dair die beclaechde die vlucht nimpt oft, van die clachten gerichtlick verwittiget wesende, verweigert oft versuempt sick te presentieren ende te versekeren tot verweringe ende onschuldige, dair salmen van des gerichtts wegghen den claegeer die clachten afneemen ende die saeke veruolgen na rechte behoirlicken.

2.

Dair die eene den anderen verclaecht ofte beschuldicht van cleine excessen, die nyet capitael sindt, dair sal die claegeer die daeth bewiesen ofte selfs die broeke, op sulcken daet staende, betaelen, soe veer die beclaechde sick vander daeth mit eede purgiert.

3.

Denunciatiën.

Vp slichte denunciatiën ofte anbrenge eniger feiten mach een richter sonder voirgaende informatie van bewys niemande condemnieren; ten waire een gesuoeren officier ofte een explotoir, die allen exceptiën groter iss, enighen daet anbrachte wth zyn eygen gesichte oft gehoir.

4.

Exceptiën.

Insgelieken als by exceptiën ofte verweringe indie procedueren die eene parthie tegens den anderen oft tegen die getuegen ofte tegens die breuen enighe feiten om die actie ofte defensie te ontgaen opwerpt, mach oick die richter strax tot gheen condemnatie oft be-

koeringe procedieren sonder voirgaende instructie der saeken ende verhoir des wederparths.

5.

Informatie.

Ende dairomme moet voirst altyt die daeth des feyts bliken ende alle informatien moeten te myn-
nensten gefundiert ende gestarcket wesen, sonderlinge van capitael saeken, mit twee geloefweerdige onstraef-
baere getuegen oft mit andere rechtmetige documenten, bewysredenen ofte bescheide, die nae rechte volcoemen bewys werken.

6.

Mits dat nochtans alle die ghene, die mit onvolcoemen bewys ofte sunst anders wth starcke presump-
tien ofte geloefweerdighe geruchten mit enighe on-
daeden worden beschuldiget, altyt sullen gehalten wesen sick met solennen eede vander daeth te ont-
ledigen.

7.

Dan wth gissingen, lichtueerdighe geruchten ofte wth diffamatien, diemen verstaen kan dat wth viantscop, hatt ofte quaetwillicheit spruten, salmen niemande benoetedigen.

8.

Evidentie oft notoriteit.

Van becande ende notoir feiten behoeft men gheen informatie noch orde van rechte tgebrueken, dan salmen allene exemplair strafe ende correctie bewiesen.

Dat vyfte capittell.

Hoemen capitael zaeken strafen sall.

Achtersvolgende die voirescreuen diuisie ende onderscheit der feiten sindt alhier voiran gestelt die capitael zaeken, voir soe vuele als dairan der stadt Steinwick naedie forme hierboeuen angetoegen iudicatur competiert. Ende dien angaende iss inden jaere viuenvyftich lestleden den xxix dach Augusti by scepenen, raede ende meenthe durch clachten vanden lantdrosten desfals anden heeren stadtholder gedaen, ouergecoemen ende voir een statuyt besloeten, datmen gheen capitael saeken, die indie iurisdiction der stadt gebueren, sal mit gelde laeten afcoepen, dan dieselue capitalick strafen gelieck die indie drie hoeftsteden van Oueryssel worden gestraeft naedie bescreuen rechten ende castuemen vanden lande.

2.

Welcker statuyt te verstaene van alle capitael saeken, dairvan die delinquanten op die daeth worden gecregen; mair als die delinquanten durch vlucht ontcoemen ende naederhant durch versoeninge vandie geinterressierde parthie ofte durch wetlicke oirsaeken tot reconciliatie worden opgenoemen, ofte soe wanneer capitael saeken in eniger gestalte tot geltboeten connen worden gereduciert ofte anderssins nae older castuem op geltboeten staen, salmen dairan breken, soe als in etlicke naestvolgende capittulen begrepen.

Dat seste capittell.*Van dootslaeghen.*

1.

Die een borger dootslaet ende oncompt, breket der stadt xxv golden rynsche gulden; die een gast dootslaet, xxv^m steens. Ende alle dootslaegers sullen die stadtvriheit misten, wes zie nae gedaene insoeninghe, tot belieuen der scepenen gedaen, die voirsr. broeke der stadt hebben betaelt ende mede vanhet bloet ende vanden heeren sullen gesoent wesen.

2.

Die ymande tot een dootslach coept, anhardet ofte by enighe middelen beweecht, dairdurch die daeth volcht, oft die ymande mit opsae te totten dootslach hulpe bewieset oft oirsaeke gheeft, sall gelieker peenen vellich zyn.

3.

Die ymande durch fenyn, vergyft ofte mit toeuerie ombrenget, item een vrouue die hoir kindt verdoeth, salmen tot ghenen tiden tot reconciliatie ofte ciuile emende opneemen, dan dieselue naescruen soe veer alsmen dię vereischen mach.

4.

Alsmen oick soe lichtelick nyet sall opneemen ofte laeten insoenen den ghenen, die den lyffloesen nyet tgelde heft laeten bieden.

5.

Een vrouue, die beuonden wort mit drancken ofte

cruden hoir vrucht van hoir tdriuen, sal breken
xvi^m steens.

6.

Soe vuele eenen dootslaen, sullen enen schuldigen man maeken ofte altemael der peenen schuldich zyn; dan soe vuele eenen dootslaen mit voirwachte ofte opsacte, dair sal een ider des daedes ende der peenen plichtich wesen ende sullen gheen schuldige man moegen wthmaeken.

7.

Die vader ofte moeder ofte een wetholder ofte gerichtsdienaer om saeken vander iustitie wegghen hercoemende dootslaet, sal dubbelde broeke gelden ende thien iaeren die stadtvriheit misten.

8.

Die mit waependerhant irst wort angevochten ofte gedriget ende dairnae wicket ende ontgaet, soe vuele als hem moegelicken is ende also tot noetweer wort beênget ende gedrongen ende gheen ander wthwech om zyn lyff ende leeuën te saluieren en vyndet, die mach noetweer bieden; ende soe die geraicte indie verweringhe op dieselue tyt den inuasoor dootslaen, holdende maticheit van noedige bescherminge, die sall sulx bewiesende des daeths innocent der peenen vry zyn.

9.

Dootslaegen, die gescheen an ener, die geweldichlick in eens mans hues breket om aldair te misdoen ende dairenboeuen tegens den huesgenoten wapenen gebrueket; item die gescheen van een man an ener, die op die daeth mit zyn echte huesfrouue in ouer-

spul te conuersieren wort beuonden, ofte die gescheen durch ongeluck bueten alle schult ende argwaen van ymande, bynnen van alle peenen excusabel.

10.

Gerichtsdienairs, die wth commissie der wetholders gaen om misdaedigers te vangen, soe dieselue mit wapenen worden gekiert ende dairouer geraichten enen dootteslaen, soe veer als zie maticheit van noetweer holden, sullen zie der peenen ledich wesen.

11.

Die sick selfs wth desperatie ofte wantrouwe ommebrenge, die salmen op oneerlicke plaetsen doen begraeuen; mair soe sulx wth crancheit ofte furoer gescheede, salmen des voir gheen ondaeth achten.

Dat soeuende capittel.

Van diuerie.

1.

Alle cleine dieftaelen als buedelsnidrs, appeldieuen, koeldieuen, ontrouwe dienstboeden ofte die beuonden worden des soemers opten camp garuen ofte gasten te steelen; item dieuen, die te ionck sindt, tweten onder die viertien ofte ten hoichsten onder die achtien iaeren, ofte dairvan die daeth te clein is om denseluen capitalick te strafen, oft die heeler ende opholders van dien, sullen die scepenen strafen mit acht duesent

steens ofte hoeger, ofte mit stuepen, ofte mit denseluen te condemnieren in duistere hachten op water ende broet voir een tytanck, ofte denseluen tot een schande an die kaeck laeten bynden, tweten soehet een inwoener is op een Dinxedach soe lange alshet borgerrecht duert, ofte soehet een wtheemsche is op een Maendach soe lange alshet merct duert, mit bannissement ofte sonder banissement naedie qualiteit des persoens ende daeths, tot discretie van scepenen ende raede.

2.

Die vander stadt poorten, toornen ofte wallen enige steenen, holt, yser oft andere materialia nimpt oft dairan moetwillich schaede doeth ofte holt achter die wallen hen houwet ofte schellet, sal der stadt breken x^m steens, dairvan die anbrenger sal geneeten een duesent, ende sal daerenboeuen gedrongen worden die schaede van dien sonder vertoch te heelen.

3.

Kerckendieuen ende andere grote dieuen van peerden, ossen, koeenen, schapen ofte varckenen ende van andere grote quantiteiten salmen tot ghenen tiden op geltbroeke laeten insoenen ofte onder die gemeenthe laeten woenen; dan dieuen van hoenderen, gansen, eynden oft diergelieke cleine huedieren, salmen strafen mit iii^m steens ende dubbelde verguedinge.

4.

Alsmen oick sonderlinge rigart sall neemen op diuerie van mollenairs ende dieselue rigorueselick strafen, als dairmede die scamele gemeenthe meest wort bescadiget.

5.

Die in brantnoeth grote diuerien pleegen, salmen tot ghenen tiden op geltboete weder anneemen, dan als eerloesen ende dubbelde dieuen veruolgen, andie poorten opslaen ende naescriuen; mair die in brantnoeth cleine dingen steelen, sullen dieselue vieruolt wederkieren ende der stadt oick vieruolt soe vuele breken.

6.

Die vth een erfhues ofte van een onuerscheiden erfnisse oft guedt eets ondraecht ofte steelet, sall neffens arbitrale correctie der stadt breken die weerdie van het ondraegen ofte gestoelen guedt ende euenwel tguedt den rechten erfgenaemen ofte eignairs restituieren. Ende soe een medeërfgenaeme sulx deede ofte eets vandie erfnisse indie erscheidinge wetende versweghe ofte achterhiede, die sal daerenboeuen zyn anpait vandie verswegen ende achtergehouden porceelen verliesen.

7.

Die wetende een gestoelen guedt coept, die sal daيران breken thien pont ende euwel tguedt sonder verset vandie coeppennigen verlaeten. Die onwetende een gestoelen guedt coept op een vrie merct oft van een gemeene wthdraechster, die sall het selue guedt nyet behoeuen ouertegheuen voir ende alleer hem die coeppeningen gerestituert sindt; mair die onwetende gestoelen guedt coept heimentlick ofte priuatelick, die sall den rechten heeren sulck guedt weder volgen laeten sonder die coeppeningen vanden eignair weder tgeneten, wanthet guedt volcht altyt zinen heeren, mits dat nochtans die eignair irst sall

bewiesen, dathet selue guedt hem gestoelen is ende toecompt, ende mits dat die coeper zyn regress ende actie voirdie coeppenningen beholdet opten vercoeper.

8.

Die enich verloeren guedt vyndet ende beholdet, bedriefft diuerie, ende dairomme sal een igelick vynder het geuonden guedt anden dach brengen durch drie proclamatie, op dathet selue guedt weder indie rechte handen mach coemen voir behoirlick berchgelt. Ende soe veer gheen rechte eignair mit genoichsaeme wairtekenen naedie proclamatie voir oegen compt, salmen sulx imployren tot onderholt vanden rechten armen, by des gerichtes ordinantie.

Dat achte capittel.

Van seditie ende oproer.

1.

Gelieck in een gemeenthe gheen dinck der gemeene weluairt meerder vordert ende bestediget als eendracht thueschen den regierders ende den ondersaeten, also iss oick gheen dinck tgemene beste scadelicker als twidracht ende seditie; dairomme die tegens die wetlicke ouercompsten ende tbesluyt van scepenen, raede ende meenthe enighe conspiratie maeken ende rebellie verwecken oft heimentlicke ofte openbaere ongeoirlofde bycompsten beroepen ofte holden, dairwth enige rotterie, oproer ofte splittinge thueschen die ouerheit ende ondersaten ofte thueschen den borgeren onder

malcanderen veroirsacte, oft dairdurch des stadts rechten ende regement worden verandert ofte gevoltiert, oft dairdurch oploep van wapenen volchde, dairvan sullen die authueren als seditioesen capitalick worden gestrafet ende die anhangers elx mit twintich rynsche gulden. Ende so die principale authueren durch enige rechtmetige oirsaken tot ciuile strafen conden worden geadmittiert, sullen zie elx breken xxx rynsche gulden.

2.

Die sulcke seditien ende conspiratien vernimpt ende heelt oft den scepenen nyet anbrenct, sal der stadts breken xv rynsche gulden; ende die sulx irstmaels tot kentnisse vanden scepenen brenct, sal vander stadts wegen geneeten vyff rynsche gulden.

3.

Soe die borgeeren ofte inwoeneren int geheel ofte voer een deel vandie ouerheit in gemeene saeken sick beswairt vermeenden ofte geuoilden, sullen hoir besweernissen by formlicke manieren scryftlick voir scepenen, raede ende meenthe remonstrieren, omme dairinne by alle moegelicke middelen te voersien ende te remedieren naedie gerechticheit ende meeste weluairt; ende soe zie alsdan tot hoiren contement byden seluen gheen afscheit becoemen, salmen sulx om alle moyterie schuwen, legghen ende schieten tot decisie van hoeger a) ouerheit. Ende wes indie stridige gemeene saeken bydie hoege ouerheit nae verhoir sal worden gedecidiert, salmen dairinne volgen ende naecoemen, bydie voirige peenen van seditie.

a) In het HS. staan hier de woorden „van hoeger” tweemaal.

4.

Die oproerighe ende seditioese woerden sprekent als vanden borgeren op die beene tbrenghen oft vandie codde op die strate tbrenghen oft van gelieker meninghe, sall breken iii^m steens.

Dat negende capittel.

Van ouerspull ende verboeden oncuessheit.

1.

Onder alle verbonden iss het verbont des echten staets thillichste ende besunderste, ouermits Godt den echten staedt heft ingesettet tot een middel vandie propagatie des mynschelicken geslaches, ende dairomme sulcken verbont te violieren iss een sonde, die Godt principalick andie naecoemelingen ende geslachten strafet, ende die oick in voirtiden naedie wetten des olden testaments ende naedie algemene keyserrechten capitalick altyt is gepuniert. Mair diewiel nu indie laiste tiden die grootste sonden leider gemeen worden ende ouerspul bydie ouerheit — de vaeke dairmede behaftet — voir een clein feyt wordt geachtet ende dairomme mit gelt gemeenlick geboetet,

2.

Sall een manpersoen, hebbende een echte vrouue, ofte een ongehielick manpersoen, conuersierende vleischelick mit een gehieliete vrouue, der stadt voir ciuile emende breken xx rynsche gulden.

3.

Een gehielict manpersoen, conuersierende mit een ongehielicte vrye vroupersoen, sal breken thien rynsche gulden.

4.

Item een vroupersoen, hebbende een echte man, vleischelick conuersierende mit enich ander manpersoen, sal breken x rynsche gulden.

5.

Die een vroupersoen tegens hoir wille vercrachtiget ofte verschaeket, item die sodomitische onkuesheit tegens die natuere ofte die onkuesheit mit zyn bloet indie opgaende ofte nedergaende linie bedryft, sal lichtelick tot gheen ciuile boete worden opgenoemen, edoch so die qualiteit des daeths oft sonderlinge oirsaeken sulx toelieten, sal dieselue breken xxv rynsche gulden.

6.

Die een eerlicke onbesproeken borgersdochter oft een onbesproeken maaget listelick bedrieget ende bevruchtet, verweigerende dieselue te echte tholden, sall der stadt breken vyff duesent steens, mits dat dieselue dochter sal euelwel hoir actie beholden voir die verguedinge ende versett van hoir eere nadie bescreuen rechten.

7.

Die mit een onmundich kindt onder die twaleff iaeren olt onkuesheit bedriefft, sal nae die gestalte des daedes in dubbelde peenen vallen, als oick doen sal een momber, die mitten weese onder zyn momberscop staende onkuesheit pleeget.

8.

Die een dochter ontvoirt oft onthaelt tegens der olders wille oft een maeget tegens der maegets wille, sal breken xx^m steens.

9.

Een man, die een wyff trouwet ende noch een wyff inden leeuën heft, die breket xx rynsche gulden; ende een vrouue, die een man trouwet ende noch een ander man inden leeuën heft, sal die steen dragen ofte des afcoepen mit xv^m steens, ten waire ymande een man ofte wyff onwetende inden leeuën hadde, die hie ofte zie drie iaeren hadden verwachtet sonder van zyn leeuën te vereischen ofte te vermoeden.

10.

Die van ouerspul ende andere verboeden onkuesheit wth starcke ende euidente inditien wort beschuldiget ofte beruchtiget, sal sick dairvan solennelick mit eede purgieren ofte der peenen vellich wesen.

Dat thiende capittell.

Van menedicheit ende falsiteit.

1.

Naedem die gerichtē oirspronkelick sindt ingestelt omme van allen mynschen handelinge die gerechticheit ende wairheit te ordelen, behoiren voir all vandie administratie der iustitie afgekiert te worden ongerechte

eeden, dairmede die eene den ander antaelt oft ontgaet, ende falsiteiten, die in scriften getuechnissen, gewichten, maten en coepmanscoppen gebueren.

2.

Dairomme die beuonden wort een valschen eedt int antaelen, verweeren ofte ontgaen van enighe saeken gesuoeren thebben, sall verliesen die twee vornste vingeren wth zyn rechter handt ofte sal die vingeren wedercoepen mit eens XXI rynsche gulden ende nae dier tydt nyet weder tuechweerdich wesen.

3.

Mit gelieke peenen sullen gestraeft worden die valsche getuechnissen gheueen ofte die die wairheit moetwillens in gerichtssaeken verswigen, want dieselue ontgaen sick voir irst tegens Godt, denwelken zie versweeren, ten anderen tegens den richter, dairvoir zie die wairheit verlochenen, ende ten darden tegens die parthie, die zie dairdurch vercorten ende bedriegen.

4.

Inbrekers van oirueden ende die valsche getuechnissen in crimineel saeken hebben gegeuen, dairdurch ymande an zyn leeuën ofte eere is gecrencket, salmen den vingeren nyet laeten wedercoepen noch op ciuile boete laeten reconcilieren dan corrigieren capitalick.

5.

Die enighe valsche breuen erdicht ofte enighe autentyke breuen, registeren, rekeningen, acten, libellen, attestatien ofte obligatien verandert, corruppiert, valschelick onderscriuet ofte andere lueden, zegelen

oft hantmercken nae controfeitet ende gebruiet oft gemeene scriften ofte testamenten ofte stucken van dienende processen onderdruct, cancelliert ofte heelt, ofte zyn handt verlochent, ende sulx wetende mit bedrichelicken gemoede om een ander dairdurch te vernaedeelen, sal breken thien duesent steens ende der geïnteressierde parthie die schaede vergueden.

6.

Die oick eens anders priuate besloeten breuen ontsluetet ofte ontholdet, sal breken twee duesent steens. Ende die sulx anrichtet an heeren, steden ofte andere officiers breuen, sal breken thien duesent steens.

7.

Die den anderen mit valsheit bedriecht int vercoepen oft ouerdragen van guederen ofte renthen, als wanneer men een dinck twiemael vercoept ofte wanneer men eens anders guedt, datwelcke men nyet leueren kan, vercoept, oft als men verswiget die seruituten ende opliggende lasten van een vercoft ofte verwisselt guedt, sal der stadt breken vyff duesent steens ende der geïnteressierde parthie die schaeden reparieren.

8.

Die limiten, scheidsteenen oft palen thueschen landen verualschet, versettet, verandert, wechnimpt om die scheidinge dairmede te verdonckeren ofte omme eenen anderen dairmede te vercorten, sal breken viij^m steens ende die schaede versetten.

9.

Die valsche gewichten ofte valsche maten van ellen,

scepelen ofte kannen int coepmanscop ofte anders gebrueken ofte maeken om te vercopen, sullen ten irstenmael breken iii^m steens ende gehalten wesen hoir gewichten ende maeten strax te beteren. Ende die dairouer ten twiedenmael broeckachtich worden beuonden, die sullen breken iiii^m steens ende die salmen dieselue valsche gewichten beneemen ende verbarnen op een generael rechtdach voirden raethuese. Ende die ten darden dairouer culpabel wort beuonden, sal breken viii^m steens, ende denseluen salmen nyet allene die valsche gewichten ende maeten beneemen, mair oick alle neringe by publicatie verbieden.

10.

Niemande sal scepelen, ellen ofte kannen gebrueken, die op der stadt mate nyet geykert ofte beproeuet sindt, bydie peen van thien pondt. Ende dairomme sullen die scepenen alle iaeren twiemael durch hoir selffs ofte hoire dienaers oft durch een gecoeren merctmeister alle die gewichten ende maeten laeten visiteren ende die broeken dairvan coemende geneeten, ende sullen mede guede opsicht draegen op alle andere valsche waeren, die in plaetse van guede waeren vercoft worden.

11.

Die valss gelt slaet, sal capitalick naedie bescreuen rechten worden gestrafet; die gelt besnidet oft durch starcke wateren vervalschet, sal breken xii rynsche gulden ofte meerder naedie groetheit des daedes; ende die wetende valss gelt wthgyft sal breken v pont.

12.

Die valsche mate ofte gewichte wthleent, dairdurch

een ander onwetende valsheit pleget, sal die schaede, die dairmede is gedaen, opslaen ende die broeke betaelen.

13.

Die een ander bedrieget onder een valsche naeme ofte titel, sal nae die qualiteit der saeken ende personen worden gecorrigiert.

Dat XI capittel.

Van geweld ende roeff.

1.

Die enen anderen mit quaeden gemoede in zyn hues ende bynnen ofte ouer den drumpel ofte doere ouervalt, slaet ofte misdoeth oft dairwth iaaget; item die eens anders doere oft venster opbreket ofte mit quaden gemoede dairin climpt ofte die glaesen inwerpt oft die in eens anders hues enich guedt en stucken houwet, smitet ofte slaet, ende op schinender daeth nyet gegrepen wort, sal der stadt breken xx^m steens; mair soe sulx gescheede mit quessuer an enighe vanden huesgenoten, sal die hantdadiger breken xxv^m steens.

2.

Die enen slichtelicken in zyn hues beanxtiget, mit quaden gemoede dair incoemende, sal breken thien duesent steens.

3.

Die een ander van zyn acker ofte ploech, wth zyn hoff ofte weide, van syn waegen ofte van zyn peert

ofte wth zyn schip oft dairinne oft op ouervalt oft iaecht mit wapender hant sonder quessuer, die breket viii^m steens, ende mit quessuer thien duesent steens.

4.

Item die enen op gemeene weggen ende straten mit wapender handt dwinget ende benauwet omme tegens zinen wille eets wth vrese te beloouen, tdoene, tgheueen ofte te vertien, die sal breken vi^m steens; ende soe veer alshet gescheet mit enighe lesie, sal die hantdadiger breken xii^m steens; ende die ghene, den sulx gebuert, sal indie beloften onuerbonden wesen.

5.

Die enen anderen mit waepender handt enich dinck ontroeft, ontnimpt, ontweldiget ofte afdwinget, die breket der stadt viii^m steens sonder wapenen ende x^m steens mit wapenen.

6.

Die eens anders vredinge mit boesen gemoede breket oft ander lueden boemen in hoenen mit forse ophouwet, sal breken x^m steens.

7.

Die mit vechtender handt huesstotinge doeth oft mit steenen oft andere instrumenten op eens anders doere oft venster smytet, stotet ofte loepet, sal breken vi^m steens; die inhet hues smitet, viii^m steens.

8.

Die geweldichlick ofte op zyn eigen autoriteit opent het verlaeth ofte het gemeene schutscott bueten wille vanden verlaetsheere, vanden gesuoren ofte vanden

gerichte, sall breken x^m steens ende euenwel den verlaetsheere ofte gesuoeren respectiuelick elx int zyne naehet behoeren vernoegen.

9.

Die doer die stadgraften, ouer die vesten wth ofte inclimpt, sall breken, by daege xvi^m steens, by nachte xxv^m steens.

10.

Die mit opsaeete ende nyet wth haesticheit enen driecht zyn hoes ofte guedt aftebranden ofte dairtoe gereescop maeket ofte holdet sonder den daeth te vullenbrengen, sal der stadt breken xvi^m steens; ende soe veer die ghene, die sulcke drigementen doet, suspect ende van quaeden leenen iss, sall dieselue dairenboeuen assecuriteit stellen ofte capitalick worden gestrafet.

11.

Die vechtende wort mit ymande opter straten ende die eene den ander veruolcht mit geweer in zyn woeninge, die breket vi^m steens, ende quessede hie hem in zyn woeninge, soe breket hie xx^m steens; ende soe veer die jnwoener int verweeren den veruolger bynnen zyn drumpel wondede, die broeke sal die veruolger hebben verhaelt.

12.

Item die in sulcker gestalte ymande veruolcht in eens anders hoes, die breket iii^m steens, ende wondede hie denseluen int veruolgen bynnens hoeses, soe breket hie x^m steens. Ende worde die veruolger bynnens hoeses vanden ghenen, die in eens anders hoes is geweken, gewondet, die broeke sall die veruolger

hebben verhaelt, die mit enich geweer tot een ander ouer zyn doere ofte in zyn venster steeket, sall breken vyff duesent steens.

13.

Die by zyn eigen autoriteit bueten den gerichte enich questioes dinck als zyn eigen den anderen onthaelt ofte aenueerdicht ende also zyn eigen richter will zyn oft sick selfs executie doen, sall sulx als gespolyert voir all mit die schaeden restituieren ende dairan breken xxv £, ende nae die restitutie des guedes ende betalinge der broeke dairvoir mit rechte spreken.

14.

Die een vry mynsche tegens zinen wille ende bueten den gerichte opsluetet ofte in priuate gevanckenisse holdet, die ontgaet sick nyet allene tegens sulcken mynsche, dan oick tegens het ampt vandie ouerheit, ende breket dairomme xxv^m steens.

Dat XII capittel.

Van monopolie ende voercoep.

1.

Die ouercoemen sekere waeren optecoepen omme durch dien dieselue te verdueren ofte te conspirieren om enighe waeren nyet mynder dan alst hoir belieft te vercoepen; item ambachtslueden ofte arbeiders, die verwilkoeren nyet mynder dan als zie willen te arbeiden; item backers ofte brouwers, die sick verbynden

voir gheen mynder prys, dan alst hoir guetdunct, bier oft broet te vercoepen, alles om indie gemeenthe duerte van dien inteuoeren, die bedriuen na rechte monopolie ende sullen arbitralick dairouer gestraeft worden ende bedwongen worden sulcke monopolie aftenstellen.

2.

Die voercoep doet van enighe waeren, alleer die anden merct ofte banck coemen, ofte die vyss ofte andere victualien int gross opcoept, alleer die hier een dachlanck te mercte sindt gehouden, die breken die irstemael x £, de anderdemael xx £ ende ten dardenmael xxv £, ende voitrs sulcke peenen als die scepenen by inhibitie dairup sullen leggen.

3.

Die verdoruen stinckende vleys ofte vyss ofte vleys van gestoruen beesten vercoepen ofte te mercte holden, sullen arbitralick dairouer gestraeft worden naedie gestalte der saeken.

4.

Men sall oick wth die schueten gheen vyss — wthge-noemen spierlinck ende mosselen — vercoepen, mair allene vanden vyssbanck, bydie peenen van ii £, dairvan die vercoeper i £ ende die coeper een pont sullen betaelen.

Dat XIII capittel

Van verbael iniurien.

1.

Hiermede voirbygaende alle andere capitael delicten, die dorch insoeninge tot gheen ciuile boeten connen gereduciert worden, ende dairvan der stadt Steenwick gheen iudicatuer toestaet, als moerden, moortbranden, stratenschenden ende diergelieken, volgen alhier die saeken van iniurien.

2.

Iniurie gescheet viervoldich, tweten mit woerden, wercken, scriften ende tekenen ende iniurie, generalick genoemen, begrypt alle verbaele ende werkelicke ondaeden, dairmede eens anders eere, lichaem oft guedt wort gequesset, bescadicht ofte veronrechtet.

3.

Die den anderen scheldet, lastert ofte mit enighe feiten achterhaelt, die aen eere ende faem treffen, voir oegen ofte achter rugge, breket x £ mit onderscheit ende in forme hiernauolgende.

4.

Tverstaene, dat die geiniuryerde sulx ten harten gripende heft actie van iniurie ciuilick tot openbaer wederroep ende verguedinge van zyn eere ende faem, oft criminelick tot die pene talionis, tweten om te verliesen soemen wynnem wolde. Ende dair ymande ciuilick voir iniurie wort angesproeken ende die iniuriant gerichtlick bekennen will, dat hie die iniurioese

woerden wth haesticheit oft dronckenscop ofte wth valss angeuent heft gesproeken, begherende dairvan remiss, dair sal die iniuriant mit die voirscr. broeke vulstaen moegen, mits dat hie den geiniuryerde dairenboeuen voir die onteeringe sal ontrichten twee golden gulden *a*); auerst dair die iniuriant bydie scheldinge volhardet ende verweigert die voirscr. gerichtlicke bekenninge tdoene ende nochtans die scheldinge mit gheen genoichsam bewys vulfoirt, dair sal die iniuriant worden gecondemniert die iniurien op een generaelen rechtdach voirhet venster ofte voir die banck weder intecloppen, verclarende dat hie dieselue den geiniuryerde wth hatt ende nytt ofte wth boesen gemoede heft ouerdicht ende naegeloegen ende sall dairbeneuen den geiniuryerde voir zyn eere ontrichten XII rynsche gulden mit alle costen ende schaeden dairup verloepen; mair als die iniuriant de feiten, dairup die scheldinge gedaen, mit bewys vultrecket, salmen mitten geiniuryerde ophet feit procedieren, soeals nae rechte behoirt, ende den iniuriant vandie costen ende peenen vrien.

5.

Die op gedaene condemnatie verweigert die reuocatie tdoene, salmen soe lange indie hachten trecken, wes hie willich is die reuocatie nae forme der sententien tdoene, mits datmen nochtans alle reuocatie mach afcoepen mit xv^m steens; die den anderen in zyn tegenwoirdicheit smaetlicke, scandelicke ende ontuchtighe woerden toesprect, die nochtans nyet treffen an eere ende faem, ofte die den anderen angeboeren ende na-

a) In het HS. staat aan den kant met bleekere inkt bijgeschreven: ende daerenboeuen den armen II ggl.

tureele gebreken verwyttet, sal breken III £; die den anderen op zyn eedt spreket ofte een vroupersoen hoere heet, sal breken V £; die den anderen op zyn moer wieset III L.; die den anderen vervloeket oft heet liegen II L.

5.

Die den anderen mit groeue ende merckelicke loegenen achterhaelt van saeken, die gheen capitael excessen noch eere ende faem angaen, dan om den anderen in diffamatie, hatt, ongunst ofte indignatie tbrengen, sal breken VII £.

Dat XIII capittel.

Van iniurien, die an ymande gescheen van weggen der iustitie ofte van weggen eens gemeens ampts oft executie.

1.

Alzoe iniurie gelieck boeuen verhaelt begrypt alle verbaele ende werckelicke ondaeden, lesien ende beaxtingen ende voirall die wetholders, executoren ende gerichtsdienairs van weggen hoirs amptes behoiren van alle iniurien vry ende onbehindert die iustitie te administrieren, sullen alle die ghene, die een wetholder ofte gerichtsdienaer vander stadt om saeken vander iustitie weggen hercoemende misseggen ofte misdoen, bynnen ofte bueten die iurisdictione, voir oegen ofte achter rugge, breken soeals hierna volget.

2.

Die een wetholder smaetlicke ofte drigende woerden toespreket, sall breken iii^{m} steens.

3.

Die een wetholder scheldet ende iniuryert ofte op zyn eere ende eedt spreket, sal breken iiii^{m} steens ende voirts doen ontkenninge oft reuocatie mit onderscheit inden voirigen art^l. van verbael iniurie begrepen, mits dat die iniuriant sal den geiniuryerde wetholder dubbelde verbeteringe doen. Ende soemen in dier voegen tegens den persistierende iniuriant procedierde tot condemnatie, sal die reuocatie gescheen in een wit cleet ende sal die gecondemnierde boeuen tgene soe inden seluen art^l. veruuetet opleggen een honorabel emende ende die reuocatie afcoepen mit xx^{m} steens.

4.

Diehet gerichte ofte scepenen ende raede scheldet int generael, sal breken x^{m} steens mit ontkenninge, reuocatie, verguedinge ende afcoepinge, als inden voirgaende art^l. angetoegen; dan die by sulcko generale scheldinge solde willen persistieren, sal sulx bynnen viertien daegen nae die gedaene scheldinge an hoeger ouerheit te wercke stellen ende volgents wthuoeren op sufficiente cautie bynnen vier maenden ofte van alle vorder wthfluchten versteeken ende der geheele condemnatie vellich zyn.

5.

Die een wetholder om der stadt ofte des gerichtts saeken mit enigerhande instrument beanxtiget ofte

veruolget ofte voerwachtet ofte smytet, ofte die sulx te weghe brenct durch wtheemschen, sal tot idermael breken vi^m steens; die hem in dier gestalte quesset viii^m steens; die hem een koerber wonde steeket ofte slaet x^m steens; die hem een bragewonde slaet xvi^m steens; ende voirts mit verhoeginge van alle andere lesien ende quessueren, volgende die articulen vanhet navolgende capittel, nae aduenant tot der scepenen kenninge.

6.

All wes tegens der stadt secretarius, meensman, voecht ofte setters van weggen hoirer officie gescheet, salmen richten als hierboeuen vandie wetholders verhaelt.

7.

Die een gesuoeren roedendrager, boede ofte wachter om enighe citatien, anpandingen ofte andere exploiten smaetlicke ofte drigende woorden gheeft, sal breken i^m steens; die hem scheltwoorden gheeft xx ^ƒ; die hem mit enigerhande instrumenten beanxtiget, smitet, veruolcht oft voirwachtet iii^m steens; die hem quesset vi^m steens; die hem een koerbaer wonde slaet ofte steeket viii^m steens; die hem een braegewonde slaet x^m steens. Ende voirts van alle andere lesien ende quessueren nae aduenant.

8.

Dair die dienair ofte wachter nae stadtrechte mit een roede gaet om enighe wthpandingen ofte executien van rechtesvorderingen van sententien, kentnissen van scattigen, broeken ofte mandaten te vullenbrengen ende dairinne moetwillige pantweringe ende verweigeringe gescheede tegens den dienair ofte wachter, ofte tegens

die parthie die mede gaet om die panden thaelen, sall die moetwilliger breken iii^{m} steens. Item die dairbeneuens den dienair ofte wachter ofte die parthie inder executie mit enigerhande instrumenten driget ofte beanxtiget, breket v^{m} steens; die hen lueden quesset vi^{m} steens, die hem een koerbaer wonde slaet ofte steeket viii^{m} steens, ende die hem een braegewonde slaet x^{m} steens, ende voirts van alle andere lesien nae aduenant mit versett als boeuen. Ende op sulcke pantkeringen sullen die scepenen sonderlinge rigart neemen als dairmede het finael effect der iustitien, tweten die executie ende die autoriteit des gerichtes, wort gederogiert, ende voirts den dienaeren also starck maeken, dat die executie euenwel worde vullenbracht ende die moetwillicheit op staende voet exemplairlick gestrafet.

9.

Die een gesuoeren ofte den broetwegers ofte diergelieke andere officiers van wegghen hoirer officie misseggen oft misdoen, sullen allenthaluen dubbelde boete breken.

10.

Van saeken, die een wetholder, gerichtsscriuer ofte roedendrager nyet van amptes wegghen noch vander iustitie haluen dan van hoir eigen priuate personen wegghen ancoemen, sullen zie lueden ende een igelick tegens hoir slichte boeten breken ende sulx int dubbelt, ende salmen in dien valle richten nyet nae die articulen van desen capittel dan vandie voirige ende volgende capittulen.

11.

Die na besetter wachte tegens den wachtmeister ofte tegens die wachte enige moetwillicheit opter

straten ofte op die stadvesten anrichtet, dairwth beroerte, verueernisse ofte woepengeruchte ofte groot rumoir onder den borgeren ofte nabueren veroirsaeke, die sal breken x^m steens.

12.

Alle lesien, beanxtingen ende quessueren, die nae besetter wachte an een wachtmeister oft anden gesuoren stadwachter op die wachte ofte in tide, als die wachter die poorten sall openen ofte sluyten, salmen boeten naeden vyften art^l. van desen capittel, gelieck ofhet an een wetholder gescheen weere. Ende alle lesien, beanxtingen ende quessueren, die gescheen nae besetter wachte andie borgerwachte, salmen corrigieren naeden vi en vii articulen van desen capittel, gelieck ofhet an gesuoren dienairs gedaen waire.

13.

Item alle broeken, die indie dachwachte gescheen ende die die wachters by daege ofte nachte onder malcanderen breken, sal dubbelt wesen. Ende soe die wachters oick nae besetter wachte wth dronckenscop ofte wth moetwillicheit enighe commotie anrichteden, dairwth beroerte, verueernisse, woepengeruchte ofte groot rumoer onder den nabueren volchde, sullen breken x^m steens.

14.

Die nae besetter wachte mit steenen ouer die straten werpt sonder yemande te raeken, sall breken iiii^m steens, die dairmede ymande quesset viii^m steens.

15.

Alle die ghene, die des auents, tweten des winters

nae negen vren ende des soemers een halff vre na besetter wachte, opter straten gaen sonder luchte ende oick mit luchten, dan onbecant bynnen, ende vandie wachte gevraecht worden, woer zie hen coemen ofte hen willen, sullen dairvan bescheit gheeuven, ofte die des weigeren, salmen moegen opsluten totten volgenden dach.

16.

Die indie ordinantie vandie wachte broeckachtich wort beuonden, sall naedie selue ordinantie worden gecorrigiert op die peenen dairinne begrepen. Ende die zyn wachte geheelick versuempt, sal in tide van oirloege breken ii rynsche gulden ende in tide van vrede een rynsche gulden.

17.

Die nae besetter wachte sonder noeth wth moetwillicheit een roer loss schietet, sall breken vyftien duesent steens.

18.

Dair die wetholders, dienairs ofte wachters gaen ofte coemen om ymande van des gerichtes weggen te vangen ende dair mit drigende ofte smaetlicke woerden tegensstreuet, sal breken iii^m steens; die dair geweer tegens biedet ofte waepenen tegens gebreuket, sal breken viii^m steens. Die onderstaet den dienaers een geuangen te ontnemen, sal breken xiiii^m steens; die den dienairs een geuangen ontwel diget, sal capitalick worden gestraeft, ende soe veer hie ontcompt, sal hie der stadt breken xxv^m steens.

19.

Die een geuangen, om wth der gevanckenisse te

breken, instrumenten brenget, sal breken xv^m steens; die mit geweld doeren, vensteren, mueren ofte cluesteren opbreket ende een gevangen wth die gevanckenisse lossmaeket, sal anhet lyff, ende soe hie ontcompt, mit ewighe infamie ende mit xxx rynsche gulden gestrafet worden.

20.

Die wth een besloeten gevanckenisse ontwieket ofte wthbreket, maict sick der daeth dairomme hie gevangen is plichtich, ende sal nommermeer weder moegen insoenen, oft hie sal der peene op die daeth staende dubbelt opleggen.

21.

Alle borgers ende inwoners, die vanden wetholders ofte dienairs tot assistentie vandie enighe apprehensie an oueldaeders worden geroepen, sullen dairtoe succurs ende hulpe bewiesen ofte elx verbueren xii pondt.

22.

Die een gerichtspandt, twelck gerichtlick is gehaelt oft by executie ymande toegerichtet, op zyn eigen heerlicheyt weder nimpt, sal breken vier duesent steens ende sal nae gedaene gerichtlicke ansegginge tselue pandt bynnen een etmael weder ter plaetsen leueren ofte sall dairmede sitten bliuen in misbruick ende alle etmael dairan breken een duesent steens.

23.

Die oick enich guedt, dairan specialick gepandet ofte geweldiget is, brenet wth die vriheit, voir oft alleer die pandinge oft weldinge dairan sal wesen afgedaen, sal breken i^m steens ende het selue bynnen

een etmael weder nae die gerichtlicke eischinge indie vriheit leuren ende dairmede sitten in misbruick, alles bydie peenen als boeuen.

24.

Die oick enich guedt by sententie oft kennisse — die cracht van gewysde heft — wort afgeweesen ofte die gecondemniert wort enich guedt te restituieren oft te exhibieren ende dairinne naeden gebuerlicken tydt verweigerich blyft, sall insgelieken bliuen in misbruick ende alle etmael nae gedaene insinuatie breken i^m steens, doch en ider zyn verweringe voirbeholden.

25.

Alhoewel die olders hoire kinderen, een man zyn wyff, een schoelmeister zyn discipulen ende een ambachtsmeister zyn leeriongen moderatelick moegen corrigieren, nochtans soe veer sulx gescheede moetwillich mit scherp geweer ende mit bloetvergieten, soe salmen dairan breken gelieck an anderen.

26.

Een kindt, clerck oft leerionge ouer die xiiii iaeren olt, die zyn olders, meister oft curatuer feitelick misdoet, sal boeuen die ordinarys boete arbitralick nae die qualiteit des moetwillens opentlick worden gestraffet; mair een mynneriaerich kindt, clerck ofte leerionge, die in dier gestalte zyn olders, meister oft momber ofte oick anderen feitelick misdoet, sal mit roeden van zyn olders ofte meister opentlick worden geslaegen.

27.

Die verdoruen kinderen, discipulen ofte leeriongen

heft, die sick van hoir olders ofte meister nyet willen laeten tuchtigen ende regieren, sullen den scepenen moegen anroepen om hulpe, diewelcke naedie gelegenheit alsulcke prouisie dairinne sullen voerwenden, ten eynde dat sodane kinderen, clercken ofte leeringen moegen worden gebetert.

28.

Een man, die zyn wyff onbehoirlick mishandelt mit stoten ofte slaen, salmen voir die irstemael, als die scepenen dairaff wetenscop ofte clachten crigen, dairvan onderrichten om sulx naetlaeten. Ende soe dieselue dairnae des wederomme sonder wetlicke blikende oirsaeke attentierde, sall hie dairan breken naede qualiteit des daedes tot kennisse vanden scepenen, ende na die darde reise salmen hem in die hachten moegen vertoeuen, wes hie der vrouwe genoichsaeme assecuriteit heft gestelt om vreetsom te moegen leeuën.

29.

Alhoewel alle richters ende gerichtsdienairs hoir officien bedienen op hoir eedt, nochtans soe enich richter bewyslick durch gyften ofte gaeuen sick liet corrupieren, ofte durch notoire gunst, nytt ofte partialiteit die iustitie verkierde, ofte wetende enich parthie tegens die bescreuen plebisciten veronrechtede, sall boeuen die strafe indie bescreuen wetten begrepen die ontfangen gyften oft gaeuen viervolt wederkieren ende der veronrechtede parthie die schaeden dairup loepende versetten.

30.

Een gerichtsdienaer, die versuempt ofte verweigert

enich wetlick exploit, dair hie zyn gelt van parthien voir ontfangen heft, wthterichten oft die zyn exploit onrechtelick doeth, dair bewys van blyct, sal der geïnteressierde parthie die schaeden ontrichten boeuen die strafe, die van wegghen des eedes ende officioms dairup staet.

31.

Enich voecht, gesuoeren broetweggher oft diergelieke officier vander stadt, die zyn officie eenmael heft angenoemen ende daerenboeuen onbedient liggen laet ofte verweigert te vulfoeren, voir ende alleer het iair ofte die tydt van zyn officie vuleyndiget is, sall insgelieken alle schaeden dairwth dependierende vergueden ende dairbeneuens naeden eedt ende plicht op sulken officie staende gecorrigiert worden; ende enich officier, die daerenboeuen syn sloetelen ofte registeren smaetlick den scepenen voir die voeten werpt, sal boeuen tghene soe voirsch. breken in^m steens.

Dat XV capittel.

*Van daetlicke iniurien, als van wondingen,
quessueren ende beanxtingen.*

1.

Alle lesien anden lichaeme sindt twierlei ende gescheen mit bloetvergieten ofte sonder bloetvergieten, ende insgelieken sindt alle bloetvergietinghen naeden lantbrieff twierlei, tweten een quessuer ofte bloetrysse ende een koerbaer wonde, die leedes lande ofte leedes

diep is, welke lesien indie broeken hoir onderscheit neemen naedie circumstantien vandie litmaten, persoenen, plaetsen ende daeden in manieren, hiernaevolgende.

2.

Van een bloetrysse ofte quessuer, die gheen lydt diep oft lanck is, salmen der stadt breken XII £; van een vleyswonde, die koerbaer is, leedes lanck oft diep, XX £; int aensicht allenthaluen dubbelt.

3.

Van een doirgaende wonde int lyff oft van een wonde int been, inden hals, schulder of arm, an beiden ziden doirgaende, III^m steens.

4.

Van een braegewonde int hoeft, tweten daer die panne doer ofte geborsten is, VII^m steens.

5.

Van een oeghe wthteslaen, te smiten ofte te steeken, ofte van een handt ofte voet oftehouwen XVIII^m steens, van meer nae aduenant.

6.

Van een ander die noese geheelick te schenden, VI^m steens; van ener die lippe ofte tonge te schenden, III^m steens; van een vinger aftehouwen oft van ymande een lam lidt te slaen ofte te steken, VII^m steens; van een tye andie voet aftehouwen III^m steens; van meer na aduenant.

7.

Van ymande een oere aftehouwen ofte te sniden,

viii^m steens; van ymande een tande wthteslaen, ii^m steens; van meer nae aduenant.

8.

Van een ander een baert oft een stucke vandie baert wthtetrecken, ii^m steens; van ener een ribbe int lyff en stucken te slaen, vi^m steens; van meer na aduenant.

9.

Van ener een arm ofte been en stucken te slaen sonder lemp^te ix^m steens, ende mit lemp^te xii^m steens.

10.

Die een man zyn gemacht ofte een vrouue hoir borsten doerwondet, xii^m steens, ende die dieselue schendet ende onbrueckbaer maict, xx^m steens.

11.

Van malcanderen mit vuyste te slaen ofte hayr te plucken ofte onder die voeten te smiten oft van een banck te stoeten ofte mit voeten te treden, iiii £, blont ofte blau oft mit quessinghe an vell ofte vleys dubbelt.

12.

Van malcanderen mit byten ofte crabben bloedich te quessen, viii £.

13.

Van een cort mes wth boesheit op een ander te trecken iii £, van een lanck mes vi pondt.

14.

Nae een ander mit kannen oft croesen te smiten sonder raeken iiii £, mit raeken vi £, mit een

slichte quesuer viii £, int ansicht dubbelt, mit steenen ofte cloeten opter straten ofte op gemeene wegghen naeden anderen te smiten sonder raeken viii £.

15.

Van ymande mit een knuppel, talholt, tange, stoel ofte diergelieke instrumenten blont ofte blau ofte bloedich te slaen, te stoten ofte te smiten sonder koerbaer wondinge ofte becrenckinge der litmaten x £, mit quessuer ofte wondinge als boeuen, int ansicht dubbelt.

16.

Die den anderen besericht ofte quesset mit heet waeter ofte brandt ofte mits den anderen int vuyr te stoten, sullen breken ii^m steens ofte meer naedie gelegenheit des quessuers oft moetwilles tot arbitraye van scepenen ende raede.

17.

Die den anderen int water oft in een sloet stotet sonder beseringe ende perikel des lyues, sall breken x £, ende soe veer dair enighe lesie ofte perikel mede gebuerde tot kentnisse nae aduenant, als boeuen.

18.

Die een woepengeruchte ofte groet rumoir veroirsaekede, sal breken by daege xii £, by nachte dubbelt, tweten soe sulx priuatelick sonder andere koerbair daeden geschede; mair soe ymande woepengeruchte veroirsaiete, dair gemeen rumoir ofte concurs des volcks wth volchde, sall breken nae die groetheit ende cleinheit des daedes tot discretie van scepenen ende raede.

19.

Die mit enigerhande lanck geweer, als hantstocken, codden, peeken, grepen, koluen, cloetstocken, vynteboemen ende diergelieke langhe wapenen enen anderen beanxtiget ofte verschrickinge andoet sonder quessinghe ende slaen, sal breken x £, ende soehet geschiede mit een byle ofte vorcke xii £, mit een roer xx £, ende die op een ander een roer loss schietet sonder raeken x rynsche gulden ende mit quessinghe xx rynsche gulden.

20.

Die den anderen mit kneuelstocken, codden, peeken, grepen, koluen, vynteboemen ofte diergeliecke wapenen blont ofte blau oft een slichte quessuer slaet ofte steket xx £, alle andere koerbaer wondingen bliuende op hoir voirgaende broeke.

21.

Die wth moetwille ofte dronckenscop mit enich geweer inder straten houwet ofte scrabbet, all waer hie schoen tegens niemande vechtende, ofte die geweer opter straten smitet ofte mit steenen langes die strate werpt sonder ymande te raeken, sal breken viii £.

22.

Die verhoelen wapenen als werpbilen, corte roers, cloeten ofte steenen viantlick op een ander draecht, sal breken vii £.

23.

Die enen anderen wth smaetheit ofte quaeden ge-

moede by die oeren trect oft mit die voeten stoet, sal breken vi £.

24.

Die ymande wth zyn hues ofte woeninghe eischet, sal breken vi £, ende die ymande wth eens anders hues eischet iii £, dan soe die wtheischinghe gescheede mit wthgetoegen messe ofte blancken sweerde ofte mit gebeer van andere wapenen, sal die broeke dubbelt wesen.

25.

Die van een huesheere ofte inwoener zyn hues wort verboeden ende dairenboeuen dairinne blyft ofte dair weder inne compt, sal breken x £; insgelieken die in eens anders mans hoff gaet tegens zinen wille, sal breken x £; alles tverstaene van verscheiden huesgenoten ende nyet vanden ghenen, die een domicilium oft tsaemen vuyr ende roeck holden.

26.

Die voir eens anders doere oft in eens anders hues oft hoff wth contumelie ofte wreuelmoedicheit dreck ofte vuelnissen brenct, sal breken iii pont, ende die sulx doet inder kercken, op des stadts poorten, indie wachthueseren ofte in diergelieke plaetsen, sall breken vi £, ende voir all die daeder gedwongen worden die vuellenissen mit schande dair weder hen tbrengen.

27.

Dair vuele een feit ofte verhoelen wondinge anrichten, die niemande bekennen will, ende dair die schuldige mit gheen bewys kan verwonnen worden,

dair sullen zie een schuldighen man maeken ofte alte-mael, die mede hantdadich oft inhet vechtsel tegenwoirdich bynnen gewest, sick mit eede purgieren, ende die broeke tsaemen wthmaeken, mits dathet gerichte eene voir all voir die broeke sal moegen executieren ende denseluen opten anderen regress van executie vergunnen; dan soe enighe verweigherden sick mit eede te ontvten, dieselue sullen die broeke allene dragen, ende in dien valle sullen die anderen der broeke vry ende ledich wesen.

28.

Wth alle wondingen wassen twierlei actien, naementlick crimineel voir die stadt tot die broeke ende ciuyll voir die geledierde parthie tot verset ende verguedinge vanhet meisterloen, smarte, teringhe, versuemenisse ende alle schaeden, die dairwth sprueten, diewelcke alle richters geneecht sullen wesen der geledierde parthie ruym toe te richten ende onuerweigerlick naedie condemnatie te executieren. Edoch soe die geledierde parthie die wondingen, daetlicke iniurien ofte lesien grotelick hadden verhaelt ende die hantdadiger dairtoe waere gedrongen, dair bewys van bleeke, soe sal die richter discretie draegen ende der geledierde parthie nyet meerder toewiesen dan refuys vanhet meisterloen.

29.

Die den anderen besericht, quesset ofte wondet onuersiens wth gheen quaedt gemoet oft mit gheen opsate van quaedt doen, bueten alle schult ende versuemenisse, allene durch ongeluck, dair sal die hantdadiger vry van die boete wesen; mair soe sulx dorch

enighe versuemenisse, onachsomheit ofte temeriteit byden hantdadiger worde veroirsaket, nochtans bueten alle propoest ende wille van quaet doen, als die schitet ofte werpt nae een beest ende raket een mynsche, die sal halue boete gelden, soe veer als sulx nyet gescheet op een gemene wech oft strate.

30.

Mair die schytet ofte werpt op een gemeene strate ofte wech, oft die enighe dingen boeuen van een hues ofte wth een hues ofte hoff gietet oft smitet op een gemeene wech ofte strate sonder voirhen te roepen ende waerschouwen, ende durch dien enen anderen quesset ofte bescadicht, die sall volle boete betaelen ende die schaeden versetten. Ende soe veer sulx heimentlick geschede sonder te verneemen weele des hadde gedaen, sal die huesvader ofte vrouue indie informatie melden allen den ghenen, die op dier tydt in hoir hues bynnen gewest, ende die sullen sich alle dairvan purgieren ofte selfs die broeke opleggen.

Dat XVI capittel.

Van beestenschaede ende veltschaede.

1.

Alle schaede, die beesten doen, sal die eignaer vergueden ofte die beesten, diewelcke die schaede hebben gedaen, voir die schaeden verlaeten.

2.

Die bietende hoenden ofte netele beesten oft smi-

tende peerden oft diergeliecke scadelicke dieren holden, die sullen die afdoen; ende soe die eignair nae gerichtlicke ansegginge verweigerde ofte versuemde sulcke beesten aftdoen, wes schaede dieselue beesten alsdan meerder doen, sal die eignair nyet allene ver-setten dan oick boeten als off hie die selfs hadde gedaen.

3.

Die moetwillichlick ander luede beesten lemnet, houwet, mishandelt ofte crencket, sal dieselue beesten an sick neemen ende den eignair die weerdie dair-voir betaelen ofte die schaede vergueden tot verkie-singe vanden eignair ende dairenboeuen der stadt breken tot arbitraye naedie qualiteit des moetwillens.

4.

Die den anderen besericht oft bescadicht durch on-ordentlick mennem van wagenen oft durch riden van peerden oft driuen van beesten, sal breken nae die gelegenheit der quessueren ende schaeden tot guet beduncken der scepenen.

5.

Die willens ende wetens zyn beesten dryft in andere lueden weiden, sal boeuen het verset der schaeden der stadt breken 1^m steens, mits datmen die schaede sal betaelen naehet bewys ofte eedes begrotinge van-den bescadichde, altyt by moderatie vanden gerichte.

6.

Die beesten opten camp in staende koeren driuen ofte wetende gaen laeten, sullen dairan breken 1^m steens. Ende een ider borger sal des soemers

opten camp die varcken en wth staende koeren moegen schutten, het stuck op vier pont.

7.

Van een schuttinge wth zyn land sal een schutter nyet meer hebben tot enenmael dan iii st., ende dairenboeuen versett van zyn geleden schaden.

8.

Die geschuttete beesten losbynt oft vandie banck wech dryft, ofte die den anderen beesten wth die schuttinghe ontdryft, alleer hie behoirlick schutgelt betaelt heft, sal dubbelt schutgelt plichtich wesen ende der stadt breken iii £. Ende soe veer sulx geschede tegens den dienaeren ofte wachteren van wegghen eender schuttinge, die zie wth beuel des gerichtes doen, ofte tegens den gesuoeren, sall die hantdadiger dairan breken iii^m steens ende euenwel betaelen dubbelt schutgelt.

9.

Die zyn opslach opter meenthen misbruict soe veer dieselue een eignair is vanhet hues, dairvan hie den opslach gebruiet, sal zyn opslach geheelick verbueren, ende soe veer die misbrueker een huerlinck is, sal hie die opgeslaegen beesten ofte die weerdie van dien verliesen.

10.

Soe ener wth die omliggende buerscoppen ofte andere wtheemschen ofte borgeren, die bueten die poerten woenen, die meenthe misbruieten ende beesten dairup sloegen ofte wetende langer als drie daegen hoir beesten dairup lieten gaen, sullen verbueren van

elx beest vi^m steens ende dairenboeuen die weide nae aduenant des tides betaelen.

11.

Een ingeseten, hebbende een opslach, die vrembde beesten onder schyn van een loese coep opter meenthen annimpt oft anderssins onder zyn scherm ofte naeme dairup weidet, sal die meenthe hebben misbruict.

12.

Die den anderen zyn landt ofbouwet, ofgrauet ofte affsteeket, sal boeten nae bericht der gesuoren volgende die ordinantie vandie gesuoren cedula ende dairenboeuen der stadt breken ii^m steens.

13.

Die den anderen zyn koeren oft hoy ontmeyet ofte ontvoirt ofte zyn turff ontaedet, soe veer sulx onwetende gebuert — datwelcke die daeder mit eede sal affirmieren — sal die daeder die schaede ontlichten ende der stadt breken ii £, mair soe veer sulx wetende geschede, soe salmen dat strafen als roeff ofte diuerie.

14.

Die wth die varckenweide oft wth die meenthe ofte andere stadlanden soeden sticken oft eerde graeuen bueten consent vanden scepenen, sullen breken twintich pont ende die afgesteken plaetsen weder mit soeden vullen.

Dat XVII capitel.*Van famoese libellen.*

1.

Die iniurien, die durch scriften gescheen, worden indie rechten allerhoechst gestraeft, ouermits die ont-eeringen durch scriften allermeest worden verbreidet ende langest in memorie bliuen, ende ouermits niemande geirloft is enen anderen van feiten, all bynnen die oick wairachtich, bueten den gerichte te accu-sieren; dairomme die famoese libellen, scryften ofte breuen dichten, scriuen ofte stroyen oft an enighe plaetsen cleeuën, ofte diffamatoir leeden ofte rymen maeken, singen, prenten ofte verspreiden, ofte scanda-loese commedien ofte battamenten spoelen, dairdurch eens anders eere, naeme ende fame wort gecrenket, sal der stadt breken x^m steens ende voirts reuocatie ende beteringe doen naeden art^l. van iniurie.

2.

Die sulcke famoese libellen, breifiens, leden, rymen, commedien ofte battementen gescreuen, gedruket ofte gemaeket vynden ende nyet strax en schoeren oft anden gerichte brengen, sall breken en ider iii^m steens.

3.

Die mit cryt enighe scandaloese redenen ofte woerden tot oneer van een ander argens woer anscriuet, sal breken vi^m steens ende mitten dienaeren geleidet worden ter plaetsen, daer die gescreuen sindt om die-selue in eignaer persone wthtewischen.

Dat XVIII capittel.

Van broeken, die hercoemen van enighe geboeden ofte verboeden der scepenen ofte van weggen die iurisdictione ende indicatuer der stadt.

1.

Allen richteren is geoirloft hoir iurisdictione mit penaele geboeden ende verboeden te starcken, ende dairomme moegen die scepenen tot administratie der iustitien in alle gemeen saeken, dair executie inhet guedt strax gheen plaetse heft, ofte dair ymande in zyn besiddt daetlick wort geturbiert, ofte dair ymande verweigert contumaciter enighe saeken, die der stadt ofte den gerichte angaen, ofte anders, dair zie billicke oirsaken vynden, geboeden ende verboeden leggen, ten irstenmael by drie pont, ten anderdenmael by vyff pont ende ten dardenmael by x £, ende sulx alles op enen dach mit onuertoegeen wthpandinghe. Ende soe dairnae die ghene, dairan die geboeden ofte verboeden gescheen, in zyn contumacie volhardet, sullen die scepenen die peenen moegen verhoegen nae hoir guetduncken ende dieselue sonder dissimulatie executieren anhet guedt ofte oick ten vtersten andie personen mit apprehensie, soe veer die groetheit der contumacien sulx vereischen, mits datmen nochtans van ciuyl saeken, die puerlick parthien angaen, oft dair gheen daetlicke ongehoersamheit contumacie oft turbatie onder vermenghet, gheen penale geboeden ofte verboeden sal interponieren voir ende alleer die ene van dien mit rechte verwonnen is. Ende soe die ene parthie tegens den ander gebott ofte verbot voernimpt, sulx sal gescheen mit anteikeninge van enen

rechtdach ende salhet gebott ofte verbot also geresoluiert worden in een simpele citatie ofte sal sonder rechtdach crachteloos zyn.

2.

Enich borger ofte inwoener, die een ander borger ofte inwoener van personeel actien bueten desen gerichte mit rechte anspreket ofte arrestiert, sal breken iii^m steens ende dairbeneuens die saeke scadeloos afdoen.

3.

Die ouer scepenen ende raede claecht an hoeger ouerheit ende bydie selue hoege ouerheit in onrecht wort beuonden, sal der stadt breken iiii^m steens; mair soe die claeger kan bethoenen, dat hie van scepenen ende raede in zyn guede saeken ende recht weer verongelieket oft dat hem recht weer geweigert ofte expeditie ontsecht, sal die claeger der peene vry wesen, ende zyn clachten ende saeken andie competente hoege ouerheit sonder broeke moegen veruorderen.

4.

Een borger, die ouer een ander borger claecht ofte suppliciert an hoeger ouerheit voir ende alleer hie die clachten ende saeken voirden scepenen heft te wercke gestelt oft angegeuen, sall breken iiii^m steens ende die saeke costeloos afdoen, ten waere hie conde bibrengen, dat hem vanden scepenen rechttes geweigert wair.

5.

Die enighe mandaten ofte scriften, die van weggen scepenen ende raede argens woer sindt angeslaegen,

dair aff breket, schoeret oft mit enigerhande instrument cancelliert, sal breken 11^m steens.

6.

Die tegens tgerichte oirconden opwerpt ofte getuegen roept, ofte tegens tgerichte voir andere getuegen als int gerichte sitten smaetlick protestiert, sal breken 1^m steens.

Dat XIX capittel.

Van boeten, sprutende wth inbroeke vandie ordinantie der brantwapenen.

1.

Niemande sal des stadts ledderen wthleenen tot priuaten gebroeke, bydie peen van 11^m steens; ende die enighe brantledderen vanden raethuese ofte wth die kercken anveerdicht oft ontleent tot priuaten gebroeke, sal breken 11^m steens.

2.

Die tot enigen tiden beuonden worden gheen veerdigen, dichten, gemercten leeren emmer thebben, sal tot ellickenmael breken 11 £. Ende die beuonden wort zyn leeren emmer anders woer toe te gebreuken ofte wth die stadt tbrengen, sal ider mael breken 11 £.

3.

Die durch zyn versuemenisse, onachtsomheit ofte dronckenscop, oft durch quaede waringe van zyn

vuyrstede, backouen, panoeuen, oft durch periculoes leggen van zyn koeren, hoy, stroe ofte turff een brandt in zyn hues ofte schuere veroirsacket, sal der stadt breken viii^m steens.

4.

Die in zyn hues brandt cryecht ende nyet van stonden aen, als hie des gewaer wort, brandt roepet, sal breken v^m steens; die oick brant roepet sonder noeth ofte oirsaeke, sal arbitralick worden gecorrigiert, nae aduenant de verschrickinge ende gaerloop, die dairwth volcht, als oick te verstaene vandie ghene, die die brantclocke slaet sonder noeth.

5.

Die byhet licht tot enigen tiden beuonden wort te hekelen, sal breken iii^m steens.

6.

Die in tide van brandt zyn leeren emmer nyet totten brant brenct, sal verbueren i^m steens, ende die in tide van brantnoeth verweigert ofte versuempt sonder redelicke oirsaeke den brant te helpen dempen ende leschen, sal achter int stadtboeck gesett worden, als zyn borgereedt vergeten hebbende.

7.

Die inder straten oft dairomtrent, dair die brant opgaet, woenen, sullen by nachte elx een luchte voir hoir doere hangen ende hoir balien ende ledderen voir hoir doere setten, by die peen van iii^m steens.

8.

Die in tide van brant verweigert te achtervolgen

alsulcke geboeden ende verboeden, als die scepenen, dair tegenwoirdich wesende, tot noeteyss ende gemeene profyt worden leggen, sullen breken iii^m steens.

9.

Die naeden brant beuonden worden onrechte emmeren, cuepen, balien ofte ledderen angematiget thebben, sullen dieselue weder ouergheeuven ende elx breken viii £.

Dat XX capittel.

Van broeken, sprutende wth allerlei ordinantien.

1.

Nae dem die ordinantien vanhet schouwen ende maeken der wallen, hoeftuenen ende weggen, item die ordinantie vandie wachte, vandie opslach der meenthen, vandie moelen, vanhet verlaeth, vandie wthvaert des turfs, vandie turfmate, vanden werff des dieps, vandie mercten, vandie waeghe, vanhet broetwegen ende anders nae der tiden gelegenheit veranderlick ende nyet altyt bestendich sindt ende dairomme dieselue alhier wthgelaeten bynnen, salmen die nochtans achtervolgen, soe als die meestendeel int memoriaelboeck bescreuen staen oft anders soe als die van oltz herwers geusiert sindt, wes dieselue van gelieken sullen gereformiert ende verbeteret zyn, ende die boeten dairinne begrepen salmen den broeckachtigen afneemen.

2.

Indie schouwen vandie wallen, hoeftuenen ende

weghen sal die irste bekoeringe wesen x £, die anderde xx £ ende ten darden salmen procedieren mit bestedinge op dubbelt gelt.

3.

Diemen indie schouwen bevindt, die gemeene weggen vercortet oft hoir vredingen indie gemeene weggen wthgesettet, oft die gemene weggen versteeken ofte vergreuen thebben, salmen elx bekoeren op xx £ ende gebieden sulx te beteren ende heelen by iii^m steens. Ende soe veer dairinne bynnen die bestemde tydt gheen beteringe oft helinge gedaen worde, sullen die scepenen den voerkoer wthneemen ende vaeren voirt mit bestedinge op dubbelt gelt.

Dat XXI capittel.

Van verscheiden ciuile excessen ende delicten.

1.

Die gelt wthdoen op weekeschaede ofte op maentpensie, item die gelde wthdoen op iaerrenthen hoeger als inden lande castuemelick oft nae rechte geoirloft is; item die koeren oft andere specien wthleenen om meerder weder thebben ofte die op tilbaer panden gelt doen op weekegewyn, die bedriuen alle woeker ende breken der stadt thien pondt ende sullen dairenboeuen vanhet woeker gefrustriert worden; die ten anderenmael ende nae die irste correctie in sulcke woekerie beuonden wort, sall nyet allene vanhet woeker, dan mede vandie behoirlicke pensie gefrustriert

worden; ende die ten dardenmael dairouer broeck-achtich wort beuonden, sall nyet allene die pensie mithet woeker, dan oick die hoeftsomma verliesen.

2.

Die op Soendaegen beuonden worden opentlick te arbeiden, sullen breken x £.

3.

Die wtheemsche lueden verhueren enighe hueseren oft cameran, voir ende alleer dieselue wtheemschen irst behoirlicke certification vanden gerichte, dair zie hercoemen, hebben vertoent ende dairup vanden scepenen consent verworuen om alhier te moegen woenen, sullen breken viii £ ende euenwel die hueseren ende cameran an hoir beholden.

4.

Die alhier wtheemsche dootslaegers oft die indie omliggende prouincien ofte ampteren ballingen sindt, annimpt ofte logys vergunt voir ende alleer dieselue vanden scepenen velinghe hebben verworuen, sullen breken x £.

5.

Item die scepenen sullen nyet richten ouer enich dobbel- ofte chaertespul, weddescop ofte diergelyck lichtueerdighe handelingen, noch ouer enighe lichtueerdighe contracten, dairwth sprutende, ende niemande sall oick in sulcke contracten verbonden ofte verplichtet wesen.

Dat XXII capittel.*Van bevredinghe.*

1.

Daer die scepenen thueschen borgheren oft inwoeneren twidracht oft viantscop verneemen, dair moegen zie vrede thueschen leggen ende gebieden by thien duesent steens; ende sulx mach doen soe well een raedespersoen ofte een dienaer in tegenwoirdicheit van een ofte twee borgheren als een scepen. Ende het vredengebót sall dueren sees wekenen, soe wel bueten als bynnen die iurisdictione, ende nae die sees wekenen machmen die vrede weder vernieuwen soe vaeke den scepenen des noedich dunct.

2.

Die scepenen moegen die vrede nae exigentie der saeken oick hoeger leggen, tweten by twintich duesent steens ofte by die stadt hoichste koer.

3.

Die die geboeden vrede inbreket, sal die peenen, dair die vrede by geboeden iss, opleggen, tverstaene datmen het vredengebót allene mitter daeth ende mit ghene woerden breket; dan die boeuen die geboeden vrede den anderen koerbaer woerden gheueen, breken dubbelde boete, ende die boeuen die geboeden vrede messe op malcanderen trecken oft malcanderen mit enighe wapenen beanxtigen oft smiten sonder quessinghe, breken v^m steens, alsoe dat die geboeden vrede allene mit quessinghe gebroeken wort.

Die ymande dootslaet boeuen gelechte bevredinge, sal breken XL rynsche gulden.

Dat XXIII capittel

Hoemen in saeken van broeken procediert ende die executien van dien vullenbrenct.

1.

In alle crimineel saeken salmen sommarie procedieren, wthgesecht dair die eene parthie den anderen verclaeget van grote excessen, dair machmen parthie tegens parthie stellen; oick dair die lantdrost oft die fiscus van wegghen der hoege heerlicheit enich borger will anclaege van capitael feiten, dair sal die borger soe veer vanhet feyt gheen blyckende schyn is, sick tegens den claegeer op genoichsaeme borchtucht mit rechte moegen verweeren.

2.

Soe vroe als een feyt by enighe vandie voirige manieren tot kennisse vanden wetholderen sal wesen gecoemen, sullen die wetholderen, soe veer die saeke capitael is, den delinquant nae genoemen informatie moegen indie hachten trecken, ende soe veer die feyt ciuyll is, den delinquant borghe laeten afeischen, tweten van grote excessen byder sonnen ende van cleine excessen voir den volgenden rechtdach oft bynnen drie daegen, tot discretie vanden wetholders.

3.

Op alle rechtdaegen van bott oft anpandinge salmen naehet borgerrecht opentlick opleesen allen den ghenen, die zedert die voirige oplesinge van enighe feiten sindt angebracht ende den borghe afgeëischet is, omme soe veer ymande onschult, verweeringe ofte verhael wolde bibrengen, dat dieselue nae gestalte borghe sulx doen mach op die twie irste navolgende rechtdaegen.

4.

Die verweigert ofte versuemich blyft borge tstellen, die salmen oick indie hachten moegen trecken, doch mit onderscheit, soe die delinquant een gearuet borger is ende die koer mair iii^{m} steens oft daironder be draecht, soe salmen denseluen nyet vangen dan durch die verweigeringe van borge tstellen, denseluen opten volgenden rechtdach nae gedaene aneischinge antekenen voir vellich ende voir die broeke strax executieren sonder widerpurge ofte excuese daerentegens te geneten.

5.

Mair die nyet gearuet noch geguedet is, ofte daer die koer meerder beloept als iii^{m} steens, oft sunst als die daeth mit sonderlinge moetwille is gedaen ende exempel eischet, salmen den delinquant om die verweigeringe van borge tstellen moegen apprehenderen, mits datmen nochtans in allen geualle voir die apprehensie sal guede informatie vandie saeke neemen ende voirhen vander daeth versekert zyn.

6.

Men sall om ciuile broeken een borger, diehet zyn

erste excess is, in gheen duister hachten leggen, dan steets holden een borgerlicke redelicke gevanckenisse.

7.

Item men sal niemande wth die gevanckenisse relaxieren, ofte men sal hem solenne oirueede ende versekeringe afneemen.

8.

Die borghe stellen ende naedie aneischinghe op die twee volgende rechtdaegen gheen verhael noch onschuldighhe bibrengen, sullen dairvan versteken wesen, ten waere zie om wetlicke oirsaeken voirhen prorogatie van tydt hadden verworuen.

9.

Men sall altyt den hantdadiger irst borge afeischen ende denseluen voir schuldich achten ende nyet den patient, soelange als vanhet verhael des patients ofte vanden noetweer des hantdadigers nyet en blyct. Doch dair ten beiden ziden excessen worden geperpatriert, ofte dair tgerichte sekerheit heft van des patients verhael ofte moetwille, ofte dair tgerichte gheen sekerheit kan verneemen, weele die schuldighe hantdadiger is, dair machmen beide ofte alle die parthien afeischen borge.

10.

Hantdadighe wtheemschen sullen op staénde voet borge stellen ofte selfs borge bliuen van allen saeken, die boeuen die viii £ bedraegen, soe wel die onder den clockenslach woenen als andere vremdelingen, dan van saeken, die mynder als viii £ bedragen, salmen den wtheemschen borge afeischen, wthgesecht vaga-

bunden, die van alle cleine saeken sullen borge setten ofte selfs borge bliuen.

11.

Die burgermeesteren in der tydt sullen in hoer maent alle die excessen, die in hoir maent vallen, mit informatie te neemen ende borge afteëischen, suyueren ende dieselue byden gemeenen raedt laeten claeren ende doen betaelen ofte te mynnesten op hoir tax ende op een seker termyn tot des stadts orber doen verborgen.

12.

Men sal enen ideren, die des versocht, bydie constitutie vandie borchtucht die quantiteit van zyn koer vteren ende dairby voirlesen den art^l., dair hie op geclaert.

13.

Een man oft vrouue, die soe arm is, dat hie zyn gebroeken koer nyet kan verborgen noch mit gelde ofte tilbaer waere betaelen, die salmen condemnieren tot etlicke tiden in duister hachten te sitten op water ende broet, ofte op bier ende broet, ofte om den steen tdragen, oft om anden kaeck te staen, ofte om geysselt ofte verbannen, ofte mit een brantmerck getekent te worden, naedie groetheit ofte cleinheit der delicten.

14.

Die om koer ofte excessen wth die stadt wieket ende voervluchtet, mach nyet weder indie stadt vriheit comen alleer hie zyn koer heft verborget ofte betaelt. Ende niemande sall oick sulcken voirvluchtigen herbergen ofte loyeren, by peenen hiernaolgende.

15.

Die voir die electie der nye scepenen die broeken, daer een ider op geclaeret, nyet hebben betaelt noch besettet, sullen voir ballingen worden afgeleesen ende opgeslaegen andie poorten, ende sullen nyet weder indie vriheit moegen coemen, alleer zie hoiren gebroken koer sullen hebben opgelecht, ofte een ider sal tot elckenmael gelyck oick die voervluchtigen breken, tweten die van capitael saeken hercoemen, thien pont ende van ciuyl excessen v £, dairvan die anbrenger sal geneeten 1 £.

16.

Item die nae die aflesinghe sulcke ballingen ofte voervluchtigen herberget oft loyert, alleer zie der stadt die gebroeken koeren hebben vulgedaen ende sulx nyet anbrenct, sall breken gelieke boete.

17.

Item die dienaeren ende wachters moegen afgelesen ballingen, die nyet ingesoent bynnen, sonder wider ofte speciaelder commissie oft beuell vanden scepenen indie hachten brengen ende geneeten van een ballinck dubbelt sluetgelt. Item die die dienairs ofte wachters opter daeth van gewelt oft capitael saeken bevynnen, moegen zie ende oick alle borgeren angripen ende brengen anden gerichte, dan anders moegen die dienairs noch borgers niemande vangen sonder express beuell van beide burgermeesteren inder tydt.

Dat XXIII capittel.

Van verdubbelinghe ende vermynderinghe der koeren.

1.

Alle koeren, die voirden gerichte ofte int hengaen ofte afgaen vanden gerichte ofte van der kercken, tverstaene in enen continuelen ganck van hues ende an hues, ofte die inder kercken ofte opten kerckhoff ofte in gemeene wercken, item die an craemvrouen oft swancbare vrouen gescheen, sullen dubbelt vergolden ende betaelt worden.

2.

Excessen, die gescheen van kinderen wth kinsheit, van doeren wth doerheit, sindt nae rechte onstraefber.

3.

Daer vuele broeken op een feyt respondieren ofte vuele excessen in eene daeth gebueren, dair sall die groetste broeke ende daeth die cleinen opneemen, soe wanneer die op eene tydt absque intervallo ende van eene persoen gedaen worden; want nae rechte bynnen dair altoes soe vuele daeden alser delinquirende personen bynnen, ende soe vuele broeken alser op verscheiden tiden daeden gescheen.

4.

Dair wth verscheiden oirsaken verdubbelinge der koeren plaetse grypt, dair salmen nochtans mair eene verdubbelinge doen moegen.

5.

Alle daetlicke feiten, die by nachte gescheen, soe

well doetslaegen als anderen sindt dubbelt, wthgesecht die ghene, die specialick op die wachte gestelt bynnen, diewelcke op hoir broeken inden XIII cap^l. begrepen bliuen sullen.

6.

Verbaele delicten sullen oick by nachte nyet verdubbelen, ten waire dieselue rumoir oft verueeringhe veroirsaciten.

7.

Die den anderen misseggen oft misdoen om kunscoppen ende getuechnissen der wairheit, in gerichtsaeken gegeuen, sullen insgelieken dubbelde boete breken.

8.

Die den anderen irst zyn geweer heimentlick ofte forcelick benimpt ende dairnae misdoet, sal breken dubbelde boete, als oick die ghene, die den anderen voerwachtet.

Dat XXV capittel.

Van verhael.

1.

Byden mynschen, insunderheit byden Cristenen, sindt nyet allene die feiten, dan oick alle eigen wraeke verboeden, ende dairomme laeten die rechten gheen verhael toe dan allene in daeden, die wth noetweer ofte noetwendige bescherminghe gescheen, ende in verbaele iniurien, allene alsmen tot quaetspreken irst

wort beweecht, gesarret ende geconciert; alsoe woerden gheeuven allene verhael an woerden, ende daeden an daeden, ende dairomme die van een ander qualicke oft mit iniurien wort angesprenget, heft actie van rechte ende gheensins oirsaeke ofte liberteit om den iniuriant quaet te doen.

2.

Edoch nae dem castuem van desen gerichte, die een ander driget te slaen ofte wtheischet om te slaen, ende dairbeneuens inhet drigen ofte wtheischen wapenen gebruiet oft nae wapenen gript ofte tastet; item de irst een mees op een ander trecket oft die een ander irst mit enigerhande instrumenten beanxtiget, aenveerdicht, smitet ofte veruolcht, die heftet verhael; ende soe dieselue durch dien int kieren ofte tegenweer worde gequesset ofte misdaen, sal selfs die ciuile broeken betaelen.

3.

Item die een ander voirwachtet ofte eenen anderen veruolcht in een hues, die heftet verhael, ende wes denseluen inden tegenweer gescheet, sall hie selfs boeten, alles soe veer als hie nyet dootblyft.

4.

Item die een richter ofte gerichtsdienaer om saeken vander justitie daetlick ofte mit enigerhande wapenen, irst aenveerdicht, all wes denseluen in tegenweer beiegent, sal de inuasoeer selfs boeten.

5.

Item verhael heft allene plaetse van daeden, die

op eene tydt gescheen, ende nyet van daeden, die durch naewraeke op diuerse tiden gebueren; edoch, soe ymande den anderen heft gedriecht dootteslaen, dair die gedriechede bewys van heft, ende dien nae die drieger tot anderen tiden den gedriechede mit harde ende quaede woerden beiegende oft aenveerdichde, sall die gedriechede nyet behoeuen te verwachten den anval vanden drieger, dan voirt sick stellen tot tegenweer ende noittruffighe bescherminghe, ende in dien valle salhet verhael wth saeke vandie harde woerden ende vandie voirgaende drigementen wesen byden drieger.

6.

Tverstaene dat die wetholders int ordelen van verhael guedt onderscheit sullen dragen ende niemande verhael geneeten laeten dan indie voirgespecificierde vallen, ende allene den ghenen, die kennelick totter daeth is gedrongen ende des daeths mit eeren nyet heft moegen ontgaen ende die int tegenweer oick gheen excessiue moetwille anrichtet, want anders solde onder schyn van verhael alle wederwraeke, eigenstrafe ende liberteit van quaetdoen verdeckt worden.

Dat XXVI capittel.

Inholdende generalick tbesluit van dit koerboeck.

1.

Angesien alle excessen ende delicten, die noch daegelix in dese laiste tiden wassen, nyet moegen tot enenmael bedacht ende by gescryfte veruatet worden,

sullen die scepenen, als hem een casus ofte feit voircomt, die hierinne op gheen seker broeke gedeterminiert staet, denseluen op die gelieckste daeth nae dese articulen moegen verrechtueerdigen; ende soe die vergeliëkinge dairmede nyet eigentlick worde stemmen, sullen die scepenen volgen ten irsten den lantbreif ende by gebreke van dien ten anderden geapprobierde castuemen ende ten laisten die algemene rechten.

2.

Alle boeten, die indie irste olde boeken der plebisciten van borgerlicke saeken doergaens angetoegen sindt ende in dit boeck nyet verandert worden beuonden, sullen in hoir volle viguer bliuen, wes die oick gereformiert ende verbeteret sullen wesen.

3.

Een ider stadtpondt, hierinne benoempt, bedraecht een vierendel van een heeren pondt, tweten *iii* st. br.; een duesent steens bedraecht *ij* heeren pont, tweten *xxi* st. br.; een ryns gulden bedraecht *ii* heeren ponden, te weten *xxviii* st. br.

4.

Alle capitael feiten veriaeren ende worden geprescribiert mit die tyt van twintich iaeren, ende alle ciuile feiten, die by tiden van die regeringe der scepenen inder tydt nyet anden dach coemen ende voir die electie der scepenen nyet wthgeclaert ende gedecidiert worden, sullen naedie electie veriaert ende geaboliert wesen, ten waire enighe saeken om redenen worden wthgesteld ende ouergescreuen.

5.

Die inwoeneren breken tegens malcanderen, soe wel

bueten als bynnen die iurisdictione, ende bynnen die iurisdictione breken soe vuele die gasten als die borgeren.

Den xi dach January inden iaere duesent vyfhondert negen ende soeuentich iss dit boeck by scepenen, raede ende meenthe eensaemich opten raethuese vergadert wesende, gevisitiert, ouergeweeghen ende dien nae angenomen, geautorisiert ende voer een ewich stadtrecht van koeren besloeten ende beloeft het selue te effectuieren ende voirtaen te achtervolgen.

Wesende burgermeesteren inder tyt

Berent ten Thoren.

Ffrederick Luetgensz.

Scepenen.

Abel Hillebrantsz.

Henrick Jacobsz.

Raede.

Pauwel Jacobsz.

Gelmer Joannesz.

Luetgen Petersz.

Luetgen ten Broeke.

Meensluede wth die Oestercluft.

Johan Coetinck.

Wicher Henricks.

Johan Rotgers.

Roeleff Henricks.

Wth die Westercluft.

Johan Jansz.

Johan Woltersz.

Johan Albertsz.

Peter Egbertsz.

REFORMATIE VAN HET KEURBOEK VAN 1579.

1 7 1 3.

Reformatie van het Keurboek der stad Steenwijk.

Burgermeesteren, schepenen en raden van overlang en nog dagelijks komende te bemerken, dat de insolentien en baldadigheeden, so in 't beledigen van ijmands goede naam en faam door woorden, als wel met er daad in't overvallen en kwetsen van der selver persoon en gesonde ledematen ter oorsake van de kwade opvoedinge der jeugt hoe langer hoe meerder de overhand neemen, en de leeden der regeringe met eede verplicht zijn de keuren en breuken op alle excessen gesteld exactelijk te innen en executeeren, en bevindende dat verscheijden breuken, in ons Keurboek op de delicten gesteld, in verre na niet even komen of responderen op d'excessen, die dagelijks in swang gaan, veel min om ijmand van de selve te doen afschrikken; ende bij de reformatie des Keurboeks, in den jare een duijsent vijf hondert negen en seventig den 16 Januari voorgevallen, uit de voorreden genoegsaam is af te nemen, dat door onkunde van eenige wetholderen, als meer hebbende gestemd op olde observantien en wetten des olden Keurboeks als wel op de billijkheid en redenen om eenige veranderinge daarin te maken tot conservatie van de ruste en eenigheid onder de goede ingesetenen bij de reformatie van dien, het wel mede geen kleijne oorsake sal gegeven hebben, dat in dien tijdt alles na behoren niet heeft kunnen worden verandert en verbeterd en diverse delicten na de grote des feijts op kleijne en gans niet quadrerende boeten zijn worden gesteld, en om hierin so veel doenlijk te voorsien, hebben gemelte

heeren burgemeesteren samt geswooren meenthe en mindermeente deser stad gansch nodig en tot de gemeene ruste seer dienstig geoordeelt eenige heijlsame veranderinge daarinne te maken, waardoor in 't toekomstende alle wrevelmoedigheid, tweedragt en kwestien onder de ingesetenen en menschen onder malkanderen mogen worden verhindert en integendeel de goede eenigheid hersteldt; ende om sulks na behoren te verrigten goedgegadt eenige leeden uijt raadt en geswooren gemeente daertoe te committeren, als waren uijt de raad de burgermeesteren Hendrik Otterbeek en Dirk Annæus ten Broeke, I. U. D., uijt de geswooren gemeente Hilbrand Tuttel, Hermen Kisteman, Elbert Kuiper en Jan Paul Ram, om exactelijk door haar het Keurboek te examineren en bij pondereringe der misdaden en feijten de groote der boeten daarna te reguleren, en na sulks te hebben geëffectueert, 't concept van dien aan volle raadt en meenthe te communicereen ter fine van hare approbatie om alsdan int toekompstige als een gestatueerd Keurboek te doen observeren en nakomen, welke voorsc. gecommiteerden na alles rijpelijk te hebben overwogen en ijder hoofdstuk met de aldaar onderstelde artikelen seer nauwkeurig g'examineert, hebben in kennisse en betuiging van haar gewisse sodanige reductie daarinne gemaakt als sij oordeelden met de billijkheid en redenen over een te komen, en is also met dese volgende veranderinge door de volle raad en meenthe in dier voegen goedgekeurd, so en als op heeden den 13 Januarij 1713 is worden gepubliceerd, om in het toekomstende als een vastgesteld Keurboek te doen naleeven.

De eerste 7 Capittelen, als handelende van crimineele feijten, welkers judicaturie de scheepenen met de landshoogheid gemeen hebben, worden also zonder eenige veranderinge in zijn geheel gelaten.

Dat agtste capittel.

Van seditie en oproer.

1.

Op het eerste art. blijven de authouren van de veroorzaakte seditie onderhevig, dat zij als seditiosi capitalijk en aan den lijve zullen worden gestraft, dog zo men dezelve om eenige oorzaken tot civile straffen konde reduceeren, zullen der stadt verbreuken 100 rijnsche guld., ad 28 st. 't stuk, de anhangeren ijder daardoor verbreuken 50 rijnsche gls.

2.

Op het tweede, zo ijmand verneemt en tot zijn kennisse komt dat er een conspiratie word ondernomen en zulks den scheepenen niet voorts aanbrengt, maar verbergt en secreteert, zal dan verbreuken 50 rijnsche gls., en welke zulke conspiratie ontdekt, zal tot een belooninge van de stad genieten ook 50 rijnsche glds.

4.

Het vierde art. word verandert in zo verre dat die oproerige en seditieuse woorden spreekt van de bor-

geren op de been te brengen of de kodde op de straate of diergelijke woorden meer van diergelijken zin en meininge, zal daardoor verbreuken 30^m steens ad 10 ducats.

Dat neegende capittel.

Handelende van overspel en alderhande soorten van onkuisheid.

Het 1° art. blijft.

In het 2de art. wordt zo veele veranderinge gemaakt, Dat zo wanneer een getrouwt man met een getroude vrouw door vleeschelijke conversatie zich in overspel vergriipt, zal elk daardoor verbeuren 100 goltglds. boven en bij pæne nog van infamie, en voor de tweede reijse eens zo veel, en voorts met bannissement uit deese stad en jurisdictie van dien.

So een getroud man met een vrije vrouspersoon in overspel bevonden werden, zal de man daardoor verbeuren 70 goltglds. en de vrouspersoon 50 goltglds. In diergelijke geval ook zo een getroude vrouwe met een vrije manspersoon in overspel wierden bevonden en daarvan overtuigt, zal de vrouwe daardoor verbreuken 70 rijsche gls. en de vrije manspersoon 50 rijsche gls.

5.

Op het 5 art. word alleenig deese veranderinge gemaakt, dat overtreederen aldaar vermeld tot geen civiele boeten kunnen worden geadmitteert, maar arbitralijk en aan den lijve worden gestraft.

6.

Het 6to art. inhoudende, dat die geene, welke een eerlijke onbesproken jonge dogter listelijk bedriegt en tot zijn wille verkrijgt en de zelve beswangert met verweigeringe van deselve ter eeren te brengen en te trouwen, zal daardoor verbreuken 30^m steens, voorbehoudens de dogter haar actie weegens defloratie en dotatie, haar na regte competerende.

Het 7de art., spreekende te doen te hebben met onmondige kinderen onder de 14 jaren olt, zal in een dubbelde boete na inhoud van 't voorige art. vervallen, gelijk meede een momboir, pleegende onkuisheid met zijn pupille en weese, zal daardoor vervallen in een vier dubbelde boete.

8.

Op 't 8ste art.: die een dogter met haar en teegens haar ouders wille vervoert, zal verbreuken 25 rijsche gls.; dog een maagt vervoerende teegens haar wille, zal arbitralijk en aan den lijve worden gestraft.

9.

Op 't neegende: een man of vrouwe, weetende dat zijn echtgenoot nog in 't leeven is, en zich met een ander in een houwelijk komt te begeeven, zal arbitralijk en met de kaake gestraft worden.

10.

Het 10de art. blijft in zijn geheel in weesen.

Die te vroeg bijslaapt en zich daarna in egte begeeft, zal door verbreuken 10 rijsche gls. als van olts.

Een heerschap, die zijn maagt in zijn dienst zijnde

beslaapt en beswangert, weesende een vrije manspersoon, zal daardoor verbreuken 30 rijsche gls. op die voet als in 't voorige art. is vermeld.

Dat tiende capittel.

Inhoudende de boeten en straffen op de meijnedigheid en falsiteijt.

2.

Op 't tweede art.: die bevonden word en overtuigt word weetentlijk te hebben gedaan een valschen eed, zal door verliesen zijn twee voorste vingeren en daarenboven eerloos zijn zonder in een civiele boete tot afkoping der straffe te worden geadmitteert.

5.

Op 't vijfde art.: die de falsitejten, aldaar vermeld, pleeget, zal arbitralijk en aan den lijve gestraft worden, dog zo om eenige oorsaken tot een civiele boete konde gereduceert worden, zal verbreuken 100 rijsche gls. en de parthije, teegens wiens de falsiteiten heeft begaan, de schade vergoeden.

6.

Op 't sesde: welke een ander zijn private brieven ontsluitet, opbreekt of onthoudet, zal verbeuren daarvoor 5^m steens, en welke zodane zaken pleeget an brieven, hoorende aan Heeren van de regeeringe, steeden of andere officiers, zal daardoor verbreuken 20^m steens.

7.

Het zeevende blijft in zijn geheel.

8.

Het 8ste art.: die limiten, scheidsteenen of palen, tusschen bejden landen gesettet tot een scheijdinge, verzettet, verandert of geheel wegneemt en verdonkert om zijn naastlegeraar daardoor te vernadeelen, zal daardoor verbreuken op 20^m.steens en daarenboven de schade aan de verongelijkte gepleegd vergoeden.

9.

Word in zijn geheel gelaten ten opzigte van de stad, maar de broodweegeren daarenboven haar actie en prætensie desweegen voorbehouden.

10.

Het 10de art. word de broodweegeren aanbevolen, mids dat zij alle jaren ten minsten 4 malen zullen moeten omgaan om te visiteren den inhoud, aldaar vermeld, bij een boete; zulks ter contrarie doende en niet omgaande, dat elk der broodweegeren zal verbeuren 5 rijnsche gls.

11.

Het elfde blijft in zijn geheel, gelijk meede 't 12 en 13de.

Dat elfde capittel.*Van geweld ende roof.*

Het 1ste art. Die een anderen met een boos opzet en kwaden gemoede in zijn huijs kwalijk bejeegend, overvalt, slaat of daar uitjaget, dat hij genoodsaakt word om hulpe te roepen, zal daardoor verbeuren 25^m steens.

En welke een anders deure of venster met geweld opbreekt en daar inklimt, zal capitalijk worden gestraft.

Die een anders glasen inslaat of smijtet, zal daardoor verbeuren 20 ggl.; wijders is men zich diesfals gedragende tot de resolutie van raadt en meenthe op den 13 October 1707 *a*) gepubliceerdt.

3.

Op 't 3de word de boete gesteld op 20^m steens.

4.

Rakende 't eerste point, zal breeken 20^m steens, en 't tweede point met læsi en quetsinge word arbitraal gesteld.

5.

6.

Het 6de. Boomen schendet zal verbeuren en breeken 5^m steens, en welke de breuke niet kan betalen, zal met de kaecke of aan den lijve worden gestraft, en dien aangaande wijders kooft men zig te refereren tot de publicatie van de resolutie over het boom-schenden op deese stads wallen genomen, in de maandt April 1711 *b*) gepubliceerdt.

a) Bijlage A.

b) Bijlage B.

7.

Het 7de word de boete gesteld 10^m steens, en in 't huijs smijtet 15^m steens.

8.

Het 8ste in zijn weesen.

10.

In 't geheel capitaal.

Het 13de in zijn geheel.

Het 14^{de}

in zijn weesen.

Het twaalfde capittel.

Van monopolie ende verkoop.

1.

Blijvende 't 1^{sto} in weesen en volle viguere.

2.

Het 2de word gelaten op die voet als de veranderinge daarvan is gemaakt en ter correctie van de broodweegeren, die ter contrarie doen.

3.

Blijft meede in weesen.

Dat dertiende capittel.

Van verbale injurien.

De articulen tot 4 incluijs blijven in haar weesen, dog de boeten daar gesteld verdubbeld.

5.

Blijft in weesen sonder dat de revocatie magh worden afgekogt.

Het 6de en 7de.

Word gelaten so het staat.

Dat veertiende capittel.

Van injurien, die aan ijmand geschien van weegen der justitie ofte van weegen eens gemeensampt ofte executie.

2 en 3de.

Het 2de: die een wethouder of burgermeester of secretaris smadelijk bejegt en lastert, 't zij voorhoofs of aghterbaks, zal boven de actie, haar competerende, verbreuken aan de stad 25 duijsent steens boven het geenige in de art^{len}. word vermeld.

4.

Het vierde over de scheldinge in 't generaal aan schepenen en raad achterbax, sal door verbreuken 40^m steens, en daar zij ter gerigte saten 60^m steens.

5.

Word alsoo gelaten.

6.

Op 't seste: die een gerichtsdienaar of roedendrager over eenige citatien, anpandinge, executien of andere diergelijke exploitien smadelijk en qualijk bejegt, hem dreijgende woorden toeduwet, sal door verbreuken 4^m steens, die hem schelt, 6^m steens, die hem met handen of instrumenten beanghticht, 8^m steens, die

hem slaat, 10^m steens, die hem kwetset met een stok of eenig scherp geweer lichtelijk wondet, 12^m steens, en die hem een keurbare wonde toebrenght, 25^m steens, hoger gaande na advenant van bevindinge van saken.

7.

Sprekende van oppositie tegens executien, pandinge en diergelijke natuire van saken meer, sal verbreuken als in de voorgaande art. is gemeldet, en bij onwilgheid in 't betalen der boeten opstaande sal worden geapprehendeert en exemplaarlijk worden gestraft ten exempel van anderen.

8.

Die de broodwegeren in hare officie komen te misseggen, misdoen en kwalijk bejegenen met woorden, sal door verbreuken 10 rijnsche guldens, en dadelijk injurieert, sal verbreuken 20 rijnsche guldens boven hare actie, haar na reghte geschapen.

9.

10.

Op 't tiende word de breuke verhooght op 20^m steens.

11.

Het 11de als hier vooren gesteld in 't 5, 6 en 7de art.^{len} van deesen capittel staat vermeld, so aan de wethouderen als aan de gerigtsdienaren.

Het 12, 13, 14, 15 en 16de blijven in statu quo.

Het 17de.

Worden de breuken gestelt. Eerstelijk over 't eerste point in 't vangeu 10^m steens, op 't tweede point verbreuken 25^m steens, de reste capitalijk en tot arbitragie van de magistraat of wethouderen.

Op 't 18de.

Word gelaten in zijn geheel.

Op 't 19de.

Word meede gelaten in statu.

Op 't 20ste.

Word de breuke gesteld op 12^m steens.

Op 't 21ste.

Word meede gelaten in statu.

Op 't 22ste.

Word de breuke verhooght tot 4^m steens.

Op 't 23ste.

Word de breuke daarvan gesteld bij de eerste verweijgering op 4^m steens en bij verdere verweijgeringe ter arbitragie van de wetholderen.

Op 't 24ste.

Het 24 in statu.

Het 25ste.

Blijft meede in statu.

Het 26ste.

Blijft meede in statu.

Het 27ste.

Blijft meede in statu.

Het 28ste.

Blijft meede in statu.

Het 29ste.

Blijft meede in statu.

Het 30ste.

Blijft meede in statu, maar de breuke op 12^m steens.

Dat vijftiende capittel.

*Van dadelijke injurien, als van wondingen,
kwetsuren ende beangstingen.*

Het 2de.

Blijft alsoo.

En vooraf: die een mes met haastigen gemoede of eenig ander scherp geweer trekt om zijn evenmensch daarmede te willen beledigen, zal verbeuren 20 rijnsche gulden.

Die ijmand daardoor toebrenge een keurbare wonde, sal door verbreuken 30 rijnsche gls., en een gemeen en slegtere wonde 25 rijnsche gls.; in 't aangezigt allesints dubbelt.

Van een wondinge in 't hooft, daar de hersepan doorgeslagen, gesneeden of geborsten is, bij zo verre de persoon in 't leeven blijft, voor civiele boete 50 rijnsche gls., en bij afsterving na de gemeene goddelijke en beschreevene keijserlijke wetten.

Het 5, 6, 7 en agtste art. word ten opzigte van de boete gerefereert tot 't eerste en tweede art.

9.

Op 't neegende word de boete vergroot en gesteld ten opzigt van 't eerste op 23 rijnsche guld. en ten opsigte van 't tweede word de breuken gesteld op 50 rijnsche gls., voorbehoudens de geledeerde zijn actie daartegens.

10.

Het eerste van malkanderen met vuyjsten te slaan, bij dage 2^m steens ijder, en bij avonde of bij de nagte dubbelt, dogh ijmand met voeten te treden 10^m steens, bond of blaauw of met eenige quetsinge dubbelt.

11.

IJmand te krabben 12 pond; te bijten ligtelijk 16 pond en swaarlijk 25 pond, dog alles na exigentie van saken tot erkentnisse van scheepenen.

12.

Het 12de refereert zich tot het 2de art.

13.

Het 13de blijft in zijn geheel uijtgenomen, so hij ijmand raakt, word de boete gesteld op 12 ƒ .

14.

Het 14de in zijn geheel.

15.

Het 15de word de boete vergroot op 4^m steens, anders in zijn geheel.

16.

Het 16de, de boete gesteld op 12 ƒ , de reste in zijn geheel.

Het 17de.

Word gelaten in statu.

Ten 18^{den}.

Word ten opzigte van 't eerste lidt de boete gelaten en van het tweede, met een roer op ijmand te lossen zonder raken, 50 ƒ , en ijmand daarmee te quetsen dogh niet doodelijk 100 ƒ .

Ten 19.

Word gelaten in zijn geheel.

Het 20ste.

De breuke aldaar gestelt word vergroot tot 16 ƒ .

Het 21ste.

Daarvan word boete gesteld op 20 ₣.

Het 22ste.

Blijft in statu.

Het 23ste.

Die ijmand uit zijn eijgen huijs vordert en eijset, zal verbreuken 16 ₣ en uit een anders huijs 12 ₣, blijvende het overige gerigtet op de boete van mes-trekken gesteld.

Het 24ste.

Blijft in zijn geheel.

Het 25ste.

Word de boete vergroot tot 8 ₣ en in 't tweede lid tot 12 ₣.

26.

Blijft voor zo verre in statu, dogh die weijgert zig met eede te purgeren, zal schuldig aan het feijt verklaard worden.

27.

Blijft in statu.

Het 28ste.

Blijft in statu.

Het 29ste.

Blijft in statu.

Het 30ste art.

Alle deese zaken en delicten voorvallende op Sondaghen, beededagen, hoogtijden, sullen de boeten en breuken althans dubbelt weesen.

Het 31ste.

So er eenige quæstien in eenige weertshuijsen, in een gelagh of anders voorvallen, waardoor vuijstslagen,

metsetrekken, slaan met stokken of ander scherp ge-
 weer volgt, en also de quæstieuse parthijen hand-
 gemeen worden, 't zij met kwetsinge of zonder kwet-
 singe, en zulks niet terstondt den borgermeesteren
 in der tijdt aanbrenge en zulks wel binnen de tijdt
 van 24 uiren, zullen daardoor telkens verbeuren
 10 ƒ en daarvoor paratelijk worden geëxecuteert
 zonder eenige de minste conniventie; en zo zulks de
 herbergier versweeg en door een ander wierde de
 scheepen aangebragt, zal genieten 2 goltgls. en zijn
 naam daarenboven worden gesecreteert, en zal den
 herbergier althans deeze præmie daarenboven moeten
 betalen.

Dat sestiende capittel.

Van beestenschade ende veldschade.

Worden de eerste 4 art. gelaten in statu.

Op 't 5de.

Word de boete gesteld op 6^m steens.

Op 't 6de.

Word de breuke gesteld op 6^m steens.

7.

Het 7de in zijn geheel.

8.

Het 8ste word de breuke gesteld op 10 ƒ en 't
 schutgeld 4 dubbelt en anders in statu.

9 en 10de.

Blijft in statu.

11de.

Blijft in statu en bij de misbruikingen zijn regt van opslag ten allen tijd verlooren.

12de.

Blijft in statu, dogh de breuke 4^m steens.

13de.

Het 13de in statu.

14de.

Blijft in statu.

Dat seeventiende capittel.

Van fameuse libellen.

Word gerenvoijeert tot de resolutie van scheepenen en raad, genomen, gepubliceert en geaffigeert den 18^{den} April 1704. a)

Dat agtiende capittel.

Van breuken, die herkomen van eenige geboden ofte verboden der scheepenen, ofte van weegen de jurisdictie ende judicatuur deeser stad.

Het 1ste.

Blijft in statu.

Het 2de.

Op het 2de art. word de boete verhoogt op 100 rijnsche gls.

a) Bijlage C.

En die aan ijmand zijn actie desweegen cedeert om een borger daardoor te travailleren en kwellen, zal door verbreuken 40 rijsche guldens, dogh alles tot erkentnisse van scheepenen en exigentie van zaken

Het 3de.

Daarop word de breuke verhoogt tot 25 rijsche gulden.

Het 4de.

Word gelaten in statu en de breuke gesteld tot 10^m steens.

Ad 5^{tum}.

Word de breuke gesteld op 6^m steens.

Ad 6^{tum}.

So ijmand zig verstolt tegens een afgegevene certificatie van 't gerigte hem te beklagen aan hoger overheidt en 't gerigte also te beschuldigen van ligtveerdigheid of ter quader trouwe in præjudicie van hem te hebben gehandelt, sonder zulks te kunnen verifiseren en waar maken, sal der stad breeken 25 rijsche guld.

Dat neegentiende capittel.

Van boeten, spruitende uit misbreuke van de ordonnantie der brandwapenen.

Dit capittel word goedgekeurd en blijft also in statu.

Dat 20ste capittel.

Van breuken, spruijende uit allerleij ordonnatien.

Dit capittel word goedgekeurd en blijft alsoo in statu.

Dat 21ste capittel.*Van verscheidene civiele excessen en delicten.*3de art.

Bij het derde word nog bijgevougt de boete 25 ggl., zo er eenige swarigheid bij versterf van de olders, zo van kinderen als anders, de stadt of armen mogte aankomen, dat de verhuurderen van zulke huijsen of huijsjes hetzelfde zullen moeten boeten en vergoeden boven de reeds gestelde boete.

4de.

Word de boete gesteld op 30 w. Blijft anders in statu.

Dat 22ste capittel.*Van bevredinge.*

Om reedenen hierin geen veranderinge gemaakt.

Dat 23ste capittel.*Hoe men in zaken van breuken procedeert en de executien volbrengt.*

Dit capittel word geconfirmeert en blijft alsoo in statu.

Dat 24ste capittel.*Van verdubbelinge en verminderinge der keuren.*

Wort gepasseert.

Dat 25ste capittel.

Het verhandelde in dit capittel is articulatim meest verhandelt in 't veertiende capittel, oversulks daartoe gerenvoijeert, blijvende het overige in statu.

Dat 26ste capittel.

Inhoudende generalijk 't besluit van dit boek.

BIJLAGE A.

Resolutie van Raad en Menthe over sich te
verkleeden, geweld te doen op de heeren
straeten en insmijten van glasen.

Den 13 October 1707 de Heeren van de Magistraat en Geswooren Gemeijnte deeser stadt, in consideratie hebbende genomen dat de baldadicheden en groote moetwille alhier bij de straeten hoe langer hoe meer en wel bijzonderlijk bij nachte en slapende tijden comen toe te nemen, jae selfs so hoge komen te steijgeren dat veele sich niet ontsien van haere kledingen te veranderen en in plaatse van de haere vrouwluiden kledingen wederom komen aen te trecken, andere wederom haer aengesicht geheel swart maecken en sich sodanich veranderen, dat niet te bekennen sijn, om door dit middel en deckmantel haer opsettelijcke bose, baldadige en moetwillige voornemens des te beter uijt te voeren, het sijn met insmijten van anderluiden haer glasen, aenranden van die geenige, die de heeren straeten komen te gebruiken, en veele ongeregeltheden meer, soo is 't dat gemelte Heeren van de Magistraat en Geswooren Gemeijnte, om hier tegens nae behoren en tot ruste van de goede en vroomme ingesetenen te voorsien, hebben goedt gevonden deese haere heijlsame resolutie tot afschrickinge der boose daertegens te stabilieren, publiceren en affigeren, dat niemandt onder wat voorwentsel het oock moghte

wesen sich sal verstolten om sijne kledinge bij daege oft nachtslapende tijden te veranderen en in plaatse van de sijne vrouwluijden kledinge wederom aen te trecken, sijn aangesichte swart te maecken en also vermomt langes de straeten te passeren om deselve te violeren, sullende alsdanige, welcke op de daadt worden geatrapeert, op de kaecke tot een exempel van anderen worden gestraft en welcke sodaenige kan agtherhalen en maecken dat hij in handen van iustitie geraacke, sal tot een præmium daarvoor genieten 25 goltguldens, en die een ander sijn glasen comt in te slaan oft te smijten, sal daardoor verbeuren boven de gedaene schade bij hem te vergoeden een summa van 30 goltguld. en welcke so eene kan aenbrengen sal tot een præmium daarvoor genieten 10 goltguld. boven dat sijn naeme sal worden verswegen.

BIJLAGE B.

Publicatie van de genomene resolutie van 't boomschenden.

Borgermeesteren, Schepenen en Raden deeser stadt Steenwijck en derselver Geswooren Gemeijnthe, in overweginge hebbende genomen en oock geresolveert om dese stadts wallen met een dubbelde rijge boomen te beplanten, en aengemerkt dat in die staat, alwaar de wallen voor tegenswoordigh in waeren, niet wel en

na behoren konde geschieden, ten zij alvorens deselve eenighsints wierden geplaneert, dat ook door de borgeren en ingesetene voor so verre met veele ijver en genegentheijdt is worden opgevolght en volbracht, waernaer dan alsoe met de beplantinge van een dubbelde rijge so linden als ijpenboomen is worden voortgevaeren en voltoijt en bij aengroeijuge niet als veel plaejsier en vermaeck aen de bewandelaers sal toebrengen, en hoewel te bedughten moght staen dat broodtdronkene, moedwillige en quaadaerdige menschen haer niet mogten komen te ontsien van haere baldadige handen te slaen aen het schenden der geplantede boomen, waerdoor de goede voornemens niet alleen souden worden verijdelte en de aangeleghte en tot vermaeck dienende wandelinghe voor so verre benomen maer daerenboven het soude strecken tot groot nadeel en schade van dese stadt: so ist om daerinne so veel doenlijck te voorsien is worden gestatueert, om dese onse daerover genomene resolutie tot afschrickinge der boose en moetwillige te doen na 't luyden der klokke te publiceren en wijders te affigieren, waer sulx behoort, van dat niemant, wie hij oock moghte wesen, sich sal mogen onderstaan op wat voorwensel het oock moghte sijn dese nieuwe aengeleghte plantagie te benadelen en de bomen aldaer gesettet te schenden oft te doen schenden, bij een boete eerstelijck die het kan betalen van 50 goltguldens, en sullen de ouderen deswegen voor haere kinderen hebben te responderen, en anders dat deselve sullen worden gestrafft met de kaecke off andere arbitraire straffe, en so als in andere wel gestelde steden en plaatsen daeromtrent worden gepractiseert en met de boomschenders gehandelt, sullende

een ijder, welcke een boomschender kan aenbrengen van dat hij in handen van dit Ed. Gerichte geraecke, tot een præmium genieten vijff en tachtigh goltgulden en daerenboven, so sulx begeert, sijnen name worden gesecreteert.

BIJLAGE C.

Resolutie van de Heeren van de Magistraat, genomen tegens de formeerders van pasquillen off andere diffamatoire geschriften off ledekens.

Alsoo men dagelijx en van tijd tot tijd hoe langer hoe meer bespeurt, dat veele oproerige geesten sich niet ontsien om dese stad en goede jngesetenen van dien te turberen door het formeren en dichten van pasquillen off andere diffamatoire geschriften off ledekens tot nadeel van anderen, die te verspreijden, waeruijt niet anders als alle onheijl staat voort te komen, soo is 't dat Borgemesteren, Schepenen ende Raad, om alle onlusten daeruijt comende ontstaen voor te koomen, heijlsamelijck tot ruste van de goede jngesetenen daerin hebbende willen voorsien, wel expresse mits desen doen verbieden, dat niemand van wat qualiteit off conditie hij sij, sich sal verstouten eenige pasquillen, diffamatoire gedichtsels off ijets anders tot nadeel van desselffs evennaesten goede naem en faem te componeren, vercijren off uijt te

geven, noch eenige de minste raad off daad daertoe te contribuieren, bij pæne van infaam verklaart off nae gelegenheijdt van saacken met een emende van een sware geltboete gestraft te worden; en bij soverre nae dese publicatie eenige geschriften off pasquillen tot ijmands infamie mochte verspreijden, uijtroepen off singen, hetsij dat deselve alvoren waeren gemaectt off nae dese publicatie noch mochten gemaectt worden, deselve sal verbeuren tien off twintigh goltguldens nae dat de geschapentheijt der saacken sal verijtschen; en bij soverre de kinderen dit verbod mochten overtreden, sal de boete daarvan op de olderen worden verhaalt en vervolght; en soo ijmand eenige autheurs off formeerders van de hier vooren genoemde gedichten off pasquillen sal kunnen ontdekken, dat de magistraat sodanigen persoon soude kunnen machtigh worden, sal tot een præmium van de stad genieten een summa van vijftigh goltguldens, sonder dat sijn naeme ontdeckt off genoemd sal worden; ordonneren voorts, dat wie nae desen sodanige geschriften tot dese off gene sijn nadeel opgesteld, mochte ter handen krijgen off vinden, dat deselve sal gehouden sijn sodanige geschriften off pasquillen sonder daarvan eerst een affschrift te nemen ter handen te stellen van de Borgermesteren in der tijd bij de pæne van twintigh goltgld., en so menigh affschrift als er voor de overgevinge mochte van wesen affgeschreven, sal boven de eerste van de vordere noch verbeuren van ijder noch tien goldguld.; en opdat niemand hier eenige ignorantie van kan prætenderen, so worde desen van den Raadhuijse gepubliceert en geaffigeert daer 't behoort. Actum den 18^{den} April 1704.

2221
1985

— 2

